Barcode : 99999990291769
Title - Paramanandakavya Of Kavindra Paramananda
Author - Sardesai,Govind Sakharam
Language - sanskrit
Pages - 196
Publication Year - 1952
Barcode EAN.UCC-13
9 999999 029176

Printed by Ramanlal J Patel Manager
Sadhana Press Baroda and published
on behalf of the Maharaja Sayajirao
University of Baroda by G H Bhatt
Director Oriental Institute Baroda
November 1952

Price Rs 10-0-0

CONTENTS

	Page
Foreword	1-9
Introduction	11-18
Synopsis of the Sanskrit Text	19-31
Text :—	1-183
Section I—An account of the Bhonsale Family from Shahji to the Flight of Akabar to Persia	1-21
Section II—Rajarama's accession at Raigad ..	22-32
Section III—Last days of Shivaji . ..	33-102
Section IV—History of Shivayogin	103-154
Hymn to Kālī	120-125
Section V—Sambhaji's performance of a Sacrifice	155-183
* Contents of disconnected pages	100-102
Appendix. Index of some interesting words ..	1-3

N. B. These six pages which were found in the MS are described as disconnected as they have no bearing on the subject of the MS. They are referred to on page 12 of the Introduction by the editor.

FOREWORD

By Dr Jadunath Sarkar, Hony D Litt,
Hony Member, Royal Asiatic Society, (London), Corresponding Member,
Royal Historical Society, England

I *LIFE AND WORKS OF KAVINDRA PARAMĀNANDA.*

Paramānanda (the son of Govinda I) belonged to a Brahman family originally of Nevasa near the Godavari, but lived in South Konkan He was given the titles of *Kavindra Kavisvara* or Prince of Poets by Shivāji, and accompanied that *rāja* in his journey to Aurangzib's Court at Agra in 1666 On the escape of Shivāji from prison, the poet was arrested in Jaipur territory under the Padishah's orders and found to be carrying many costly gifts, such as elephants, horses and robes given to him by Shivāji After being released as innocent of complicity in his *raja's* flight, he probably spent some years at Benares (the place of his early education in Sanskrit), as he had avowed such an intention to the Jaipur officials [See Jaipur Dingal letters, trans by me in my *House of Shivaji*]

When the returned Shivājī after three years of inactivity began to assert himself again in 1670, Paramānanda came back to Mahārashtra, and we find him teaching pupils at Poladpur in March 1673 when Shivāji paid him a visit But not a line of his epic poem on Shivaji had been yet written, as he is recorded to have welcomed Shivajī on this occasion with laudatory verses only It was at Shivāji s grand coronation in June 1674 that Paramananda was commissioned to write an epic on the national hero, which he planned to extend to a hundred cantos Out of these only 31 cantos (and 9 verses of the 32nd) were written by the time that Shivājī died These were carefully corrected by the author and circulated, as more than one manuscript of this portion has been found Its correct title is *Sūrya vamsam* (in imitation of *Kalidasa's Raghū vamśam*) and the author classed it as an *Anupurana*, or "Modern Purana"

The poet evidently attended the coronation of Shambhāji at Raigarh in July 1680 But there was no time for him to write 69 more cantos and cover all the incidents of the 19 years of Shivaji's reign from 1661 when the 31st canto stops to 1680 the year of the Rāja's death As a practical scheme for winning the new Raja's favour, Paramānanda resum-

ed his epic at three years before Shivaji's death, when Shambhaji had a rupture with his father and began to act independently Thirteen cantos were written of this continuation, and they cover two and a half years, stopping exactly one year before Shivaji's death Thus only 44 cantos (out of 100) were actually written and 16½ years of Shivaji's reign, including all his more famous exploits, were left untouched These thirteen cantos of the second series were not fused into the preceding 31, because *the poet had no time to plan the lay out of the unwritten cantos* intervening between the two fragments and these new cantos are not revised and corrected, nor even given their serial numbers, as at the end of every canto its serial number is left blank in the colophon Only one manuscript of this portion has been found

It is difficult to see how these thirteen cantos could have been made an integral part of the epic on Shivājī, because the narrative starts with the accession of Shambhaji and only in the middle of the fourth canto does the poet begin a retrospective narrative of the last years of Shivājī's life at the point where he sends his eldest son to *Shringārapur*, but this narrative is not carried down to Shivaji's death

Hence, a new epic altogether had to be written to glorify Shambhājī as king Of any attempt in this direction only two indications survive, namely a short poem (143 verses only, section I of the present volume) giving a rapid sketch of the Bhonslé dynastic history down to 1687, and another (112 + 40 verses Section II here) on Rājārām's accession These were neither completed nor corrected, but left as first rough drafts Some deeper scholar of Sanskrit literature than I can claim to be, must critically contrast the grammar, rhetoric, metre and general literary excellence of these two fragments with those of the first 31 cantos, before he can say that the two series have come from the same hand My own suspicion is that the later fragments are the work not of Paramānanda himself but of some disciple assistant of his, whose writing the master promised to revise but did not live to do so (Examples of such false ascription of authorship are well known in European literature, as in the case of Alexandre Dumas and his 'ghost' Macquart)

at royal marriages &c during the convulsion in Mahārāshtra following Shambhāji's death and Aurangzib's endless warfare?

II GOVINDA—THE EULOGIST OF SHĀHU

Fully half a century and two human generations passed away, when a new scene opened with Govinda II, the grandson of Paramananda coming to the Court of Chhatrapati Shāhu and winning the patronage of his queen Sakwar Bai about 1740 or more probably in 1745 (the year of the capture of Gowalkot by Shahu's forces) He began to compose a Sanskrit epic on Shambhaji and Shāhu to which he gave the title of "*Amśāvatarana* included in the *Śiva purana*," though its connection or rather continuity with the *Anupurāna Surya vamśam* is merely hinted at by his mention of his grandfather's epic in the colophon of his own cantos

But Govinda had not inherited his grandfather's genius He left behind him, at the end of a life prolonged beyond 1782, only a fragment (of five cantos being section V of this volume), which deals with Shambhaji's adoration of the goddess Śakti (Kali) and her prophecy that he would have a world conquering son Shahu But the cantos are uncompleted and uncorrected and the text is disfigured by errors of grammar and prosody Even his Marathi poem in glorification of Shāhu, though complete, is merely a piece of nauseating flattery, unrelieved by any literary beauty

Govinda's poetic powers being poor, he wrote some prose pieces on the cult of Kali worship and its influence on the Court of Shambhaji These have been printed by P K Godé in the *Annals* of the *Bhandarkar* Oriental Research Institute Vol xviii, pt iii (1937), pp 287 295 and vol xix, pt i (1938) pp 49 60 and include some of the verses in our volume, though often with variants of reading

But there is a still more significant contrast between Govinda II and his grandfather Paramānanda was a Bhagavat or worshipper of Visnu, his grandson was a Tantrik priest, an adorer of Śiva's female half called Śakti or Kāli A critical study of their Sanskrit epics shows that they have no value as factual history or exact record of events For example, Paramānanda calls Soyarā Bai a daughter of the Mohité family, whereas she was really a Shirké, and Govinda leaves the date of Shahu's birth a blank, intending to fill up the space later after inquiry Now, could a courtier of the great Shivāji have been ignorant of the father's family

It is a mistake to think that the Tantra was Black Magic or mere hocus pocus It produced a vast philosophy and literature in Sanskrit, as learned and subtle as the Śaiva and Vaisnava theologies of Madras And its object was not primarily sensual gratification The aim of Tantra is to acquire perfect control over one's own body and mind, and then make the spirits of the invisible world one's slaves, by the practice of austerities and elaborate mystical rites After attaining to perfection in this way, the master may employ his supernatural power in sensual gratification, the cure of hopeless diseases, or ensuring the birth of sons to barren householders,—or even forging arms which make the devotee invincible in war Its ultimate aim, however, was *nirvāna* or perfect salvation Bewitching other people (especially women) and transmuting baser metals into gold (or, what came to the same thing, discovering buried treasure guarded by *yaksas*) were the subsidiary fruits of Tāntrik worship, though these were most emphasised by selfish low class priests for easy success in propaganda The reader who wants to understand the true teaching of the Tantras, should study the essays and translations from old Sanskrit works written by Arthur Avalon (the *nom de plume* of Sir John Woodroffe, a Judge of the Calcutta High Court)

Tāntrikism was an import from Bengal into Mahārashtra in Shivāji s time A Chitpāvan Brahman named Shiva Yogi, on hearing of the miracles wrought by Siddha-Yogi, a learned saint in "the city of Rādha" in West Bengal, went there and after a long noviciate in austerities under him was ordained as a Tantrik monk On returning to his home in Konkan, he set up his hermitage (*mathi*) at Shringārpur (some ten miles north east of Sangameshwar), and the fame of his spiritual powers spread far and wide Two other Tantrik priests, Ganesh Anant Jambékar and Keshav Upādhyāya (both Karhārā Brāhmans) also resided there, and thus the place became a centre of Tāntrik propaganda in Mahārāshtra

The first success of the new cult was gained when the Tāntrik high-priest Nischal Puri, by creating demonic disturbances induced Shivāji to hold a second coronation of himself under Tāntrik rules and give a share of his profuse royal gifts to the Tantrik priests,—the benefits of his first coronation having been monopolised by Gaga Bhatt and other Vedic Brahmans

Next came their crowning victory, the capture of the government of Shambhāji After the death of Shivāji his Brāhman ministers, all mem-

and went over to the national enemy in order to destroy his own country men This story is based upon the accounts written after his death by the ministers of his father s court all of whom he had antagonised by persecution for their attempt to disinherit him in favour of his younger brother Rājaram and later for conspiring again and again to murder him after his accession His unforgivable offence in their eyes was his making Kavi Kalash a Qanauji Brahman and therefore a foreigner in Mahā rashtra his prime minister with absolute control over his government and thus setting aside all the old Brāhman servants of his house What could be said on Shambhaji s side has found no place in Maratha history be cause his partisans lost all power after this Raja s tragic death and were nowhere in the State during the thirty years that lay between Shambhaji s murder (1689) and his son Shāhu s return from his twenty years of Mughal captivity ten years war with his rival and final installation as the undisputed sovereign of Maharashtra in 1718 This elevation was effected by an entirely new family of ministers the immigrant Chitpavan line of Peshwas Shāhu s mother Yesu Bai the sole defender of his interests was held in a Mughal prison for these thirty years

Thus Shambhaji s partisans have been denied a hearing at the bar of history But it is now possible to learn their case exactly Friends of the restored Shāhu at last attempted to tell their version of Shambhāji s rebellion against his father which was current in the circle of his mother Yesu Bai and her few surviving old adherents but only after her return to Maharashtra in 1718 This version had been earlier put in a Sanskrit poem by Paramānanda which was left incomplete and uncorrected and withheld from circulation by being buried among the papers of the poet s family though written in Shambhaji s reign

The story given in this poem has every appearance of truth because it fully agrees with human nature and is supported by historical parallels from elsewhere I summarise it here —

Rajā Shivaji on entering his harem one evening found his younger wife Soyra Bai lying on the ground pale stripped of her ornaments fast ing and weeping To his soothing words she replied My son Rājarām is a small child and helpless while his step brother Shambhaji is grown up and powerful Princes in greed of empire murder their parents sons and even full brothers Your two sons cannot live at the same place in safety Hence my deep anxiety The king wiped away her tears and

said If their living together at the same place alarms you I shall send Shambhaji away elsewhere At this the queen rejoined If I am your beloved and you are the full master here then give this kingdom to Rājārām and everything else that you may conquer to Shambhu ' The Rājā fascinated by her bewitching beauty agreed

We see that all this is a close copy of the *Rāmāyana* scene between Dasharatha and Kaikeyi The story continues thus

Next morning Shivaji held a grand *darbār*, called Shambhāji up before himself and addressed him by way of advice Kingship is an extremely difficult undertaking and only an exceptionally gifted man can discharge this duty My great father had thus spoken to me in my youth — Though my kingdom is boundless yet you ought to labour and *conquer some other territory I have other sons* besides you and I shall assign a separate share to each of them When a king does not win any territory by his own efforts but merely enjoys his father s acquisitions the people cease to respect him I make you lord of the Poona district which had been won by your ancestors Your power will henceforth grow from more to more like the steps of Trivikrama So saying he sent me to rule the Poona district Then I extended my realm to the sea and all the neighbouring princes submitted to me in terror I am now old and feel the approach of death You stay in Shringarpur till my return from my next expedition administer the Prabhavali district and learn the art of governing from learned teachers Shambhaji dutifully agreed to his father s bidding

Then Shivaji set out on his conquest of the Karnatak leaving Rajaram in Rairi fort under the protection of his ministers At Shringar pur Shambhaji exercised himself in gymnastics in the morning studied the mythical histories and books on law and morals (*Itihāsa puranas* and the Kamandaki and other *Niti Śāstras*) and satisfied his subjects by his good government so that all people oppressed by his father s ministers flocked to him for redress Then he worshipped the goddess Kali who appeared before him and foretold his future prosperity

On his return from the Karnatak expedition Shivaji proposed to give Maharashtra to his second son Rajaram and the newly conquered Jinji province to his eldest son Shambhaji This partition of his heritage naturally dissatisfied Shambhaji who readily listened to the seductive messages of Dilir Khān the acting viceroy of Mughal Deccan and escaped

from his father's territory to join Dilir The two allies then captured Bhupālgarh by assault Here the manuscript abruptly ends

But we need not swallow the whole story of the apologist for the line of Shahu and hold the great Shivāji as a dotard who was beguiled by his youthful wife into committing an act of gross injustice to his eldest son, as Dasharatha had been by Bharata's mother In 1678 Shivaji proposed a very understandable division of his empire,—the homeland of Mahārāshtra with its long-settled peaceful territory and resident families of hereditary faithful ministers and generals, was to go to Rājarām, a delicate boy of eight, because there was then no whisper even of the Mughal Emperor or one of his sons coming to the South with a vast army for subduing the Marāthās and Bijapur and Golkonda were still flourishing as allies of the Marāthā rāja The newly annexed country of the Karnātak (Jinji-Tanjore) could more reasonably be Shambhāji's share, because the half subdued condition of the province demanded a vigorous grown up sovereign to keep hold of it, and for such a task Shambhājī was beyond question the fittest prince, and Rajarām was unthinkable

Shambhaji naturally grumbled at the ancestral homeland of the Bhonslés being given to his junior brother, while his own lot was to be to shoulder the dangerous and unprofitable task of maintaining himself in an unsubdued province, six hundred miles away from Maharashtra, amidst an alien race and alien speech, with no resident Marathā population to back him but only refractory local chiefs all around

Dilir Khan seized this opening and wrote secret letters to Shambhājī promising to win his patrimony of Desh for him by the armed strength of the Mughal Government if he joined Dilir There was no talk of annexing Mahārashtra to the Mughal Empire Dilir s support was to be purchased merely by Shambhajī agreeing to a policy of friendly alliance with the Government of Mughal Deccan, exactly as Shāhu did in 1718 The contemporary English factory letters and Persian histories prove that Shambhāji in the Mughal viceroy's camp did not consider himself as a servant of Dilir, but as an independent and equal ally He openly remonstrated with Dilir Khān against that General s atrocities on the Hindu population of Athni and Tikotā And we know it as a fact that the Marāthā prince left Dilir and returned to his father when that viceroy assumed the haughty tone of a master to him and even planned to send him off to Delhi—to become a mansabdar or Mughal servant, or more probably to be doomed to circumcision or death on refusal to apostatise

INTRODUCTION

1. History of the manuscript :

At the Baroda session of the Indian Historical Records Commission in December 1940, a manuscript in Sanskrit was exhibited under the title "A life of Shivājī," which attracted my attention and that of Sir Jadunath Sarkar The Director of the Baroda Oriental Institute upon a later enquiry informed me that the Ms had been entrusted to Prof D V Potdar of Poona for being edited and published in the Gaekwad Oriental Series Seven years passed and the book showed no sign of appearing The Director informed me that he would supply me with a photostat copy, if I paid for it I remitted the required amount, received the copy and studied it along with Sir Jadunath Sarkar The work at first sight seemed to be a continuation of Kavīndra Paramānanda's *Śiva Bharata,* published by Mr Divekar in 1926 in an incomplete form Some portions of this Baroda manuscript are admittedly composed by Paramānanda's grandson Govinda This work and the incomplete *Śiva Bharata* appear to belong to the same Corpus, a life of Shivāji which the poet was asked to prepare, probably on the occasion of his coronation in 1674 The literary remains of the family found their way into the library of the Rajopadhyes residing at Satārā and Kolhapur, because portions of the same work were discovered at the latter place and published by Mr Gode in the Annals of the Bhandarkar Institute in 1938 As Prof Potdar in the midst of his other occupations could not find time to edit the work for the Baroda Series, I offered to do it with the help of Sir Jadunath Sarkar and my offer was accepted in 1948

2. Contents of the manuscript

The photographed copy supplied to me was found defective in many respects The pages are not numbered nor arranged in consecutive order, there are evident gaps in the narrative, and it is clear that the authors themselves never gave their compositions a final, revised and well-arranged shape They wrote the portions as they occurred to them It was a misnomer to call the Baroda fragment the life of Shivaji as it describes the activities of Shambhuji After a patient labour the sheets were arranged in five different sections and are being here presented to the reader, with a short English synopsis of their contents —

ed the Bhoslé rulers in hereditary succession [1] Sir Jadunath Sarkar after examining the old records of the Jaipur State published letters referring to the poet Kavindra Paramananda and mentioning that he was in North India during 1666 when Shivaji visited Agra and had audience of the Emperor Aurangzeb [2] And quite recently in 1948 Prof Potdar employed his rare ingenuity in identifying this poet Paramānanda with a well known Saint named Paramananda Bava whom Shivaji highly respected and established at Poladpur near his capital Raigad [3] A long list of the several saints whom Shivaji honoured and patronized has been given by his various chroniclers and the name of Paramananda Bava occurs therein which many in ignorance supposed to refer to Ramadasa Potdar has now minutely examined the available evidence and established beyond doubt that this Paramananda Bava a *guru* of Shivaji was none other than the poet *Paramananda himself the author of Anupurāna*

Thereafter he figured as a learned ascetic with no love for property or royal patronage and thus came to be looked upon as his *guru* by Shivaji himself. Jayaram Pinde eloquently describes Shivaji's visit to Paramananda *Svami* in March 1673. Shivaji's captains Annaji Pandit and Kondaji Ravalekar captured the fort of Panhala from the Bijapur Government on 6th March 1673. When Shivaji obtained the news of this success at Raigad he at once started to visit that fort and on his way he saw the Saint Paramananda Bava at Poladpur (Sansk. Paulastyapura) near Mahad at the foot of Raigad and received his blessings. When Shivaji arrived he was received at the entrance of the shrine by fifteen disciples reared and educated by the Saint (that is by dealing out six kinds of food and 9 kinds of literary eulogies). Shivaji then proceeded alone to the inner apartment and saluted the Saint's feet; the latter put his hand on Shivaji's head and conferred his blessing on him.[4]

Paramananda was present at Shivaji's Coronation (in June 1674) and began under his command[5] to compose an epic on his life which it seems he never completed. Some of the chapters printed in this Baroda work evidently belong to the same incomplete *Anupurana* in which he drafted detached chapters as the subjects occurred to him, leaving their final arrangement and order for a further revision. It is in this first crude form that the work has been found and is here presented to the reader. Some of these chapters, particularly those on Shivaji, appear to have been composed by Paramananda himself as they conclude with the words कवी परमानन्दकृत while the others are from the pen of Govinda, mostly those which refer to Shambhuji and his activities.

Paramananda's end is nowhere recorded, but from the tenor of his present writings he may be presumed to have survived Shivaji and seen the beginnings of Shambhuji's rule. While he used a kind of historical setting in his life of Shivaji, his son Devadatta and grandson Govinda

---

[4] पर्णालपर्वतग्रहणाख्यान 4 16 19 ततः पौलस्त्यनगरे परमानन्दनामकम् । रसैस्तु पञ्चदशभिः कवीन्द्रैरभिनन्दितम् ॥ गीयमानं यशः स्वीयं शृण्वानः शृण्वतां शनैः । गोस्वामिचरणद्वन्द्वं वन्दयामास मन्दिरे ॥ स स्वामी च ततस्तस्य हस्तं विन्यस्य मस्तके । पूर्णसाम्राज्यदानाभिराशीर्भिः पर्यतोषयत् ॥

[5] स एकदा मनिष्ठं मां प्रसादमभाषत । यानि यानि चरित्राणि विदितानि मया भुवि । विधीयन्ते च ममते तानि सर्वाणि वर्णय । शि भा १ २५ २६ Probably Paramananda was commanded to write his life by Shivaji at the time of his coronation.

hardly wrote any history and composed merely laudatory poems in honour of Shambhuji, Tarabāi, Shāhu, Gangādhar Pratinidhi and Queen Sakwār Bai, evidently with the object of obtaining their patronage in *inams* and gifts [6]

Govinda had a sad end and with him the Paramananda family seems to have become extinct Govinda's efforts to obtain patronage from Shahu and Sakwār Bāi availed him little, as both of them died soon after Govinda had written his Marāthi eulogy entitled शाहूराजकीर्तिप्रभामञ्जरी The Marathā Government was afterwards transferred to Poona by the Peshvas who had no sympathy for the poet Govinda Kavīndra He dragged on a weary existence at Satara and thus wrote to a fellow-priest, Narayan Dikshit Bapat, on 23rd March, 1782, ' I have grown old and am grieved to have no issue to leave behind me Life has become a burden to me and I am going to enter a watery grave at Mahuli, as an ascetic Do you please take care of my idols of Rāma and draw the annuity of Rs 300/-, which Government have granted me at Nevasa " [7]

While the grand father Paramananda can rightly claim to be a master-poet in some respects, the son Devadatta and the grandson Govinda appear far inferior in their scholarship and attainments Their composition discloses inattention even to grammar, when they write—यतिना for यतीना, येक for एक , येतस्मिन् for एतस्मिन् , गृह्य for गृहीत्वा, or पाठितुम् for पाठयितुम्, such lapses are possible only in writers very poorly grounded in Sanskrit

4 Shambhuji's predilection for the Tantric Cult

The value of this poem unlike that of *Śiva Bhārata* lies in the revelation it makes of how Shivāji last days were clouded by the undesirable activities of his son Shambhuji resulting in an untimely end of that great hero Shivāji could not ensure the safety of the State he had so laboriously reared, and his death brought in a revolution with all the troubles of foreign invasion and the long Mughal War In his extreme difficulty Shambhuji upon the advice tendered by his trusty counsellor Kavikalasha, had recourse to the performance of *tantric* rites, which he piously believed would give him the strength to cope with his difficulties A Brāhmana named Śivayogi who had learned by study in Bengal the peculiar art of invoking the help of the goddess Kali, undertook with the help of other

[6] P. D S XXXI 117, 118, 122 Sardesai Com Vol (Marathi), pp 177-186

[7] P D S XLIII 76

very difficult to compose and the corrections were numerous in the proofs, but these two efficient assistants of the Director have executed this arduous task with unfailing patience They must not be held responsible for the errors of grammar or prosody that will be noticed, these have been deliberately retained by me as in the author's manuscript and left to be corrected by scholars in future on the basis of this printed text Lastly, I am particularly grateful to the Manager, Sadhana Press, Baroda, for the alacrity which he has shown in expediting the matter so soon with the utmost care and intelligence

Kamshet, August 1952 GOVIND SAKHARAM SARDESAI

N B—The letter *R* in the footnotes indicates the Rajopadhye text printed in the Bhandarkar Annals In giving variants, the number of the verse is quoted and its four lines are indicated by the letters *a, b, c, d*

Section III

Shambhuji's activities

This is a complete sequence of 13 consecutive cantos (totalling 880 *slokas*), on Shambhuji

It begins abruptly with Shambhuji performing his father's *śrāddha* at Panhala, and declaring himself king From this we can infer that one canto (or at least a long passage) at the beginning, narrating the death of Shivāji, is missing In the surviving portion, the first four cantos describe the conspiracy formed at Raigarh by the old ministers of Shivaji and his queen Soyarā Bai to set aside the claims of the eldest son Shambhuji and give the throne to her own son, the boy Rājārām, the dissensions among these ministers, the desertion of the commander in chief Hambir Rao Mohite from their party to Shambhuji, that prince's march (as advised by his *Amatya Kalasha*) on *Raigarh* and peaceful accession to the throne there, and the ceremonies and rejoicing on that occasion

Then in the midst of the fourth canto, the poet begins to give a retrospective account of Shivāji's last years, evidently to explain away Shambhuji s guilt of rebellion against such a father These events are seen through the coloured glass of a royal sycophant and are described as happening through supernatural agency as is the customary device of the Sanskrit *Puranas*

This retrospective history of Shivaji starts with that Rajā's sinful infatuation for his extremely beautiful wife Soyarā Bāi Mohite (*sic*), for whom a mythical birth as the incarnation of Mamatā (the sister of Kalikala) has been invented, Shivaji s ears are poisoned by false allegations against his noble son Shambhuji, the dotard king listens to these misrepresentations, and in order to please his younger wife, agrees to make Rajāram his heir, and banish his eldest born Shambhuji to Sajjanagad fort All this is a close copy of the story of Dasharatha setting Rama aside in favour of a younger son, Bharata, through female influence In November 1676 Shambhuji had gone to Shringarapura, by his father's order, and two months later Shivaji started on his conquering expedition to the Eastern Karnatak. Aurangzeb on hearing of the Maratha King being separated from his heir, seduced Sambhuji through his local agent Dilir Khan, and the Marāthā prince fled away from Sajjangad to the Mughal general's camp (on 13th December 1678) As his ally he enabled Dilir Khān to capture Shivaji's

stronghold of Bhupālagad (on 2nd April 1679) Here the fragment ends, and the events of one year from the fall of Bhupalagad to the death of Shivajī (2 April 1679—4th April 1680), if recorded by our poet, have not been yet recovered

Canto 1.

After Shivaji's death Shambhuji then in Panhala fort, performed his father's *śrāddha* One day his spies reported to him that the late king's ministers in Raigarh had conspired with the widowed queen Soyarā Bāi to crown her little son Rājāram and monopolise the Government, and that all the people disapproved of this denial of the claims of Shivāji's eldest-born as a grown up and war experienced prince like Shambhuji alone could successfully resist the powerful Mughal Emperor The prime minister Moro Pant was planning to send an army to Panhala and seize and kill Shambhuji On hearing of it, Shambhuji wrote to the commander in chief Hambir Rao Mohite, inviting him to take up his cause as he had the legal right to the throne, and the enthronement of a child like Rājaram would lead to the conquest of Mahārashtra by some hostile power Hambir Rao secretly agreed, but the other ministers persisted in their preparations for attacking Shambhuji in Panhala by armed force

Canto 2

As the ministers were setting out from Raigarh on this campaign, very unlucky portents fell on them Prahlad Niraji counselled peace with Shambhuji, but Moro Pant insisted that he must keep his word to the late King Shivāji and support Rajaram on the throne Moro and Annaji rejected Hambir Rao's invitation to a secret conference with him, at which that General felt insulted and took a muster of the contingents of these two ministers, the latter attacked him but were defeated and thrown into prison by Hambir Rao, so also were their families After placing strong and faithful guards over them, Hambir Rao marched from Karhad to Panhāla

Prahlad Niraji who had been sent by the other ministers of Raigarh on an embassy to Shambhuji decided in his mind that Shambhuji was the lawful heir to the throne and so it was best for his own interests to seek his protection

Canto 3

After Shambhujī had established his own authority by repressing all the officers hostile to himself, many visitors came to congratulate him,

At that time his amatya the Brahman entitled (Kavi) Kalasha advised him to go to Raigarh and hold his formal enthronement there Listening to this advice Shambhuji with a large army set out for Raigarh, on the way he reached Pratapgarh where he worshipped his father s tutelary goddess Tulaja Bhavani and next morning started for Raigarh

Canto 4

Shambhuji peacefully established his own authority in Panhala and treated his step brother Rājarām with many favours spoke kindly to his step mother Soyara Bai and made arrangements for his own enthronement For this ceremony all classes of people artists and artisans of every kind flocked to Raigarh and all in concert performed the coronation of Shambhuji according to the Śāstric rites

When Kali puruṣa (the incarnation of the Modern Time) narrated all these facts the kind hearted god Śaṅkara replied to Kali to the following purport

My leading follower Pramatha the captain of my troops is roving through the earth in the form of a man in consequence of the curse of my goddess Devi Hereafter I shall bring him back to my presence You go and assert your power over this Bharata Khaṇḍa during the time that I am assigning to you and thereafter you too will come back to me ' So Time (Kali purusa) came down to the earth with his soldiers like Greed Infatuation etc

On being asked how Pramatha came to be cursed Kavindra replied — Śiva s follower named Vitandi one day enraged Parvati by failing to show her due respect and she pronounced on him the curse that he would take a human birth as a suzerain king (Cakravarti) but she would always protect him there This Vitandi was incarnated as the Chhatrapati Shivaji Kavindra further narrated how and when by Mahadev s command Kali came to the earth through his illusory influence all sorts of sins began to prevail and all the other kings engaged in evil practices but Shivaji alone was spotlessly pure in life and conduct and by the grace of the Devi he achieved many conquests Kali had no power over him

Canto 5

Kavindra continues the mythical career of Shivaji thus Kali finding it impossible to bring Shivaji himself under his power decided to

influence him by entering the body of his own sister named *Mamatā*, who was born on earth as a daughter of the Mohite [correct as Shirké] family and extremely beautiful She had borne to Shivaji a son named Rajaram, whom Shivāji began to love, disregarding his eldest son Shambhuji In this way Kalipurusa found an entrance into this house and dispersed his followers —like anger, pride, etc among his ministers The administration became rotten learned Brahmans were insulted the ministers began to harass the people in the presence of Shivaji and extort money by repression, and decay seized Shivaji The prosperity of the early part of Shivāji s reign due to his merits acquired in a previous birth was all gone, and the exact reverse now prevailed through Kali s power

Canto 6

Kavindra tells the story of Shivāji setting aside Shambhuji One day Rajarām's mother Mamatā, by pretending her extreme anger secured from Shivāji a promise to make her son Rajāram the sovereign of all his kingdom Under the influence of Kali kala, Shivaji could not realise the consequences of his action

Canto 7.

One day Raja Shivaji thus addressed his son Shambhuji alone after sending away all his courtiers —

"No ordinary man can maintain this kingdom I am telling you what advice my father Shāhji gave me when he entrusted this realm to me Nobody can attain to the kingly position unless a portion of divinity enters into his body You have gained it through the merit acquired in your former birth On account of old age I feel that I cannot defend the kingdom in the years to come and so I hand it over to you I am not going to give any portion of this kingdom to your step brother, but I shall conquer another dominion for him so that each of you will enjoy a separate kingdom While I am acquiring that second kingdom do you stay at Shringārapur,* and from that place protect Prabhavali but don t go to Raigarh, where your step mother lives as she will not agree with you "

Shambhuji bowed to his father s command and replied He who has won a kingdom by his own efforts, is the only true owner I have no right to enjoy the territory that you have gained An unworthy son

* Shringārapur was the capital of the Surves at the foot of the Sahyādri hills east of Sangameshvar

can not maintain a kingdom given to him by his father the Rājya Lakṣmī is snatched away by others from the hands of a weak king Hearing this Shivaji was delighted and felt confident of Shambhuji s capacity to defend the realm But his wife Mamata planted evil in his heart and *raised discord*

Canto 8

Then Shivaji set out on his Karnatak expedition leaving Rājaram in Raigarh and Shambhuji in Shringarapur where the latter showed his capacity for conducting the administration and protecting the realm Hearing of the happiness of his subjects under his rule people from other districts began to flock and settle there On seeing this the minister left in Raigarh by Shivaji for protecting Rajaram was induced by Rajaram's *mother to raise rebellions in Shambhuji s dominion and molest the people* but the latter Prince suppressed the disorder

Shambhuji devoted himself to the worship of Kali who was highly satisfied and blessed him thus All your desires would be fulfilled A short period of adverse (astral) influence is before you Some cannot endure your greatness So you remain under the protection of the Delhi Emperor for a few days I am bestowing on you the art called Mohini (fascination) which *will enable you to live there in happiness After thus* passing some time in foreign parts you will come back in safety conquer your enemies and become universally glorious

Shambhuji made many gifts to the Brahmans But he felt uncertain how he would go to the Muslim king as advised by the Devi while his father was absent in the Karnatak

Canto 9

Aurangzeb learning that Shambhuji was living apart from his father, planned to bring him over to his own side and so he sent to him an *envoy* named Dilir Khan who highly extolled Aurangzeb s power and presented on his behalf many costly gifts and a letter *Shambhuji* remembering the Devi s speech when she had appeared to him before gave a favour able *reply* to *Aurangzeb making only one* objection that as Shivaji had entrusted that district to Shambhuji at the time of going to the Karnatak the Prince could not honourably go over to Aurangzeb before the return of Shivaj The Emperor s letter and its reply were kept secret from everybody except Dilir Khan

Next Shivaji after carving out a kingdom of his own in the Karnatak, returned to Panhala where Moro Pant and other ministers came to meet him

Canto 10

Then Shivaji discussed with Moro Pant and other ministers how he should distribute his two kingdoms Mahārashtra and Karnatak between his sons saying that though Shambhuji being the eldest son was entitled to the larger kingdom yet as he did not desire to keep his little son Raja ram at a distance from himself he proposed to send Shambhuji to rule over the Karnatak Moro Pant and the other ministers all agreed to whatever the king said but added Shambhuji has decided to conquer all these king doms and for greater benefit to himself he wishes to meet the king of Delhi The son of that Shivaji who conquered all the earth by the grace of the Devi is seeking the help of the demon who is the enemy of the gods! Though we behave most humbly to Shambhuji he treats us adversely The Delhi sovereign is already strong if Shambhuji joins him he will grow stronger still

Hearing this speech Shivaji wrote to Shambhuji You are daily insulting my ministers Leave Shringārapur and go to Sajjanagarh.' Shambhuji went to Sajjanagarh and was lodged in its citadel with all honour by its *qiladar* There one midnight the Devi spoke to Shambhuji Go quickly to the army of the king of Delhi No one will be able to hinder you on the way Next day at early dawn Shambhuji told the *qiladar* to give him a small escort as he wished to go to Mahabaleshwar Going there he bathed at the junction of the Krishna and the Veni sent back his Rajput escort and rode into the camp of Dilir Khān who welcomed him, as pre viously arranged between them

Canto 11

Shivaji s heart was wounded when he heard that Shambhuji had made a pact with the Delhi Emperor and taken up his residence in Mughal terri tory He began to repent greatly that he had not kept Shambhuji with himself of which neglect this was the evil consequence So he set himself to bringing Shambhuji back

On the other hand Shambhuji remained satisfied in the Muslim camp relying on his own valour One day Dilir Khan took Shambhuji apart into his tent and said I consider it my duty to seek your good in every way,

because *you came to me in full reliance on my friendship* Do not have any anxiety or suspicion in your heart I shall suffer every loss (or injury) for your sake The Khan presented to Shambhuji the many presents sent by the Emperor for him and the prince lodged in the tents pitched for him

Canto 12

Shambhuji collected a force of strong men with Dilir Khan he rode out and toured the country giving audience to the headmen Seeing Shambhu in his house Dilir Khan one day urged the prince to rise in rebellion against his father placing many ancient and modern examples before him and inciting him to win greatness by displaying his valour But these speeches had no effect on Shambhuji who gave him a proud reply saying ' I can punish through your friendship all my enemies however strong I do not at all fear them All my desires have been satisfied through the help of a friend like you But I shall not turn an enemy to my father though he has renounced me under the influence of my step mother and though Moro Pant and other ministers out of their malignity have excited suspicion against me in the hearts of my father and mother I can suppress all these enemies After my father this kingdom will be mine and I shall get it without the least trouble etc

Then by order of Aurangazeb Dilir Khan invaded Bijapur placing Shambhuji in his van Shambhuji conquered Bhupalagarh and handed it over to Dilir Khan The news of it greatly delighted Aurangazeb and he began to love that prince

Canto 13

The audience asked Why did Shambhuji commit such improper acts as joining Dilir Khān and capturing forts like Bhupalagarh etc '

Paramānanda replied thus —

Dilir Khān sent a message to the *qiladār* of Bhupālagarh asking him to surrender the fort or else he would blow up the fort and the *qiladār* would not be able to save his life

In Dilir Khān s army there were many Rājput heroes who were great friends of Shambhuji —such as Kishan Singh the son of Ram Singh Jagat Singh Anup Singh Chhatra Singh Kesari Singh Karna Singh etc So Dilir Khān became favourably inclined to them, whatever Shambhuji said Dilir agreed to it, hence he thought that there would be no delay in conquering Shivāji himself

Assault on Bhupalagarh, sufferings of the troops from the rivers having dried up The garrison fought with desperate courage, heavy slaughter the assailants when falling back were inspired by the advance of Shambhuji clad in armour at their head, and overcame all resistance Firangoji Narasala fled away After capturing the fort, the victorious Shambhuji met Dilir Khan

---

SECTION IV

Life of Shivayogi

Prayer to Kali

This section consists of 7 cantos and explains how Shambhuraja was advised to invoke the help of the Goddess Kali to overcome his difficulties

The first canto of 101 verses after the customary salutation mentions that Shambhuji called together an assembly of wise men from different places and explained to them how he had overcome most of his enemies In narrating his conquests every small place and village of the South Konkan and the Maval region has been mentioned in unnecessary detail Thereafter the king requested the assembly to advise him how he could obtain a son who would manage his extensive dominion properly The assembly consulted together for a little while

The 2nd Canto of 81 verses begins with the assembly presenting to the king a Brahman named Śivayogi and assuring him that he need be under no anxiety the goddess Kali would grant all his desires if she is properly worshipped They describe the features of the goddess minutely and her wonderful powers A long account is given of how the gods approached Kali and how they prayed to her Among the gods that appeared before Kali there was the creator Brahmadeva who offered a long prayer to her describing her features and powers Shambhuraja accepted the advice and devoted himself to the worship of Kali

In the 3rd Canto of 66 verses the particular incantation (or *mantra*) for invoking Kali is described This *mantra* is to be kept strictly secret and should not be lightly mentioned to unworthy or unbelieving persons One who scrupuloulsy observed the detailed way in which the *mantra* is to be used and handled would be gifted with wonderful superhuman powers The poet then explains how the sages Śukra Bṛhaspati Viśvamitra and a host of others so famous in ancient days obtained their great powers

The seventh and last Canto of 23 verses opens with an account of Suryaraj of Shringarapur a Kṣātriya family ruling there since olden times The Suryarao was helped by another family called Shirkas who employed as their family priest a Brahman named Keshav Bhat Upadhye He was introduced to Raghunath Pandit one of Shivaji s ministers Therefore Shivaji conquered both the Surves and the Shirkes and forced them into his service In due course Raghunath Pandit and Shivaji died and King Shambhu began to rule the country Shambhu appointed Keshav Bhat to the post of Panditarai a position which enabled him to give large charities to many Brahmans and set right abuses that had crept into religious practices

---

Section V

Shambhuji s Sacrifice to Kali

Cantos 1 5

Canto 1 of 77 verses begins with Shambhuji giving instructions to make preparations for performing a sacrifice in consonance with the advice tendered by Śivayogi The King employed competent agents for the vari ous tasks such as the fetching of holy waters from different places and inviting learned and expert representatives versed in the subject Thus in due course a large concourse of priests workers and mechanics gathered at Shriṅgarapur and they were all respectfully received by the King He re quested them all to attend to every detail with scrupulous care and leave no chance for any error or omission to creep in All the assembled men work ed zealously and carried out the King s behests in minute detail Every care was taken to propitiate the Goddess Kali The priests assured Shambhuji that his highest wish would now be fulfilled Buildings were erected festoons and decorations were made in profusion Flowers and trees were properly set in order The King sent special messengers to invite chiefs and princes from foreign parts to grace the occasion Traders merchants musicians dancing girls and professionals of every description gathered to witness the ceremony

The second Canto containing 87 verses describes the several stages of the main sacrifice *viz* the King s taking the vow after an auspicious bath then his selection of the chief officiating priest and preparations for a grand dinner Deities were assigned for propitiating the nine planets and the various

form of cash, lands, horses, elephants, jewels, vehicles, clothes, rings, corn and maid servants Thus, Shambhuji's fame spread far and wide. He then had the final bath, put on his lustrous dress and dismissed the grand assemblage.

The fifth and last Canto of 84 verses describes the pregnancy of Shambhuji's queen Rājasā developing from month to month. The husband was highly gratified at this result and satisfied the peculiar cravings natural to an expectant mother He also prepared a suitable place for her confinement with all the necessary conveniences. He got ready expert physicians and competent nurses for rendering comfort to her when she would be a mother On an auspicious day she gave birth to a highly gifted son.

परमानन्दकाव्यम्

Section I

An account of the Bhonsale family from Shahaji to the flight of Akabar to Persia.

यद्यप्यन्यस्तनूजस्तरणिकुलमणेर्वंशभूपायुतोभूद्
गोप्ता सौभाग्यशाली प्रबलबलयुतो विग्रहो वैरिशै[श]ल्य ।
एतन्मध्ये तथापि प्रमथगणपते: प्रेमपात्र पवित्र
पुण्याश पुण्यशील समजनि रजनीनायक शाह एव ॥* ४

गौरीसर्वस्वभूत: सकलनृपशिरोधार्यमान्यैकमुद्रो
भक्त्याविर्भूतरुद्र परदलदलनो बद्धि[द्ध]सीमासमुद्र: ।
सत्कर्मा राजधर्मा स्थितिधृतिगतिभिर्ज्ञातधर्मावतार:
सार सर्वसहाया: समभवदतुल: साहसी शाहभूप: ॥ ५

यस्यानेकमहीमहेन्द्रसमरे मत्तेभकुम्भस्थले
विद्युद्भ्रान्तिकरी बभूव निभृता खड्गभ्रमिर्भास्वरा ।
आश्चर्य तु महत्त्वमङ्गलपरासृक्सङ्क्लिप्ता सती
जाता मङ्गलरूपिणी किल गले मालामला मौक्तिकी ॥ ६

कम्पन्ते चिकिरीया: शरणमनुसृता मैसुरीयास्तुरीया·
कारुण्यासेकमात्रप्रमुदितहृदया रायलीयास्तुरीया· ।
चञ्जीचञ्जापुरीया मधुरभणितिभिर्माथुरा नोद्धुरा स्यु:
शङ्कन्ते सेतुसस्था: समरविजयिन: शाहजीकास्त्रसङ्गम् ॥ ७

किं ब्रूमश्चास्य भाग्य नियतिकृतिवशाद् द्राग्वजीरत्वयुक्तो
युक्तिप्रत्युक्तिरीत्या स्वयमिव सकले राजकार्ये धुरीण: ।
नि:शङ्क खड्गधाराग्रहणगरिमणि प्रोल्लसच्चैनिकाख्या
दिक्पाला: पातशाहा अपि समरविधौ यद्भुज प्रार्थयन्ति ॥ ८

पुत्रै: पौत्रैर्नरीनैरनुसृतपरमप्रेयसीभि प्रवीणै
क्रीडाभि: शोभिनीभि: प्रतिपदमनवद्यासरा-सौख्यसारान् ।
चञ्चच्छ्रीचन्द्रमौलेश्चरणकमलयोर्मोदमग्न: सुलग्नो
यश्चित्त चञ्चरीकश्चलनवलनयोर्नो निधि स्वीचकार ॥ ९

---

* The first three stanzas are missing

ब्रह्मण्यस्त्वद्वितीय प्रकृतिमुपगन शास्त्रसंस्कारलीला
ब्रह्मण्येऽप्यद्वितीये सुजनसरणिभिः पारमापात एव ।
तस्मादृक्पाण्डवेयप्रमुखनृपवरैश्चोपमेयोऽप्रमेयो
पातः श्रीरामजायाजनकनदतुल पुण्यभाव जगत्याम् ॥ १०

उद्भृष्टाः समरे भटाः करिघटा प्रस्ताः करिभ्यः स्फुटाः
प्रोत्कृष्टाः किल कल्पपादपगुणा स्पष्टाः स्वयं स्वीकृताः ।
सन्तुष्टैस्तरुणीजनैर्निरसता सङ्गीतशालान्तरे
सृष्टाः कामकलानिधे रसकला क्लिष्टाः प्रनष्टा अपि ॥ ११

गन्धर्वा इव गायकाः परिचराः प्रेष्या प्रवीणा इव
माल्या क्षत्रधुरन्धरा इव धराधीशा इव प्रीतिदाः ।
सत्य सत्यसमाश्रयाः कविगणाः ससारिणः सारिणः
सर्वे शाहमहीपतेः सुरसुहृत्साम्राज्यराज्ये बभुः ॥ १२

सर्वे सत्यपरायणाः सुकृतिन शुद्धीकृताः शासनाद्
ब्रह्मद्वेषसुरामहप्रहरणजा वार्ता पुन स्यात् कथम् ।
किं वाच्य चरित तु शाहनृपतेश्चित्र विचित्र स्फुट
चक्र चौर्यकुलस्य येन सकल काशीजले मज्जनम् ॥ १३

गेह गेहमहो नु धान्यसदृशो राशिर्धनस्याभव-
च्चातुर्वर्ण्यमनङ्गवैरिनिरत सम्यक् स्वधर्मे स्थिरम् ।
इत्थ शाहनृपेऽनुशासति मही माहात्म्यमन्यादृश
दृष्टु चाव वसुन्धरेति च पद पृथ्व्या अभूत् सार्थकम् ॥ १४

आवाल्यात् बलवद्विरोधवशतात्स्वीय पद प्रोज्झित
तत्रापि प्रकटप्रतापधरणात्स्वाराज्यता नोज्झिता ।
य देश समुपाश्रित प्रबलधीः श्रीशाहभूमिपति
र्लोकैरेवमलोकि पूर्ववदसौ तद्देश एव प्रभुः ॥ १४

यच्च कार्यमुरीकरोति बहुधा वायुप्रबद्धे पथि
प्रीत्या तत्परिपूरयत्यतितरा भक्त्या भवानीपतिः ।
राजानो बहुशो बभूवुरपरे प्राग्दाक्षिणात्याः पर
श्रीमच्छाहनृपस्य केवलमहाराजाभिधा पप्रथे ॥ १५

एक व्याकरण विना प्रविदितो नो धातुवाद क्वचित्
प्रावृट्कालमृते व्यलोकि न पुनर्मालिन्यमेवाम्बरे ।
आश्चर्यं विदमेव शाहमनसा सच्छास्त्रससेवने
सम्प्राप्त तु मनुत्वमेव हि कथ नाणुत्वमात्र जहौ ॥ १६

वार वारमहो नु वर्ण्यमतुल कि तद्यशो निर्मल
पारावारपरम्परोपरिसरेष्वाजन्मत प्रस्थितम् ।
दृष्टे शाहमहीपतौ मतिमतामित्थ मति प्राभवद्
धात्रैकत्रभरीकृत स्वभरित सर्वो गुणाना गण ॥ १७

तद्राज्ञो रजनीकरस्य ललिते ज्योत्स्नेव शोभावहे
द्वे भार्ये सुवभूवतु शुभगुणे शोणाधरे शोभने ।
तत्राद्याऽभवदादराद्यदुकुलोत्तसा जिजाम्बाभिधा
धन्या तन्महितान्ववायमहिता ख्याता तुकाम्बा तथा ॥ १८

धुर्यास्ता अपरा समाहृतगुणा सङ्गीतरत्नाकरा
नार्योऽनार्यगुणोज्झिता बहुतरा आसन् परा प्रेयसि ।
तासा सन्ततिसन्तति समुदभूच्छोभाधरा सद्गुणा
सर्वा शाहमहीपति सुचरितैरानन्दयाञ्चक्रिरे ॥ १९

ज्येष्ठा श्रेष्ठगुणैर्युता सुरसरित्साधारणी धोरणी
नाम्नाप्यत्र कनिष्ठतानुलसती निष्ठा कनिष्ठा क्वचित् ।
मुख्ये श्रीजनमण्डने नरपते राज्यावुभे निर्वृते
मुख्यापेक्षतया ययोरनितरामाज्ञा नरीनृत्यति ॥ २०

शम्भो सारकथानुसारवशत शम्भो पर सद्गुण
श्रीशम्भोश्चरणारविन्दनिरत राजन्यधर्मोद्धुरम् ।
सा काले समजीजनद्गिरिसुता पुत्र कुमार यथा
धाम्नैवाकलित शिवस्य परमप्रेष्य शिवाख्य सुतम् ॥ २१

एक पुत्रमसूत तुष्टमनसा तूर्णं तुकाम्बा ततो
जुष्ट देवगुणैरनन्तविभवैर्भूजानिभारक्षमे ।
राज्ञा राज्यविधौ तथापि बहुशो भाव्य सुसम्भावित
श्रामन्त्रीशिव एक एव हि कुलोद्धारोऽभवन् सम्भवो ॥ २२

प्राप्ते तद्दपि दधतु विदधत्सर्वं च मत्तागम
गर्वो गर्वभरेण वामनमना सर्वोपरि भ्राजते ।
क्रियेक्रियमुपानिनाङ्कुर इत्येदा नन्दनामादनद्
तात्यादेव तनानुतस्य सततं चापल्यमभ्यसत् ॥ २३

प्रोक्त मन्त्रिवरै सुयुक्तिमधुर युक्त निजाम्नाम्नया
मुक्त पूर्णसुधाभारभरितैरम्बुजाम्भोरुहै ।
राजा स यमतादिभिमगमिया भ्रातृद्वयस्यानया
पुण्यप्राप्ति समाहिता निजपिया तारायमण्य शिशुम् ॥ २४

तन्त्रा गोत्रमुपाययुर्गन्त्रगताद्ध नदर्मुद्गा
पुष्पा एव तुरुष्मिका हृदि सदा तत्तु सुरत्राणका ।
गीता प्रेक्षणमात्रन भयमुपाजग्मुनता यानना
स्वच्छेत्र सुवासे शिवशिव शान्त धगाभरत् ॥ २५

मर्त्येष्वेव गदा महेन्द्रदसौ चन्द्राभवद्वैरिणा
कर्माण्यप्रतिमानुरानि रचयतानानि रा यादरात् ।
नित्य नीतिविशारदे परिजनै प्रो साहयुक्तैस्तत
पारावारपरिष्कृतामपि शिवा विश्वम्भरामात्रुणोत् ॥ २६

श्यामाम्या समरे जिना रणपरा विष्णा प्रगाणा पुन
गीताभदगस्तया प्रमुदिता वैनापुरात्मा स्म ।
वर्णाना यद्दीकृता प्रगटिताऽप्यारण्ये कुण्ठिता
म्नत्रा नाम नर शिवस्य भुवि य पश्चात्तर नागन ॥ २७

पित्र तैर्विजयाद्दशमिन्सहचारीमुत्पाविनी
पश्चात्तानुमिति पुर्मिद पूर्ण पगाभारी ।
पुत्रास्त्वा सुतैना यहि न नदा शिवाजिना
मत्त मूत तुर्य गाढ़ि भिया शिवा निरस्ता पति ॥ २८

न त्यत भग्नानमत्ड्रमा निमर
गमेन ग्रम्दत्र निसुताभैतेनक्रै ।
त द व मूरदम् ति दवज ग मृत
दारत ग नरग त असुराग्यमातर्ग हृत ॥ २९

सामन्तप्रमुखा सचन्द्रदलवीमुख्यादयो दुर्मुखा
दुर्दान्तास्तरसा धृता सहगृहाः कारागृहे स्थापिता ।
युद्धप्रारभणैः कृता यमपुरप्रास्थानिका केचन
भ्रष्टा केचिदवि[व]भ्रमन्त्यभिभयाद्भीमे भयाद्सद्धवत् ॥ ३०

युद्ध शुद्धमधारि षट्दशसमाः प्रत्ता वरिष्ठा नगा
गत्वा दर्शनमाचचार सहसा दिल्लीश्वरस्याप्यहो ।
स्वीय राज्यमथो बभार सहसा स्वल्पैरहोभिः स्वय
चित्र चारुतर शिवस्य चरित को वाऽनुगन्तु क्षम ॥ ३१

नानादेशनिदेशधर्मनिपुणाश्छत्राधिनाथैरल
मान्या नामिकजस्य यस्य वितता नामावली पप्रथे ।
आश्चर्य सुमहत्प्रतापनिकरैर्जाज्वल्यमानोऽपि सन्
जात श्रीशिवभूपतेश्च विषये दिल्लीश्वरोऽनीश्वर ॥ ३२

शल्प्सो कुतुपाभिधस्य विलसत्कौटिल्यवारानिधे
र्निस्मूल्याखिलराजनीतिरचना गत्वा ददौ दर्शनम् ।
श्रीमच्छ्रीशिवविक्रमार्कविहिता विश्वोपकारक्षमा
क्ष्मानाथ समनुक्रमेण सकला चर्या चरीचक्रमे ॥ ३४

प्राणा एव बहिश्चरा खलु सुरत्राणस्य ये सम्मता
ये ख्यातास्तु समस्तदेशविषये खाना खुरासानजा ।
ते खड्गेन शिवेन सम्भ्रमवशात्खण्डीकृता लुण्ठिता-
स्तेषामेव हि दण्डनेन शमते भूमण्डलाखण्डल ॥ ३४

येन नैकनिशि प्रसह्य सबलाप्यौरङ्गजेबस्य सा
सेना रावणसन्निभस्य भरिता युद्धाब्धिसन्तारिणी ।
स्वेनैवाशु घटीचतुष्टयमिव न्यक्कर्णवारीकृता
नौकेवोग्रभटैरदभ्रकपटैरान्दोलना दोलिता ॥ ३५

गर्वैर्थदिल्लभूपतेर्भृतिभरो वजीरवर्गस्य तु
त्रासो हिन्दुगणस्य हृद्गत उतोत्कर्षोऽसितास्यात्मनाम् ।
शल्य श्रीतुल्जाम्बिकाहृदयत सक्षो[क्षो]भ्यमाणे शिवे
विच्छृङ्खलनत पतत्पङ्कजले किं किं क्रमान्नापतत् ॥ ३६

विद्युज्ज्वालनिपातिनः क्षितिभृता यद्वा कपाले हतो
घट्टाटोपभरात्तथापि तरसा पल्यङ्किकामग्रहीत् ।
पश्चात्क्लेशभरैरकृन्ति च शिरः कष्ट सुरा अब्रुवन्
कालस्याप्यफजल्लखानकलने कालो न सल्लक्ष्यते ॥ ३७

पूर्वं मासचतुष्टयाद् हृदि जनास्ता दुर्दशा भेजिरे
किं भाग्य ह्यफजल्लखाननृपतेर्जाते विलापे शिवे ।
द्विष्टैरेव शिवप्रसादभरितैर्दृष्ट क्षणैरद्भुत
विश्वव्यापि यश शिवस्य समभूद्विश्वैकभोग्योऽसुरः ॥ ३८

सम्पातादफजल्लखस्य तुलजासस्थानशालान्तरे
सन्तोषादुदभूद्दल किलिकिलिशब्दो महानद्भुत ।
तालोत्तालविमिश्रणाच्छिवनृपस्याश्चर्यसञ्जातना-
त्सञ्जात करतालिकारवरव श्रीकालिकाया पुर ॥ ३९

कालुष्यन्तु खले समागतमथो मोहस्य मोहान्धता
मालिन्यस्य विकासता प्रतिहता क्रोधस्य लोभस्य च ।
तृष्णाख्या ललना विमर्दिततनुस्तत्राभवत्तत्क्षणात्
पापोप्यप्रतिभ शिवक्षितिभृता पापेऽफजल्ले हते ॥ ४०

सङ्क्रान्त किल कालसन्निभभटैरत्युद्भटैरुत्कट
प्रध्वस्त बलमस्फुटस्फुटतर सङ्काल्यमान क्रुधा ।
विश्वान्तस्पृगखर्वशर्वमहिमासर्वस्वसस्थापक
सर्व रूपवनैर्व्यलोकि यमवत्तज्ज्वालनीकाननम् ॥ ४१

देवा प्रापुरल हवींषि सुखिनो गोब्राह्मणा स्युर्यदा
शेषस्यापि शिरस्यधूरभिहता भूमण्डल निर्मलम् ।
त्रैलोक्यस्थितिसञ्चरत्सुकृतिसम्पत्त्या त्वदीय तदा
मान्य मानदवस्य नोऽभवदिद वीराग्रगण्य रणम् ॥ ४२

चञ्चच्च[विष्णुद्वेष ?] सतृष्ण एव नितरामासीत्पुरा प्रेमत
शम्भुस्नेहपराङ्मुखोऽप्यतितरा मूढो वरीवर्तते ।
तद्वद् दुष्टदिल्लीश्वरोऽपि निवसन् लग्नोऽस्ति युद्धोद्यमे
नो जानाति यथैव कालयवन काल शिरस्थ स्वकम् ॥ ४३

सर्वेऽपि प्रतिपन्थिन प्रसरिता अन्तर्बहि स्था जना
जानीते जनतागतो जनपद का नो गतिर्भाविनी ।
प्रत्यूहप्रतियातिघातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरा वर्वर्ति सर्वोपरि ॥ ४४

चञ्चचन्द्रकपालकुण्डलधरो वेतालतालोत्करै
स्तालोच्चैस्तिरयस्तरन्नतितरा तारुण्यलीला वहन् ।
नृत्य नृत्यविशारदोऽप्यभिनय-मुद्राञ्जलीर्मण्डली
मन्द मण्डयति स्म मण्डलमथो देवो मृडानीपति ॥ ४५

शाम्य-छ्रीतुरजाविरोध्यफजलोत्साही विदेहीभवन्
विश्वव्यापितभक्तवत्सल इति प्रोद्यत्प्रवाही पुन ।
विश्वस्योद्धरण कृत कृतमिति प्रेम्णा सुरास्त्वभुवन्
श्रीमच्छ्रीशिववशसङ्कटहरो हृद्य हरो नृत्यति ॥ ४६

हर्षोत्फुल्लविलोचनो निजजनोत्कर्ष सतर्प वहन्
शार्व चन्द्रकलाम्बुनिर्झरझरीधारानुकारानयन् ।
धारावाहिकया कयापि कलया लोकान्समुद्धारयन्
श्रीमच्छ्रीशिववशवैभवविधौ भव्यो भवोऽभूत्क्षणात् ॥ ४७

एतस्मिन्समये निरस्तकुहका प्रेङ्खत्प्रतापोत्कटा
प्रेक्ष्यन्ते परित पुरस्तत इत प्रोद्यत्प्रतापोज्झिता ।
भेरीभाङ्कृतिसम्भ्रमेण भरिता श्यामायमाने वने
खड्गा खड्गिसमामिलन्ति सुभटा कण्ठीरवोद्यत्स्वना ॥ ४८

राजानो बहवो धृता खलु .

बन्ध सुसिद्ध एव । अङ्कुरितवैरिभावान्त करणतया शम्भुसज्ञ प्रतिष्ठस्य पुरोहितसूनो किञ्चिद्वक्रिमभावो विभाव्यते पितु पुत्रस्य च । स्वस्य वासनानुबन्धानुबद्धसम्बन्धा अपि त्रय त्रिगुणात्मिका शरीरसम्पद प्रापुरेव सूचनामात्रप्रदर्शन विहितमत्र ग्रन्थगौरवभयाद्विस्तरेणाऽलम् ।

श्रीशम्भोश्चरणानुसेवनरतौ तौ दम्पती सर्वदा
तत्तत्काल उपागतान्बहुविधान्सम्पूजयन्तौ सुरान् ।
प्रेमोद्रेकमुपेयुषोरनुदिन स्वल्पैरहोभिस्तयो
शम्भु प्रादुरभूत्सुत शुभतर स्वामी कुमारप्रभ ॥ ५१

राज्य वृद्धिमुपागत बहुतर शौर्य शिवेनार्जित
कीर्तिर्दिक्षु दशस्वपि प्रसरिता प्रत्यक्षभूचन्द्रिका ।
शम्भोरद्भुतविक्रमस्य विशद श्रीविक्रमार्कानुग
विज्ञात सकलैर्जनैस्तु जनुषो माहात्म्यमन्यादृशम् ॥ ५२

राज्ञ शम्भुगुणान्विता बहुतरा स्युर्मामकीना सुता
इत्येव प्रतिवासर दृढतरा दुर्वासना सन्दधे ।
शम्भोस्तत्तपस प्रभाववशत शम्भु कृपैवानु कि
राजाराममिति प्रिय द्रुततर पुत्र द्वितीय ददौ ॥ ५३

शर्मिष्ठेव गरिष्ठगौरवभरा निष्ठावती सर्वदा
पत्यु पादसरोजसेवनसमारम्भैकनिष्ठा सती ।
जाता श्रीमहिताम्वयेऽतिमहिता श्रीसोयराम्बा परा
राजारामसुतेन सम्भ्रमवती लोकैरलोकि स्फुटम् ॥ ५४

विश्वाविदू[द्भु]मसम्भवा व्रतविका विस्तारभाव गता
व्याप्नोत्येव हि विस्तृत विभुतर सिन्धु यथा सर्वत: ।
श्रीशम्भोरतिमानुषा गुणगणा ईनास्तदङ्केऽप्यहो
त सम्बन्धिन एव दु खनिचयैर्नानाविधैरावृणोत् ॥ ५५

तथापि राजा रमणीयरीति
कनिष्ठभावैर्भरितो जहौ किम् ।
ज्येष्ठे सुते शम्भुनरेन्द्रसज्ञिके
सन्ध्याविहीनस्तु[न तु] शिवार्चन यथा ॥ ५६

चिरस्य शम्भोरनुरागिणोरल
दिनेषु गच्छत्सु तयोरतिस्फुटम् ।
प्राचीनसस्कारविशेष आदौ
विरुद्धतामङ्कुरयाञ्चकार ॥ ५७

शम्भो शिवाराधनतत्परस्य
प्रसादचिन्हीकृतकन्धरस्य ।
सापत्न्यभावो वन्धान्यथा तथा
भवस्य भावो बलवत्तरोऽभूत् ॥ ५८

सैन्य न सङ्गे न धन प्रसङ्गे
मनोनुषङ्ग किल युद्धरङ्गे ।
एव प्रसक्तेऽपि च दु प्रसङ्गे
राज्यैकसङ्गे शिवभक्तिरङ्गे ॥ ५९

हेला कदर्थीकृतसिन्धुवेला
लीला कनिष्ठीकृतमन्त्रिखेला ।
शम्भोस्तदानीं जगदम्बिकाया
निष्ठेव निष्ठा नयति स्म राज्ये ॥ ६०

श्रीमच्छ्रीशिवराजराजमुकुटालङ्कारचूडामणि
र्माहात्म्य निजमाप्रसार्य जगतीनाथेषु जाग्रत्प्रभम् ।
कैलासे दमनोत्सवाय गिरिशेनाकारितो नु स्वय
शीघ्र ससृतिनाशनाय महसामाद्य प्रतस्थे स्थलम् ॥ ६१

नीलासपर्या शिवलोकचर्या
कर्तुं शिवे भूमिपतौ प्रयाते ।
मार्गोऽशिवोऽभून्निजसेवकाना
तथाऽपि शम्भु शिवराज्यमाप ॥ ६०

यन्त्र त्रिलोहात्मकमात्रिलोक्याऽऽ-
ख्यात स्वतन्त्रे गिरिशोक्ततन्त्रे ।
त्रियन्तृयन्त्रेऽखिलब्रह्मयन्त्रे
नियन्त्रणा यस्य नियन्त्रणास्ते ॥ ६१

युग्माम्बरा रक्षति वृत्तिचित्रे
चैत्रे सिते वत्सरकालयुक्तके[क्ते]* ।
काम्यातिथौ तत्कलशाभिषेक
काम चमत्कारततिश्चकार ॥ ६२

राजन्नेत्रनभोङ्गभूमिभरिते रौद्राद्दिते रौद्रके
माघे मासि सिते रथोत्सवदिने मुख्ये मुहूर्ते शुभे ।
शम्भुर्भूमिपतित्वभूपसमये सिंहासने भ्राजते
सशोभच्चिन्वयोरभीतिसुकरच्छत्रप्रभाभास्वरे ॥ ६३

* कालयुक्तसम्वत्सर is from April 1678 to April 1679

† Shivaji s date April 3rd रौद्र

अन्यारण्यसङ्गेन पुरश्चरणसङ्गिना ।
कथितं पूर्ववृत्तान्तश्छन्दोगामात्यमन्त्रिणा ॥ ६५

यद्गिरौक्त समागत्य गणेन शिवयो रह ।
तत्प्रकाशनमायात मर्म जन्मान्तरोद्भवम् ॥ ६६

तद्वश एव राजन्योऽप्यसौ प्राक्सम्बभूव ह ।
तेनार्यशिष्यसम्बन्ध सुसम्बद्ध शुभावह ॥ ६७

द्वयारण्येन चित्तवमभवत्कि तदद्भुतम् ।
सिद्धसाधकता प्राप्तौ सम्प्राप्ते जननान्तरे ॥ ६८

अत्र सम्मतिमाह ।

सिद्धसाधकयोर्भेद स्त्रीपुंसोरिव दृश्यते ।
तयोस्तु भेदसम्प्राप्तौ चपला चञ्चला भवेत् ॥ ६९

तत्सङ्गम सङ्गमेऽस्मिन् श्रीचक्रोद्धारसम्भवे ।
अवश्य सम्भवत्येव भाविसम्बन्धियोग्यता ॥ ७०

सूचनामात्रसम्बन्धो दिङ्मात्रेण प्रदर्शित ।
मनोज्ञवर्णनीयांशो वर्णनीयोऽनुवर्ण्यते ॥ ७१

राज्य प्राप्य मनाप्य शम्भुनृपति श्रीशम्भुभक्तौ दृढ
नित्य श्रीजगदम्बिकाभजनकृद्दानैकशौण्ड सदा ।
ससेवम् नियमाननन्यविधया कार्याण्यनेकान्यल
शेमुष्या सुसमीकरोति विषमाण्याहो विचित्रा गति ॥ ७२

प्राग्भाराद्गणनागुणाद्गजपते सिंहासन साधित
नित्यानित्यविवेकसम्मतिसरत्रियामयन्त्राश्रितम् ।
यत्रश्रीपरिवेष्टित परमनुल्लङ्घ्य पर पार्थिवै
सह्यस्याभरण ह्यसह्यमनिश दिल्लीश्वरस्याशये ॥ ७२

यावच्छम्भुमहीपनिर्महितधीर्दुर्मन्त्रिदुर्वेष्टिता
तावन्न परिपालयेदनियताद् दुर्योगभोगोद्भवात् ।
सूर्य श्यामघनान्तिसहनिमरत्नप्रदिहाभ यथा
जन्तूनामशनिस्तु तावदनिश छत्र समागाच्छति ॥ ७३

सेहे तस्य बल बलेर्बलरतो वैकुण्ठनाथादिवत्
शम्भुर्दैवबलेन पङ्क्तिरथरत्तार्णस्तदीया गतिम् ।
आश्चर्यं सुमहत्तर नरपतेश्चर्यानुचर्यानुग
प्राक्चर्या बहुधाऽन्यथा नरपतेर्दृष्टैव दृष्ट्याऽकरोत् ॥ ७४

धिष्ण्येषु दैवज्ञविकल्पितेषु यथा यथा सप्तसु सप्तधाऽभूत् ।
तथा तथा सप्तसु पार्थिवानामङ्गेषु वैषम्यभर बभार ॥ ७५

तद्योगादभयार्थमागतवता स्थातु स्थल याचित
दिल्लीशस्य सुतेन शुद्धमतिना श्रेष्ठै सह क्षत्रियै ।
सोत्साह ह्यभयङ्कर स्वकवरस्यादाच शम्भु प्रभु
देवस्थानविनाशनोद्भवमनस्तापापनुत्यै स्थिरम् ॥ ७६

दिल्लीशोऽपि यदा सुतोपरि रुषा क्षुब्धाब्धिवच्चुक्षुभे
छत्र तद्रविमण्डल खुरजसा दिङ्मण्डल च क्षणात् ।
शेषोध[च]त्फणिमण्डल विदलित भूमण्डल कम्पित
त्वेक ह्यप्रतिम निरीक्षत तदा शम्भोर्न हृन्मण्डलम् ॥ ७७

सङ्क्रुद्धस्त्वथ सञ्चचाल दलितक्षोणीशदिल्लीश्वर
श्चित्त चेदिलशाहतकुतुपयो (?) र्दिक्दक्षिण तत्रसे ।
गन्तु सर्वदिगन्तराणि सतत हन्तु सुखान्यप्यल
साशङ्क जगतीतल समभवच्छि शङ्कमासीद्भयम् ॥ ७८

सामन्ता शरणङ्गता शशमिरे पुण्डा॰ प्रचण्डा पृथक् ।
दैत्याशा ववृधुस्तदा गजघटाशुण्डाभृशुण्डायुधा॰ ॥
चामुण्डावररुद्रसम्भ्रमधर श्रीशम्भुराजश्चल-
च्छाखव्यापृतपाणिपङ्कजतल स्वैर समाचेष्टते ॥ ७९

सावन्तो वृकवद्वृकोदरनिभा फैरङ्गिका सर्पवत्
श्यामास्या॰ शुनव सदैव परित कुर्वन्ति कोलाहलम् ।
दिल्लीशोऽपि पुर प्रचण्डवलभृन्नायात एव स्फुरन्
श्रीमद्रायगिरीश्वरो विजयते शम्भुर्नृसिंहप्रभ ॥ ८०

हेलोल्लासविपक्षलक्षदलितप्रत्यर्थिसन्मेखलो
वेलावेल्लविराजिताखिलजगद्देवद्विजोत्सारण ।
शम्भो सन्महिमाप्रतापगरिमा वक्तु न सशक्यते
नि शङ्कोऽप्यवरङ्गशाहसदश शम्भु नृप शङ्कते ॥ ८१

मर्यादा भृगुवंशभूषणमणेरुल्लङ्घ्य सेनाभरैः
सार्धारीप्रमुखान्पुरन्दरयुतान्देशान्सहाकोकणान् ।
सप्ताब्दावधि कालयन्नतितरां दुर्गाणि संसाधयन्
शम्भुर्दुर्यवनो द्वयोर्यवनयोस्तूर्णं गलेऽप्यापतत् ॥ ८२

उत्पाता बहवो बभूवुरपरे कम्पो धरण्यामभूद्-
युद्धान्यप्यतिदुस्सहानि सुरङ्गन्याहो ह्यभूवन्पृथक् ।
धृष्टो धैर्यधुरन्धरः प्रसृमरः पृष्ठे स्वयं चेष्टते
सैन्यं तत्र महाविवोदधिरिव प्रलयप्रतस्थे त्रिधा ॥ ८३

यन्त्रायन्त्रिकमद्भुतप्रतिभटं बाणार्धबाणायितं
खड्गाखड्गिकमाबभूव तुमुलं युद्धं घटारावधि ।
दैवादुद्धुरयावनीयमखिलं सुन्दोपसुन्दायितं
सैन्यं तद्बलवत्तरं समभवत्तूर्णं क्षयैकोन्मुखम् ॥ ८४

धैर्योद्रेकवशात्तथैव युयुधुर्भेजापुरीया पुरा
कृत्वा चक्रियमण्डलं बहुविधं सीमा समीपागतैः ।
पश्चाद्द्विप्रवरेण पूर्णमतिना माद्ण्णनाम्ना समं
त्वासीत्कलवर्गसीमसमयासङ्गो महान्सङ्गरः ॥ ८५

दिक्काल निभृता बभूव सुखिता विश्वम्भरा निर्भरा
श्वासोच्छ्वासविशेषमाप सहसा शेषोऽप्यशेषं तदा ।
मोहान्मूढधियो मदोद्धतिभरा म्लेच्छा मिथो मङ्गला
श्चक्रुस्ते कुल्पासना बहुतरा नानाविधा दुर्दशाः ॥ ८६

अमितभार पदातिभरः पुरः
यवनदुर्जनसङ्गतिसंवृतः ।
विकटसम्भ्रमसम्भरसन्धरो
ह्यथ ससार शिकन्दरसङ्गरः ॥ ८७

कुटिलमस्तकवेष्टनकञ्चुका
स्खलितवागवलिवक्रितकन्धरा ।
अपि महद्विजुनद्विनिभा शुभा
विजयदुर्गमलं दधाति स्म ह ॥ ८८

अभयहस्तमवाप्य दयादरा-
नृपशिरोमणिशम्भुमहीपतेः ।
प्रकटमुद्भटतद्भटसङ्कुल
सुखमुवास शिकन्दरशाहकः ॥ ८९

निकटतद्भटसङ्कट आगते
सुपरिधौ परिखाभिरिधौ स्थिते ।
स्थितिमवाप न कोऽपि तदा स्थिरा
बलमयाचत शम्भुनरेश्वरम् ॥ ९०

बलमदान्निजदेशसुरक्षण
द्विजवराग्रवराहुजमिश्रणम् ।
विजयदुर्गमवाप्य महत्तर
तुमुलयुद्धमचीकरदद्भुतम् ॥ ९१

अपि दिल्लीशदल विपुल तदा
परमभूपरितो भयनम्रम् ।
विनिहतं सुभटैर्बहुशो भृश
प्रचण्डशम्भुनृपस्य सुसैनिकैः ॥ ९२

प्रतिदिन त्वभिसङ्गसमुद्भव
सुमृधरङ्गमहो यवनेनगाम् ।
प्रतिभट मरहट्टकरागहर्ति
प्रतिरण समदृश्यत एव हि ॥ ९३

जगति शुद्धशिकन्दरविक्रमो
विषयमन्दतया विषयेष्वरम् ।
बहुविधैर्नु जनैरनुगीयते
न विना विना परिर्णा[पी]यते ॥ ९४

समय एवमभूदविकोत्तम
गिरिवरूटमिरेयमुपागतम् ।
यवनदुर्जनसङ्ग निमोहित·
पुनर एव मनादमनाऽस्मरोत् ॥ ९५

निनिहतो नु वृथा द्विजपुङ्गव *
परिहृत परितोष इव श्रिय ।
प्रतिहताऽखिलकार्यविचारणा
प्रतिगता किल कुत्सितधारणा ॥ ९६

कृतमिदा त्ववरङ्गपरोऽगलन्
निजरुषा कवलीकृतविग्रह ।
स्थलसमेतशिवन्दरनिग्रहे
प्रकृतिनिग्रहभेदमयो व्यधात् ॥ ९७

यदपि फेरुपद प्रतिरोपिता
स्तदपि सिंहकनाम समेधिता ।
प्रतिदिन बहलोल्मुखास्तदा
यवनलक्ष्मपरा सहसाऽभवन् ॥ ९८

धृतिरगाद्धरणीतलतोऽखिला
सकलशूरजनस्य रसातलम् ।
प्रचलित खिलशम्भुबल पृथक्
सुविरला हि निदानपरा जना ॥ ९९

यदपि दूलफकर्मरत स्थित
स्तदपि नो बिभिये सुमहद्भये ।
कृतशिवन्दरसार्थसमुत्सुको
नृपशिरोमणिशम्भुसुमन्त्रिक † ॥ १००

अपि कलत्रयुतोऽपि परम्परा
न विजहौ निजधर्मपरम्पराम् ।
कतिपयैस्तु जनैरनुवेष्टितो
धुरमतावदति[वि]ग्रदुरासद ॥ १०१

प्रबलदुर्यवनोद्भवकद्भये
सुदयया दयते स्म दयानिधि ।
अत उपागत आशु दयानिधि
प्रचुरमादरमाप नृपान्तिके ॥ १०२

* Madanna ?

† Kaluṣa

यवनसङ्गरमेव रक्ष य
स हि बभूव शिकन्दररक्षक ।
अपि विधौ विपरीतपथि स्थिते
किमिव नो विपरीततर भवेत् ॥ १०३

तदनुसारवशा द्विजदुर्जना
यवनकौलरता सुतरा धृतिम् ।
अपि भवानुभवे प्रभवे पर
सुचरित किल कौलरता यथा ॥ १०४

स्थलनिराशतया विमु तत्यजु
सुजनसेवनसत्प्रभुसम्मतिम् ।
विगतवासनया गृहमेधिन
सकललौकिकलम्पटता यथा ॥ १०५

प्रचलिता प्रबला परिखोपरि
द्रुतमिराणतुराणसमुद्भवा ।
परिगृहीत शाहिति.. :
.सुचुकुशुरद्भुतमुच्चकै ॥ १०६

पारावारानुकारा प्रबलदलभरा पातशाहस्य पश्चा
दातोप घोषयन्त प्रमुदितहृदया ह्यासमन्ताद्भ्रमन्ति ।
नानाघोषानुसारा: समरजयभृतो वाद्यघोषा समन्ता-
त्त्थानास्तप्रचारा इव घननिवहा. काण्डसङ्घाञ्झरन्ति ॥ १०७

हस्त वीजापुरे द्राक् प्रसभमुपगते रावणाभो दिल्लीश.
प्रारेभे गोल्कुण्डाधिपकुतुपकृते प्राक्समारम्भणानि ।
मूढस्त पुत्रमल्ला प्रमुदितहृदय सर्वकाल समास्ते
नो जानात्येव पाप स्वकृतफल्गुषां कर्मणा दुर्विपाकम् ॥ १०८

आसेतो स्थानहेतो. कपटकृतफलोद्घाटण कि कपाटो
दौर्मन्त्र्याद्गोल्कुण्डाधिपकुतुपकृता कार्यभङ्गोल्कृता वा ।
वीजापुर्या पूर्वस्तभावो बहुविविधनया भाविनो भाविकार्ये
कि वा दिग्दक्षिणाया कलुषकलुषिता व्यस्तनैजाभिरासीत् ॥ १०९

भूदुर्गाण्येव पूर्वं कतिचिदभयकृत्प्रेममार्गैर्गृहीत्वा
सेना कार्णाटिकेषु प्रकटकपटयुक्सूचनाभिः प्रसार्य ।
इन्द्रप्रस्थोपयात्रा निवृतिकृतिवशाच्छम्भुना दिल्लीशो
मूढं भीत्या निगूढं कुतुपकपटिनं क्रोधपात्रं चकार ॥ ११०

चातुर्यं प्रागुपात्तं बहुदिवसनयाभ्यासयोगात्तुरीय
मादण्डा मारणीयो यवनकुलपते कोटिशोऽप्यर्पणाया ।
द्रव्यं बाजापुरार्थं विभवि करुणया रक्षणार्थं प्रदेय
दिल्लीन्द्रस्यैव हस्तादकरसहितं शम्भुरामन्त्रणीय ॥ ११२

एवं धाटीप्रपाटी कपटविरचिता शम्भुभूपेऽनुसार्य
प्रच्छन्नाश्वासनेन प्रबलतरभटान्भर्दयित्वा धनेन ।
विश्वासाघातपातप्रभवसुखमयो भोक्तुकाम प्रकाम
कामाचारप्रचार कुतुपकपटधारीरितामुज्जहार ॥ ११३

नानारूपानुवेषानुसृतिकृतिपरा प्राणरन्तो दिल्लीश
क्रोधावेशानुर्नावे[चै]रुपरि च परित प्रादुरासन्समन्तात् ।
लोकानादर्शयन्त कवकान्तिमिव द्राक्वे वर्मपाक
दुष्टा दुष्टैष्टयैव प्रसभमभिमुखं वेष्टयामासुरेनम् ॥ ११४

युद्धारम्भेषु यन्त्रप्रभवरवभर सार्धयामार्धयाम
पद्मामोदेशमात्र प्रलयसमयजा का तु लीला बभार ।
पश्चात्पाथोधियुग्मोन्मिलनसमयजं सेनयोस्तद्वदन्य
क्षुभ्यन्मन्थाद्रिमुग्न जलधिसमभवद्भाव एवोज्जजृम्भे ॥ ११४

भागापुर्यानुपुर्यावृतिषु विगलितप्राणसम्प्राणनाशा
काचिन्नार्योशहीना समरजयविधौ कान्निरवासनार ।
सारासार विवेक तदनु च सहसोत्कृत्य दूरानुदूरा
दिन्द्रप्रस्थेन्द्रनाथ वरितुमिव पुरो ह्यासुरा श्रा ससार ॥ ११५

युद्धं त्वावर्षमात्रं दृढतरमतुलं धैर्यस्तु नूनं प्रवृद्ध
ध्वस्तं तैरेव नाचैः कुतुपनियमितैः पामरानामिकाख्यैः ।
धर्माधर्मादिकार्याचरणकरणकृद्धर्दभावोज्झिताङ्गै-
र्ध्वस्तैरेवामयातो विगलितमनसामश्र एव बभूव ॥ ११६

ब्रह्मसंघातपापक्षुभितहरघुरन्नेत्रवह्नयुत्थचक्र-
ज्वालाजालावलीढ कुतुपकपटिनो राज्यमाविर्बभूव ।
पश्चाद्दिल्लीन्द्रचक्रभ्रमणभरनत तेजसा व्यापृत त
न्नष्ट चासेतुसीमावधिजननिदित पप्रथेऽल प्रतस्थे ॥ ११७

व्याली प्रोत्साहवायोर्विधुतिरशनिजा धैर्यभूमीरुहस्य
द्रोहाद्रिकस्य जाया त्रिभुवनजननी कालचक्रस्य माया ।
क्रुद्धत्रस्तान्यलोकस्य च हृदयतले मोहमार्गानुसारा
ससारध्वान्तधाराहतिरतिशनकैर्निर्जगमाजगाम ॥ ११८

चेष्टावन्तो विचेष्टा प्रकृततरमथो केऽप्यमीष्टस्य नेष्टा
प्रेष्ठा प्रमास्पद नो दधति मतिहता प्रेयसीषु प्रियासु ।
चिन्तासम्वर्तिताङ्गाश्चलनवलनजप्रक्रमप्रोज्झिताशा
प्रत्यक्ष प्रेतभाव सपदि परिगता प्राणिन. प्रत्ययन्ति ॥ ११९

एव नानाप्रकारैरनुदिनमसकृज्जायमानेऽभ्युपाये
प्राकारान्त पुरेषु प्रवलकृतभिदा विद्यमानेऽप्यपाये ।
पापौघे पूर्यमाणे परमविमुखपात्रीक्षणे क्षीयमाणे
तानासाहप्रधानो ह्यभवदभिमुखो नैव नीचो निदाने ॥ १२०

सार सार समस्त कृतमिह सहसा नीचविस्तारयोग्य
भोग्य यद्वस्तु वाम तदपि विरचित नाममात्राभिरामम् ।
ग्राम ग्राम प्रकाम प्रथिततरमथो ग्राम्यवैरावरासी
द्वामाच्चाराद्विधात्रा कुतुपकपुरे जाभवैव प्रदर्शि ॥ १२१

दाक्षिण्य दक्षिणात सकलशुभकलावीक्षण वीक्षणात
प्रोत्साह चालनात प्रकृतिकृतिविधी प्राणन प्राणनात ।
नैर्मल्य कल्पनात सरसतरगुण कोऽपि कान्ताङ्गनात
किं किं न क्षीणमासीत्कुतुपकपुरे क्षीयमाणे क्षणेन ॥ १२२

द्वार्द्व[द्वन्द्व] पङ्क्ति निमग्नद्विप इव सहसा व्योजहारे निम्न
कुर्वन्कार्याण्यनेकान्यतिविषमतराण्याशुसम्पकराणि ।
दैवायोगाभिधाभ्या द्विरदनपदनी प्रापिताभ्यामुभाभ्या
दिल्लीन्द्रो दारुणाभ्या कुतुपकपुर भञ्जयामास नित्यम् ॥ १२३

स्यात् किं प्राह्लादिवृन्दैर्यतिरभसभरप्रोल्लसल्लीलया वा
लोकानादर्शयन् किं निजकरनिभरप्रोल्लसद्धेलया वा ।
शम्भोस्तद्वत्तनूजस्य च समितिगतौ सम्प्रभूतो दिलीश
क्रोधान्धो नासगन्धं प्रकृतिमुखगतो वीक्षणं नो चकार ॥ १२३

प्रत्यूहप्रतिघातनिरातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरां वर्त्तते सर्वोपरि ।
सर्वेऽपि प्रतिपन्थिनः प्रसरिता अन्तर्बहिःस्था जना
जानाति जनतागतो जनपदं का नो गतिर्भाविनी ॥ १२४

स्थाने स्थाने सुखाना प्रकृतिकपटिन प्रेषिता प्राक् पठाणा
प्राणानुत्सृज्य कार्येष्वभिमतमतयः स्थापितास्ते तुराणा ।
श्यामाख्या लोहिताख्या सलिलनिधिपथे प्रायश सावधाना
जोषं रोषं पिधाय ह्यवरगविषये धातुपोषं पुपोष ॥ १२५

प्रेमाविर्भावभेदं विविधविधिवरं द्रागरब्धाधिनाथे
नाथन् दिल्लीन्द्रनाथः स्वसुतविषयकं सामरस्यं समस्यन् ।
नित्यं सन्तुष्टचेता वरतनयविषयेप्यागतो नु प्रचेता
अयथो दर्शनं नो ह्यवरगसुमतेर्भावि भव्यं बभाण ॥ १२७

प्राप्य राज्यमकण्टकं करगतं यद्वत्सुतस्य तत्
तद्वत्सम्मनुतेऽवरङ्गयवनोऽस्थाधिपादामनाम् ।
नो जानाति दुराशया विहरति दुर्गाद्दुरावादिभि
रित्यद्भ्रप्रस्थसमृद्धराज्यमचिरं भस्तं प्रदत्तं दिशो ॥ १२८

किं साध्यां मम किं भवेदिह सु भवेत्किं वा भवद्धर्हणा
विश्वस्यानन्तरेति[स्य] काचिदपि ना दिल्लीश्वरे धारणा ।
तस्मादप्यनुमीमहे प्रियवृते प्रायेण पृथ्वीतले
कार्याकार्यविचारमेव न हृष्टा पश्यन्ति न कोविदा ॥ १२९

कोपावेशमतावदा ह्यवरगो दिल्ली प्रतस्थे यदा
युद्धार्थं यवनैर्वृतं बहुतर वेगाद्दिदेशासुर ।
दुर्गादासमुखैर्विनाशभूतिभिः शूरैर्वृतः शाम्भवैः
सम्प्राप्तमहारणाग्रमध्ये रचना चित्राऽद्भुताऽऽसीत्तदा ॥ १३०

स्थित्वान्यत्रधिया त्रिभिर्दृढतरं सूत्रं त्रिधा सूत्रितं
शम्भुश्छत्रपतिस्तथा ह्यकबरश्छन्दोगमन्त्र्युत्तरं ।
सिन्धोर्मार्गं इतोऽधिकोत्तमगुणो विज्ञाय निर्धारितो
येनासौ समवाप शाहसदनं दिल्लीन्द्रदर्पापहम् ॥ १३१

स्वल्पं स्वमरदात्ततं तमसकृत्सम्यक् निनाय क्षणा
दाक्षिण्यात्परमेश्वरस्य करुणा जाग्रद्दशां दुर्दशाम् ।
आरब्धाधिपतोपमाब्जजनितं दिल्लीश्वरेणाऽप्यलं
नानाग्रूपवृथामनोरथशतैर्मोहात्समाराधितम् ॥ १३२

शम्भुश्छत्रपतेस्तदैव सुयशस्तामैत्रसोमोदयो
ह्यत्रैवासमथाधिमेरसमभूदास्ताद्रिपूर्वाचलम् ।
आवास समवाप्तवानकबरस्त्वन्तासशाहस्य तं
च्छ्रुत्वा त्रासनिवास एवमुदभूद्दुःस्य दुःखोदधिः ॥ १३३

श्रीमच्छाहअकब्बरे गतवति प्रायेण विघ्नं विना
स्वात्मानं कृतकृत्यमेव मनुते शम्भुः प्रतिज्ञान्तरम् ।
राज्यद्वन्द्वमहर्निशं रणभराद्दृढत्व[त्व] निर्द्वन्द्वतः
कृत्यं धिक्कृतमेव सामि मनुते सर्वं तु दिल्लीश्वरः ॥ १३४

राज्यं यातु पुनः प्रयात्वकबरो निर्यान्तु सयान्तु वा
स्थानस्था प्रबलाः प्रचण्डयवना अर्हन्तु गर्हन्तु वा ।
स्पर्धन्तु प्रकटं प्रसह्य समरे सीमास्थसामन्तका
स्वस्तिक्षेमतया नयामि नमयन्सर्वानपि द्रोहिणः ॥ १३५

कारागारनिवेशनाय निभृतं शूराः सुताः कल्पिताः
स्वैर्स्वैरेव चरित्रकैः शुभतरैस्तातोऽनिशन्तोषितः ।
इन्द्रप्रस्थमुपेत्य पूर्वसुकृतैरौरङ्गजेबेन सत्
कापि सर्वमवारि छद्मविधृता बन्ध्या [ध्या] कृता बान्धवा ॥ १३६

पुत्रं धर्तुमपेक्षते ह्यकबरं वैरानुबन्धाद् ध्रुवं
जीर्णं चारित्रदास्तूत निजवयो जानाति नित्यं नवम् ।
नाऽस्यानिषिद्धा गतोऽपि कुरुते श्वः वा नवाभ्यर्थना
मत्वा यं सुजनं प्रयाति सुतरां धात्रादरस्याशया ॥ १३७

आधिस्तैलकणोद्गताशय इतो वर्धिष्णुता सययौ
व्याधि पुनर्निरोध एव ववृधे भूयस्तरा मानसे ।
यद्यप्यलतिरोपत प्रवुस्तेऽप्यन्यत्र कोलाहल
सम्यग्दृश्यत एव साधु न तथा रङ्गोऽवरङ्गोद्भव ॥ १३६

वार्ति सुप्रथिता तथैव चलिता सत्वाब्धिसीमास्थल
सम्प्राप्ते त्वनुकूलतामकबरे सप्तोत्तरे वत्सरे ।
राजा रायगिरौ रराज सुतरा सह्याद्रिसत्ताधने
शम्भु शम्भुकृपाभरादवमृथस्नान प्रकुर्वन्निव ॥ १३७

राजान शिविराजराजसदृशा भूयोऽभवन्भूतले
तत्कोटीसमतीत एव सहसा शम्भु शरण्योऽभवत् ।
दुर्गादाससमन्वित परिकर बध्वा ररक्ष ध्रुव
निष्क्रान्त कलिकालकाल्ययवनक्रान्त तदीय सुतम् ॥ १४०

एकैव समनुक्रमेण सकल चैवत्र नो दृश्यते
शर्वाणीपतिशर्वशुद्धकृपया शम्भौ तु सर्व त्विह ।
घोरेऽस्मिन्कलिकालके कलिमलक्रान्तातिलोकान्तरे
मानुष्य ह्यतिदुर्लभ तदनु सद्राज्य तत सद्यश ॥ १४१

शम्भुश्छत्रपतेरवश्वरविधौ जाते महोदारता
रायस्याणुकथा तु का तदधुना केनोपमेय प्रभु ।
धैर्य धीरधुरन्धरस्य सुदृढ वीरस्य शौर्य तथा
देहत्यागविधि विनाप्यपरया को नाम तर्तुं क्षम ॥ १४२

यस्यास्तित्ववशाद्वसन्ति सदनेष्वष्टौ महासिद्धय
सिद्धैवास्ति सरस्वती सुवदने सिद्धा सदा सार्थिन ।
सैवाशु प्रसरीसरीति हृदये भक्तिर्दृढा शाम्भवी
शम्भुश्छत्रपतिर्दृढो दृढतर छत्र सुराज्य दृढम् ॥

मोद नैव दधाति नो प्रकटयत्यानन्दसन्दोहिनीं
वाच काञ्चन साम्प्रत नु पतिना मोहेऽपि सम्मोहिनीम् ।
गर्वादेव मुदाहृतिर्विदलिताप्यष्टादशाक्षौहिणी
मन्दाक्ष मनुते मन स्म सुरराट् मन्दाक्षमामीक्षते ॥ १४३

निष्णुद्देपसतृष्ण एव नितरामासीत्पुरा प्रेमत
शम्भुस्नेहपराङमुखोऽप्यतितरा मूढो वरीवर्तते ।
तद्वद्दुष्टदिल्लीश्वरोऽपि निरसन् लग्नोऽस्ति युद्धोद्यमे
नो जानाति यथैव काल्यवन• काल शिरस्थ स्वक्रम् ॥ १४३

सर्वेऽपि प्रतिपन्थिन प्रसरिता अन्तर्बहिस्था जना
जानीते जनतागतो जनपद का नो गतिर्भाविनी ।
प्रत्यूहप्रतिघातिकातिशुभदा शम्भौ नृपे सर्वदा
शम्भुस्नेहपरम्परैव नितरा वर्वेति सर्वोपरि ॥ १४४

सर्वेऽपि प्रथिता प्रतापभरिता प्रौढाहवाडम्बरा
प्रारब्धप्रचुरोत्सव हरहरेत्याभापमाणा भटा ।
सानन्द सकुतूहल बत महामन्त्रोन्नता मन्त्रिण
शम्भोश्छत्रपते सहैव सकलाश्चक्रु पर विस्मयम् ॥ १४५

याते सागरमागरालिभिरभिख्यात[से] तनूजे निजे
शम्भोश्छत्रपते प्रभावभरतो वीराग्रगण्येऽधिकम्
दिल्लीन्द्रोद्धतचिन्तया परिवृतो निद्रा न लेभेऽनिश
श्रीपूर्णेऽम्बर क्रुधा हृदि धृढ सन्तापमापच्चिरम् ॥ १४६

दाता दानपरायणोऽधिकरणो नानागुणालङ्कृत
शम्भुश्छत्रपति प्रतीपदलन सम्प्रेषयित्वोदधिम् ।
प्रेम्णाकब्बरमाशु मन्त्रिनिवहे साक स्वचित्ते मुद
दध्रेऽनन्तमति प्रतातचरित क्षोणीतले साम्प्रतम् ॥ १४७

Section II

RAJARAMA'S ACCESSION AT RAJGAD

कवीन्द्र उवाच ।

अथ कृताग्निसंस्कारा महाराजस्य धीमतः ।
पुरोहितप्रभृतयो मन्त्रिणो मन्त्रकोविदाः ॥ १

प्रातस्तृतीयदिवसे राजारामस्य मातरम् ।
ममता नाम दैत्यानां मायां कार्यार्थमागताम् ॥ २

दैवासम्पादितमनोरथां स्वार्थपथिस्थिताम् ।
आतरां न दभारतीं नहि शास्त्रपरिप्लुताम् ॥ ३

शोचन्तीश्चिरराजाय रुदन्तीं घर्घरस्वरम् ।
परिवव्रुश्च किञ्चिच्चोचुस्ते समाहितुम् ॥ ४

मन्त्रिण ऊचुः ।

कष्टं कष्टं महत्कष्टं विधात्ररचितं विधिम् ।
अनुगच्छन्ति मनुजाः पशुपक्षिमृगादयः ॥ ५

धिगस्तु दृष्टिरस्माकं धिगस्तु ननु जीवितम् ।
यत्र जीवामहे यत्र महाराजविनाकृताः ॥ ६

अन्तवन्त इमे देहा शश्वत्तत्र विकारिणः ।
अनुभूय प्रभूतानि धाम गच्छन्ति योगिनः ॥ ७

प्रिया पुत्री प्रियः पुत्रः प्रियौ भ्रातरसोदरौ ।
पितरावपि हि स्नेहात् कृत्वयाति मानवः ॥ ८

कृत्वा यज्ञांस्तपस्तप्त्वा जप्त्वा नरा सदाशिवम् ।
महापदासनं किं न तस्मान्न गणयन्त्युत ॥ ९

परमार्थप्रसक्तस्य स्वर्गैस्तस्य किं भवेत् ।
यथाऽमृतेन तृप्तस्य घटवारि क्रियाचरेत् ॥ १०

पारलौकिकसक्तानां कठिनं मानसं किम् ।
यत्र न यत्र किरणा विष्णुस्तत्र लक्ष्मी न पश्यति ॥ ११

अराण्ण व्याकरण शास्त्राणि विविधान्यपि ।
इति मत्वा नु सुधियः परलोकपरायणाः ॥ २६

विज्ञानाऽखिलसारम्याः प्रशस्याः सत्कथास्वपि ।
अमोहिनः परं लोकं नरा रोहन्ति केचन ॥ २७

अर्थानिनर्थरूपस्यन्[वीक्ष्य] परमार्थसमुत्सुकाः ।
अपवर्गं प्रशंसन्ति परलोककृत[ते]क्षणाः ॥ २८

देहिनामिह देहस्य पाञ्चभौतिकताभृतः
औपाधिकमपञ्चत्र प्रकृतिः खिल पञ्चता ॥ २९

मृद्घटाकारभेदेन घट इत्यभिधीयते ।
विकृतौ तु विनष्टायां प्रकृतिः खिल तिष्ठते ॥ ३०

भस्मसाज्जायतां कामं वपुर्यत्पाञ्चभौतिकम् ।
चेतनस्यास्ति चेद्धेत्मदनाशि यशोमयम् ॥ ३१

यस्य कीर्तिप्रतापाभ्यामापूरितमिदं जगत् ।
क्षितीशोऽयं परोक्षोऽपि साक्षादेवेह वीक्ष्यते ॥ ३२

अथ शोचति यः शोच्यं भस्तमन्योनुशोचिता ।
अनित्येऽस्मिन्नपरे शोच्यशोचित्रोरनवस्थया ॥ ३३

श्रुतिरागमं प्रपद्य राजागम स्वधामजम् ।
राष्ट्रेऽस्मिन्नभिरक्षाम रक्षामः स्वमनोरथम् ॥ ३४

आया[पि]न्यपत्याभिरमसु शोकमनोरथम् ।
मातर्मोऽत्र परं सिद्धगविवेकेन धारिता ॥ ३५

महाराजप्रतिनिधि निधि सम्मानपरायणः ।
स्वामिन्यपत्कुमारम राजाराम विनीयय ॥ ३६

स्वमार्ये प्रकृते कार्ये विनोदमिततो यदम् ।
अज्ञातप पितामहमान्यायप स्वमनोरथम् ॥ ३७

उपाया इव यत्र महापारस्य पदम् ।
यर्तमेद वपुर्मत महेन्द्रप्रपित्रस्वरम् ॥ ३८

जनन्यं नु भेनदप प्रभृति प्रभं मु नाह्नम् ।
अनुनाभूतोर्व नूनं शृणुष्व मा ॥ ३९

क उपेत्य पर लोक वनामु लोकमागतः ।
नोररीक्रियते जातु सुधीभि शोकनागतः ॥ ४०

इत्थमुक्तवतस्तत्र सापत्रपमनागराक् ।
रिपत्वा क्षणमिव राज्ञी न्यगदद्गद्गदस्वरा ॥ ४१

यथार्हवस्तुससर्गवञ्चकाय विरिञ्चये ।
स्वर्जानिमयानाथा वत नायामि नात्मना ॥ ४२

मन्ये मदह[दह]सामेव रहसा सहसाभितः ।
प्रभ्रश्याभ्रमिद सर्वमपतन्मम मूर्धनि ॥ ४३

नितान्तमुषना येन ध्वस्त दैन्यमय तमः ।
तमधीशमपश्यन्त्या सर्वमन्धमभूज्जगत् ॥ ४४

भृश विश्रम्भणीयेषु भवत्सु प्रभवत्सु च ।
विश्रब्धाहमसन्दिग्धाभिमतार्थपयार्थिनी ॥ ४५

यदिदानीं मदभ्यर्णे भवद्भिरुररीकृतम् ।
कर्णाकर्णिकया सर्व तदाकर्ण्य विमातृजः ॥ ४६

क्रोधन पृथुक क्रोध पातयेत्पृथुके मम ।
तदोपपन्नमाधत्तां भावत्कभुजविक्रमः ॥ ४७

इद निगद्य निर्वेदवती तूष्णीकृता गताम् ।
सा मन्त्रिमण्डली भूयोऽप्यनर्लोकमवीलपत् ॥ ४८

भवती जीवतु चिर जीवनाय शिशोः परम् ।
जीवनामोऽपि जनताजीवनाय शत समा ॥ ४९

प्रभु सर्वस्य लोकस्य यदन्तर्द्विगगाप सः ।
न तवैवास्य तपाप विन्तरस्माकमपि ध्रुवम् ॥ ५०

भवती भवतीमेव यथमेवाहि शोचते ।
बालोकमय यस्याः स्तोक त्रिभुवन किल ॥ ५१

विधिविधिर्यो विना त्वद्वनविधिनाऽधुना ।
आनायितो निज धाम शाङ्गजानाम. शिव ॥ ५२

पुण्या मातृजहानस्या मजस्य समागता ।
राज्यार्थी यथा धीरस्तने ... भूतले ॥ ५३

अखण्डपण्डापाण्डित्यपरिखण्डितपण्डिताः ।
दण्डीवाखिलवैतण्डी तुण्डीं मा दधतश्चिरम् ॥ ६७

स्वविशेषैः शेषमपि भर्त्सयन्तो सुधीवराः ।
अशेषा भाष्यवक्तारो वैयाकरणिका अमी ॥ ६८

अतर्क्यतर्ककलित[ता]शेषब्रह्माण्डमण्डलाः ।
प्राकामकामाः सोत्साहा महान्तो बत तार्किकाः ॥ ६९

प्रध्वंसितमहामायाविकारपरिलक्षिताः ।
स्वमतस्थापनस्वस्थाः केचिन्मीमांसका अमी ॥ ७०

घोषणातोषणस्फीताः स्वरशिक्षाविचक्षणाः ।
स्वच्छन्द छान्दसाः सर्वे स्वच्छा प्रोच्छायतर्पुलाः ॥ ७१

गणयन्तोऽतिगणशो भगणद्युगणांह्रिगः ।
गणका शास्त्रगुणनागुणिनो गणिनाशया ॥ ७२

इदं कार्यमकार्यं वाऽकृत्य कृत्यमिद खलु ।
समालपन्तः सतत प्रथिता धर्मशास्त्रिण ॥ ७३

नानातन्त्रार्थवेत्तारश्छेत्तारः कार्मणस्य च ।
शर्मणो निलयीभूता सुलया बत मान्त्रिका ॥ ७४

असद्वैखरमिद लघ्वसद्यतिवर्जितम् ।
इत्यालपन्तः परमछन्दोगा गेह्लो ध्रुवम् ॥ ७५

चारुसङ्गीतविन्यस्तीना गीताः किल क्षितौ ।
गायकाः सार्थभगिता गन्धर्वा इव सुस्वराः ॥ ७६

कलानिद कलकलाः सकला कमलाकुला ।
सर्वाम्भविगलोकभूताथैनोविहारिणः ॥ ७७

अचिन्त्यमाहित्स्यमहाप्रौढिमानमहोद्यमाः ।
विचक्षणाः केऽपि नवोज्जृम्भमाणसुलक्षणाः ॥ ७८

कृतनाट्यश्रमा श्रान्तार्थतसम्भूतनाटकाः ।
कार्णाटका नटाः स्वप्रकर्टाकलकौशलाः ॥ ७९

कमानो कवकाः केऽपि विदग्धा कृतकौतुका ।
मदस्थानो वयस्थानो प्रशस्थानो मनामपि ॥ ८०

इतिहासपुराणज्ञा विज्ञाः सुज्ञजनप्रियाः ।
पौराणिकास्त्यक्तशङ्का निष्कलङ्का गुणोज्ज्वलाः ॥ ८१

पाखण्डताण्डवाश्चण्डा वितण्डावाददिण्डिमाः ।
मण्डलीभूय मिलिता रत्नकुण्डलमण्डनाः ॥ ८२

अपरेऽपि च विद्वांसो सहस्रोत्सवहेतवः ।
सेतवो ज्ञानविज्ञानसागरस्य जितश्रमाः ॥ ८३

बौद्धा सिद्ध इवासिद्धार्थारिप्रतिनिदर्शकाः ।
कर्कशा जठरापूर्तिमात्रोदर्काः प्रकामुकाः ॥ ८४

अनवद्यमहाविद्यागद्यपद्यप्रवर्तकाः ।
कवयः सनयोपेता नवयोगप्रदर्शकाः ॥ ८५

उल्लसच्चारपीयूषकरा दस्रानुकारिणः ।
चिकित्सकाश्चिकित्सासु सर्वासु कृतगौरवाः ॥ ८६

ज्ञातकोकाः खड्गगजहयलक्षणवेदिनः ।
अखर्वगर्वैकमहापर्वता शर्वसेवकाः ॥ ८७

नानायोगप्रवक्तारो योगिनो गतविभ्रमाः ।
ससम्भ्रममिहायाताः सयता यतवासनाः ॥ ८८

अनेकरत्नकेयूरधारिणो वारवाणिनः ।
सभ्याः केऽपि महाशूरा इभ्या अपि समागताः ॥ ९२

बालमार्वण्डपाल्नि प्रतीक्षन्तः क्षणं क्षणम् ।
राजारामस्याभिषेकं वसन्त्यातोरणान्तरम् ॥ ९३

संसारेऽस्मिन्नसारेऽपि क्षणिकैकसुखास्पदे ।
स्वसंसारे स्वराज्येऽस्मिन्मा निर्वेदमुरीकुरु ॥ ९४

अशाश्वतमिदं सर्वं विगणय्याऽतिशाश्वतम् ।
वर्तितव्यं मनुष्येण नव्यभव्यप्रतीक्षया ॥ ९५

स्वायत्तो यावदात्मास्ति सर्वे परिचरा अपि ।
तावद्बलं समातिष्ठेद्यत्नाद्भद्राणि पश्यति ॥ ९६

स्वदृष्यक्षणायासः प्रकर्तव्यो विपश्चिता ।
सन्तृप्य सकलं लोकं स्थिरायां स्थीयतां स्थिरम् ॥ ९७

न धैर्येण विनोद्योगो नोद्योगेन विना धृतिः ।
धृत्युद्योगौ समारभ्य स्वार्थे कार्ये प्रसज्जता ॥ ९८

वैकल्य कीर्तना प्राहुर्महासाम्राज्यभञ्जनम् ।
अतो वृणु समुद्योगं सुयोग वीरबान्धवे ॥ ९९

राजनीतिरियं शश्वद्विश्वे विश्वविमोहिनी ।
विशेषेण विज्ञातव्या सर्वदा राज्यतर्षुणा ॥ १००

इतरेषां तु लोकानामन्यो धर्मः सनातनः ॥
राजर्षीणां पुराणानामन्यदीयोऽस्ति सुव्रते ॥ १०१

राजा विराजते लोके लोकरञ्जनकारणम् ।
अतोऽन्यथा विधातव्यः स्वधर्मो विजिगीषुणा ॥ १०२

सन्धार्या क्लेशपदवी पामरैरेव सर्वथा ।
राष्ट्रोपज्ञानुवर्तिन मह एव महा[महत्]सदा ॥ १०३

असमर्थेन कर्तव्यो नव सादो दिने दिने ।
भाव्यं महीमहेन्द्रेण महाविक्रमिणाग्रणी ॥ १०४

असमर्थः कथं स्वार्थं लभतेऽर्थं समर्थवत् ।
समर्थे सर्वथा सिद्धिरर्थिनोऽर्थस्त्यनेकदा ॥ १०५

शाहराजस्नुषा वीरमहाराजशिरोमणेः
शिवराजस्य रमणी स्मरणीयोद्यमद्गुणा ॥ १०६

सर्वार्थसाधिनी श्रीरम्या मोहितरञ्जना ।
धीरमाता वीरधुर्यरक्षणपरायणा ॥ १०७

अत्र प्रशाधि सकलान्निजदुरान्वशवर्तिनः ।
राजाराम पुरस्कृत्य महासाम्राज्यदीक्षितम् ॥ १०८

महाम्बुधिपरिभ्राजन्जनपदावन्यवासिनाम् ।
वसुन्धरां शास्तु चिरं राजारामस्तवात्मजः ॥ १०९

एवं सति पुनः सत्यमिदमेव न संशयः ।
सत्यामहे वयं सर्वे तव हितोपगान्तरम् ॥ ११०

इति समभिहितार्थं प्रार्थना मन्त्रिमुख्यैः ।
प्रथितनयदशेभिः साऽथ कथ्य सारम्यम् ।
शिव नृपतिवधूस्य मानसा सावधाना
विमृश्य सत्यवर्तनी सम्यक्मेवानन्द ॥ १११

इत्थं नानाहितार्थं हितमिव कलिना प्रस्तचित्तैस्तदग्रे
प्रेम्णा सम्बोधिता सा शिवनृपरमणी कातरीभूय किञ्चित् ।
ऐच्छत्तत्तु निविक्तुं[बुध]समधिषणा दैवयोगावतार्णा
वीरस्तार्णी क्षोणिमेता निजशुभचरितैरिच्छती व्याप्तुमारात् ॥ ११२

इत्यनु० अध्याय ॥ १ ॥

कवीन्द्र उवाच ।

इत्थं राजकुमारस्य राजारामस्य सा प्रसूः ।
मन्त्रिप्रवरसम्प्रोक्तां व्यक्तामाकर्ण्य भारतीम् ॥ १

आनन्दसिन्धुलहरीसम्मग्नहृदया सती ।
तत्कालोपहितं वाक्यमाजहार शुचिस्मिता ॥ २

राजपत्न्युवाच ।

सत्यमुक्तं भवद्भिस्तु प्रभवद्भिरहर्निशम् ।
सनाथत्वानुनाथामि बत राज्यमकण्टकम् ॥ ३

तथाऽपि मम चित्तस्य न पर्याप्तिः प्रदृश्यते ।
बलिना परिभोक्तव्यं बलिना निखिलं जगत् ॥ ४

अन्वेषयन्ति सततं द्विषणश्छिद्रमप्यरम् ।
राज्यस्यावल्प्या तत्र यत्न कीदृक्प्रकल्प्यताम् ॥ ५

बलेनैव भवति राजा लोकेषु केवलम् ।
बुद्धिमान्नातिमान् शश्वदाप्नुते परमम्पदम् ॥ ६

नीतिरेव पुरस्कार्या कार्याऽकार्ये विजानता ।
आर्यवृत्तं विचार्याशु वर्तितव्यं प्रयत्नतः ॥ ७

यत्नवान्विजयी लोके सङ्गच्छति महत्पदम् ।
शक्रो सुरद्विषा मत्स्यजनुषा स्ववशीकृतः ॥ ८

कपटैकपदाच्छन्नीभूय पाल्यो बली रिपुः ।
सख्यं विधाय शक्रेण वृत्रोऽयं विनिपातितः ॥ ९

सदसद्वापि कर्तव्यं निर्विशङ्कं बुभूषुणा ।
नृपेण राज्यं सम्प्राप्य वर्तितव्यं यथा तथा ॥ १०

सहजाः सुहृदः कचित् कृत्रिमाः केचन स्मृताः ।
उभाभ्यामनुकूलाभ्यां राज्यमुद्योतते चिरम् ॥ ११

केचित्स्वपक्षमाश्रित्य परपक्षमुपासिनः ।
अदभ्रधिषणाःभ्रशमभ्रमं जनयन्त्युत ॥ १२

कृत्रिमा दुर्हृदः केऽपि तथा साहजिका अपि ।
राज्यक्षयाय महते सन्नद्धाः सन्ति सर्वथा ॥ १३

बहिरुत्साहजनका अन्तर्भेदविकारिणः ।
नराः पिशुनकाः केऽपि घातयन्ति नृपश्रियम् ॥ १४

उत्साहभञ्जिनः केऽपि कृतकार्यैकरञ्जनाः ।
जनयन्ति नृप भूयो वैकल्यैकनिकेतनम् ॥ १५

केऽप्याशयैकज्ञानार्थं सावधानेन चेतसा ।
कथयन्ति कथाः काश्चित्क्षितीशानन्दहेतुकाः ॥ १६

लालाटिकाः केऽपि नरा प्रजल्पन्तः स्वपौरुषम् ।
रञ्जयन्ति नृपश्रेष्ठं वृथा समनुजीविनः ॥ १७

किञ्चिदुच्चारच कर्माचरन्त कैतवान्विताः ।
आघातयन्ति भूमीन्द्रचन्द्र परिचरा. क्वचित् ॥ १८

मायामोहमदाविष्टा दिष्ट्या दिष्टाः क्वचित्क्वचित् ।
साकमेवात्मना सार्धं मज्जयन्त्यसमुद्रजले ॥ १९

हिताय यतन कांश्चित्स्वामिनो यतमानसान् ।
आतन्वन्त्यपरे केचिद्भेद मिथ्याप्रलापिनः ॥ २०

सहस्रभानुप्रतिमाः प्रतापप्रथितौजसः ।
काश्चित्स्वामिहितान्केचित्प्रशयन्ति मतिभ्रमैः ॥ २१

उत्कर्षमपि केषाचिदसहन्तो नृपगृहे ।
राजानमन्यथा बुद्धिं दर्शयन्ति मुखप्रियाः ॥ २२

मिथ्या केचित्प्रशंसन्ति राजानमनयोधनम् ।
साधयन्ति पर स्वार्थं समर्था इव सर्वथा ॥ २३

नानागृह्याभङ्गाभि. सुभगाभिर्निरन्तरं ।
व्यामोहयन्ति गन्तारं जनाः केऽपि प्रियवदा ॥ २४

आशामात्रनिशानप्रनिद्राः प्राशयन्जनाः ।
पातयन्ति नराधीश मलमयाछिते परे ॥ २५

केचिद्धितदमर्शा दर्शयन्त. कृतार्थवत् ।
चिरदन्तः कथा भूप दुर्गहूपे क्षिपन्त्यहो ॥ २६

अप्रधाना प्रधानास्तु प्रथयन्त प्रधानताम् ।
असन्धानेऽनुसन्धाय भूमीन्द्र मज्जयन्त्यमी ॥ २७

मुखदाक्षिण्यमासाद्य सद्य स्निग्धतराक्षरा ।
केचित्क्षोणीन्द्रहृदय हरन्ति सदय बत ॥ २८

नानानतिमतिप्रौढिसेवाभि॰ पुरतोऽधिपम् ।
रञ्जयन्ति पुन पश्चाद्विहसन्त्यप्यलक्षितम् ॥ २९

स्वामिनोऽग्रे प्रतिज्ञाय महत्कर्मापि मन्त्रिण ।
मिथ आमन्त्र्य सम्मन्त्र्य समुपेक्षा चरन्ति ते ॥ ३०

आदिष्टा॰ क्षोणिचन्द्रेण क्षीणारातिपराजये ।
निर्वर्ययन्ति त द्रव्यैर्मन्त्रिण स्वार्थदर्शिन ॥ ३१

स्वस्वाभिमानहान्यर्थं व्यर्थ शत्रुपताकिनीम् ।
समानयन्ति नयतोऽनयतो मानपूजिता ॥ ३२

वृत्तान्तजातमखिल खला केचन मन्त्रिण॰ ।
आवेदयन्ति रिपवे स्वाम्युत्कर्षपराङ्मुखा ॥ ३३

अनल्प स्वामिनाक्षिप्ता प्रज्वलन्तश्चिर हृदि ।
जनयन्ति मिथो भेद छेदयन्ति नृपश्रियम् ॥ ३४

इत्थ महादु खभार प्राज्य राज्य नराधिप॰ ।
रुन्धन् छिद्राणि सर्वाणि स वशीकुरुते चिरम् ॥ ३५

क्षोणीन्द्रचूडामणिना बलिनातिसुबुद्धिना ।
ज्ञात्वा सर्वस्य हृदय वर्तितव्य यथायथम् ॥ ३६

अय मे तनयो बालो हरिणो हरिणेक्षण ।
कथ भार समर्थ स्याद्वोढु सोढुमरेर्बलम् ॥ ३७

दिल्लीन्द्र सतत सान्द्रच्छिद्रान्वेषी दुराशय॰ ।
नि सशय भक्षयिता बालक मामकम्बलात् ॥ ३८

शम्भुराजापि मेधावी क्रुद्ध क्रूर॰ कृतान्तवत् ।
नून कृतान्त पुत्र मे कृतान्त प्रापयिष्यति ॥ ३९

अहमेव निजान्प्राणास्त्यक्ष्यामि हतदु खिता ।
कदापि नैव शक्ष्यामि वैमात्रेयाल्पशासनम् ॥ ४०

युष्मान्समाराध्य

Section III

Last Days of Shivaji

श्रीगोविन्दाय नमः । कवीन्द्र उवाच ।
एकमेवेश्वरं स्वस्य बतेश्वरममन्यत ॥ १

तदा निर्विद्यमानेन विद्यमानेषु वस्तुषु ।
अतर्कि गन्धर्वपुरप्राकाराकारतामुना ॥ २

आचार्यायत्तवर्तिना पटुना कर्मठात्मना ।
एतेनाकारि कृतिना तत्कृत्यं पितुरन्तिमम् ॥ ३

दिनानि विधिना तेन तदा तानि निनाय सः ।
तथाध्यात्मविदध्यात्मकथया ताश्च शर्वरी. ॥ ४

अथैष मङ्गलस्नातः सुवासाः सुपरिष्कृतः ।
चन्दनेनानुलिप्ताङ्गः सुमनोभिर्मनोरमः ॥ ५

पुरोहितप्रभृतिभिर्विहितस्वस्तिवाचनः ।
वित्तविश्राणनैर्विप्रान्विदधन्मुदितात्मनः ॥ ६

स्वनन्निःसाणनिस्वानपूरिताद्रिदरीमुख. ।
सुमुखः सैनिकैः स्वीयैः साक्रमास्थानमासदत् ॥ ७

अथ सम्प्रेषितचराश्चरास्तस्य तदन्तिके ।
सर्वमावेदयामासुर्वृत्त रैङ्गिरिवर्तिनाम् ॥ ८

यस्य यद्यन्मत तत्तद्वृतमित्येव ने पुनः ।
नोदिताः क्षोभिताशेषवृत्तास्तमिदमब्रुवन् ॥ ९

अभिषिच्य पदेऽमुष्मिन्राजाराम कुमारकम् ।
आसमुद्रं वसुमतीमवितारः स्वय वयम् ॥ १०

इदमुद्दिश्य मनसा मयूराद्यैः कुमन्त्रिभिः ।
सन्दोहयद्भिः पृतनां वितीर्णोचितवेतनाम् ॥ ११

ससज्जे शम्भुवैराय लज्जे न मनागपि ।
जनाः सर्वे वदन्तीमां किंवदन्तीं गृहे गृहे ॥ १२

द्विषि दिल्लीश्वरे दर्पाद्युध्यमाने दिवानिशम् ।
न वरं बालिशो राजा सह्यस्यास्य वरं विषम् ॥ १३

क्रियावतामधिभुवे प्रभूतप्रभुताभुवे ।
हन्तामी स्पृहणीयाय स्पृहयन्ति न शम्भवे ॥ १४

इत्थं मयूरप्रभृतीन्विनिन्दन्त्यः पदे पदे ।
प्रजास्त्वाशासतेऽद्य त्वा शासितारं दिने दिने ॥ १५

शम्भुराजो नियन्तव्यो मन्तव्यो मन्तुमान्ध्रुवम् ।
अथवा हन्त हन्तव्यस्तत्र योधैरुदायुधैः ॥ १६

इत्यन्वहमह शुश्रुवान्[श्रुत्वा]मयूरादीन्प्रशासती ।
जागर्ति ममताप्युच्चैः पुत्रे स्वे ममतावती ॥ १७

सिंहासनस्य यो भर्ता स नो भर्ता भवेदिति ।
राद्धान्तितमिदं चित्ते तत्तद्दुर्गाधिकारिभि. ॥ १८

अस्ति हम्बीरराजस्य ममता ममतात्मजे ।
तदप्यतितमा पक्षपातस्त्वयि महाभुजे ॥ १९

उदन्तमेनमन्यच्च तेभ्यः श्रुतवताऽमुना ।
विविक्तवार्तिना मन्त्रनिधिना क्षात्रमूर्तिना ॥ २०

हन्त हम्बीरराजाय सेनान्ये शम्भुवर्मणा ।
अलेखि किल लेखोऽयं वर्णमुक्तामनोरम. ॥ २१

मयि राज्यमिदं न्यस्य वैरं दिल्लीश्वरस्य च ।
परोक्षभावमभजत्प्रत्यक्षः परमेश्वरः ॥ २२

पिता मम प्रतापी तत्कृच्छ्रं वाचामगोचरः ।
सुदुस्तरो ह्ययं कालः पापीयानुत्तरोत्तर. ॥ २३

भवितव्य भवत्येवेत्यरगत्य त्वया धिया ।
तदुपक्रम्य ते केन यत्र नास्ति प्रतिक्रिया ॥ २४

उपजापप्रवृत्तानाममात्यानां दुरात्मनाम् ।
मामुद्दिश्य जिगीषा यत्तन्नैव स्वजिजीविषा ॥ २५

दम्भोलिरदम्भवानां मदर्थे वः समुद्यमे ।
अहीनविक्रमस्याद्य भवत्येव भयं न मे ॥ २६

अनवाप्य भवत्पक्षं विपक्षास्ते ममाधुना ।
बत स्वाय निकेताय किमुत्पातं वितन्वते ॥ २७

प्रबुभूषति यः स्वेन प्रभुं चाभिबुभूषति ।
स राजानमजानानमितरस्तु न काङ्क्षति ॥ २८

शम्भुः कनीयसोऽमुष्य द्विपन्नेवेति किञ्चन ।
अज्ञापयन्नर्तावाज्ञास्तन्मात्रेऽमी कुमन्त्रिण ॥ २९

प्रशास्ता त्वस्य राज्यस्य मद्दत्तस्यार्भकः स वा ।
अमर्षणामसौ ताम्राननाश्वेन जिघृक्षव ॥ ३०

राज्यं नार्जति राजानं राजैव तु तदर्जति ।
तृणवद्गणयन्त्येतत्केचित्तदतिगुर्वपि ॥ ३१

सद्यः शृङ्खलिता एव मयात्र निखिला' खलाः ।
ते तु त्वया विभागे स्वे विनिग्राह्याः कुमन्त्रिण ॥ ३२

आहूय यवना नमवमाः स्वामिविद्विषः ।
मज्जयेयुरिमं सह्यमसह्ये मय्यमी रुषा ॥ ३३

येषां हि महती माया त्वमायाहि मदन्तिके ।
पालनायास्य राज्यस्य सेनानीः सेनया सह ॥ ३४

इदमानन्दराजाय योध्दे मानजिते तथा ।
प्रबोधनीयं भवता दोःप्रतापभृता मिथ. ॥ ३५

विसृष्टं शम्भुराजेन संश्रितप्रश्रया श्रिया ।
सेनापतिः स्वय लेखममु सम्यगलोकत ॥ ३६

मम त्वन्यत्र विज्ञाप्यमाज्ञया भवदीयया ।
द्रुतमागत एवास्मि सन्नद्धः सेनया मया[म] ॥ ३७

एवं सिंहासनार्हाय शम्भुराजाय सस्पृहः ।
सद्यः स्वेन जनेनैष सन्देशं समदेशयत् ॥ ३८

उदारमतिरानन्दराजाद्यैरनुमोदितः ।
अरोचदपि चामात्यचरं प्रच्छन्नवर्तिनम् ॥ ३९

लेखावलोकनाज्ज्ञातं मनमण्णमयूरयोः ।
विवक्षुरसि चेदन्यदपि तवेन वक्षि न ॥ ४०

अण्णाय च मयूराय प्रल्हादाय च राहवे ।
सद्यः सन्देशमेनं च मदीयं विनिवेदय ॥ ४१

तत्र तत्र समेष्यामि यत्र यत्रागमिष्यथ ।
पथिकीभूयतेऽस्माभिर्भवन्मुक्तस्य[केन] किं पथ.[था] ॥ ४२

सन्दिष्टमेतदथ ते सचिवाः समेताः
सेनापतिप्रहितमाशुचरान्निशम्य ।
रोद्धुं प्रणालमचल प्रचुराभिमानाः
स्थानान्निजादुदचलन्त्वरयारत्राणाः ॥ ४३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे मिवास क० कवी० अध्यायः ॥

कवीन्द्र उवाच ।

अथ प्रस्थितमात्रस्य तुरगारोहणक्रमे ।
मयूरस्य शिरोवेष्टः पपात धरणीतले ॥ १

पिचिण्डिलस्य त्वण्णस्य याप्ययानाधिरोहिणः ।
निरुष्णीषो नरः कृष्णो दशोरभिमुखोऽभवत् ॥ २

अनाल्हादहृदस्तावत्प्रल्हादस्य च गच्छतः ।
अमन्दमन्दं पस्पन्दे तत्र चक्षुरदक्षिणम् ॥ ३

तस्योपरिष्टात्सैन्यस्य व्यूढस्य प्रौढिमीयुषः ।
मण्डलान्यपसव्यानि गृध्रवृन्दैर्विदधिरे ॥ ४

एत्य दक्षिणतः स्फारमारटन्तः कटुस्वनम् ।
प्रजा सकृत्प्रजाना चाप्यव्राजिषुरदक्षिणम् ॥ ५

निमित्तान्यशुभाशासीन्यमून्यन्यानि चाभितः ।
पश्यताथ मयूरादीन्प्रल्हादेनाभ्यधीयत ॥ ६

प्रल्हाद उवाच ।

भवन्ति हन्त नास्माकं शकुनाः शकुनावहाः ।
दशां द्रक्ष्यामहे कां नु बलिना कृतविग्रहाः ॥ ७

ममता मन्मता नेयं ममताममतामते ।
यत्कृतेऽद्य प्रवृत्ताः स्थ पथि सद्भिरसत्कृते ॥ ८

तत्र गत्वाऽतिसत्त्वाढ्यो दिल्लीन्द्रादात्तवाञ्छ्रियम् ।
पित्रे दिदृक्षमाणाय दर्शयन्निजपौरुषम् ॥ ९

सन्धिविग्रहयानादिवेदिना प्रौढकर्मणा ।
अहो युष्माभिरारेभे विरोधः शम्भुवर्मणा ॥ १०

मतं सेनापतेर्नैव स्वमतेर्विपर्यीकृतम् ।
न चाद्रिदुर्गपालानां स्वतन्त्राणामिवाधुना ॥ ११

मन्ये हम्वीरराजाद्याः पृतनापतयोऽधुना ।
बलिना शम्भुना स्वस्य विहिताः पक्षपातिनः ॥ १२

तस्मादद्य प्रपद्यध्वमनवद्याय शम्भवे ।
परथा[तो] भवदीयानाम्भवताञ्च न शम्भवेत् ॥ १३

इत्थमुद्यन्नीतिभास्वती प्रल्हादभारती ।
नान्वमोदि मयूराद्यैर्दिष्टादिष्टानुवर्तिभिः ॥ १४

अथाण्णमुखमालोक्य मयूरो वाक्यमब्रवीत् ।
प्रल्हादं तत्तथा मन्ये नान्यथाऽत्र यदब्रवीः ॥ १५

दिगन्तान्वा दिवं तां वा पातालं वावलम्बताम् ।
तथापि न जनस्यास्यान्यथा स्याद्वैधसी लिपिः ॥ १६

कृतावदाताः सन्मानदानदूरीकृतश्रमाः ।
वयं कृताः कृतज्ञेन स्वामिना स्वात्मनः समाः ॥ १७

अनेन सहसा दैवाद्यातुमुन्मनसा दिवम् ।
यस्तु न्यास इव न्यस्तः शिशुरस्माकमन्तिके ॥ १८

तस्य राज्यमिदं सर्वं त्वदीयस्य यवीयसः ।
त्वं तु कर्णाटकं देशं शाधि तातनिदेशतः ॥ १९

अदो वदोचितं तस्मै न शृणोत्युद्धतो यदा ।
ऋते दिल्लीश्वरं तस्य नावलम्बान्तरं तदा ॥ २०

इत्युक्त्वा प्रहितस्ताभ्यामुभाभ्यामपि सन्मतिः ।
सताङ्गतिमसौ शम्भुवर्माणं प्रत्यपद्यत ॥ २१

अथ हम्वीरराजेन प्रहितः स्वहितः स्वरा ।
परपक्षार्णं मयूरञ्च मध्येसभमभाषत ॥ २२

कार्यं तदतिसंसक्तं यदन्यकं हितं भवेत् ।
अतो द्रक्ष्ये विवक्षुर्वा विविक्तस्थावुभावपि ॥ २३

एवं सन्देशमाकर्ण्य पृतनाधिपतेरमूं ।
सपदि प्रतिसन्दिश्य तत्र प्राहिणुतां चरम् ॥ २४

अथ पञ्चाननगतिः सेनापतिररिन्दमः ।
तत्क्षणोत्स्फारितश्मश्रुरेखो रूक्षारुणेक्षणः ॥ २५

पिनद्धवर्मा चर्मासिपाणिः सानीकिनीगणः ।
वृषस्कन्धसमस्कन्धप्रतिष्ठितशरासनः ॥ २६

प्रत्युदुव्रजद्भ्यामभितो रुद्धाभ्यां सह सेनया ।
ताभ्यां तत्र तथाऽलोकि भवत्येव यथा स न ॥ २७

कौ युवां किमनीकं वां कं प्रत्ययमभिक्रमः ।
कृतो मर्कटकाभ्यां किं भवद्भ्यामयमुद्यमः ॥ २८

यस्यान्नमत्तमाजन्म तस्मिन्नसति तत्सुतम् ।
विनियन्तु प्रवृत्ताः स्थ दुर्वृत्ताः स्थ न संशयः ॥ २९

निगदन्निति निग्राह्यौ व्यग्राहयदुभावपि ।
अधिपद्विपदुत्थायी प्रतापी पृतनापतिः ॥ ३०

ततः स्वस्वशिरोवेष्टनियन्त्रितभुजावमू ।
उभौ हृतौ दुर्विनीतौ नीतौ दीनां दशामिमाम् ॥ ३१

तदवस्थीकृतां तद्वत्तदीयाननुबन्धिनः ।
सम्बन्धिनश्च सुहृदः सोदरान्बान्धवानपि ॥ ३२

हृतायुधान्कृतक्रोधान्योधानपि च कांश्चन ।
प्रदाय रक्षणार्थाय पृतनां स्वां प्रजाघ्नीम् ॥ ३३

निधाय रक्षितान्दाश्वत्स्वया पृतनया नयी ।
स्वामिभक्तो महासत्त्वः सत्वरं कार्यलालसः ॥ ३४

पुरः प्रस्थापयामास प्रणाळमचलं प्रति ।
कर्‍हाटात्किल क्षिप्रं प्रस्थितः पृतनापतिः ॥ ३५

मन्त्रिण ऊचुः ।

विसृष्टः शम्भुराजाय प्रविष्टोऽपि च तं किल ।
यद्भ्रमक्रोधतत्र प्रन्हादस्तदुदीरय ॥ ३६

कवीन्द्र उवाच ।

स तु मन्तुमतां तेषां शम्भुर्द्वेषान्धचेतसाम् ।
श्रेयसः समुदायेन समुदाये वसन्नभूत् ॥ ३७

ज्यायस्तु ज्यायसः श्रेयो यवीयस्तु यवीयसः ।
चिरं निरचिनोदेतदयं तु निजचेतसि ॥ ३८

अतो दूत्योपधिस्तावत्प्रल्हादः सुधिया वरः ।
शम्भुवर्माणमभजद्भ्राजमानः स्वया श्रिया ॥ ३९

कमपि वसुधालोकेऽमुष्मिन्सुधामयदीधितिं
तनयमकनीयासं पश्यन् प्रभोः शिववर्मणः ।
स किल पृतनापालस्तावत्प्रणाल्महीधरे
मुदमतितमां लेभे देहेऽपि चाप्यधिकां श्रियम् ॥ ४०

विश्वंश्यापि भुजोद्यमे शिवमहीपाले प्रयाते दिवं
कः स्यादस्य पदस्य सम्प्रति महाबाहुर्नियन्तेति यः ।
सन्देहः स्वर्मनोऽतिथिः स नुनुदे श्रीशम्भुराजाभिधं
दृष्ट्वा मानुषदैवतं प्रमुमुदे चानन्दराजादिभिः ॥ ४१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे कवी० अध्यायः ॥ २

कवीन्द्र उवाच ।

इत्थ विनिगृहीतेषु मन्तुकारिषु मन्त्रिषु ।
अपरेष्वपि पापेषु ममतामतवर्तिषु ॥ १

तप्ततैलकटाहान्तः क्वाथ्यमानेषु केषुचित् ।
निशातक्रकचप्रान्तैः कर्तितेषु च केषुचित् ॥ २

चूर्णतां भृगुपातेन गमितेषु च केषुचित् ।
द्विरदोर्दन्तदन्ताप्रदारितेषु च केषुचित् ॥ ३

प्रकृतिष्वनुकूलासु विषयेषु वशेषु च ।
सेनाधिपेषु सर्वेषु विविधेषु विशेषतः ॥ ४

सर्वदुर्गेषु निर्विघ्नं निघ्नतां प्रापितेषु च ।
चकितेष्विव तान्त्रेषु तटस्थेषु च सर्वशः ॥ ५

श्रीरङ्गपत्तनाद्विन्दुपुराच्च मलयाचलात् ।
सिंहलादन्तरीपाच्च सेतुबन्धाच्च दुर्जयात् ॥ ६

तथैव भागानगरात्पुराच्च विजयाह्वयात् ।
गजराजिप्रभृतिषु प्रामृतेष्वागतेषु च ॥ ७

भूयिष्ठभुजमाहात्म्यममात्यपदवीं स्पृशन् ।
शम्भुराजमिदं प्राह कलशः सरसं वचः ॥ ८

कलश उवाच ।

स्थितोऽसि चिरात्राय हिताय जगतामिह ।
महामनेऽतिमहते द्विषतामहिताय च ॥ ९

अथ राज्याभिषेकाय रत्नाय रैङ्गिरिमाव्रज ।
भजतां राज्यलक्ष्मीस्त्वा सहृतां त्वं च तां भज ॥ १०

सद्यः शिवविपोगोत्थ वैकल्यं विजिहासती ।
तत्र त्वां क्ष्मामणे सिंहासनलक्ष्मीः प्रतीक्षते ॥ ११

गुरौ गते शिवे राज्ञि लघुता लघुतां गताः ।
त्वया भजन्तु गुरुता भूधरा रैवराद्यः ॥ १२

सूनु मूर्धाभिषिक्तस्य त्वामनून गुणश्रिया ।
अनूचानजनेनोच्चैस्तत्तत्तीर्थाहृतैर्जलैः ॥ १३

महाभाग महाभाग भगीरथमिवानघम् ।
तत्राभिषिच्यमानं द्रागानन्दभरमेदुरः ॥ १४

आभ्यां दृग्भ्यां कदा द्रष्टेत्यभिलापमहो वहन् ।
निद्राणोऽपि महाराज निद्रां नोपलभेऽन्वहम् ॥ १५

एनामनल्पसो हेय कलशोदीरितां गिरम् ।
निशम्य रम्यविषया प्रयाणाभिमुखोऽभवत् ॥ १६

तत्र सेना सुमहतीं न्यस्य युद्धाभिमानिनीम् ।
स प्रास्थितपृथुप्रल्यः सत्रानीकेन भूयसा ॥ १७

अथ तस्याध्वनीनस्य भवन्दुन्दुभिरध्वनि ।
दिक्तटानधिकाभ्यर्णेन यः कर्णे जयध्वनिः ॥ १८

ततः कतिपयैरेव दिवसैर्भूदिवस्पतिः ।
सुखान्यनुभवन्नुच्चैर्वासवीं वसतिं प्रति ॥ १९

उपलभ्याभिलापार्हविषयोऽतिशयोज्ज्वले ।
बलेनात्मजुषा चान्तकल्पान्तहुतभुक्बले ॥ २०

प्रतापिनि प्रतापाद्रौ पृथुलोन्नतमेखले ।
स्थितामास्थावती तुष्टामुत्कृष्टतुलजापुराम् ॥ २१

शिवराजस्य हस्तेन निघ्नस्ताफजलासुराम् ।
सद्य प्रसादाभिमुखीमुच्चप्रासादमध्यगाम् ॥ २२

तत्तदाभरणद्योतद्योतिताभ्यर्णदीपिकाम् ।
अतुला तुलजा नाम वरदा परदेवताम् ॥ २३

सिंहपृष्ठागतामष्टभुजामभयदायिनीम् ।
पुरोहितेन सहित सहित प्रोल्लसन्मना ॥ २४

स्वदृशोर्गोचरीकृत्य सर्वदा सर्वमङ्गलाम् ।
अमस्त स्वाय राज्याय सर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ २५

चन्दनागरुकाश्मीरक्षोदेन मृगनाभिना ।
वज्रवैदूर्यमाणिक्यमुक्तामणिभिरक्षतै ॥ २६

सौगन्धिकैरनेकैश्च सुमनोभि सुगन्धिभि ।
धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैरुपहारैश्च भूरिभि ॥ २७

अभ्यर्च्य देवीमभ्यर्च्यामुषितोऽपि च ता निशाम् ।
यथोचितकृताचारपर परपुरञ्जय ॥ २८

पुरः प्रयातुमुदितो मुदितो मोदितद्विज ।
नासीरध्वनदुद्दामद्रवद्दानद्विपव्रज ॥ २९

घोरपरिघटोद्घोषसङ्घट्टितचतुस्तट ।
सोऽद्राक्षीद्देक्षिरिं दूराद्विदूराद्रिनिगत ॥ ३०

अथ धरमधिरुह्य त प्रतापी
सह पटुना ध्वनितेन दुन्दुभीनाम् ।
सपदि सदसि पश्यते जनाय
व्यतनुत मङ्गलमात्मदर्शनेन ॥ ३१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरकवीन्द्र परमा० अध्याय

श्रीगोविन्द । धर्मेन्द्र उवाच ।

अथ शम्भुर्महातेजाः स्वर्णायगनिवासिनाम् ।
व्यधत्त पर्वते तस्मिन्यथार्हमधिकारिणम् ॥ १

तेषु तेषु पदेष्वेव स्वर्णायानधिकारिणः ।
यथायोग्यान्विकल्प्यार्थप्रकर्षेण विचक्षणः ॥ २

वैमात्रेयश्च सम्भाव्य वसनाभरणादिभिः ।
तन्मातरं तथान्याश्च मातृस्तास्तास्सदुक्तिभिः ॥ ३

असामान्यमतिर्मान्यानन्यानपि महामनाः ।
कुबेरभवनाकारं कोशागारं व्यलोकत ॥ ४

तत्र रैङ्ग्येऽमुष्मै सौहार्दगरिमस्पृशे ।
प्रणयात्प्रहितानीव प्रस्थानि स्वानि मेरुणा ॥ ५

पुञ्जीकृतानि रत्नानि स्वर्णानि च सहस्रशः ।
सप्रभावः स्वनयनातिथिभावमुपानयत् ॥ ६

अथ राज्याभिषेक[कोऽस्य] प्रक्रान्ते पृथिवीपतेः ।
क्रमान्महः प्रववृते महीयान् रैमहीधरे ॥ ७

ततस्ते तेऽग्रजन्मानो बाहुजाश्च सहस्रशः ।
आर्याः शूद्राश्च बहुशः स्वस्वचर्याविशारदाः ॥ ८

तत्तद्देश्यास्तथा वैश्याः शैलूषा अप्यनेकशः ।
कुशीलवाश्च कुशलास्तत्तश्शातोद्यवादकाः ॥ ९

वैतालिकाश्चारणाश्च बिरुदावलिपाठकाः ।
मार्दङ्गिका वैणिकाश्च गायनाश्चारुगायनाः ॥ १०

बह्वाश्चर्यवहेऽमुष्मिन्महेऽमुष्य महीभुजः ।
आययुः सह्यमचलं प्रस्थिताः[ता]ः स्वस्वनीवृतः ॥ ११

अथाभ्यर्हितवेशेषु तत्तद्देश्येषु राजसु ।
चिरस्यास्थानमास्थाय स्थितेषु स्थिरमूर्तिषु ॥ १२

मागधेषु च सूतेषु ब्रुवत्सु बिरुदावलिम् ।
श्रवःस्वादिषु वाद्येषु ध्वनत्सु पटहादिषु ॥ १३

गायनैर्गीयमानेषु गीतिष्वपि च सुस्वरम् ।
नृत्यन्तीषु च वेश्यासु स्वर्वेश्यास्विव शोभनम् ॥ १४

क्रियमाणपरिष्कारेष्वमन्द मण्डपेषु च ।
देवेष्वाहूयमानेषु हूयमानेषु चाग्निषु ॥ १५

उपक्रान्तेषु विधिवत्साङ्गग्रहमखेषु च ।
परिवारसमेतासु मातृकास्वर्चितासु च ॥ १६

निशाचरघ्नमन्त्रेषु पठत्सु शुभहेतुषु ।
इद ज्ञानमिद ज्ञेयमिति जल्पत्सु केषुचित् ॥ १७

इत्थमात्मा परात्मेत्यमभेदः शिवजीवयो ।
वितण्डवादपाण्डित्यमालपत्स्वपि केषुचित् ॥ १८

शातकुम्भमयै कुम्भैर्गङ्गासागरयामुनैः ।
समाहृतैः पुण्यजलै कृतमाङ्गलिकाप्लवम् ॥ १९

कृताह्निक कृतमहानित्यदानमहोत्सवम् ।
कृतदेवार्चन प्रेम्णा कृतसौरभिपूजनम् ॥ २०

कृतप्रणाममाचार्यपितृमातृपुरःसरम् ।
कृतकौलमहादेवस्मरणश्वारभूषणम् ॥ २१

कृतनान्दीमुखश्राद्ध श्रद्धावन्त यतव्रतम् ।
नानारत्नकृतापीड समस्तायुधभासुरम् ॥ २२

प्रतपन्तमिवादित्य दिनमध्यमुपागतम् ।
विप्राशिषा वेदघोषैर्मङ्गलैरपरैरपि ॥ २३

अनुवीत महोत्साह कृतपुण्याहवाचनम् ।
दक्षिणैर्लक्षणैः पूर्ण दीक्षोत्कर्षप्रदीक्षितम् ॥ २४

पुरोहितपुरन्ध्रीभि कृतनीराजनक्रियम् ।
आनन्दसम्भृतैर्लोकैरालोकितमनारतम् ॥ २५

उपात्तपूर्णपात्रीभि पूजिताभिरनेकधा ।
सुवेषाभिः सुवस्त्राभि सकुतूहलमादरात् ॥ २६

आलक्षित मृगाक्षीभि स्वाक्षै साक्षात्स्मरायतिम् ।
सम्भावयन्त भव्यैः स्वै. सभ्यान्सवीक्षणैरलम् ॥ २७

कम्पते न तरोः पत्र मशकोऽपि न चेष्टते ।
शासनेन विना यस्य त काल कोऽनुलङ्घते ॥ ४१

स्थिरः स्थिरायां स्थितये स्थास्यत्येष चिर यदि ।
तर्हि मङ्क्ष्यति भूयोऽपि जराजन्मभरापदि ॥ ४२

अनेन देवीरचनात्प्रायेणाधिगत फलम् ।
अत.परमिम स्वीय प्रापयिष्यावहे स्थलम् ॥ ४३

प्रशाधि भारतं वर्षं समयो यावदस्ति ते ।
लोभमोहादय सर्वे सहायास्त्वा ह्युपासते ॥ ४४

यथा दशरथस्यासीत्पत्नी केकयवंशजा ।
तथैव तस्य नृपतेर्मोहितान्वयसम्भवा ॥ ४५

यास्ति प्रियतमा कापि देवैर्मायेव निर्मिता ।
महामोहस्य भगिनी मानुषीरूपमास्थिता ॥ ४६

ममता नाम सा तत्र तामसी तामसीनिभा ।
दैवादिष्टैव सपदि त्वदभीष्ट विधास्यति ॥ ४७

भवानप्यधिकार स्व वर्षे भारतसञ्ज्ञिते ।
यथाविधि विधायान्ते स्व स्थान प्रतिपत्स्यते ॥ ४८

इत्युक्तः किल कण्ठोक्त्या श्रीकण्ठेन कृपालुना ।
कलिरागम्य कैलासादिलातलमलोकत ॥ ४९

लोभमोहादयोप्येन वजन्तमनुवव्रजुः ।
सैनिका इव राजान याचका इव भूरिदम् ॥ ५०

मनीषिण ऊचुः ।

प्रमथानामधिपतेः प्रथितः प्रमथः पुरा ।
स आसीदिति शर्वोक्त्या कलीन्द्र ज्ञापित त्वया ॥ ५१

केन पापविपाकेन कथ्व शापमवाप सः ।
किञ्च नामास्य तत्सर्वमिच्छामः श्रोतुमञ्जसा ॥ ५२

न हि शप्तुममु कोऽपि शर्वपारिषद प्रभुः ।
ऋते स्वामिनमीशान पार्वतीं वा मनस्विनीम् ॥ ५३

करीन्द्र उवाच ।

स तण्डिरिव नामासीद्दितण्डिरिति विश्रुत ।
पार्श्ववर्ती पशुपतेर्नन्दिप्रेष्ठ पृथुस्मय ॥ ५४

पीयूषसमपीयूषपरिपूर्णे मनोहरे ।
अतलस्पर्शतास्पर्शस्पष्टपन्नगविष्टपे ॥ ५५

भ्रमदिन्दिन्दिरे फुल्लदरविन्दपरम्परे ।
तपनोपलसोपानकिरणश्रेणिकर्बुरे ॥ ५६

तरत्कादम्बकाकके चरच्चक्रकदम्बके ।
तनुरिङ्गत्तरङ्गात प्रतिमानितपुष्करे ॥ ५७

व्रती व्रतविधानार्थी महासरसि निर्भय ।
अवाचिनोत्सरोजानि स जातु सह भार्यया ॥ ५८

अत्रान्तरे द्रवत्सान्द्रमरन्दमसृणात्मना ।
कदम्बचम्पकाशोककनलक्षेन वर्त्मना ॥ ५९

जयाद्याभिर्वयस्याभि समत्य निरुपा स्थिताम् ।
गन्धर्वसुन्दरीवृन्दगीतसङ्गीतसादराम् ॥ ६०

विचेतुमब्जखण्डानि सद्यस्तत्र समुद्यताम् ।
झाङ्कारकारिमधुपी झम्पासम्पातकातराम् ॥ ६१

देवीं दाक्षायणीं नैष मनागपि ननाम ताम् ।
अथ सा सहसा किञ्चित्सहसा तमवोचत ॥ ६२

देव्युवाच ।

मदमन्दमतेऽकारि बत मन्तुरय त्वया ।
तदस्य दायते तुभ्य सान्दृष्टिकमिद मया ॥ ६३

दृष्ट्वा जन्मान्यनेकानि सृष्ट्वा धर्माननन्यथा ।
पुष्ट्वा पापमशेष च स्पृष्ट्वा तीर्थानि सर्वश ॥ ६४

भवान्दक्षिणदिग्वर्ती चक्रवर्ती भविष्यति ।
निहत्यैनमरिवनो म्लेच्छासुरकार्यं करिष्यति ॥ ६५

जले स्थले च विजने वने निरवनेऽपि च ।
प्रपाते वज्रपाते च हेतिपात च सर्वत ॥ ६६

ग्रहाणां सन्निपाते च तद्वदत्याहितेष्वपि ।
किं बहूक्तेन सर्वत्र स्वत्पार्श्वे पार्श्ववर्तिनी ॥ ६७

सततं पालयिष्यामि स्मृतमात्रैव सर्वथा ।
पावयिष्यति लोकञ्च तवैषा प्रथिता कथा ॥ ६८

तमंहसो निवृत्यर्थमित्युदीर्य दयावती ।
प्रशशास प्रसादेन सती न तु शशाप सा ॥ ६९

सोऽथ तेनाहसा स्पृष्टः परिभ्रष्टः पदाच्चतः ।
स्वरूपमात्मनो हित्वा विस्मृत्य च महीतले ॥ ७०

भ्रमन्मानुषदेहेन लब्ध्वा जन्मानि कानिचित् ।
वितण्डिर्जनुषानेन शिवराजो व्यजायत ॥ ७१

मया भवत्प्रयुक्तस्य वाक्यस्यार्पितमुत्तरम् ।
श्रूयतां चातिदुर्वृत्तेः कलेर्वृत्तं तदुत्तरम् ॥ ७२

स तदानीं रटद्दटयवनानीकसङ्कटम् ॥ ७३

विलुप्तयजनस्थानं जनस्थानं विलोकयन् ।
विकत्थमानोऽतितमां मोहादीनिदमब्रवीत् ॥ ७४

कलिरुवाच ।

हे हे मोहकामलोभमानक्रोधमदादयः ।
भवतामेव हस्तेऽद्य विचार्ये जगतीजयः ॥ ७५

कुलयोषिदिव स्पृष्टा यवनैर्दुष्टचेष्टितैः ।
अतीव बत निर्वेदवती गोदावरी नदी ॥ ७६

इदानीं फल्गुतांभूता प्रभूतावर्तवर्तिनी ।
न भाति सुकृताकृष्टा परीत्यक्ता द्विजातिभिः ॥ ७७

जग्ध्यर्थं वध्यते धेनुर्निष्क्रयार्थं बध्यते द्विजः ।
पचापि चात्र भज्यन्ते यवनैर्यज्वनां गृहाः ॥ ७८

म्लेच्छाः सर्वे मम बलं म्लेच्छानामप्यहं बलम् ।
अत एतैर्मयाप्युच्चैराक्रान्तमवनीतलम् ॥ ७९

अविद्धधर्मप्रोल्लासपरित्रासमयेऽर्णवे ।
मया वाराणसी नाम नगरी विनिर्मज्जिता ॥ ८०

गुप्तमेव द्विजा ध्यान्ति न जपन्ति तपन्ति न ।
यथा भागीरथीतीरे तथा यत्र मया कृतम् ॥ ८१

अजितैस्तुलसीदाम नाम चाप्रतिमं हरेः ।
माधुर्यैरनवासाज्जीविताशा व्यमुच्यत ॥ ८२

दत्त्वा वरमनिर्दिश्य पश्चात्तापमुपेयुषा ।
क्वापि ज्वालामुखी देवी गुप्तेनाद्यापि तिष्ठति ॥ ८३

स्ववृत्तिमेव कुर्वाणा श्ववृत्तिं सश्रयन्ति ये ।
अधर्म एव तैर्नूनं क्षत्रियैरद्य शिश्रिये ॥ ८४

दृष्टो गौडश्चाहुराणस्तथा विन्ध्यस्य चाधिपः ।
कतमः क्षत्रियोऽमीषां म्लेच्छैः सह युयुत्सति ॥ ८५

ये ये सुकृतिनोऽभूवन् कृतिनोऽपि दिने दिने ।
ते तेऽमज्जन्क्षितिभुजः क्षुभिते मयि सागरे ॥ ८६

अनिरुद्धपतिना ह्यद्य क्षत्रिया काल एव ते ।
कालरूपेण विध्वस्ता शिव एवो विशिष्यते ॥ ८७

आराधिनवरा दत्तवरा भगवती यतः ।
अतः सर्वनितानेन ताम्रवक्त्रा पराजिता ॥ ८८

त एते सह्यमादातुं प्रागारभन्त यदा यदा ।
अपराद्धपृषत्कत्वमन्वभूवुस्तदा तदा ॥ ८९

अनिरुद्धविहितावर्तादार्यावर्तादुपद्रुता ।
अद्य सह्याद्रिमासाद्य सुखिन्यः सन्ति देवता ॥ ९०

या विनिर्मितपूर्वा हि मया सद्धर्मपद्धतिः ।
साऽस्मिन्सह्याद्रिखण्डेऽद्यप्रभृति प्रचरिष्यति ॥ ९१

यत्र कार्मणससिद्धिः सिद्धीनां सिद्धिरुत्तमा ।
सम्यगङ्गजलस्नानं ध्यानं मन्त्रनिर्मीलता ॥ ९२

परसेवा महाभाग्यं कृषिवृत्तिः कुलीनता ।
सम्बन्धिभोजनं धर्मः पितुः श्राद्धमुदारता ॥ ९३

पाखण्डवादः पाण्डित्यं नास्तिक्यं ब्रह्मवादिता ।
अदाक्षिण्यं परिच्छदः कार्पण्यमुचितज्ञता ॥ ९४

प्रतिष्ठार्थं पुण्डरीको वृत्यर्थं साधुवृत्तिता ।
व्यायामार्थं देवयात्रानमस्कारपरिक्रमा ॥ १०९

निवृत्यर्थं गुरुत्वादेर्गदस्योदरवर्तिन ।
शिवरात्रिव्रत तद्वत्सम्यगेकादशीव्रतम् ॥ ११०

चान्द्र तथा हविष्यान्न नक्तमेकाशन तथा ।
कृष्यर्थं वार्षभीसेवा न तु धर्मार्थमागमन ॥ १११

स्थले तत्र स्थलेनैव यवनैर्वृजिनात्मभि ।
मज्जिता मथुरा नाम तथा वाराणसी पुरी ॥ ११२

मज्जिता च स्वतायोध्या युद्ध्वा युद्ध्वाप्यनेकधा ।
मज्जित च कुरुक्षेत्र स्थाणुतीर्थसमन्वितम् ॥ ११३

अथारभ्य महाद्यैस्तु सह्याद्रि परिभूयते ।
यमिना शिवराजेन यद्यप्यत्र प्रभूयते ॥ ११४

धर्म एव प्रवर्तन्ते मन्त्रिणोऽस्य विचक्षणा ।
अतोऽमून्प्रदर्शयिष्यामो यथामी स्युर्विलक्षणा ॥ ११५

मन्त्रिणा लेखकानाञ्च सैनिकानाञ्च भूयसाम् ।
आश्रिताना श्रोत्रियाणा दीक्षिताना पुरोधसाम् ॥ ११६

सामाजिकाना सर्वेषा तत्तद्दानाधिकारिणाम् ।
हृदयानि प्रवेक्ष्याम करिष्याम स्वमीप्सितम् ॥ ११७

विस्मध्वना नापि मनाक्संयमवल्भ्यताम् ।
आदिश्यतां विवेकेन येन किं क्रियतामिति ॥ ११८

कलिरुवाच ।

अये मोहमहो हन्त मनो हृत त्वमाविश ।
सर्वापन प्रभावेण प्रपूरय दिशो दश ॥ ११९

यशो ब्रह्मगिरिर्यस्य ब्रह्मविष्णुशिवात्मक ।
कृते त्वा तमतिभ्रश विधातु प्रगमन च ॥ १२०

अधर्म पण्डितम्मन्यमण्णाजि विशतु ध्रुवम् ।
दत्ताजि द्विजविद्वेषो दम्भो नीराजिनामकम् ॥ १२१

मदो मयूरनामानममात्य चापि मत्सर ।
श्यामाख्यान श्यामजित महल्लोभो भानुभावरि ॥ १२२

क्रोध पण्डितराजञ्च दानधर्माधिकारिणम् ।
स्तेयं सेनापतिं सर्वं नास्तिक्यं च पुरोधसम् ॥ १२३

राजप्रतिनिधिं राहुरित्याहुर्ये विचक्षणाः ।
अविशदविवेकस्तमवसादितसज्जनः ॥ १२४

समास्थाय पदं स्वं स्वं निधत्ताथ पदं स्थिरम् ।
अथवा ह्यद्य सर्वेऽपि सर्वान्विशत माचिरम् ॥ १२५

इति किल कलिना विनीय गाढं
शिवनृपतौ मलिनात्मना नियुक्ताः ।
कथमपि निजकार्यभारभन्ते
शिरसि निजेऽथ यथा विभागमूढं ॥ १२६

यन प्रोद्यत्प्रयेन त्रिगतिविजयी निर्जितः पञ्चबाणः
किञ्च स्तब्धेन लोभोऽप्यहह विरचितो येन रेणुप्रमाणः ।
यश्चैत्रैकाधिकारी शिव इति विदितो यः सुमेरोः समानः
स तं लेभे विप्रलब्धुं किल कलिवचनात्कोऽपि मोहः समानः ॥ १२७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे क० अध्यायः ॥ ५

कवीन्द्र उवाच ।

अथ मोहः शिवनृपं प्रवेष्टुमुपचक्रमे ।
तथापि लोकपालांशतया तस्य न चक्षमे ॥ १

ततः सदाशिवेऽमुष्मिन्विचिन्तितसदाशिवे ।
स्वसारं निःसहं वीक्ष्य स्वसारं स्वामवाविशत् ॥ २

अथ माध्वीमधुरया मृदुगम्भीरया गिरा ।
आयतापाङ्गपर्यन्तगामिना वाक्षितेन च ।
स्नैग्ध्येन सुप्रसिद्धेन वैदग्ध्येन च भूयसा ॥ ४

व्यक्ताव्यक्तेन तन्मन्तुज्ञापकेनेङ्गितेन च ।
मीनकेतोः सवयसा वयसा मध्यमेन च ॥ ५

अत्युन्नतेन घनयोः स्तनयोर्द्वितयेन च ।
माल्यवन्धोल्लसन्मौलेर्मौलेरान्दोलनेन च ॥ ६

स्तनभारविनम्रेण तिर्यग्वलनमञ्जुना ।
क्वणत्काञ्चीकलापेन तनुना मध्यमेन च ॥ ७

नमतोन्नमता धन्वसमेन भ्रूयुगेन च ॥ ८

हृतकादम्बवृन्देन सिञ्जन्मञ्जीरशालिना ।
जितमन्दगजेनातिललितेन गतेन च ॥ ९

सरत्नस्वर्णवलयश्रेणिसौष्ठवशालिना ।
परिहासकथावेशवशतरलिता मना ॥ १०

ऊर्मिकारचितैर्मीरनखरश्मिमहोर्मिणा ।
पाणिना ताम्रनलिनप्रतिमानतलेन च ॥ ११

तालवृन्तानिलेनापि मस्तकान्दोलनेन च ।
क्षुत्तृड्वेलापरिज्ञानविधिना च दिने दिने ॥ १२

वसनाञ्चलचाञ्चल्यवशात्प्रचलता मुहुः ।
अलकानां ललाटान्ता सम्यगाकुञ्चनेन च ॥ १३

मस्तकादविरलस्निग्धमुग्धकुन्तलहस्तकात् ।
वसनान्तस्य चलतस्स्थानीकरणेन च ॥ १४

अपत्रपाप्रपञ्चेन निचोलाडम्बरेण च ।
दर्शितोरसुवित्तया लीलया च कयाचन ॥ १५

तेन तेन च वेषेण विशेषेण विलासिनी ।
राजानं रञ्जयामास राज्ञी मोहितदर्शना ॥ १६

सा तेन पत्या सुश्रोणी व्यभादतितमां तथा ।
सर्वास्वपि सपत्नीषु शशिना रोहिणी यथा ॥ १७

तस्यामजनयद्राजा राजारामाभिधं सुतम् ।
महतेऽनिष्टयोगाय ग्रहं केतुमिवोद्गतम् ॥ १८

शिशुः सुलक्षणोऽप्येष वैलक्षण्यमधात्तथा ।
उपचित्यापचित्या च पक्षे पक्षे यथा शशी ॥ १९

तत्तद्गुणवतीष्वासामसपत्नीषु सत्स्वपि ।
राजारामस्य जननी पुत्रिणीऽपि प्रियाऽभवत् ॥ २०

आरामेण दशोस्तेन राजारामेण सूनुना ।
मुमुदेऽभ्यधिकं माता ममता नाम दानवी ॥ २१

मधुरास्फुटया द्राक्षासदृक्षाक्षरया गिरा ।
स कीर इव वाचालः पितरौ समरञ्जयत् ॥ २२

वैमात्रेयममुं शम्भोरम्भोजसमलोचनम् ।
वतास्तुत्यमपि प्रीत्या पिता स्तुत्यमिवास्तुत ॥ २३

मनीषिण ऊचुः ।

कुलैकवर्मणः प्रौढकर्मणः शम्भुवर्मणः ।
कनिष्ठमपि तं कस्मात्प्रभुः श्रेष्ठममन्यत ॥ २४

कवीन्द्र उवाच ।

शम्भोरेव प्रसादेन शम्भुः पितुरनन्तरम् ।
पृथिव्याः सागरान्तायाः कर्ता राज्यमकण्टकम् ॥ २५

रहस्यमिति देवानामवगम्य कलिस्तयोः ।
अन्तरा वर्तमानस्तमन्तराय किलाकरोत् ॥ २६

अतः स तं महाबाहुर्महाबाहुं महाद्युतिम् ।
द्वितीयं स्वमिवात्मानं जितात्मानं प्रतापिनम् ॥ २७

प्रथितं तेजसात्युच्चैश्चतुर्थमिव पावकम् ।
त्रयोदशमिवादित्यमादित्यपतिविक्रमम् ॥ २८

शम्भुः शम्भुकृपावाप्तं स्वनिष्ठं ज्येष्ठमात्मजम् ।
अवमत्य विमुग्धात्मा कनिष्ठं बह्वमन्यत ॥ २९

मनीषिण ऊचुः ।

ममतायाः प्रसङ्गेन राज्ञि रायगिरीश्वरे ।
प्रावर्तत यथा मोहस्तथाभिहितवान्भवान् ॥ ३०

अथ क्रोधादयः सर्वे कलिकालनियोजिताः ।
समस्तान्प्रविविक्षन्तस्तास्तास्तत्राधिकारिणः ॥ ३१

प्रावर्तन्त यथा येन यत्र यत्र यथा यथा ।
कवीन्द्र परमानन्द निरूपय तथा तथा ॥ ३२

यद्यदादत्त हस्तेऽसौ प्रतिपक्षवधोद्यत ।
तत्तद्विदुरता भेजे भगवत्या प्रभावेन ॥ ६२

त भूपालमपारबाहुविभव मोहेन तेन स्तव
त त धीसचिव च नर्मसचिव क्रोधादिभि क्रोधिभि ।
आविश्येति निपात्यमानमपथ पश्यन्प्रतापाधिक
स्व मेने पुरुषार्थमात्मनि शिवाराध्य कृतार्थ कलि ॥ ६३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे कवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामध्यायशतसम्मितायां
शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यामध्याय ॥ 6

मनीषिण ऊचु ।

वत मोहस्य माहात्म्यमतिमानुषतेजसम् ।
सदाशिवार्चन यत्त यत्त शिवममोहयत् ॥ १

स ततोऽप्रतिमप्रेमा ममतामतमास्थित ।
शम्भुराजे महाराजस्तदा कथमवर्तत ॥ २

कवीन्द्र उवाच ।

कस्याञ्चन निशाथिन्यामन्तर्विमनायिताम् ।
प्रसह्य केनचित्तानसर्वस्वामिव दु स्थिताम् ॥ ३

निशम्य सहसा राजा राजारामस्य मातरम् ।
विवर्णवदनस्तूर्णमन्त पुरमवाविशत् ॥ ४

तत्र चित्रमये तल्पे निषण्णे मणिकुट्टिमे ।
नि सहां निरलङ्कारां निराहारां निवेतुषीम् ॥ ५

चिरस्योपचरन्तीभि सखीभिरन्तिके ।
अवनम्रमुखीभि सखीभिरुपवेशिताम् ॥ ६

निषण्णां स्तम्भमालम्ब्य विषण्णां लब्धविग्रहाम् ।
विद्रुमावजमाक्मयीं पाञ्चालिकामिव ॥ ७

दिने दिने ह्रायमानतमां तनुमिवेन्दवाम् ।
दृशादिम्व्याविना स्वेन प्रसादेन विना कृताम् ॥ ८

परि(स्त)म्भान्तरा ता ता कान्ता समवगाहयन् ।
अपवादस्य विशेषेण स्मरादस्य नदन्तिके ॥ ९

नलिनीदलमादाय मृदुल मृदुमानस ।
सता माणि सता तत्र मन्द मन्दमवीजयत् ॥ १०

अथोर्नावल्लभ स्वेन पल्लवेनेव पाणिना ।
सतर्ष इव पस्पर्श भूयो भूय स तद्वपु ॥ ११

स्वपाणिस्पर्शमात्रेण प्राणन्ता प्राणदस्तदा ।
वसुधावासव प्राह सुधारसगिर गिरम् ॥ १२

किमपूर्वमभूवेन यथापूर्व न वाक्षसे ।
अन्यादृक्षेव वामाक्षि कार्श्येनानेन लक्ष्यसे ॥ १३

शिरीषकुसुमप्राये काये च तव कश्चन ।
गदश्चेदगदङ्कारै सव एवापनायत ॥ १४

यदि नास्ति व्यथा कापि मानसे मानसीमिमाम ।
अयेऽपलप मा पद्मलपने लप माधुना ॥ १५

मुग्धे स्निग्धान्परिस्पृष्टनिटिलान्कुटिलानिमान् ।
समागतेन समया मया नियमयालकान् ॥ १६

मा विषीद विशालाक्षि निषीद मदुपह्वरे ।
विलसे स्वविलासेन हस परिहसैरपि ॥ १७

ममेव तव वामोरु सर्वा वसुमती वश ।
अवलम्बस्व मामेव किं स्तम्भमवलम्बसे ॥ १८

स्पृश[स्य]से येन तापेन तमानदय सुव्रते ।
एनमेन इवोपेतमपनेतुमह यते ॥ १९

ईदृशीं त्वद्दशा वीक्ष्य न प्रायेऽहमयि प्रिये ॥ २०

एवमुक्ताऽमुना भूमे सुनासीरेण सर्वथा ।
अनुनीता सुवचसा प्रतिवाचमुवाच सा ॥ २१

राज्ञी उवाच ।

यशसा भवदायेन महीमिव हि मा हिमाम् ।
न कदाचन भूपाल तापस्तापयितु प्रभु ॥ २२

त्वया पीयूषहस्तेन नासत्यसममूर्तिना ।
दृष्ट्वा स्पृष्ट्वा च पृष्टाहमभव लब्धजीविता ॥ २३

मदर्थमधुर्नापाल विद्या सञ्जीविनीमिमाम् ।
मुनि भार्गवमानाय्य कदा पठितवान्भवान् ॥ २४

चिन्न येनामयेनाऽह दु सहेन वशीकृता ।
व्यथामेतावतीमेतवतीं तमधुना शृणु ॥ २५

सुकृतै सुकृतैर्लब्धो राजाराम शिशुर्मया ।
अदृष्टया दृश्यत ह्येन शम्भुवर्मा महाशय ॥ २६

जिहासति चेदानीं त्वामिद मध्यम वय ।
दुरन्तया दिवारात्र दूयेऽह चिन्तयाऽनया ॥ २७

समर्थ शम्भुरत्यर्थमसमर्थश्च मे शिशु ।
अमुना हेतुनाऽमुष्मिन्निमर्जे मदुपक्रम ॥ २८

मातर पितर पुत्र भ्रातरञ्चापि सोदरम् ।
घातयन्ति महाराज राजानो राज्यलोलुभा ॥ २९

अनयोऽस्य यदनयोरुग्रविग्रहयोरिह ।
एकत्र स्थितिरेषऽपि ग्रहयोरुभयोरिव ॥ ३०

भवन्तमिव त सर्वेऽप्यनमन्त नमन्ति हि ।
नून तदीयतामेतुमनीशोत्सहते मही ॥ ३१

अहयु स महाञ्शम्भुवर्मा त्व संचितवानिमान् ।
नमतो मा न मनुते तद्वेत्ति न किम्भवान् ॥ ३२

अद्य सुदु सह शम्यमन्तस्य सोढुमक्षमाम् ।
रक्ष मा पक्षमात्मीय क्षमाजाने जहि क्षमाम् ॥ ३३

नियामक भवान्दैवात्पारोक्ष्य भविता यदा ।
अविता भविता पश्य मत्पोतस्यास्य कस्तदा ॥ ३४

इदमुक्तवती सा तु स्वरोदारन्तुदारवम् ।
अभिधत यया मयस्तदा हृदपि दारवम् ॥ ३५

ततस्तद्वेदनावेगप्रव्यक्तकरणारस ।
तद्वक्त्रमश्रुसंसिक्त नक्तरेन मर्मान स ॥ ३६

भस्त नकचहस्त च स्निग्धाञ्जनसमप्रभम् ।
स्वाभ्यां नियमयामास हस्ताभ्यां स महाप्रभु ॥ ३७

अथाश्लिष्य निवेश्याङ्के शशाङ्केन समाननाम् ।
जगाद तां दतान्धाम निर्विरत्नश्रिगाम स ॥ ३८

मा भैर्भीर तत शम्भो स्वार्भकानिष्टशङ्किनी ।
अपथस्यास्य किं पान्थ स वत्स स गुणाग्रणी ॥ ३९

मत्प्राग्जन्मसखीपद्मसहोदरमुखी सती ।
मद्धर्मपत्नी या ह्यासीत्प्रथिता प्रथितान्वया ॥ ४०

शम्भु शम्भुप्रसादेन सुतमेन प्रसूय सा ।
जगाम सद्य स्व धाम स्वप्रलम्भेव देवता ॥ ४१

अत एव सुत श्रेष्ठ प्रेष्ठश्च मम शिक्षित ।
मयाप्यनवमन्तव्यो मन्तव्योऽन्यैरह यथा ॥ ४२

प्रतापी तपति ह्येष तपातप इव स्वयम् ।
हन्तह न सहन्तेऽद्य तेन धीसचिवा इमम् ॥ ४३

अहयुत्वाभिपन्नास्ते सचिवा मामनाधिप ।
महीधीवरमूर्धन्यरत्न नापसहन्तु तु ॥ ४४

यद्येवन्त्वानयोर्वासस्वल्पपरित्रासकारणम् ।
अम्भोजनयने तर्हि शम्भोरस्तु स्थलान्तरम् ॥ ४४

इत्युक्तया तया तत्र निरपत्रपया पुन ।
स्वगत पृथिवीपाल प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ४६

यदि चाहमनुग्राह्या प्रेयस प्रेयसी तव ।
यदि कर्तुमकर्तुं वा त्वमीश्वर इवेश्वर ॥ ४७

तर्हि राज्यमिद राजन्राजारामाय दीयताम् ।
प्रौढाय शम्भुराजाय भवनान्यादि मृग्यताम् ॥ ४८

अनयावहमप्येनप्रणयार्थी स पार्थिव ।
तदुक्तमुररीचक्रे वाल्चक्रेण मोहित ॥ ४९

अथ हर्षभरोद्भूतरोमहर्षविभूषिता ।
अनीव सरसापाङ्गी कृशाङ्गी मधुरस्मिता ॥ ५०

हासेन परिहासेन विलासेन च भूयसा ।
रमण रमयामास रमणाया चिराय सा ॥ ५१

अथामुष्मिन्भूभृत्यनुभवति सौषुप्तिकसुखं
चिरेण प्राग्भागं समयमिव भेजे दिनमुखम् ।
स्थिरीभूता सूता अपि भृशवलप्रौढिविषयाम्
सुधाम्भोधेः सीमां वरदविरुदश्रेणिमपठन् ॥ ५२

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरे कवीन्द्रपरमानन्दकृतौ ममताग्रह-
विग्रहाङ्कुरनिरूपणं नाम अध्यायः । 6

कवीन्द्र उवाच ।

शय्यानिशान्तपर्यन्तान्निशान्तेऽथ विशाम्पतिः ।
विशन्नेव सभावेश्म भाभिः स्वाभिरभासयत् ॥ १

स्वर्णसिंहासनारूढं निरूढं स्वेन तेजसा ।
तमुद्यतमिवादित्यं ददृशुस्तत्र सर्वशः ॥ २

बभाराभरणं यद्यत्स क्षताभरणं भुवः ।
तत्तस्याभरणायैव न निजस्येति निर्णयः ॥ ३

आस्थानीमास्थितेऽमुष्मिन्सुमनोभिर्मनोहराम् ।
सृष्टां स्वयम्भुवा भूमौ सुधर्माणमिवापराम् ॥ ४

स्तम्भा इवास्य सदसः सस्तम्भात्मानमुन्नतम् ।
उपासाञ्चक्रिरे सभ्यास्तमभ्याशजुषोऽधिपम् ॥ ५

सञ्चरच्चन्द्रकिरणश्रेणीपुञ्जसमप्रभे ।
भ्राजमाने भुवोभर्तुरुभयोरपि भागयोः ॥ ६

भूयो भूयोऽप्युदगतामभावदम्भात्प्रकीर्णके ।
प्राशसतामिवोत्कर्षं जगत्यत्र परत्र च ॥ ७

यत्र यत्र प्रभोस्तस्य प्रचरन्ति स्म दृष्टयः ।
तत्र तत्र सरोजानामभवन्निव वृष्टयः ॥ ८

उभाभ्यामपि भागाभ्यां बद्धाञ्जलिपुटं स्थिते ।
विरेजतुर्निराजोऽस्य पुरो राजपरम्परे ॥ ९

अथ प्राचीमुखोल्लासविलासविनिवेदिनाम् ।
पठत्सु विरुदश्रेणीं निकुरम्बेषु बन्दिनाम् ॥ १०

स्वर्णवञ्जुलहस्तेन जयजीवेति वादिना ।
पुरुषेण सुवेषेण तत्तदन्वयवेदिना ॥ ११

उदितेन समं ह्येनमभिनन्तुमुपेयुषाम् ।
क्रमेण कीर्त्यमानेषु नामधेयेषु भूभृताम् ॥ १२

उच्चैस्तरां महाराज द्रष्टुमुत्कण्ठितात्मनाम् ।
सम्मर्दात्तोरणापान्ते मृष्यतामितरेतरम् ॥ १३

तत्तन्नामुदुपेताना मौलिभागेषु भूभुजाम् ।
समन्तान्निष्पतन्तीषु रत्नवेत्रलतासु च ॥ १४

ध्वनदम्भोधिनाधिर्यमुद्दोद्भिदविधायिभि ।
भरेण भेरीभाङ्कारैर्दिक्षु भाङ्कारितासु च ॥ १५

व्यायामभवनात्सद्यो विनिर्यातो जितश्रम ।
प्रसादमधुरस्मेरवदनो मदनोपम ॥ १६

पाणिना चापमेकेन शरान्पश्चापरेण च ।
कलयन्वलय भूमे सद्योऽवितुमिवोद्यत ॥ १७

अरण्यायतारक्त प्रोच्चस्कन्ध सुलोचन ।
विचक्षण क्षमाशाली महासत्त्व सुलक्षण ॥ १८

अतृप्तानामिवापत्य भूयो भूयो प्रपश्यताम् ।
आददानो दृगन्तेन समन्तान्नमता नता ॥ १९

अनान विनयोपेतै सवयोभि स्मयाञ्चितै ।
सुवेषै पश्चषै सम्यगनुयाता महामना ॥ २०

द्वारि दौवारिकैर्दूरादवनर्मा दुरासद ।
उद्भवद्यौवनावस्थो वनद्विप इवोन्मद ॥ २१

मध्यसभ सहस्रांशुसमे सिंहासन स्थितम् ।
सहस्रपत्रपत्राक्ष सहस्राक्षमिवापरम् ॥ २२

समुच्छलितवात्सल्यव्यक्तवीक्षणलालसम् ।
ननाम पितर शम्भुर्मौलिना चरणौ स्पृशन् ॥ २३

प्रणमन्तममु दोर्भ्या परिगृह्य स पार्थिव ।
उपावेशयदभ्यर्णे जयन्तमिव वासव ॥ २४

उपवेष्टुं पुरा पित्राप्युच्यमानः पुनः पुनः ।
समर्यादे समर्यादः स ब्रतोपविवेश न ॥ २५

तमैक्षन्त सभास्तारास्तारापतिसमश्रियम् ।
मेनिरे च समेष्यन्त्या. श्रियस्तस्या. समाश्रयम् ॥ २६

दुर्निरीक्ष्यो हि वैलक्ष्यात्सद सद्भिरुदीक्षितः ।
प्रराज महाराजकुमारोऽयं सुशिक्षितः ॥ २७

वेत्तारं सर्वनीतीनां भेत्तारं परवक्षसाम् ।
बहु मेने महाराजस्तमात्मानमिवात्मजम् ॥ २८

अथ सञ्जातमध्याह्नसमयस्याभिधायके ।
ध्वनत्युदारगम्भीरमधुरस्वरमानके ॥ २९

शाखिशाखान्तर्नीडान्तर्निलीने पक्षिमण्डले ।
वाचंयम इवातीव स्थिते सपदि निश्चले ॥ ३०

तपातपभयोत्तापतप्तात्मसु पदे पदे ।
स्थिरीभूतेषु पान्थेषु तरुच्छायामण्डले ॥ ३१

यथामतमनन्ताध्वमध्यभागमुपागते ।
तान्तितः किमु विश्रान्तिकामे कान्तिपतौ स्थिते ॥ ३२

स्वेन भ्रूचेष्टितेनैव विनिर्दिष्टे महाशये ।
स्वाय स्वाय निकेताय प्रयाते राजमण्डले ॥ ३३

दग्म्मितमुख शम्भुमसु शम्भुदयाफलम् ।
वसन्तो वसुधालोकवृषा किल विगोस्यन् ॥ ३४

व्यंयनदोपमोजस्विप्रसादमधुरं मृदु ।
नयोपचितमत्युच्चैरोचत वचोऽर्थवत् ॥ ३५

शिवराज उवाच ।

महाभारमिद राज्य भारवाडिव दुर्वहं ।
वोढुं न क्षमते जातु साधारणगुणो नृप ॥ ३६

अष्टानां लोकपालानामशोध्याधिनो नृपः ।
जायतेऽर्थाय जगतामनर्थाय किलापरः ॥ ३७

दानशौण्डत्वमिन्द्रस्य प्रतापो जातवेदसः ।
स तु दण्डधरस्यांशो यस्तु दण्ड्यं यथोचितं ॥ ३८

नैर्ऋतस्य ह्यमोघत्वं नीतिमत्त्वं प्रचेतस ।
अनिलस्य बलं चैकपिङ्गस्योच्चैः समृद्धता ॥ ३९

ईश्वरस्येश्वरत्वं च गुणा येषां पृथक्पृथक् ।
यत्रैकत्र वसन्त्येते स राजा राज्यमश्नुते ॥ ४०

शृणु वत्स यथा राज्यमुपलब्धमिदं मया ।
अतीव दयया देव्याः स्वधिया च समृद्धया ॥ ४१

य आसीदिभरामस्य महमूदस्य चाश्रय ।
अल्लीशाहस्य च पदं प्राप्तिस्य महाशय. ॥ ४२

श्रुतिस्मृतिपुराणेषु शास्त्रेष्वपि च सर्वश. ।
तत्त्वदर्शी महासत्त्व सत्यवादी दृढव्रत ॥ ४३

सकलस्यापि लोकस्य प्रियकारी महायशा. ।
कृशानुरिव तेजस्वी मनस्वी शेवधि श्रिय ॥ ४४

सहस्रबाहुसदृश· शौर्ये धैर्ये धरासम· ।
ज्ञाता दातावदातात्मा स कारणिकसत्तम ॥ ४५

लक्षणानि मदीयानि सामुद्रिकमते पुन ।
पश्यन्समुत्समुत्साहशाली शाह पिता मम ॥ ४६

उद्बन्धसम्बन्धान्निबन्धाञ्जलिमग्रत ।
सम्बोध्य मा महाबुद्धिरित्थ एतदभाषत ॥ ४७

शाहराज उवाच ।

अपर्याप्तमिति प्राज्यमपि राज्यमिदं मम ।
तस्मादन्यस्य तस्याप्त्यै त्वया कार्य· परिश्रम ॥ ४८

सन्त्यन्येऽपि हि मे पुत्रा. येषामशा पृथक्पृथक् ।
तेन तेन विधानेन विभास्यन्ते यथाक्रमा ॥ ४९

नार्जयन्ति स्वत. स्व ये पित्र्यमेव तु भुञ्जते ।
ताननूनगुणोपेतानपि लोको न मन्यते ॥ ५०

सुत· सुविपुना भक्ते पारोक्ष्येण यथा पितु ।
तथा खलु न सान्निध्यादिति नीतिविदो विदु ॥ ५१

मन्ये दुग्धोद एवादो मन्यते मतमुत्तमम् ।
प्रापयामास य: सद्य स सच्चन्द्रमस शिवम् ॥ ५२

कल्पद्रुम सुरपुर सुधार्दीधितिरम्बरम् ।
विभूषयति सा भूषा क्षीरोदमपि सान्तरम् ॥ ५३

प्रकाशता सकाशे मे प्रकाशात्मा स तेऽग्रज ।
प्रशस्त स्वेन वृत्तेन यौवराज्य प्रशास्ति च ॥ ५४

त्व तु पुण्य जनपद मदीय मदनुज्ञया ।
अनवद्यमते सद्य प्रपद्य परिपालय ॥ ५५

स्वस्य पूर्वेण पुण्येन पूर्वेषा च प्रयीयसा ।
आदेशाच्च महेशस्य पुण्यदेशाधिपो भव ॥ ५६

क्रमात्त्रिविक्रमस्येव पराक्रमवतस्तव ।
मेधाविन्महती मेधा मद [महत्]पदमुपैष्यति ॥ ५७

बल न केवल बुद्धेर्न च बाह्वोर्बल बलम् ।
उभे अपि बले यस्य मन्ये तस्य बल बलम् ॥ ५८

इदमादिश्यमाशिष्यमाचार्य[इदमाशास्यमादिश्य आचार्य] इव ब्रुवन ।
पुण्यवान्पुण्यदेशाय प्रतापी प्रजिघाय स ॥ ५९

अथ येदिलदिल्लीन्द्रराज्यद्वितयसीमया ।
सरिता भीमया नाम सुधासोदरनीरया ॥ ६०

शरदभ्रघटाशुभ्रसिकताङ्किततीरया ।
विराजमानमारामनगरग्रामलक्ष्मया ॥ ६१

अन्याभिरापगाभिश्च वापिकाभिश्च भूरिश ।
कामिनीकुचकाश्मीरकलुषाभिरशेषत ॥ ६२

चक्रकादम्बकवकप्लवप्लवपरिप्लवै ।
पर्यन्तस्फुरदुद्दामघनच्छायद्रुमदामभि ॥ ६३

तर्कुटङ्कमुखोन्मृष्टशिलासोपानशालिभि ।
शशिबिम्बसमाकारै कासारै सुमनोहरै ॥ ६४

सरोवरैश्च बहुभि सरोजरुचिराम्बुभि ।
नितान्तमातपक्लान्तपान्थतान्तिनिवारकम् ॥ ६५

सदाफलसदापुष्पवृक्षससक्तपद्धतिम् ।
सदावासमनायास प्रभवं सर्वसम्पदम् ॥ ६६

अखर्वचेतसा सर्ववेदसा शर्वतेजसा ।
अपास्ततमसा तप्ततपसा प्रेष्ठमास्पदम् ॥ ६७

उपेत्य त जनपद पूर्वेषामात्मन: पदम् ।
अध्यवात्स सम सैन्यै: सोऽसत्र पुण्यपत्तनम् ॥ ६८

तदा प्रभावलीपालस्तथा पल्लीवनाधिप: ।
जयवल्लीपतिस्ते ते सामन्ता अपि सर्वश ॥ ६९

सह्यपर्वतपर्यन्तवर्तिनोऽन्ये च भूभृत: ।
विषयानन्तरस्ताम्रो येदिलश्च विशेषत: ॥ ७०

तत्र मे वर्तमानाय सभया इव सर्वश: ।
स्व स्व सम्प्रेषयामासुरुपायनमुपायत: ॥ ७१

आस्तामिदमथा वृत्तमवर्तत यथा यथा ।
सर्वत्र विदित सर्वैर्वेदितव्य न तत्तथा ॥ ७२

आसमुद्रमिद राज्य समर्थमधिक मया ।
विधाय दर्शितं खण्डपरशोरनुकम्पया ॥ ७३

दिनेष्वेतेषु मद्वर्ष्म निवशी कुरुते जरा ।
नेतु मा परलोकाय कालदूतीव सत्वरा ॥ ७४

अतो नास्थितचित्तस्य मम सम्पदिय तथा ।
पुर प्रस्थातुमुत्कस्य पान्थस्य वसतिर्यथा ॥ ७५

अथाह नि सहीभूय न सहेऽन्यस्य कस्यचित् ।
वचनश्चार्थपि यदा कथ राज्यमिद तदा ॥ ७६

सर्वमेतद्धि विन्यस्य वा मध्ये मूर्ध्नि कस्यचित् ।
त स्वर्गमपवर्ग वा हन्तु गन्तुमिहोद्यत ॥ ७७

उक्तिप्रत्युक्तिमान्युक्तिप्रत्युक्तिक्रमकोविद ।
कमनीय कनीयान्यस्तव भ्राता विमातृज ॥ ७८

अन्ते वयसि सञ्जात इति योऽतीव मे प्रिय ।
पश्य सोऽप्यस्य राज्यस्य न भाग भोक्तुमिच्छति ॥ ७९

भवास्तु स्वगुणोदग्र. समग्रा भुवमर्हति ।
वर्तेत वर्तिनव्येषु मन्त्रिणा सम्मते यदि ॥ ८०

यस्तु पश्यति नादर्शसदृशा मन्त्रिणा दृशा ।
स राजाऽराजतां लब्ध्वा राजते भागधेयतः ॥ ८१

प्रायो राजकुमाराणां गुणा एते सुदुर्लभाः ।
सत्येऽभि संस्तुतानां स्तुतानाञ्च पदे पदे ॥ ८२

एकस्यैकमिदं राज्यं द्वितीयश्च न विद्यते ।
शरीरस्येव सर्वस्य न विभागोऽस्य युज्यते ॥ ८३

अतोऽमुष्यापरस्यापि यतेऽहमुपलब्धये ।
त्वदर्थं वा तदर्थं वा यत्सर्वमुपयोक्ष्यते ॥ ८४

पर्यन्तेऽस्य कार्यस्य यावदागमनं मम ।
त्वं शृङ्गारपुरे तावत्तिष्ठ मन्त्रिष्टमानसः ॥ ८५

तेन तातनिदेशेन वन्दनीयेन सर्वथा ।
अन्वशासमहं सम्यक्तमेतं विषयं यथा ॥ ८६

तथा त्वमपि हे वत्स शृङ्गारपुरमास्थितः ।
शाधि प्रभावतः सर्वां मन्त्रियोगानुसारतः ॥ ८७

गर्हिते रैङ्गिरावस्मिन्गर्हेण फल्गुनाऽधुना ।
असंहृष्टैर्बहुभिः सार्धं वसतिस्तत्र मध्यमा ॥ ८८

यथा सेनासु सर्वासु यथा सेनाधिपेषु च ।
कोशाधिकारिषु यथा यथा राष्ट्राधिकारिषु ॥ ८९

यथा चराचरचरेष्वखिलेषु चरेषु च ।
यथा च परिचर्येषु यथा परिचरेष्वपि ॥ ९०

अमित्रेषु च मित्रेषु यथा साधुषु च मन्त्रिषु ।
यथा प्रजासु सर्वासु यथाऽऽयेषु व्ययेषु च ॥ ९१

अपरं च नरेन्द्रेण वर्तितव्यं यथा यथा ।
तथा तथाऽपि शिक्षोपास्त्यमाचार्यादिसन्निहित ॥ ९२

स्फुटमस्फुटं लोके स्तोकमपि कोमलम् ।
पद्माभाभासमानस्य भ्राजमानस्य भानुवत् ॥ ९३

परिशुद्धमति सर्वं निशम्य वचनं पितुः ।
महाराजस्य सविधे सविनय समुल्लसन् ॥ ९४

अथापदलम्बा अमगाधमपविस्तरम् ।
उपपत्तिमदल्पार्थं समर्थं वाक्यमब्रवीत् ॥ ९५

शम्भुरुवाच ।

आदिशन्ति यदेतस्मै पिता माता गुरुस्तथा ।
तदनेन विधातव्यं कदाचिदपि नान्यथा ॥ ९५

निशम्याश्रुतपूर्वं हि भवदीयमिदं वच ।
चिरेण जगतीपाल जनयित्री मया स्मृता ॥ ९६

न पिता न पुनर्माता न भ्रातापि सहोदर ।
नियतिर्नियत हेतुरसुखस्य सुखस्य च ॥ ९७

भवानेवावनिं सर्वां प्रशास्तु शतश समा ।
स्वारा येऽपि न रज्येत त्वद्वियुक्तस्य मे मन ॥ ९८

येनाजितमिदं राज्यमर्जयिष्यति चापरम् ।
स भवानस्तु मे नित्यमस्तु वा मास्तु वापरम् ॥ ९९

समर्था एव जायन्ते समर्थाना कुले नरा ।
न बीजगुणमुज्झन्ति जातु दीपा इवाङ्कुरा ॥ १००

असमर्थे सुते पित्रोर्वात्सल्यमधिकं यदा ।
स एव सचिवै सार्द्धं प्रशास्ति पृथिवीं तदा ॥ १०१

असमर्थ समर्थाच्चेत्समर्थश्चासमर्थत ।
तर्हि नद्धेतुदोषेण तावभव्यावुभावपि ॥ १०२

यस्मादुत्पद्यते यस्तु तदन्य स न सर्वथा ।
अत एतद्विभागार्था व्यवहारस्तथा वृथा ॥ १०३

याचते पितरं यस्तु पि समर्थं सुत स न ।
न प्रयच्छति यस्तस्मै तस्य त स पितापि न ॥ १०४

आघूनस्य महाराज गृहा स्वऽपि सुदुर्भरा ।
विनिगापोऽस्तु सुभरा समग्रा सागराम्बरा ॥ १०५

यातरस्य नर मस्या [वश्यास्तु] समस्ता अपि सिद्धय ।
सम्पदश्च यथा कान्ता ॐनिशंयामुपागता ॥ १०६

धैर्यमात्रमहायस्याप्यसहायस्य भूपते ।
देतु' प्रजाभयस्योर्वैरेते मर्वत्रमी धरा ॥ १०७

उभाभ्यां कालकामाभ्यां भ्रातृभ्यामथ भूषितम् ।
ब्राह्म्या श्रिया भ्राजमानं ब्रह्मण्यं ब्राह्मणैर्वृतम् ॥ ९

सम्यगभ्यर्च्यमभ्यर्च्य प्रणम्यापि च भार्गवम् ।
इन्द्रद्युम्न इव द्युम्नं भौरिकैर्भूरि दापयत् ॥ १०

अथैष धीनिधानेन प्रधानेन द्विजन्मना ।
विश्वनाथाभिधानेन सावधानेन साधुना ॥ ११

मुदितैर्दानमानाभ्यामात्मप्रत्यायिताऽमभिः ।
जनैः कतिपयैर्युक्तं तथा परिचरैर्नरैः ॥ १२

अहर्दिवं द्रवद्दानद्रवार्द्रैर्भद्रजातिभिः ।
दन्तिभिर्हरिदश्वाश्वसमैरश्वैश्च कैश्चन ॥ १३

परार्ध्यैर्भूषणैस्तैस्तैरम्बरैश्च यथोचितैः ।
क्रियतापि च कोशेन सम्भाव्यश्लाघ्यविक्रमम् ॥ १४

प्रश्रितं तनयं ज्येष्ठं नयं मूर्तमिवात्मनः ।
निधाय शृङ्गारपुरे शृङ्गारमिव सम्पदाम् ॥ १५

समुद्धृत्य च वात्सल्यरसे मग्नान्निजं मनः ।
महाभागः स्वयं भागानगराभिमुखोऽभवत् ॥ १६

शम्भुस्तु तादृशीं तत्र पितुराज्ञां प्रमाणयन् ।
अर्चाकरज्जगत्यत्र यशसामिव सञ्चयम् ॥ १७

महाटवीमयेऽमुष्मिन्विषमे विषये वसन् ।
अन्वभूदत्र ह धन्वी धन्वविद्यामयं रसम् ॥ १८

अह्नः स आदिमे यामे व्यभाद्व्यायामलीलया ।
उद्यत्तनुतनुस्वेदकणमुक्तागणश्रिया ॥ १९

दश चाष्टौ पुराणानि क्रमेण श्रुतवानयम् ।
नयं कामन्दकाद्युक्तमिनिहामानपि स्वयम् ॥ २०

प्रयतोऽर्जुनतां लोके स्वेन वृत्तेन सर्वतः ।
अमोघेन महौघेन स्वमनस्या प्रमर्दना ॥ २१

परिपालितयाऽसर्वं धर्मं सम्प्रमनया ।
भूतानुकम्पया काममीप्सन्त्या गृहे गृहे ॥ २२

अथ राजकुमारस्य पश्यतो योगमुद्रया ।
अभयाशासिना साक्षात्समनायत्तरा भवा ॥ ३७

मणिमन्दिरमध्यस्थस्वर्णसिंहासनस्थिता ।
योगिनीभि परिवृता कौसुम्भवसनावृता ॥ ३८

रञ्जितारापदिकोणे शोणे पदनखांशुभि ।
नमतोऽस्य ललाटस्थापपटलक्ष्मीं वितन्वता ॥ ३९

त्विषा चक्षूंषि मुष्णद्भि पुष्णद्भि पुण्यवच्छ्रियम् ।
दिव्यैराभरणैर्युक्तापदप्रपदशोभिभि ॥ ४०

क्वणत्किङ्किणिकादामरशनादामजन्मभि ।
पूरयन्ती प्रसर्पद्भिर्नाभाकुहरमंशुभि ॥ ४१

प्रलम्बाङ्गुलिदलन्यस्तचित्ररत्नाङ्गुलीयका ।
हारवैदूर्यनिर्माणहेमकेयूरकङ्कणा ॥ ४२

लम्बमुक्तामणिमयग्रैवेयकलसन्तिका ।
मार्तण्डमण्डलद्योतिमरत्नस्वर्णकुण्डला ॥ ४३

सायुधाष्टादशभुजा प्रसन्नवदनाम्बुजा ॥
मृदुग्रीवा कम्बुकण्ठी कलकण्ठी समस्वरा ॥ ४४

कीटकोटीररत्नार्चिमण्डलेन विसारिणा ।
आबिभ्रती शिरस्युच्चैरातपत्रमिवापरम् ॥ ४५

किरीटाग्रोल्लसद्रत्नप्रभापटलमामन ।
प्रोल्लासयन्ती मार्तण्डबिम्बप्रस्पर्द्धिविभ्रमे ॥ ४६

शुद्धाञ्जनातिसशुद्धनीलेन्दीवरलोचना ।
ज्योत्स्नाहरद्युतिभरमुक्ताभासुरनासिका ॥ ४७

मल्लिकादामसम्बद्धधम्मिल्लालिमनोहरा ।
अरुणारुणविभ्राजत्कुङ्कुमाञ्चितनासिका ॥ ४८

त्विषा विभ्रम्य जननी वसेऽस्मिन् प्रस्तुतस्तनी ।
कुन्दकुङ्मलसङ्काशदा श्रीभरदायिनी ॥ ४९

प्रादुरासी प्रतिनिधिप्रदीप्या ज्ञानवेदस ।
सहसोद्भासितनभा तडित्कान्तिसमप्रभा । ५०

कलिग्रहग्रहाविष्टान्प्रविष्टान्राक्षसैरिव ।
पितु प्रधानान्कुमतीन्नियन्तासि नियामक ॥ ६४

ये ये तवाहिते युक्ता सक्ता दुर्मन्त्रमन्त्रिते ।
शम्भुराज क्षपयिता भवान्भुवि भविष्यसि ॥ ६५

मद्रहस्य प्रशस्य च यशस्य पल्लविष्यसि ।
मद्भक्तिभावनिरतो मदर्चाया रत कृती ॥ ६६

विहाराहारलीलासु तृप्तिमुच्चै समेष्यसि ।
काल लीलावतीलोल्लललितैर्गमयिष्यसि ॥ ६७

तेजसा भास्कर साक्षाद्बुध्या जितशतक्रतु ।
प्रतापतापितारातिर्गृहद्भानुरिव स्वयम् ॥ ६८

धर्मे समधिको धीमान्धीर पुण्यजनाश्रय ।
निजदण्डाग्रदमितदुष्टो दण्डीव भासुर ॥ ६९

प्रचेताश्चेतसा स्वेन प्रचेतृविजयोद्धुर ।
प्रभञ्जनो विपक्षाणा वृक्षाणा वा प्रभञ्जन ॥ ७०

धनद पण्डितकविविप्रवृन्दस्य सर्वद ।
ईशो महेशपदपद्मसेवाभरसमुत्सुक ॥ ७२

नारायण इव श्रामा-महामानी जितक्लम ।
विजयी विनयोपेतो नयोपेतो जगत्स्तुत ॥ ७३

मान्धातेव क्षमाक्षेमदक्षो दक्षिणलक्षण ।
रक्षको द्विजदेवाना गवामाश्रमिणामपि ॥ ७४

अनन्तसन्त प्रथितो जिताऽखिलपरिश्रम ।
नलवन्नरपालस्य कृपालु करुणानिधि ॥ ७५

दानोत्कर्षप्रकर्षेण घोषितो जितरोषण ।
शोषण शत्रुवदनतोयस्य नहुषो यथा ॥ ७६

पोषणो यज्ञचैत्यादियतिपङ्क्तिबन्धमण्डले ।
ययातिरिव धर्मिष्ठ सुशर्मिष्ठ प्रिय सताम् ॥ ७७

आजमीढ इवातीव निरूढो धर्मसम्पदम् ।
विरूढकीर्ति सर्वत्र रूढो विनयमण्डलम् ॥ ७८

Footnote on p 72 contd the author s second suggestion in his own
d

क्षोगणानिवाशेषान्द्यामवानामवगलम् ।
क्षपयिष्यसि ताम्राणा रामा क्षोगणानिव ॥ ७९

म्लेच्छाना यवनाना च पाशवासिनामपि ।
गुरासनानामुग्राणा मोगलाना तुरुष्किणाम् ॥ ८०

सेवसग्यदसुल्ताणपीरजादतुराणिनाम् ।
इराणिना पठाणाना फेरङ्गणा क्रमायिनाम् ॥ ८१

आरब्बानाभिङ्ग्रजाना वलन्देजादिनामपि ।
अम्भोधिदुर्गदुर्गाणामम्भोधावेव गामिनाम् ॥ ८२

निरातानामभाराणा सागरानूपवासिनाम् ।
काटकाना कठोराणा महर्निशम् ॥ ८३

असतामतिसाङ्कर्यजातीनामतिनिग्रहम् ।
करिष्यसि कुमाराभो निवमा निग्रह दृढम् ॥ ८४

कर्णाग्र प्रमहाराष्ट्रचोलकोङ्कणमूलकान् ।
गौन्द्रविडसाव तपत्तनानि सहस्रश ॥ ८५

वैगडपुण्यमगधकहाडकखारखान् ।
वैजापुरायान्यान्काश्चि पुण्डा देशाधिपानपि ॥ ८६

पालेगारान्नरपतीन्काश्चिद्ग्रामाधिपानपि ।
महाहृदभरोदग्रनानास्थानाधिपानपि ॥ ८७

दरादुर्गाश्रयान्काश्चित् काश्चिदारण्यदुर्गहान् ।
काश्चि सनापतीन्काश्चिदधिपा हुर्धरानपि ॥ ८८

पालयिष्यसि विक्रम्य शक्रस्तु त्रिदिव यथा ।
शम्भुराज महाराज स्तुल्यामा यैरभिष्टुन ॥ ८९

विचित्रगुणसम्पन्न पुत्रश्चाधिगमिष्यसि ।
सर्वसाम्राज्यपदवामतावानुभविष्यसि ॥ ९०

अल होमविधानेन तपसाऽपि जपन च ।
सर्वेऽर्थास्तव ससिद्धा म प्रसादादित परम् ॥ ९१

इति विहितसमाधिं शम्भुभूप स्ववस
सकरुणहृदयश्चा कालिका कौतुकेन ।

प्रत्यरत्कदम्बैश्च्छन्दयित्वा तदानीं
सपदि निजसखीभि सा तिरोभावमैच्छत् ॥ ९२

तस्मिन्ध्याने प्रकाम प्रथिततमगुणस्तोमलक्ष्मीन्दधानो
राज्यश्री साभिमान क्षितिपतितिलकस्याग्रजन्मा तनूज ।
लब्ध्वा नानारसैव निजहृदि सतत सस्तुवश्राभिनन्दन्
प्रेम्णा देवामुदारामतिमुदमधिकामावहन्काञ्च शोभाम् ॥ ९३

दत्वा दत्वा प्रशस्तानभिमतविभवान्काश्चिदुच्चैर्वरौघान्
यातायां स्व निवेश झटिति निरवत नालिनायामजस्रम् ।
भक्त्या सन्दर्शनाथा चकित इव भवद्[न्] वञ्चित तद्वियोगात्
स्वात्मान प्रौढमानी बत महिततमो भावयामास भूप ॥ ९४

अन्तर्भाव गतायामभिमतफलदानोद्धुराया भवान्या
वह्नौ पूर्णाहुतिं ता समुचितसुरभिद्रव्यमिश्रै सुपक्वै ।
मद्यैर्मांसैस्तथान्यैरपि परिकलयन्होमशेष समाप्य
प्रत्येक ऋत्विजानामददद्भिमतान्मेरुतुल्यस्वर्णपुञ्जान् ॥ ९५

ऋत्विग्भ्यो दक्षिणा ता कनकमणिमयीं सन्ददानोऽतिवेल
दक्षो दाक्षिण्यशील सुरभरविटपिश्रीभर सम्भभार ।
तत्र च तान्त्रिक त सकलमपि पर पूर्णता प्रापयित्वा
विप्रेभ्यो भूरि भूयो द्रविणमपि चिराद्दापयामास भक्त्या ॥ ९६

दत्वान्न ब्राह्मणेभ्यस्तदनु च विलसच्छ्रीभरोदग्रकर्मा
सद्धर्मासक्तचित्त समधिकविभवो धर्मसद्धर्ममूर्ति ।
अश्नन्निष्णातबुद्धि परममृतमिति क्षुण्णशालैकवारव
सत्त्वोद्रिक्तो विरेजे रघुरिव सुलघूभूतदुर्दान्तशत्रु ॥ ९७

इत्थ सर्व समाप्य प्रथिततममतौ शम्भुराजे स्वराज्य
प्राज्य पित्रा प्रदत्त त्रिभुवि च विभवै शासति प्रौढभाग्ने ।
दिल्लीन्द्राय प्रगल्भा प्रतिनगरमहो सञ्चरन्तश्चरास्ते
प्रापुर्वृत्तान्तजात निज कलिकलित स्वामिनोऽग्रे प्रशशु ॥ ९८

कर्णाटान्सुभटान्महाप्रतिभटाञ्जेतु प्रयाते शिवे
क्षोणीन्द्रैकशिरोमणौ स ममतामोहेन सम्मोहिते ।
उद्विग्नोऽपि सुरेन्द्रतुल्यमहिमा श्रीशम्भुराज कृती
सङ्ग्रामि[च्छेय] कदा मुदाथ यत्नैरित्थ मन सन्दधे ॥ ९९

यदात्थ मद्धित मह्यमिदानीं सविदा स्वयम् ।
तत्तथा भविता सर्वं नान्यथा हि ममाशय ॥ २२

एक एवान्तरा मास्ति सर्वेषामिति यच्छ्रुतम् ।
तन्मया मन्मतामिज्ञत्वल्लेखालोकनात्स्मृतम् ॥ २३

किन्तु किन्यस्य य सर्वममु स्वविषय मयि ।
निर्विशङ्क स्वयमगाज्जिगीषुर्विषयान्तरम् ॥ २४

तस्मिन्ननागते सद्मपतौ सद्ममु प्रति ।
भवदुक्ताय यानाय मन्मतिर्न हि सम्प्रति ॥ २५

विगणय्य निज श्रेयो नावज्ञेयो गुरुर्मया ।
किन्त्वमु प्रीणयिष्यामि स्वभुजा जितया श्रिया ॥ २६

मदीय पद्मादातु मम क स्यात्परिश्रम ।
किं पुनर्यदि मत्पक्षे दिल्लीन्द्रोऽस्य महोद्यम ॥ २७

मत्पक्षी भवता पत्र प्रहित भवतात्र यत् ।
तत्पत्रमेव मे प्रमपथ्यपाथेयमीयुष ॥ २८

तस्य मा प्रति तत्पत्रान्मम त प्रति च स्वत ।
यद्भू प्रतिभूस्तस्मादुभयत्र प्रभूयसे ॥ २९

मह्य मदीयमानेव तदीयमपि तन्वते ।
मध्यस्थेनेव भवता माध्यस्थमुररीकृतम् ॥ ३०

निर्दिष्ट यत्त्वयोद्दिश्य स्नेहस्यासवमत्र माम् ।
घटेत न घटनेति सशयस्तेऽस्तु तत्र मा ॥ ३१

दल्ल शम्भवे शम्भुर्दल्लाय च दर्पिणे ।
स्व स्व लेखमिम गुप्ततम प्राहिणुता मिथ ॥ ३२

तत्रानयो पुनर्लेखास्तथाऽन्योन्यमुपाययु ।
यथा सन्धिसन्देह स एव दृढता दधौ ॥ ३३

शम्भु स्वेभ्य सखिभ्योऽपि तमुदन्तमपालयत् ।
दल्लोऽ वदय दिल्लीदपिनथ्य स्वाशय ॥ ३४

अत्रान्तरेऽतिविक्रान्तमाक्रान्तानीकनीकृतम् ।
युद्धाभिमानिभिर्भव्याणिभिर्बहुभिर्वृतम् ॥ ३५

कवीन्द्र उवाच ।

अथासान स पर्यङ्के सरोरुहविलोचन ।
पश्यन्पुरो मयूरादीनवादीद्वदता वर ॥ १

राजोवाच ।

मयेदमिव तद्राज्य शृणुत प्रागमर्जितम् ।
अनयो कतरत्तस्मै कुमाराय प्रदीयताम् ॥ २

ज्येष्ठे ज्येष्ठ कनिष्ठे च कनिष्ठमिति य क्रम ।
प्रकृते स न मार्गो हि राज्ययोरनयो सम ॥ ३

वर्तमानेऽपि वर्षेऽस्मिन्नवमेऽनवमद्युति ।
क्षारकण्ठ स वशो मे न दूरे स्थातुमर्हति ॥ ४

शम्भुरेव ततस्तस्मिन्निवेश्य इति मे मति ।
निश्चिता स्यान्मतिमता भवता यदि सम्मति ॥ ५

इत्थ तेनाऽनुयुक्तेषु मयूरस्तेषु मन्त्रिषु ।
विमर्शभरनिर्मुक्तामुद्दिष्टामगमद्गिरम् ॥ ६

घटकारो घट स्वेन करोति च करोति न ।
दण्डचक्रादयस्तत्र परन्तो न किञ्चन ॥ ७

तथा कर्तुमकर्तुं च प्रभुणैव प्रभूयते ।
परन्त्विह सहायैस्तु तद्यशो नानुभूयते ॥ ८

त च दशमिम चोचे शम्भुर्य जिघृक्षति ।
अमुष्मै महतेऽर्थाय दिल्लीन्द्रश्च दिदृक्षति ॥ ९

जिता सर्वसहा येन सहायेन सुपर्वणाम् ।
त सुत स्पृहयत्यद्य साहाय्याय सुरद्रुहाम् ॥ १०

तितीर्षति बत ह्याय दिल्लीन्द्रपृतनार्णवम् ।
नयेन यानपात्रेण न येन युयुजे स्वयम् ॥ ११

अकालभाव बिभ्राणा किंवदन्तीयमुत्थिता ।
हेयपक्षस्य सह्याद्रि नाथस्य तव पश्यत ॥ १२

महाराजकुमार त महाराजमिवापरम् ।
मन्यामहे वय सर्वे खर्वेण शिरसावहम् ॥ १३

अपश्यत पश्यताभूनमात्यान्पश्यतोहरान् ।
इत्थ परिहसत्यस्मानेष नन्तुमुपागतान् ॥ १४

प्रजा इव प्रजा पाति समन्तादभयप्रद ।
अथ कः स्यात्समुद्धर्ता राजभागस्य मज्जन ॥ १५

न केवलेनाभयेन प्रजा प्रददते धनम् ।
सम्यगभय प्रदर्श्याऽपि ताभ्य आदीयते धनम् ॥ १६

न धनेन विना सैन्य न सैन्येन विना जयः ।
न जयेन विना राज्य न राज्येन विना सुखम् ॥ १७

अनुयुक्तेऽनुयोक्ता यद्युक्तायुक्तोपपत्तिषु ।
तत्र व्यक्त वदेद्वक्ता न त्वव्यक्त कदाचन ॥ १८

प्रसिद्ध एव दिग्वीन्द्र ससिद्धया स दुरासद ।
किं पुनस्तेजसानेन भवदायेन सङ्गत ॥ १९

साहसी सहसोपेक्ष्य समृद्धा श्रियमात्मन ।
अहो अनुसरत्येष यवनानाततायिन ॥ २०

यावदत्याहित नैति तावत्प्रतिविधीयते ।
न कूपखनन स्थाने दह्यमाने निकेतने ॥ २१

इति विज्ञाप्य त भूपमन्योन्यमुखदर्शिभि ।
तन्मतस्थायिमतिभिर्नोविमत्स्थायि मन्त्रिभि ॥ २२

तदुक्तामुक्तिमाकर्ण्य स तु नीतिमदग्रणी ।
लेखनीमादित करे साश्रूणी दधदक्षिणी ॥ २३

प्रजाभ्यो ह्यभय दत्वा निरुणत्सि धनागमम् ।
अवजानासि चामात्यान्ममात्मान इवान्वहम् ॥ २४

उत्तिष्ठ शृङ्गारपुरात्तिष्ठ सज्जनपर्वते ।
इङ्गितज्ञाय कथया किं सौजात्यवर्तिवर्तै ॥ २५

पद्यद्वयमिद सम्यग्विलिख्य स्वयमीशिना ।
शम्भवे प्रापयामास पुरुषेण विजानता ॥ २६

तन्मुद्राङ्कमद पत्रमातपत्रमिवात्मनि ।
मन्यमानो महाराजकुमारोऽथ व्यराजत ॥ २७

प्रस्थिते सज्जनगिरिं शम्भुराजे स्वयं यदा ।
मेने शृङ्गारनगरं नगरं न जनस्तदा ॥ २८

अथोपकण्ठमायातमकुण्ठमतिवैभवम् ।
चरेणावेदितचरः प्रमोदितचराचरम् ॥ २९

सनयं स्वामिनं शम्भुनामकं धनदायकम् ।
प्रत्युद्गम्य प्रणम्यापि सपदि प्रभुशासनात् ॥ ३०

स्थायुकस्तस्य दुर्गस्य दुर्गमादपि दुर्गमम् ।
पुरःसरैः परिचरैस्तथा सहचरैर्नरैः ॥ ३१

सुधिया निश्चलनाथेन नाथनिर्देशवर्तिना ।
द्विजैरन्यैश्च सहितं तत्तद्विद्योपजीविभिः ॥ ३२

पिनद्धकवचं सज्जं सायुधं सपरिच्छदम् ।
सपताकं सपटहं सन्नाहं नरवाहनम् ॥ ३३

सुविनीतः पुरोभूय पुरःसर इव स्वयम् ।
प्रापयामास शनकैः सज्जनाद्रिशिरोगृहम् ॥ ३४

अमुभिः सम्मतेऽमुष्मिन्सज्जनाद्रिमिते मुने ।
असज्जनमिवात्मानममंस्तात्मनि पार्थिवः ॥ ३५

सज्जनाद्रिर्जनाल्हादविज्ञाननिधिनाऽमुना ।
अधिरूढेन समभादुदयाद्रिरिवेन्दुना ॥ ३६

कदाचिदर्धरात्रेऽमुं सुप्तं तत्र निकेतने ।
नियोगेन विश्वेश्वर्याः प्राह वागशरीरिणी ॥ ३७

वत्स गच्छ द्रुतं तत्र यत्र दिल्लीपतेर्बलम् ।
प्रस्थितस्य तवाध्वानं प्रतिबद्धुं न केऽप्यलम् ॥ ३८

प्रत्यूषे तु समुत्थाय स पूर्वेव द्युतिं वहन् ।
न्यगदद्द्रुतमानाय्य सज्जनाद्र्यधिकारिणम् ॥ ३९

महातीर्थं खलु महाबलिसङ्गमनामकम् ।
यदुद्धरति न स्नानमात्रेण बत नामकम् ॥ ४०

अथ तत्राप्यहं तारत्वं तारकब्रह्म महत् ।
प्रस्थापय मया साकं स्थापयात्राऽपि निश्चलम् ॥ ४१

अस्त्यन्तिके हि महती ताम्रास्यानामनीकिनी ।
अथवा किं तया कार्यं मय्यस्त्याहवकारिणि ॥ ४२

महोत्साहस्तमित्युक्त्वा कृत्यवित्कृतिनां वरः ।
निरगात्सदनात्तस्मात्सज्ज: स्वजनसंवृतः ॥ ४३

दुर्गपालमनुज्ञाप्य तोरणोपान्तचत्वरात् ।
स त्वरावान्महासत्त्वः पुरोभूत्स पुरःसरः ॥ ४४

तं यान्तमनुयान्ति स्म तदीयाः सर्व एव हि ।
इन्दिन्दिरा इवामोदमरविन्दवनोद्भवम् ॥ ४५

पदे पदे च तुरगस्तुरगस्तस्य गच्छतः ।
ह्रेषयामास मुदिरं ह्रेषमाणो मनोजवः ॥ ४६

किकीदिविप्रभृतिभिः शकुनैः शकुनावहैः ।
मरुता चानुकूलेन मृदुशीतसुगन्धिना ॥ ४७

सपदि स्थितयाभ्येत्य माहेय्या च सवत्सया ।
कुम्भेन चाम्भःपूर्णेन मन्वानो मुदमुन्नताम् ॥ ४८

यत्र कृष्णा च वेण्या[णी] च नद्यौ द्वे सङ्गते मिथः ।
तत्[हि]तीर्थं सारसदृक् स स्वदृग्गोचरं व्यधात् ॥ ४९

अथो यथावदाप्लुत्य सम्भेदे तत्र निर्वृतः ।
व्यतरद्विपुलं वित्तं विप्रेभ्यो विश्वविश्रुत: ॥ ५०

अथ वीररसावेशभरायत्तो मदोद्धतः ।
सप्तिवर्त्ती सप्तसप्तितेजाः कङ्कटकावृतः ॥ ५१

गौरगौरवभृद्गुर्व्या मौर्व्या योजितकार्मुकः ।
उपासङ्गमुखाकृष्यमाणबाणः सुदुर्धरः ॥ ५२

निदिध्यानुयानाय दुर्गपालेन धीमता ।
राजपुत्रान्महाराजपुत्रस्तत्र वचोऽब्रवीत् ॥ ५३

शम्भुराज उवाच ।

कृतं वतानुयानेन भवतामवतामिह ।
यतो यातः परावृत्य यदि प्राणितुमिच्छथ ॥ ५४

एव व्रजामि दिल्लीन्द्रवाहिनीमवगाहितुम्।
एष्यामि च पुन स्त्वीय सह्याद्रिं सहसाद्रितुम्॥ ५५

मत्सन्देशमिम स्वाय दुर्गपालाय शसन।
अथवा शिवराजाय महाराजाय संसदि॥ ५६

अमुष्योक्तिमिमा श्रुत्वा ययुस्ते च यथागतम्।
प्रत्युद्ययुश्च दिल्लीन्द्रसैन्यानि तमुदङ्मुखम्॥ ५७

सङ्गमे शम्भुना स्थैय सज्जेन स्वजनै समम्।
दलेलेन च सम्प्रेक्ष्य मुदेऽमुष्य निजम्बलम्॥ ५८

समय पूर्वमेवासीदथ शम्भुदलेलयो।
स्वस्वकार्यानुरोधेन मिथ सञ्जातहार्दयोः॥ ५९

आडम्बराडम्बरेण दारिताम्बरया हरा।
दिल्लीन्द्रसङ्गया नाम सा ननाम पताकिनी॥ ६०

शिवराजसुत तत्र सर्वराजसु पूजितम्।
बले बलेन सदृश कपाटपृथुवक्षसम्॥ ६१

कृष्णसारसदृक्षाक्ष सुरुचाभमुखत्विषम्।
पृथुभाल महाबाहु सभालङ्कारमुज्ज्वलम्॥ ६२

वाचा मृदुतर वाचामाचारेण मनोहरम्।
शिवराजात्मज वीक्ष्य राजा वज्र[व]दात्मज[जम्]॥ ६३

साम्बन्धिकस्य सान्निध्यात्साम्यसम्बन्धमावहन्।
अहयुरभिसङ्गम्य स्हीन स्हीत इवाऽजनि॥ ६४

शिवमिव युधि भीम सम्यगुत्तीर्णभीम
प्रहितबलसमेत राजलक्ष्मीनिकेतम्।
तमथ निरवहेल प्रेमशाली दलेल
श्रितहितनिजपथ प्रत्युदेति स्म सद्य॥ ६५

बहुतापचाररचनानुपमाश्रयाय
तत्तन्नृपालसमुदायचिरोपिताय।
शम्भु निजाय शिबिराय मनोहराय
दिल्लीदिवस्पतिचमूपतिरानिनाय॥ ६६

अजनि हृदि यदीये कोऽपि हर्षोऽतिवेलः
स किल यवनसेनाधीशधुर्यो दलेलः।
सपदि सदुपचारं कारयामास पार्श्वे
स्वशिविरसमवेशं शम्भुसेनानिवेशम्॥ ६७

सूर्यवंशे निवासकरकवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामध्यायशतसंमितायां-
शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यां संहितायामध्याय ।) D

मनीषिण ऊचुः।

अथार्थशास्त्ररीतीनां नीतीनामपि वेत्तरि।
अभेत्तरि स्थितीनां च छेत्तरि द्विषि मर्मणाम्॥ १

शुद्धेन यशसा दिक्षु विदिक्ष्वपि च विश्रुते।
राज्याधिकारिणि सुते प्रथिते सुबहुश्रुते॥ २

वञ्चयित्वा जनं सर्वं विषयात्स्वाद्विनिर्गते।
चिन्तामणाविवाकस्मात्करात्कचन विच्युते॥ ३

सिद्धमन्त्र इवोपेत्य दैवात्सपदि विस्मृते।
अध्वनोऽर्धेऽध्वनीनस्य वीते वीताविरोद्धने॥ ४

पोते सांयात्रिकस्येव न तत्केनाप्यसंयुते।
प्रतिकूलेन मरुता द्वीपाद्द्वीपान्तरं श्रिते॥ ५

युक्तो मयूरप्रमुखैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रवेदिभिः।
शिवराजः कृती तत्र कमुपायमचिन्तयत्॥ ६

स च शम्भुर्महाभागः प्रागल्भ्यमधिकं वहन्।
अन्वहं यवने तस्मिन्नहंयुरपि विश्वसन्॥ ७

अवर्तत यथा सोऽपि शम्भौ स्वां भुवमागते।
परमानन्द तत्सर्वं शंस सम्प्रति नः प्रति॥ ८

कवीन्द्र उवाच।

सह्यनाद्रेर्विनिर्गत्य सपगन्धे महाशये।
सद्यः पीठस्थलीयं प्रदर्शयितुमुद्यते॥ ९

सन्धाय दिल्लीपतिना शम्भौ तन्नीवृत श्रिते।
कर्तर्या कर्त्यमानेषु स्वेष्वन्त्रेष्विव कातर ॥ १०

वत्सलः सच्छलान्म्लेच्छबलादतिबलाद्भयम्।
तस्मिन्सम्भावयन्भूरि शिवराजोऽन्वतप्यत ॥ ११

शिवराज उवाच।

मयाऽवरधिया शम्भुर्नोपकण्ठे निवेशित।
ससिद्धयैव विशुद्धात्मा न च कण्ठमणीकृत ॥ १२

मुषिता मन्त्रिभि. सर्वैर्मदीया शेमुषी तथा।
स आत्मजो ममात्मेव सपत्नानाश्रयद्यथा ॥ १३

यदर्थं राज्यमेतन्मे स किमर्थं श्रित: परान्।
नानुबध्नाति हि स्वार्थोऽप्यभिमानवतो नरान् ॥ १४

उत्सृज्य यः सिद्धमर्थमसिद्धं लब्धुमिच्छति।
लब्ध्वापि स इम दैवात्सद्यस्तमिव हास्यति ॥ १५

यदसावतिवैयात्याद्यवनाश्रावितवैरिण·।
अश्रयच्छ्रेयसे स्वाय तेन मे दूयते मन ॥ १६

आभ्यन्तरेण कलिना बलिना स उपप्लुत.।
पश्यतो मे बतोड्डाय वरात्कीर इवागमत् ॥ १७

स्वया बालतया तासु तासु लीलासु लालसन्।
अहो अनागस त प्रत्यरोच परष वचः ॥ १८

तत्तच्चिन्ताचयाम्भोधिवीचिविह्वलितात्मना।
इत्थ व्रतानुतेपे च तेपे च प्रभुणाऽमुना ॥ १९

अथ त स्वीयसाम्राज्यस्थितिनैश्चिन्त्यनीरधेः।
सेतु सद्य समानेतु शक्तः प्रायतत प्रभुः ॥ २०

शम्भुरप्यनुभावेन स्वेन ता धुरमुद्वहन्।
तृणायामन्यत तदा यवनानीकिनीगणम् ॥ २१

दलेलस्तु स्वय नीत्वा शिबिराय शिवात्मजम्।
रह· प्राह महाबुद्धि: स्वासनार्द्धोपवेशितम् ॥ २२

दलेल उवाच ।

निधाय मयि विश्रम्भमायातोऽसि वरं कृतम् ।
गुरुणा त्वामनादृत्य स्व गौरवमनादृतम् ॥ २३

श्रेयसा भूयसावाप्य स्वसमानियमाशया ।
अहंयुतायुताः केचिन्न सहन्ते सुतानपि ॥ २४

न मदीया. श्रिय किन्तु तावकीना इमा श्रिय ।
इह मावह सन्देह पुत्रादप्यसि मे प्रियः ॥ २५

न दानेन विना सम्पन्न शीलेन विना वधूः ।
न सत्येन विना वाणी राजते राजनन्दन ॥ २६

धन्वराट विदर्भेश्च लब्धान्यानपि नीवृतः ।
प्रयच्छ प्रक्रियास्तास्ता क्रियाश्चाभिमताः क्रिया ॥ २७

महाप्रभुरिमा यस्मै सक्रिया त्वय्यविक्रियाम् ।
क्रियावति करोत्यद्य कार्यमार्य कुरुष्व तत् ॥ २८

त्वद्धिताय प्रवृत्तस्य यद्यपि स्यान्ममाहितम् ।
तथापि तन्महाबाहो मया सम्यगुरीकृतम् ॥ २९

आभिर्वाग्भिः प्रगल्भाभिः स प्रोक्तस्तेन वाग्मिना ।
समवोचत पीयूषसारसहचरं वचः ॥ ३०

उड्डीय नीडात्स्वार्थाय जातपक्षा खगा यथा ।
पितु. सनीडात्क्रामन्ति तथा पुत्राः सुशिक्षिताः ॥ ३१

प्रवसेल्लब्धविद्यश्चेद्विधित्सु' स्वाप्रसिद्धताम् ।
जानता गुरुणा तर्हि सुनः स विनिवार्यताम् ॥ ३२

वाहयित्वा धुर धुर्यं परीक्षन्ते परीक्षकाः ।
अस्य नैव गुणः किन्तु तस्य वितोरत्यसौ यतः ॥ ३३

केन लोकेन नाशापि यथा दिल्लीपतिस्तथा ।
इह कर्तुमकर्तु वा भवानेवाविभूः स्वतः ॥ ३४

लङ्घते किल कल्पान्ते मर्यादां मकरालयः ।
न तु जातु विलङ्घन्ते भारतीं स्वां भवादृशा' ॥ ३५

हितानामहितानां वा हितार्थं यः प्रवर्तते ।
तस्योपकृतिरीदृश्य नाहित जातु जायते ॥ ३६

अहितीभूयते येन हितस्य हितकारिणे ।
दुह्यन्ति द्युसदस्तस्मै कृतघ्नायापकारिणे ॥ ३७

स्वस्त सर्वमताभिज्ञे त्वयि विज्ञापना तथा ।
स्फटिकैर्घटिते सौधे दह्यमाना सुधा यथा ॥ ३८

इमा दलेलः सरसाममुष्य वाणीमुदारा मनसा विमृश्य ।
भूयांसि भूपालमणे शिवस्य श्रेयांसि मेने स्थगितश्चिरस्य ॥ ३९

अथैव तस्मै द्विरदास्तुरङ्गान्
दिल्लीश्वरेण प्रहितानुदग्रान् ।
शृङ्गारितान्स्वाभरणोपपन्नान्
समर्पयामास कृतोरुमान ॥ ४०

त त प्रपद्य परिबर्हमनेकमर्हं
सम्भावितानि विरदानि च तानि तानि ।
सद्यो दलेलविनियोजितसन्निवेश
शम्भुस्ततो निजमियाय चमूनिवेशम् ॥ ४१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवास० अध्याय । ११

कवीन्द्र उवाच ।

ततो दिने दिने तत्र शम्भुराज प्रतापवान् ।
अनुसारविद्. सारवत. पर्वतवत् स्थिरान् ॥ १

सत्वरान्स्वामिकार्येषु पद्भ्यामपि च गत्वरान् ।
तत्तत्क्षेतिधरान्धीरान्धुरीणान्धुर्यकर्मणि ॥ २

ससत्कान्परिज्ञातानभिज्ञातान् यशस्विन ।
उदारप्रकृतीन्भव्याकृतीनविकृतीन्कृती ॥ ३

समग्रहीत्सङ्ग्रहार्थी सैनिकान्सत्तिवादिन ।
शिखाशरोजसा येषा विशिखा॰ शब्दवेधिन ॥ ४

अभ्याहवाभिमानिभ्य फलविभ्य स्मयोद्धता ।
अमु पर्यचरस्तत्र पत्तिचम्व सहस्रश ॥ ५

सत्वन्वह मदोन्मत्ते भद्रजातौ मतङ्गजे ।
शृङ्गारिते मदोदग्रे समग्रानीकमध्यगे ॥ ६

दल्लेन सहासीन पीनस्कन्ध सुलोचनः ।
नमतो नमयन्मौलीन्यरत्नानामनेकश ॥ ७

मुष्णन्तेजांसि सर्वेषा जिष्णुप्रतिमविक्रम ।
गृह्णन्प्रणाम केषाचित्काश्चित्पश्यन्कृपादृशा ॥ ८

हसन्कैश्चिद्विलासेन काश्चित्कुर्वन्कथा मिथः ।
स्वननेन सम साक्षात्सुधासहचरोत्तम ॥ ९

अश्ववर्गैर्गजैरथै प्रासपट्टिशपाणिभि ।
अनुयातो महाशूरै शक्रोऽमरवरैर्यथा ॥ १०

अन्यान्यायुधजातानि तानि तानि समन्ततः ।
सज्जानि धारयद्भिः पुर परिजनैरलम् ॥ ११

वृतो महोदग्रधामप्रधानै प्रयत्नोद्धतैः ।
अनुयातो विनीतात्मा महाराजात्मज कृती ॥ १२

सैन्यमध्येऽतिशुशुभे षण्मुख सुमुखो यथा ।
तदा दल्ल प्रोद्दण्डभुजधामसमुन्नत ॥ १३

शम्भुराज समुद्वीक्ष्य वचन किञ्चिदब्रवीत् ।
सुवर्णघटित चेतोहारि पीयूषसुन्दरम् ॥ १४

शक्रप्रस्थे कुशलेनाविक्रेण प्रधनप्रथ ।
प्रार्थितस्त्व महाराजासह सद्यमुपद्रुतम् ॥ १५

स्वायत्तीकर्तुमप्युच्चैस्त्वद्दहस्तेन केवलम् ।
दातु महाधिपस्य च सख्य किञ्चि पुनस्तव ॥ १६

त्यक्तलोकैरवृत्तस्य ममतामोहितात्मन ।
शिवराजाभिराज्य च प्रशास्तु पुनर्भवान् ॥ १७

स कर्म वाप्यमत्कर्म कर्तव्य विजिगीषुणा ।
कीर्तिर्गौप्यपरानिर्वा यया स्वच्छाम्बनी समा ॥ १८

राजराज दशमुखोऽग्रज पितृमन स्वयम् ।
पराजित्यामर्षाद्लङ्का शक्रानङ्कमिवार्जिताम् ॥ १९

सत्यसन्धो पुराजो राम दशरथात्मजम् ।
पराजित्य स्वजनक राज्यश्रियमवापतु ॥ २०

उद्यमेन विना नास्ति विक्रमो विक्रम विना ।
सिद्धि सिद्धि विना ख्यातिर्विना ख्याति महद्यश ॥ ३५

महद्यशो विनाऽस्य जगन्न जगतो विना ।
रति प्राज्यैश्वर्यसाम्राज्यपदवी नानुभूयते ॥ ३५

त्व समृद्ध समिद्धाग्निप्रतापस्तपनोज्ज्वल ।
वर्धिष्णुजिष्णुरोचिष्णुग्रामाराम इवाघव ॥ ३६

पृथुकोदण्डनिर्मुक्तकाण्डमण्डलताडिता ।
हृदि निद्रा दिवा रात्रौ न ते गच्छन्ति दुर्हृद ॥ ३७

भव प्रतापसन्तप्तस्तपन प्रतिवासरम् ।
निमज्जन तनोर्येव साय साय सरित्पतौ ॥ ३८

भव कीर्त्या परित्रस्त कुमुदाधिपति क्षयम् ।
प्रतिमास कृष्णपक्षे सङ्कुचति नृपात्मज ॥ ३९

भवतो विश्वविजयप्रख्यातबलशोभिन ।
अरातिता भुवमपि च सहेताहित चरन् ॥ ४०

लोभादिविष्टै सचिवैर्ममताहृतचेतस ।
पितुस्तव कलितातस्य पद ससाधयिष्यसि ॥ ४१

स्वभावयेति सम्भाष्य दलेलो गर्वकुञ्जर ।
अतिमात्र धनुस्ताय यथा त्रैम्बक[त्रैय्यम्बक] धनु ॥ ४२

स्वर्णपृष्ठ भारसह कमनायतराकृति ।
शार्ङ्ग हरेर्यथा शार्ङ्ग स्वर्णबिन्दुविचित्रितम् ॥ ४३

लसद्गुण वीरमनोहारि दारुणदारणम् ।
कारण शौर्यसम्पत्तर्युद्धरङ्गविभूषणम् ॥ ४४

सारण बलमत्ताना परवारणवारणम् ।
हसतु कोटियुगलाभाम्या स्वर्णहिमाचलौ ॥ ४५

विधाता विहित किन्तु मेरुविन्ध्याद्रिणो[?]त्तम् ।
तुलनाय महारत्नभूत नूनतम श्रिया ॥ ४६

अथ चकार जिज्ञासुर्यन्त तस्य महामन ।
पुरु सज्ज राजपुरे पुच्चैर्गर्वमयोचन ॥ ४७

माधवैकसहायेन सुराधिपतिना बलात् ।
हतो वृत्रो विचित्राणि चरित्राणि कृतानि च ॥ ६२

वह्निमात्रसहायेन रुद्रेण मदनः पुरा ।
स्निग्धमुग्धतनुर्दग्धोऽसाधि कीर्तिर्दिगन्तरे ॥ ६३

विभीषणसहायेन सौमित्रेयेण धीमता ।
जीविताद्भ्रंशितो मेघनादो बत मदोद्धतः ॥ ६४

अनलेनानिले सख्यं मुख्यं सम्भाव्य सर्वदा ।
दन्दह्यते वनं घोरमसह्यममरैरपि ॥ ६५

खाण्डवे पाण्डवं लब्ध्वा सहायं कृष्णमच्युतम् ।
अकरोत्ताण्डवं वह्निराखण्डलमहेल्यन् ॥ ६६

अरुणं सारथिं कृत्वा भास्करेण प्रभाभरैः ।
व्यापिता भुवनश्रेणी निःश्रेणी श्रेयसः कृता ॥ ६७

चतुर्भिर्भ्रातृभिः सार्धं द्रुपदाद्यैर्नराधिपैः ।
लब्ध्वा साहाय्यकं धर्मराजो राज्यमथाकरोत् ॥ ६८

बृहन्नडासहायेनोत्तरेण प्रविजानता ।
विजिताः कौरवाः सर्वे भीष्मद्रोणपुरःसराः ॥ ६९

देवसेनासखित्वेन विशाखेनाखिलाहितः ।
तारको निहितो सङ्ख्ये मुख्येनामित्रघातिना ॥ ७०

पुष्पवद्भ्यां सुधापाने राहुर्बहुमदोद्धतः ।
घातितो विष्णुचक्रेण वक्रदैत्यविदारिणा ॥ ७१

सन्ध्यामात्रसहायेन नृसिंहेनासुरद्विषा ।
हिरण्यकशिपोर्वक्षो दारितं नखरैः खरैः ॥ ७२

इत्यादि[वि]चिन्त्य हृदये दिल्लीश्वरचमूपते ।
कल्पद्रुममिव राज्याथ श्रितोऽस्मि भवदाश्रयम् ॥ ७३

मनोरथा मदीया ये ते सिद्धा इति भावये ।
पथ्यामुतथ्यानुजवद्वादास्व यतो गिरम् ॥ ७४

तथ्यपथ्यस्य को लोके वक्ता स्यात्त्वां विना मम ।
त्वमेव मित्र मित्राभतेजःपुञ्जसमुद्भवम् ॥ ७५

जनकेन विहीनोऽस्मि ममताग्रस्तचेतसा ।
वैमात्रेयेण शनिना निदूरमभिलक्षितः ॥ ७६

मयूरादिप्रभृतिभि प्रजाविप्रयकारिभि ।
राक्षसैरिव दुष्प्रेक्ष्यैर्दूरादुष्टै कुमन्त्रिभिः ॥ ७७

जनको मोहममताग्रस्तावपि चमूपते ।
कलिंगोरवतो यर्हि तर्हि पूज्यतमो मम ॥ ७८

प्रजानामेवकारुण्याद्दुष्टान्दमयितु बलात् ।
शासितु सचिवान्सेनापतीन्स्तथादिमोहितान् ॥ ७९

मदीयमेव तद्राज्य तत्र क स्याच्छ्रमो मम ।
केनचिद्धेतुना सेनापतेः साम्यमुरीकृतम् ॥ ८०

जनकानन्तर राजा ज्येष्ठपुत्रो भवयुत ।
पण्डिता कथयन्त्युच्चैर्देशे देशे सभास्वपि ॥ ८१

अह ज्येष्ठो गरिष्ठश्च कलाभिर्बहुभिर्गुणै ।
महाराजस्य पदवीमह भोक्ता गुणाकरः ॥ ८२

त्वसहायेन दिल्लीन्द्रप्रसादेन मयाऽधुना ।
देशदुर्गाणि बहुधा पत्तनानि सहस्रशः ॥ ८३

साधयिष्ये विजयाय रिपूणामिति चिन्तये ।
इति लालप्य स तत्र दलेल शम्भुभूपतिः ॥ ८४

महावीररसावेशाङ्क्षितपुलकनरुह ।
बभौ सूर्य इव श्रीमान् राजपुत्रो महाद्युतिः ॥ ८५

ततो मौनमुपागच्छद्विचक्षणविचक्षण ।
कुमार इव तेजस्वी कुमार शिवभूपतेः ॥ ८६

श्रुत्वा दलेल सत्सम्भवल्लभ वच ।
औरङ्गशाहसन्देशावर्गदूतानतुस्मरन् ॥ ८७

महाप्रेमभरारम्भ दर्शयन्वचमाधिरम् ।
अस्तुवच्छम्भुनृपति पाणिनोपिवमाददत् ॥ ८८

दिने दिने गजारूढो श्रीदलेलशिवात्मजौ ।
कथयन्त [न्तौ] कथा इच्छ दिनानि नयतश्चिरम् ॥ ८९

औरङ्गशाहसन्देशाद्विजयवल्लपुर प्रति ।
प्रस्थानमकरोच्छम्भुमपि कृत्वा चमूपति ॥ ९०

भूपालदुर्गदुर्धर्षं शिवराजस्य धीमत ।
शम्भुराजकरेणोच्चैरभिमर्दापहस्तिकृती ॥ ९१

अन्यान्यपि च दुर्गाणि राजपुत्रपुर सर ।
अकरोत्स्वकरस्थानि सुस्वस्थानि धनादिभि ॥ ९२

इत्थ शम्भुनृपो दलेलकटकाग्रे सञ्चरन्सर्वदा
युद्धक्रुद्धनिरुद्धराजपटलीं निश्शङ्कतशानपि ।
त भूपालगड क्रुधा विकथतामानीय मानी स्वय
धीर सान्द्रकृपाम्बुधि समधिक प्रेम्णा दलेलेऽर्पयत् ॥ ९३

योद्धा योद्धा समिद्धानलसमविलसच्चण्डबाहुप्रतापो
निर्दग्धारातिरण्य समधिकधिषण शूरसेनाशरण्य ।
सानन्द नन्दनन्दप्रतिमनवयशस्तोमसोमोदय श्री
पश्यन्दिल्लीन्द्रसेनापतिमतिमहितो राजसूनुश्चकासे ॥ ९४

भूपालादिगडा कुडा अपि तथा श्रीशम्भुसाहाग्यत
स्वायत्तारचिता अनीकपतिना श्रीमद्दलेलेन यत् ।
तत्सश्रुत्य विचिन्त्य विक्रमभर चित्तेन नन्दोच्चकै
र्दिल्लीन्द्र शिवभूमिपालविषये नृत्यानि तेने कलि ॥ ९५

इति विहितजयश्री सश्रितो वीरसङ्घै
समधिकपदबन्धैर्मागधै स्तूयमान ।
शिवनरपतिपुत्रश्चारुचञ्चच्चरित्र
प्रतिसमरमजस्र द्योतति स्मातिदृप्त ॥ ९६

किल कलिरपि भूयो वीक्ष्य वृद्धिं स्वकीया
निजहृदि बहु मेने मोहपूर्वप्रधानान् ।
कृतमिति बत कृत्य भावयन्भव्यभावै
रधिकनवविलास सम्भ्रमेणाजहर्ष ॥ ९७

तत्तत्कार्यपरम्पराविरचनाद्दुर्दान्तसम्मर्दनाद्
वीराणा परिपालनाद्भुजबलात्तत्तत्कलाकलनात् ।
श्रीशम्भो करुणाकटाक्षविभवाच्छ्रीमाञ् शिवस्यात्मज
शम्भु प्रेष्ठतमो बभूव सतत दिल्लीन्द्रसेनापते ॥ ९८

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निवासकरकवीन्द्रपरमानन्दकृतावध्याय । १२

मर्नापिण ऊचु ।

अथ भूपालदुर्गं च पितुर्न परिपालितम् ।
वत तद्धर्ति चानीक शम्भुना विश्वथीकृतम् ॥ १

स तु शम्भु शिवस्योच्चै सुत सर्वजनस्तुत ।
अस्रोद्यदनर्ह तत्प्रतिभाति न वस्तुत ॥ २

स हि तत्र स्वय कर्तुमस्तु चाखिल प्रभु ।
अकरोदसदकर्म क्रूर तत्केन हेतुना ॥ ३

कवीन्द्र उवाच ।

पत्तिसेनापतिर्यावत्तावदेव शिवात्मज ।
वेतदमादिशद्दूतो द्वास्थ ग्रामाधिकारिणम् ॥ ४

दूत उवाच ।

नोदग्रता गिरावस्मिन्नच सैन्यसमग्रता ।
द्विपन्निग्राहकेऽमुष्मिन्दले चेयमुदग्रता ॥ ५

दलेल सत्यसन्धोऽय निहत्य त्वा ससैनिकम् ।
गुरुरोषो गिरेरस्य शकलानि करिष्यति ॥ ६

उचित तद्युज्झन्ति स्वामिनोऽर्थाय जीवितम् ।
अन्यथा तु स्वय स्वाय बतानर्थाय केवलम् ॥ ७

अतो दुर्गमिद मुञ्च श्रयामु च महाप्रभुम् ।
अल युद्धेन ते मन्द बल निजमपश्यत ॥ ८

रामसिंहस्य तनय कृष्णसिंह सुदुर्धर ।
जगसिंहमुखाश्चान्ये राजपुत्रा प्रतापिन ॥ ९

श्रीमाननूपसिंहश्च पद्मसिंहश्च विश्रुत ।
तथैव केसरीसिंह कर्णसिंहसुता इमे ॥ १०

अमुना शिवराजस्य महाराजस्य सूनुना ।
साधव साधुना सार्द्धं हय हार्दमदीधरन् ॥ ११

अभी स्वभाववस्तत्र यद्यच्चक्रे स उद्धत ।
ततस्सोढ दलेलेन परा वृद्धिमुपेयुषा ॥ १२

शूरा' क्षरदसृक्पूरा क्षितिं दूरादरञ्जयन् ।
शीर्यमाणशिरस्कन्धकरकूर्परवक्षसा ॥ ४०

आरुह्यारुह्य सश्लिष्टतटा सन्नद्धकङ्कटा ।
वारा केऽपि तदोत्तालास्तारा इव निरेजिरे ॥ ४१

सोद्धाभ्यापतता पातानश्मना पृथुवर्ष्मणाम् ।
क्रुधा महायुधा केचिदधिगत्याप्यधित्यकाम् ॥ ४२

खदिराङ्गारवर्षेण स प्रकर्षेण तत्क्षणम् ।
भस्मता प्रत्यपद्यन्त पश्यता पार्श्ववर्तिनाम् ॥ ४३

अथ धारैर्महावीरैर्गिरिदुर्गावलम्बिभि ।
महत स्वामिनाऽर्थाय जीवित मोक्तुमुद्यतै ॥ ४४

केषुचित्पाल्यमानेषु पातितेषु च केषुचित् ।
विद्रावितेषु विद्राव्यमाणेष्वपि च केषुचित् ॥ ४५

गाढवर्मा तदा शम्भुवर्मा चर्मासिभृत्स्वयम् ।
धन्विभिर्गदिभिर्वीरै प्रासिभिश्चन्द्रहासिभि ॥ ४६

त्रिशूलिभिर्मुद्गरिभिर्वाणिभिर्वारवाणिभि ।
मानिभि सहितो मानी शम्भुराजोऽनुयायिभि ॥ ४७

अधिरुह्य धर सद्यस्तदा क्रुद्ध इवान्तक ।
युध्यमानो निरुद्धाना व्यदधा कदन महत् ॥ ४८

अल भिया धियाऽलम्भि विमिय वो महायुधा ।
द्विपतोऽमून्निगृण्हीत सङ्गृण्हात यशो युधा ॥ ४९

इति शम्भुवच श्रुत्वा विद्रवतो न विद्रुता ।
विद्रुतास्तु परावृत्य पुनर्युद्धाय सहता ॥ ५०

स धन्वी ध व धुन्वानस्तन्वान शरमोक्षणम् ।
विपक्षान्क्षपयन्नैक्षि दुर्लक्ष पार्थवत्क्षणम् ॥ ५१

स तेषा युध्यमानाना समानाना सुरादिभि ।
पार्ष्णीन्पाणीन्कफोणींश्च तथान्त्राणि शिराणि च ॥ ५२

पृष्ठीन्पृष्ठानदस्थीनि सक्थीनि च भुजा स्फिज ।
क्रूरकर्मकृता तेषा पृथक्पृथगथाकरोत् ॥ ५३

शूरा: क्षरदसृक्पूरा क्षितिं दूरादरञ्जयन् ।
शीर्यमाणशिरस्कन्धकरकूर्परवक्षसा ॥ ४०

आरब्धारब्ध संश्लिष्टतटा सन्नद्धकङ्कटा ।
वारा केऽपि तदोत्तालास्ताग इव विरेजिरे ॥ ४१

सोद्वाभ्यापतता पातानश्मना पृथुवर्ष्मणाम् ।
क्रुधा महायुधा केचिदधिगत्याप्यधि यकाम् ॥ ४२

खदिराङ्गारवर्णेन स प्रवर्षेण तत्क्षणम् ।
भस्मता प्रत्यपद्यन्त पश्यता पार्श्ववर्तिनाम् ॥ ४३

अथ धारैर्महावीरैर्गिरिदुर्गावलम्बिभि ।
महत स्वामिनाऽर्थाय जीवित मोक्तुमुद्यतै ॥ ४४

केषुचित्पाल्यमानेषु पातितेषु च केषुचित् ।
विद्रावितेषु विद्राव्यमाणेष्वपि च केषुचित् ॥ ४५

गाढवर्मा तदा शम्भुवर्मा चर्मासिभृत्स्वयम् ।
धन्विभिर्गदिभिर्वीरै प्रासिभिश्चन्द्रहासिभि ॥ ४६

त्रिशूलिभिर्मुद्गरिभिर्बाणिभिर्वारवाणिभि ।
मानिभि सहितो मानी शम्भुराजोऽनुयायिभि ॥ ४७

अधिरत धा सधस्तदा क्रुद्ध इवान्तक ।
युध्यमानो विरुद्धाना व्यदधात्कदनं महत् ॥ ४८

अद्य भिया धियाऽलम्भि विभिय वो महायुधा ।
द्विपतोऽमून्निगृण्हीत सद्गृह्णीत यशो युधा ॥ ४९

इति शम्भुवच श्रुत्वा विद्रवन्तो न विद्रुता ।
विद्रुतास्तु परावृत्य पुनर्युद्धाय सहता ॥ ५०

स धवी धन्व धुन्वानस्तन्वान शरमोक्षणम् ।
विपक्षान्क्षपयन्नैक्षि दुर्लक्ष्य पार्थवत्क्षणम् ॥ ५१

स तेषां युध्यमानानां समानाना सुरादिभि ।
पार्ष्णीः पाणीन्कफोणीश्च तथान्त्राणि शिराणि च ॥ ५२

पृष्ठीः पृष्ठास्थीनि सक्थीनि च भुजा शिरश्च ।
मूरवर्मकृन्ता तेषां पृथक्पृथगपातयत् ॥ ५३

इत्थ राजकुमारेण कुमारेणेव कुप्यता ।
शकारिषु समग्रेषु दुर्गरक्षेष्वनेकश · ॥ ५४

इषुभि · शकलीकृत्य पातितेषु समन्ततः ।
स्वप्रदेशेष्विवाशेषेष्वपि नष्टेषु विह्वल ॥ ५६

अपद्रुत्याचलादस्मादकस्मात्क्वापि निर्गत ।
सकल स्वस्य गर्वस्य फल प्राप किरङ्गजित् ॥ ५७

प्रध्वनल्लोलकल्लोला कव्यकर्दमदुर्गमा ।
कूराकारा तदापारा प्रससारासृगापगा ॥ ५८

आप्लुता सबुल्क सहदारैर्वीरलोहिततरङ्गवनीषु ।
मदसा मसृणितानि तदानीमाशुराशु पिशितानि पिशाचा · ॥ ५९

इत्थमेनमचल युधि जित्वा शम्भुरेव विजयी पृथुसत्त्व ।
साहसीसमुदितैर्मुदितैः स्वै सैनिकै सह दलेल्मवसत् ॥ ६०

इत्यनुपुराणे कवीन्द्र अध्याय: । 13

---

* श्रीगोविन्द । कवीन्द्र उवाच ।

वन्दारुविबुधोदारमौलिमन्दारदामभि · ।
विचत्पदारविन्दाय गोविन्दाय नमो नम · ॥ १

पुरोहितप्रभृतिभिर्वेदवेदाङ्गवेदिभिः ।
अनूचानैः प्रवचनैर्मन्त्रविद्भिश्च मन्त्रिभि ॥ २

श्रौतेन विधिना सम्यगभिषिक्त · शिवो यदा ।
बनातुर इवानीव कातरात्मा कलिस्तदा ॥ ३

कैलासवासिन देव गिरीश तेजसां निधिम् ।
भालस्यहुतभुग्ज्वालालीलाप्लुष्टमनोभवम् ॥ ४

क्षणध्वस्तान्धकध्वान्त त्र्यम्बक त्रिपुरान्तकम् ।
स्वभावसिद्धविभव भव भवभयापहम् ॥ ५

भीमप्यभयाकारमुग्रमप्यतिसुन्दरम् ।
अनादिमादि सर्वस्य शक्तिवासमर्मीश्वरम् ॥ ६

जगदेकगतिं भूतपतिं मृत्युञ्जय मृडम् ।
शङ्कर सर्वलोकाना शङ्कर प्रलयपद्यत ॥ ७

अथ कल्पद्रुमलतामण्डपान्तर्निवेशिते ।
पूर्णेन्दुम *

भि ।†

आसेव्यमानजनक स्वर्णवञ्जुलपाणिभि ॥ २४

द्वितीयमिव कैलासमधिकैलासमास्थितम् ।
दिदृक्षुर्दिविपल्लोकविलोकितमलोकत ॥ २५

दवीयानेव देवाय नन्दिना स निवेदित ।
सन्दानिताञ्जलिपुट प्रणनाम पुरस्थित ॥ २६

अथो गदितुमाज्ञप्त शर्वेणोन्नमितभ्रुवा ।
स तस्मै स्वविनिर्वेदहेतुमाचष्ट तत्वत ॥ २७

कलिरुवाच ।

यद्दत्तपूर्वं भवता मह्य माहेश्वर युगम् ।
उदभूदधिभूस्तत्र मदन्य इति किं कृतम् ॥ २८

पुराराते प्रसन्नेन यदुक्त म पुरा त्वया ।
पश्य सर्वज्ञ भगवन् राजते तदवज्ञया ॥ २९

अनेन सा नैपधेन पर्यपालि यथा पुरा ।
अनेन सा तथा शाहसुतेन परिपाल्यते ॥ ३०

उच्चै सुकृतिनानेन कृतिना कृतिभिर्युगम् ।
कृतमेवाकारि यदा गति काऽपि न मे तदा ॥ ३१

महाकालस्य ते रूप काल एप सनातन ।
वत्सरान्तो निमेषादिश्चक्रवद्यो विचेष्टते ॥ ३२

आब्रह्मस्तम्बपर्यन्त यत्र लोका पुन पुन ।
भूत्वा भूत्वा प्रलीयन्ते समुद्र इव वीचय ॥ ३३

यत्र ब्राह्म्य[ह्म]मह सर्व मनूनामन्तराणि च ।
युगान्येतानि च पुन पुनरायान्ति यान्ति च ॥ ३४

---

* Here the portion up to verse 23 is missing which probably covered two pages

† Disconnected pages 2 and 3

यस्य य समयस्तस्मिन्स वर्तेत यथाविधि ॥ ३५

कृते युगे चतुष्पादस्त्रेतायां तु त्रिपादभूत् ।
द्वापरे तु द्विपाद्भूत्वा धर्मः क्षमामवतिष्ठते ॥ ३६

स एकपात्पुनस्तिष्ये तिष्ठन्नपि न तिष्ठति ।
त्रिविना विहितास्तेषां धर्मस्यास्य व्यवस्थिति ॥ ३७

प्रमथ्नाति प्रमत्तात्मा तामिमां प्रमयस्तव ।
यत्र प्रशासति महीं धर्मस्यैवास्ति दीक्षित ॥ ३८

हेमसिंहासनासीनो हेमाचल इवापर ।
महाबाहुर्महाराज शम्भुराजो व्यराजत ॥ ३९

जामदग्न्येन रामेण बलिना दानवेन च ।
कल्पद्रुमेणापि च यच्चिरस्य निरकारि न ॥ ४०

दैन्यं द्विजातिजातीनां तदनेन दयालुना ।
प्रददानेन वित्तानि तदा द्रुतमपाकृतम् ॥ ४१

पुरोहितास्तथाचार्या ऋत्विज श्रोत्रिया अपि ।
तत्तत्कर्मण्यधिकृतास्ततोऽन्यऽपि च सूरय ॥ ४२

आसमुद्रावनीभागवर्तिनो येऽवनीपन्ना ।
धनदेनामुना सर्वे ते तदा धनदीकृता ॥ ४३

महोदयाद्दहो तस्माद्दानशौण्डाद्दयाधव ।
प्राप पञ्चसहस्राणि य पञ्चाशदयाचत ॥ ४४

स्वर्णरत्नादिवासांसि गोतुरङ्गमतङ्गजान् ।
अजानिकमदाच्छम्भूराजो राजसभास्तुत ॥ ४५

स्वागतीलामुदवहत्तथा तस्य प्रभो शय ।
यथा निपथ्विना लेप्सु[लिप्सु]गृहेषु स्वर्णराशय ॥ ४६

दिल्लीन्द्रप्रभृतिप्रतीपवृतनावस्कन्दनास्कन्दन
स्पष्टस्कन्दसमानमानमहस सम्पन्नधर्मस्थिते ।
भूलोकैकगते सदाशिवदयोदञ्च प्रभुत्वोन्नते
शम्भुच्छत्रपते सदोदितमिद साम्राज्यमुद्योतते ॥ ४७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकवीन्द्रपरमानन्दप्रकाशितायामनुयायशतसम्मितायां शुभलक्षणलक्षितायां वैयासिक्यामध्याय ।।५

शम्भुराज उवाच ।

जिता भवसहायेन रिपवो युद्धदुर्मदाः ।
कर्बुरा इव दुःसाध्या श्यामला सपरिग्रहिणः ॥ १०

इङ्ग्रजाश्च वलन्देजा आरब्धा यावनैः सह ।
पुरन्दालैश्चनिलया शूरा परिजिता पुनः ॥ ११

सागता फेरपद्वाभागता शरणार्थिनः ।
रानङ्गरा कराञ्चना मदाज्ञापरिपालिनः ॥ १२

शिरस्त्रा शार्णसल्लविक्रमा विगताक्रमाः ।
तुरुष्किणः शुष्कमुखा दिगन्तारण्यमाश्रिताः ॥ १३

वैजापुरीया साहाय्ये याचयन्ति बत मम ।
भागानगरनाथोऽपि नाथते मद्दया सदा ॥ १४

समस्तपातशाहानां मूर्ध्नि यो मान्यविक्रमः ।
आरङ्गशाह एकोऽसौ विभिदर्पं वहत्यहो ॥ १५

फिरङ्गिणा मद्भटाटोपनिरीक्षणभयातुराः ।
स्वमाहूतेजा निर्दन्तो ददत्याश्रभूवरान् ॥ १६

चिनाधिराजाय निवासिनपरा अपि ।
आह्नोपुरनिरा काश्चिन्न वहन्ति ममागतः ॥ १७

द्वीपान्तरा प्रणयप्रह्वा बहुाग्यपरिवर्जिताः ।
मद्भक्तिमनुगच्छन्ति प्रयच्छन्ति धनं बहु ॥ १८

पगासिनः समायाता निर्याता सहोदरम् ।
मामत्रे सवे शूरे सागरान्तरचारिभिः ॥ १९

वगुरुमङ्गूर*(वगुरमङ्गुर)चिनवोचगोमन्तपालजाः ।
वसवा[ई]चोग्गुरतगराङीमस्कतोद्भवाः ॥ २०

[10] After 10 ab R ins
सहसा कृष्णमाधेर स्वगह्वये समागताः ।

[11] I R यवना अपि (for यावनैः सह)

[12] R om 12 c 13 b

[14] R om 15 ab

[16] d R दापयन्ति करागुरु ।

[17] R om 17-22
R om 33 cd

N B *वगुरमङ्गुरचिन Basur Mangalore and China are ports The original in the copy does not suit the metre

चेनपट्टणघोगारभडोचदिरभूभरा ।
मोवासमुम्बर्यां[ई]मोसम्बजादरणसम्भरा ॥ २१

महोसदा सिंहलजा नागाजद्वीपजा भटा ।
वदयन्ति खटाटोपाद्दास्य मम महोत्कटम् ॥ २२

गिरिकन्दरसञ्चारा भिल्ला मल्ला इवोद्धता ।
मत्प्रथा प्रथयन्त्युच्चैर्वचसा मनसापि च ॥ २३

पुण्डा प्रचण्डदोर्दण्डकण्डूताण्डवखण्डिता ।
अखण्ड खण्डशो दासभावमाकलयन्त्युत ॥ २४

सदा मदभरोदग्रा पालेगारा प्रहारिण ।
सन्दानिताञ्जलिपुटास्तिष्ठन्त्यजिरके मम ॥ २५

मामक कटक वीक्ष्य काटका कठिना अपि ।
मामेवाशु प्रपद्यन्ते शरण गलितोद्यमा ॥ २६

साष्टासमाश्रया वारदेशस्था केऽपि भूभुज ।
समालभन्ते नो निद्रा मत्प्रतापाग्नितापिता ॥ २७

सौनूरवासिन केऽपि नरेन्द्रप्रवरा खरा ।
मोगला मद्भटैर्भूय प्रगृहीता गलग्रहे ॥ २८

पञ्चाग्निरस्तपराक्रमतामागताश्चिरम् ।
समुद्रतीरसञ्चारा आभीरा सदनोन्मुखा ॥ २९

सिन्दुराश्रयसञ्जातप्रतापप्रथितत्विष ।
अहो प्रयच्छन्ति कर भीता मद्भटसङ्गरे ॥ ३०

सोधेकरा नृपश्रेष्ठा जङ्गमा परमोद्धता ।
प्रपूजयन्ति यामेव हित्वा पादपद्मसुन्दरम् ॥ ३१

---

25 d R निवर्गति समाङ्गने ।

26 d R शरणार्थिन (for गलितोद्यमा)

27 cd R मत्प्रतापाग्निगन्तारो निद्रा नोपलभन्त्युत ।

29 b R वरा शूरारदम्भक ।

29 c R –सरथाना (for–सञ्चारा)

30 ab R विन्दुराश्रयसम्पानप्रतापाग्निमहोज्ज्वल ।

केचिद्दुर्गमदुर्गेषु नरसिंहाः प्रहारिणः ।
भाता शशकवच्छश्वद्वनन्त्यन्तर्हिता इव ॥ ३२

चञ्चीचञ्चानगरप्राकारान्तरवर्तिनः ।
मदीया एव सम्भूता प्रभूतधनतोषिता ॥ ३३

विलक्षणा कोङ्कणका प्रतिक्षणमहर्निशम् ।
सुलक्षणाभ्यस्यन्ति मद्भटाना समागमात् ॥ ३४

नानेमावल्का केऽपि शूरा परविडम्बका ।
मदग्रेसरिणो भूत्वा धावन्ति बत दासवत् ॥ ३५

तथा पोवनमध्यस्था प्रशस्ता सङ्गरेष्वलम् ।
वीरा प्रवीरा दुर्गाणि रक्षन्ति च हितङ्करा ॥ ३६

खेटेश्वरगता वीरा वरा राजन्यमूर्धसु ।
मदाश्रयात्स्वाश्रमेषु विश्रमन्ति श्रियावृता ॥ ३७

कीराकीर्णतरवातावृत कीरातमावलम् ।
येऽवलम्ब्य बतोत्तसा भूभुजा तेऽनुयायिन ॥ ३८

³² a R अतिदुर्गमदुर्गस्था —After 32 R ins
फरासिन समाक्रान्ता विक्रान्ता सङ्गरे दृढम् ।
मामके सकले शूरै सग[रा]न्तरचारिभि ॥
विनेनाधिरवाद्य विनाशितवरा अपि ।
आहोपुरुषिका कश्चिन्न वहन्ति ममाग्रत ॥
दुर्नोवा कलिता शेषपाखण्डा खण्डभुक्कम् ।
आवदन्ति विनादेन चलन्तो मामका इति ॥
तोपभाता प्रणयवदा बल्लाळविवर्तिता ।
मद्भक्तिमनुगच्छन्ति प्रयच्छन्ति धन बहु ॥

³³ After 33 ab R ins
कन्क मामक वीर्याश्रन्त्यानन्दगम्भृता ।
कद्दीना दीनवन्ना सदने मद्भय सदा ॥
विशेषयान्त विरता सिन्धुमार्गादनेकधा ।

³⁵ cd R मदग्रेसरता प्राप्य भवन्ति विनमन्ति च ॥

³⁶ After 36 R ins
पोर्तुगीसारैरतीन्द्रिया सततं मद्भिते सदा ।
महत्त धनमासाद्य प्राणानुज्झन्ति सङ्गरे ॥

³⁷ R om 37 41

देशमुख्या खोपडा ये वृद्धरोहिडसस्थिता ।
जेधेरगा परे बालरोहिडखोरवासिन ॥ ३९

केचिच्चे ल्वणावासा सदा समरलालसा ।
कान-दखोरसवासा भानुप्रतिमतेजस ॥ ४०

मोसेखोरगृहा पर्लीवारणतारलखोरजे ।
कोयिनातारजा केचिज्जोरचाम्पलखोरिण ॥ ४१

इन्दापूरसिरोलस्था बारामतिजुनारजा ।
नारातटी पुण्यवार्या[ई]सासवाडसुपेस्था ॥ ४२

मानगोकर्णमिरजमनोल्हावागलादिषु ।
देशेषु येषु ये भूपा मदाज्ञा मानयन्त्यरम् ॥ ४३

चाकणग्रामसम्भूता किराता वीरभाषिण ।
आश्रयन्ति कर द्वारापाल बद्धवराश्विरम् ॥ ४४

मूठेखोराल्या पौडखोरभूप्रभविष्णव ।
म पक्षमनुरक्षन्त क्षिपन्त्यहितमण्डलम् ॥ ४५

मूलसीतरस्थितागुञ्जणसारासाश्वियोडिजा ।
मदायेन प्रभावेन कुर्वन्ति भुवने यश ॥ ४६

---

45 R reads
मूठेखोरगृहा केऽपि भग प्रोत्कम्मानिन ।
आशसयन्ति मद्दस्ताद्धन विजयमेव च ॥

46 ab R मूलसाक्रस्थिता श्रेयपालनामसमर्पिता ।
d R रमन्ति क्षीकदवके—After 46 R ins
केचिद् गुञ्जणसवासा सुभगा रणकर्कशा ।
मद्वाश्रता गता सन्त प्रकुर्वन्ति यशो भुवि ॥
तथा हरणमध्यस्था परेषा हरणोद्यता ।
मदाशाविङ्कुरा: सर्वे निवसन्ति सुखं गृहे ।
तथा हीरडसस्थाना मदाश्रयमुपागता ।
भृगुणाण्वनुरक्षन्ति रक्षयन्ति हितं मम ॥
पाण्खोरकृतावासा प्रवासैकृतभगा ।
मदाश्रय संश्रयन्तो भजन्ति शिवमुत्कटम् ॥
भूप परल्मारस्था अप्यनो मम सङ्गता ।
जैत्रयात्रा प्रकुर्वन्ति प्रोक्षन्ति सभास्वलम् ॥

कुडाळखोरे प्रखरास्तथा हेटकुडाळके ।
अभिख्यां कामपि मम प्रेष्याः प्रख्यापयन्त्यहो ॥ ४७

भूपा हीरडसोद्भूताः प्रभूताभिजनप्रियाः ।
मञ्जैत्रयात्राः कुर्वाणाः प्रोल्लसन्ति पदे पदे ॥ ४८

फोडेकराः सालसीकाश्चान्देरीसाङ्खलीकराः ।
मणेरीमर्दनगटहेरेग्रामनिवासिनः ॥ ४९

वाडीडिचोलीनगरे ख्याताः सगरवद्गुणैः ।
राजपूरसमावेशाः परे सौदालजा नृपाः ॥ ५०

पांसूपत्तनभूमिस्था वरा लाञ्जेकरा अपि ।
देवलग्रामसम्भूता देवरूखभटाः परे ॥ ५१

सङ्गमेश्वरभूभूता दामोलीदर्पदर्पिताः ।
सावर्डेकरनामानश्चिपोळणभटास्तथा ॥ ५२

फुणगूसङ्गतावासा धामणेकविलासिनः ।
हातखाम्बेकराः केचिन्मत्ताः केळेकराभिधाः ॥ ५३

तथा तारलखोरस्था, शूरा केचन सम्मता ।
मत्पत्तिसेना पतिता भान्ति प्राप्य क्षितौ किल ॥
मेढेगोराश्रयाः प्राय· प्रकर्तुं प्रसभोद्यताः ।
मत्पत्तिभिन्नपार्श्वस्था· प्रस्थाने प्रभवन्त्युत ॥

[47] b R. खराशुरिव रश्मिमि· ।

[48] R om 48

[49] b R तथा हेटकुडालकाः—After 49 R ins·
शृङ्खलाकरसयुक्ताश्चान्देरीग्रामवासिन ।
मत्पत्तिसेनावासाङ्कमकीबुवन्ति सङ्गरे ॥
अन्ये भारणखोरस्था रोहिडेखोरजैः सह ।

[50] d R. तथा सौन्दलजा अपि ।

[52] b R सावर्डेकरजा इह—After 52 ab R ins
प्रपालयन्ति दक्षाङ्ग सेनाया मम सर्वदा ।
चिपोळणभटा केचिद्दाभोळीप्रभटास्तथा ॥

[53] After 53 R ins
सालसीपत्तनगृहा· केचिद्वेळेकरा· सदा ।
पुत्रपौत्रै परिवृता शूराध्यपदवीङ्गता· ॥
भवन्ति मम सेनाया दक्षवामकरावपि ।

कल्याणप्रान्तसञ्जाताः भीवण्डीजनुषः परे ।
श्येनग्रामभवाः केचित्तथा खानवलीयकाः ॥ ६०

नानादेशसमायाता प्रवीरा वीरमण्डले ।
सुभेदारा नायकाश्च जुम्लेदारा सहस्रशः ॥ ६१

हवालदाराः प्रख्यातास्तथा सर्णोबता अपि ।
[ए]काकिनः परे केऽपि केऽपि बन्धुसुहृद्वृताः ॥ ६२

डिचोलीकल्वाडस्थाः शिवेश्वरनिवासिनः ।
आङ्कोलेश्वरनामानस्तथा बाधेश्वरा अपि ॥ ६३

कुलशीलावृताः सर्वे शस्त्रज्ञ पृथुविक्रमाः ।
मदीयपत्तिसेनाया जनयन्ति सुखश्रियम् ॥ ६४

महाराष्ट्रभरिता कानडीयप्रथा गताः ।
वामकूर्परता यान्ति मत्सैन्यस्य रणोत्सवाः ॥
आरलग्रामनिलयास्तारैक्यसमाश्रयाः ।
सोलाङ्कुरीया साङ्गूलभवाः शालवनीयकाः ॥

60 d R राशिवडकरमिश्रिता —After 60 R ins
वामकूर्परतामस्य सेनाया कल्पयन्त्युत ।
प्रेङ्खत्कण्ठिनः केचित्कान्ता षण्मुखोपमाः ।
वामकुक्षिं दक्षकुक्षिं पालयन्ति बलस्य मे ॥
प्रवराः प्रथिताः खानवलीग्रामसमुद्भवाः ।
मत्सैन्यमध्यस्थेनाभिनातयन्ति दिशो दश ॥
मदीयसेनानेत्रश्राभरं बिभ्रति सर्वदा ।
नानाभूदुर्गरक्षितमश्रया क्रूरमानसाः ॥
मदीयसैन्यरक्षणाभा दीपयन्ति मदाश्रिताः ।

61 R om 61 ab

62 After 62 R ins
सन्ति मम सैन्येऽस्मिन्नानादेशसमुद्भवाः ।

63 After 63 R ins
स्वस्वविक्रमसन्दीप्ताः शस्त्रप्रथिताः परम् ।
मत्सेनां प्रपदस्थाना धावन्ति निजतेजसा ॥
वर्गीदूनसमास्वग्रामाधिपगोपमाः ।
रसकाः स त म भूपाध्वनगुनोत्तनोत्तमाः ॥

64 R om 64

पण्डाताण्डवनिष्णाता गीष्पते: समताङ्गता: ।
रचयन्ति श्रियं काश्चित्सभासु मम पण्डिता: ॥ ६५

अथर्वण इवाथर्वरहस्यपरिशालिन: ।
ळलन्ति ब्राह्मणा ब्रह्मविद: सर्वत्र कर्मसु ॥ ६६

चतुर्वेदविद: केचित्त्रिवेदीपारगामिन: ।
द्विवेदाध्ययिन: केचिदेकवेदरता: परे ॥ ६७

श्रोत्रिया: स्नातका मौनव्रतिनो जापका अपि ।
तापसा जटिला: केचिद्वल्कलाजिनवाससः ॥ ६८

यायजूका योगविदो दीक्षिता अग्निहोत्रिण: ।
अयाचितव्रता ब्रह्मचारिणश्चोर्ध्वरेतस: ॥ ६९

अधोमुखा ऊर्ध्वमुखा जीर्णपर्णाशनास्तथा ।
शीर्णपर्णकृताहारा उञ्छवृत्तिरता परे ॥ ६८

पञ्चाग्निसाधना वायुभक्षका धूमभक्षका· ।
तोयाहारा: फलाहारा: कन्दमूलाशना· पुन ॥ ६९

नानावेषधरा: केचिज्जटिला मुण्डिनोऽपि च ।
त्रिदण्डिन: केऽपि लसत्त्रिजटा द्विजटा अपि ॥ ७०

उलूखलमुखा: केचिद्गोमुखा गोमयाशना: ।
गोमूत्रप्राशना: केचिच्छाकाहाराश्च केचन ॥ ७१

रामानुजा वैष्णवाश्च तप्तमुद्राङ्किता अपि ।
शुद्धमुद्राङ्कितै: सौरै: शाक्तैर्गाणेशकै: सह ॥ ७२

---

68 R cm 68 cd

70 R cm 70 cd

71 After 71 R ins

कृशा अपि दिनेशाभप्रभाभरविलासिन ।
मत्कल्याणपरा सर्वे तिष्ठन्ति मम सद्मनि ॥
मन्त्रयन्त्ररहस्यज्ञास्तान्त्रिका मा- का अपि ।
समुदायै: समुदय मत्सभासु गम[द]न्त्यमी ।
षड्दर्शनरहस्यज्ञा: प्रशस्ता· सद्कथास्वपि ॥
आवेदयन्ति सतत मत्कल्याणपर विधिम् ।
गणि[ण]का गुणिन· केचिद् गणितग्रहमण्डला ।
वन्दन्ति दैवं बहुश: सभासु मम सुव्रता: ॥

R cm 71–73 d

शैवैः कैश्चिद्गणविद्भिर्मान्त्रिकैस्तान्त्रिकैर्वृताः ।
मुनयो यतयः केचित्प्रसन्नमतयः सदा ॥ ७३

सिद्धाः सिद्धिसमृद्धार्या गणकैरनुगश्चिताः ।
चिन्तयन्ति ममाभीष्टं निरुपद्रवसश्रयाः ॥ ७४

केऽपि कार्मणवेत्तारः परकृत्यानिवारकाः ।
आभिचारान् परकृतान् वारयन्ति मम प्रियाः ॥ ७५

पुराणा ब्राह्मणाः केऽपि पुराणार्थप्रकाशकाः ।
पौराण्यः प्रथिता गाथा कथयन्तः सभास्थिताः ॥ ७६

अलङ्कारविदः केऽपि धिषणापतिविभ्रमाः ।
आतोषयन्ति वाग्जालैर्मामकं मानसं मुहुः ॥ ७७

तर्कशास्त्रैकपठनात्कर्कशास्तार्किका जनाः ।
रञ्जयन्ति महोद्ग्राहैः समाजे मानसं मम ॥ ७८

पूर्वोत्तरा च मीमांसा पठित्वा केऽपि धीवराः ।
समर्थयन्ति सार्थेन स्वार्थान् स्वार्थपरायणाः ॥ ७९

महाभाष्यप्रवक्तारश्चेत्तारः सशयस्य च ।
प्रदर्शयन्ति धात्वर्थान्नानारूपान्ममाग्रतः ॥ ८०

महाकाव्यकलालापललिताः कलिताऽखिलाः ।
आभूषयन्ति परममास्थानीस्थानमास्थिताः ॥ ८१

चतुर्दशसु विद्यासु शिक्षिता दीक्षिता अपि ।
विवदन्ति मिथो वादैः स्वमतस्थापनस्थिराः ॥ ८२

चतुःषष्टिकलातत्त्वपारगा कुलभूषणा ।
विशेषयन्ति मद्रङ्गे परस्परजिगीषव ॥ ८३

---

[74] R cm 74 ab

[75] After 75 R read 84-89

[76] d R कथयन्ति ममाग्रत ।

[77] b R विषणापतिवुद्धय ।

[78] b R कर्कशत्वमुपागता –d R समाज मम तार्किका. ।

[81] ab R नानाकाव्यकलालापकोविदा कवितायका· ।

[81] cd R आभूषयन्ति परम समाज मामक सदा ।

[82] R transfer 82 83 d R स्वमतस्थापनोद्धुरा ।

[83] R cm 83 cd

नासत्याविव सर्वासु चिकित्सासु विचक्षणा ।
आवहन्ति श्रियं काश्चिदामया रोगहारिणः ॥ ८४

व्यायामशिक्षका केचित् सम्भ्रमे सम्भृता सदा ।
यत्ना त्वाश्चिदङ्गम ये दीपयन्ति ममाधन ॥ ८५

गान्धर्वविद्यासारस्य वेत्तारो दर्शका अपि ।
गायन्ति गायना गाथा सुस्वरा वैणिकैः सह ॥ ८६

मार्दङ्गिका पाणिवादा व्याकल्पनपण्डिता ।
भाण्डैः सह महारङ्ग रञ्जयन्ति मनो मम ॥ ८७

वाद्य[नाट्य]ज्ञानाभिज्ञतमा सदाऽहम्मनिवर्जिता ।
नटन्ति विनटन्त्युच्चैर्नटा केचन तारणे ॥ ८८

आभङ्गुरारम्भश्रीभरा स्तनभैरम्भ ।
नृत्यन्ति वारवनिता सरङ्गा सरङ्गे रङ्गा ॥ ८९

विचित्रचित्ररचनाचतुराश्चतुर्लोकस्य ।
चित्रकाराश्चित्रयन्ति सचित्रा मद्गृहान्तरम् ॥ ९०

वास्तु वास्तुशास्त्रार्थवेत्तारश्चारुकुण्डला ।
सुरेन्द्रभवनाकारान् रचयन्ति मम प्र[गृ]हान् ॥ ९१

परीक्षका परीक्षाभिर्नैकाभी रत्नसञ्चयान् ।
परीक्षन्ति स्फुरल्लुब्धा दक्षिणाधारलक्षणा ॥ ९२

वयविक्रयमत्युच्चैः सतत सत्यवादिन ।
वणिग्जना प्रकुर्वन्ति मत्पुरे गतमोत्सव ॥ ९३

कुरङ्गवाहनोद्धवेगा केऽपि तुरङ्गमा ।
हेषन्ति नृत्यन्त इव चञ्चल यामिकै सह ॥ ९४

गन्धमदा सदोन्मत्तगा केऽपि मतङ्गजा ।
गर्जन्ति घनगम्भीरमनिशं गनिदारणा ॥ ९५

---

[1] After ९३ ab R ins
चारु शर्म दरादन्त ।

[2] a R नन ।

[3] d R मम ।

[4] ab R परीक्षा न गर्व ।

रथिभिः सयुताः केचिदङ्गेऽमी महारथाः ।
विभान्ति भानुप्रतिमास्तेजोभिर्मेप्रियङ्कराः ॥ ९६

मया दत्तानि देवेन्द्रा पितृभिः सहिताश्चिरम् ।
हव्यकव्यानि गृह्णन्ति चिन्तयन्ति मम प्रियम् ॥ ९७

इत्थमापूरितो गौर्या शङ्करेण मनोरथः ।
तथापि जागर्ति मयि चिन्तानन्ता ह्यनागता ॥ ९८

कथ सुतो मम भवे प्राज्यसाम्राज्यकारणम् ।
सुधाकरा सभास्तारा प्रविचार्यार्यसम्मता ॥ ९९

कानुष्ठानस्य रचना पुरश्चर्याऽथ का पुनः ।
प्रकर्तव्या मया नून सप्रधानाः समन्त्रिणः ॥ १००

इत्थ शम्भुनृपः प्रगल्भविभवः शत्रुश्रिय भर्त्सयन्
शम्भ्वाराधनसाधनोऽपि तुलजासर्वस्वभूतः पुनः ।
पुत्रेहा मनसा वहन्निजसभास्ताराश्रियोच्चकै
स्तूष्णीमास सतृष्ण एव निभृत देव्या समाराधने ॥ १०१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे परमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवप्रकाशिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधिताया नैयासिक्यामशावनगणे राजाधिराजशम्भुराजोक्तिर्नाम अध्यायः ।

---

[97] a R देवा अपि मया दत्तम् ।

[98] R reads for 98
इत्थ मनोरथोऽस्माक शङ्करेण प्रपूरित ।
तथाप्येका कापि चिन्ता मयि जागर्ति साम्प्रतम् ॥

[99] cd R सर्वे ब्रूत सभास्तारा प्रविचार्य स्वके हृदि ।

[100] cd R कार्या मया वा वदत प्रधानमन्त्रिभि सह ।

[101] c R पुत्रेहां मनसा वहन् ।
-d R देव्या समाराधने ।

कवीन्द्र उवाच ।

इत्थं निगद्य धरणीपाले शिवसुते तदा ।
तूष्णीम्भूते सभास्तारा परस्परमुखेक्षणाः ॥ १

छन्दोगामात्यसहिताः सोपाध्यायाः सयोगिनः ।
शिवयोगिनमत्यर्थं पुरस्कृत्य तपोनिधिम् ॥ २

अब्रुवन्वचनैश्चारुचमत्कृतिविधायकैः ।
एकचित्तामता गत्वा शृणुत द्विजसत्तमाः ॥ ३

मन्त्रिण ऊचुः ।

भो राजन्यकुलोत्तंस चिन्तां मा कुरु सर्वथा ।
आपूरितार्थनिचया योगनिद्रा हरेः पराम् ॥ ४

परापरैकसिद्धीनां दात्रीं पात्रीं सुखस्य च ।
दमिताशेषदैत्येन्द्रमण्डलां मङ्गलालयाम् ॥ ५

तडित्कोटिप्रतीकाशतेजोभरविराजिताम् ।
पञ्चाशद्वर्णनिलयां सुरूपां मदमन्थराम् ॥ ६

मदघूर्णितरक्ताक्षीं योगियोगैकगोचराम् ।
चराचरस्य निर्माणकारिणीं शङ्करप्रियाम् ॥ ७

शक्तीनामपि सर्वासामाद्यां वन्द्यां विशेषतः ।
वेद्यां समस्ततन्त्रौघैर्मन्त्रसङ्घप्रवर्तिनीम् ॥ ८

भक्तकुलैकवरदां दरदां दनुसन्ततौ ।
दयान्वितां सदोद्दामपाखण्डदमनोद्धुराम् ॥ ९

मुक्तामणिप्रघटितमायूरोद्भासिनासिकाम् ।
ताटङ्कयुगलीभूतभानुराकेशभासुराम् ॥ १०

---

³ d R तच्छृण्वन्तु मनीषिणः ।

⁴ c R आराधयस्व तां कालीम् ।

⁶ b R तेजोभरतरङ्गिणीम् ।

–c R सद्रूपां (for निलयां)

⁹ b R दनुजेषु [प्वरं] (रां ?) (for सन्ततौ) R om 9 cd

¹⁰ R transp 10 ab and 10 cd After 10 R ins

इभकुम्भसमाकारनुदिनस्वर्णपर्वताम् ।

सोपाध्यायैर्द्विजश्रेष्ठैः सिद्धैरन्यैर्मुहुर्मुहुः ।
सम्वर्धितोऽन्यै वाग्जालैर्भाविभव्यसमन्वितैः ॥ ३१

शिवराजात्मज शम्भू राजराजसम श्रिया ।
आनन्दसिन्धुलहरीनिमग्न समजायत ॥ ३२

ततोऽस्तुग्रास्यमनसा कालीं स्वीयामुपासनाम् ।
आमन्त्रोदर्कसम्पर्क प्रसन्नवदनो नृप ॥ ३३

मनीषिण ऊचु ।

मनीन्द्र काली या प्रोक्ता सर्वशक्त्युत्तमोत्तमा ।
तस्या स्वरूपं किं प्रमाणं किं वीर्यं को मनु स्मृत ॥ ३४

का पूजा विविध यन्त्र क काल सिद्धिसाधने ।
यद्यस्ति करुणा चित्ते कथयाशु समासत ॥ ३५

तथैव सिद्धि सर्वत्र परमा शिवयोगिन ।
स्थानजन्मभवा काश्चिद्वद त्व ललिताक्षरै ॥ ३६

गणेशभट्ट यो नाम कोऽमूरेशानभट्टक ।
एतयो प्रवृत्तिं महत्तु प्रधानो वक्तुमर्हसि ॥ ३७

अगण्यपुण्यचरितश्रवणे यत्न कौतुकम् ।
नवीनानि वचांसि स्पृहा भो यतिनायक ॥ ३८

इति पृष्ट कविश्रेष्ठ सम्भ्रमेण मनीषिभि ।
रहस्यमिदं हर्षाज्जगाद वदतां वर ॥ ३९

करान्द्र उवाच ।

मनीषिणः सावधाना शृणुध्वं चरितं महत् ।
पुण्यं पवित्रं परमं कल्याणं श्रोत्रसुखावहम् ॥ ४०

आसीत्पुरा धरा सर्वा सलिलेन परिप्लुता ।
योगनिद्रामयो विष्णुर्योगनिद्रामदीधरत् ॥ ४१

वटस्य पत्रस्य पुटे शयाने पुरुषोत्तमे ।
तदा तत्कर्णमलजौ प्रभूतबलदर्पितौ ॥ ४२

मधुकैटभनामानौ दानवौ साधुगर्हितौ ।
दैवेनाविष्टहृदयौ कालयन्त्रनियन्त्रितौ ॥ ४३

आस्फोटयन्तौ स्वभुजौ तृणीकृत्य जगत्त्रयीम् ।
महामदभरोदग्रौ द्रोहोद्रेकसमेधितौ ॥ ४४

अकस्मादिव संवृद्धौ कालानलसमद्युता ।
प्रतीतौ विश्वविजये परस्परहितैषिणौ ॥ ४५

एकाशाविव सर्वस्वभूतौ दनुजसन्तते ।
उन्मत्तौ क्रोधरक्ताक्षौ विष्णुनाभिकृतालयौ ॥ ४६

महाकापट्यभरितौ चरितौ बलिना वरौ ।
धातारमत्तुमालोलौ विरेजाते मनस्विनौ ॥ ४७

ततो विधाता तौ वीक्ष्य भयाकुलितमानसः ।
निद्रामुद्राङ्कितो विष्णुः किं कार्यमिति चिन्तयन् ॥ ४८

क्षणं तूष्णीं समास्थाय प्रविचार्य स्वके हृदि ।
अत्यर्थमस्तुवत्स्तोत्रैर्योगनिद्रामनुत्तमाम् ॥ ४९

---

44 d R समर्धितौ (for समेधितौ)

46 b R दनुकुलेष्वल (for ° जसन्तते)

46 d R कृतालय (for लयौ) 47 R Transp 47 ab and 47 cd

47 b R प्रबलौ (for चरितौ) cd R धातारमत्तुमुद्युक्तौ स्ववीर्यभरशालिनौ ।

48 After 48 ab R ins

अस्तुवन्मनसा तत्र योगनिद्रामनुत्तमाम् ।

कान्तिस्त्वमेव किल कान्तिसमूहभाजां
दैवं त्वमेव बत दैवसमेधितानाम् ।
राज्यं त्वमेव परितप्ततपोधनानां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६०

ख्यातिस्त्वमेव परमासि सुलक्षणानां
विद्यावतां नयवता विनयोज्ज्वलानाम् ।
हासस्त्वमेव कलिताद्भुतविस्मयानां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६१

नाट्यं त्वमेव नटन नटनायकानां
लास्यं त्वमेव सुभगं गणिकाजनानाम् ।
लज्जाऽसि काऽपि सकला कुलकामिनीनां
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६२

विश्वेश्वरी त्वमसि विश्वविनोदशीला
दुःशीलदारणकरी शरणागतानाम् ।
नारायणी त्वमथ पालनचारुलीला
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६३

माया त्वमेव भुवनत्रयमोहिनी त्वं
विश्वावसानसमये भुवनानि भूयः ।
स्वीयोदरे वहसि बालमुकुन्दमूर्ते
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६४

वृत्तिर्निवृत्तिभरिताथ जनप्रवृत्ति
क्षान्ति क्षतिश्च परिसन्नतिरुन्नतिश्च ।
प्रीतिर्दितिश्च सुमति कुमतिस्त्वमेव
मात प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६५

स्पीति स्थितिश्च विनतिर्लघुता च भीति
स्फूर्तिश्च कापि निवृति प्रकृतिश्च काचित् ।
कृत्य कृतिश्च निकृति परमाकृतिस्त्व
मात• प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६६

यज्ञास्त्वमेव सत्क्रिया यजन त्वमेव
दीक्षावता रुचिचमत्कृतिदाऽथ दीक्षा ।
शिक्षावतामपि सता प्रमिता तितिक्षा
मात प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ६७

रक्षा भयाकुलितमानसमानवाना
भिक्षा च भिक्षुकजनस्य नरस्य माया ।
सिद्धि समृद्धिसहिता गृहिणा गृहस्था
मात प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ६८

अस्त्र तवैव बत रूपममोघवार्य
शस्त्र च शास्त्रमपि नाटकभाणजातम् ।
सङ्गीतगीतमपि वाद्यमथासि नादो
मात प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ६९

---

65 R cm 65 66

67 b R सौदामिनी वज्रधरी त्वमेव ।
c कान्तस्त्वमेव सुमुखो रमणी त्वमेव ।
After 67 R ins
अस्त्राणि शस्त्राणि च ते स्वरूपम् ।
शास्त्राणि नानार्थमतोन्नतानि ॥
कीर्तिस्त्वमेव सुमति कुमतिस्त्वमेव ।
मात प्रसीद . ।

68 R cm 68 74

निद्रामयी त्वमसि मुद्रितगोत्रदृष्टि
स्वप्न प्रशस्तिभरिता प्रथितस्त्वमेव ।
बोध प्रबोधसमयेऽप्यथ वा तुरीया
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७०

देव्या त्वया प्रविततानि विभान्त्यमूनि
भव्योन्नतानि भुवनानि विजृम्भितानि ।
सर्वस्य सर्वमसि वर्धितशर्मगर्भे
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७१

कारुण्यपूरदलितभ्रान्तिभर कटाक्ष
ये तावकीनमनवे समुपालभन्त ।
ते दुस्तराण्यनुतरन्ति भवन्ति भाग्यै
त्वं प्रसाद परिपालय मामनाथम् ॥ ७२

लिप्सावतीप्सितततीं परिपूरयन्ती
जागर्षि विश्वजन्ये वलितालिवीना ।
एकापि शङ्करवधूरवधूतपापा
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७३

प्रौढा प्रगल्भधिषणा अपि ये सुधारा-
स्त्वामीरयन्ति परमामृतहेतुभूताम् ।
भूयो भवन्ति न भजन्ति जनुर्जनन्या
मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ॥ ७४

इत्थं स्तुता भगवता विधिना विधानै
र्नानाविधै[75] सरभस नमिता च भूयः ।
सम्प्रार्थिता भगवता त्वदा तदानीं
विष्णुं मुमोच सहसा करुणार्द्रमूर्तिः ॥ ७५

मुक्तस्तया निभृतनामसमत्यये च
विष्णुः प्रसन्ननयनो दनुजारिविष्णु ।
युद्धायुधेन युयुधे किल पञ्चदिव्य
साहस्रवर्षसमयोग्रपराक्रमोऽपि ॥ ७६

---

75 d R प्रादुर्बभूव पुरतः करुणार्द्रचित्ता ।
76 a R परमनाम (for निभृत°)

तौ मायया बत तमोगुणया विमुग्धौ
दृप्तौ तदोचतुरिदं वचनं विचित्रम् ।
तुष्टा वयं मुररिपो वरमावृणीष्व
युद्धस्य[द्धेन]तेऽप्यन[ल]मनेन विनिर्मितेन ॥ ७७

वाक्यं समाकर्ण्य वरेण्यनाम्ना
प्रयाचितौ मृत्युपथाय दुष्टौ ।
अथोचतुस्तौ जलहीनभूमा
वावां जहि त्वं मधुकैटभारे ॥ ७८

अङ्के तत. श्रीरमणो गृहीत्वा
तौ दानवौ स्वीयसुदर्शनेन ।
जहार तेषां हृदयस्थजीवं
शिवं पदं प्रापयितुं प्रकामम् ॥ ७९

आविष्णो· प्रभविष्णुतामथ समावीक्ष्योच्चकैर्भूजल
तेजोवायुयुतं नभश्च सुषमा दध्रेऽधिका कामपि ।
चक्षुस्तोत्रशतै स्तुतिं विधिमुखा श्चाल्या प्रकामक्षणा
बध्वा हस्तसरोरुहाणि विनयान्नानाप्रणामानपि ॥ ८०

विरचितशुभकीर्तिं काऽपि मूर्तिं शिवाया
नलिनसदनचित्ताकाङ्क्षितं पूरयित्वा ।
तदनु झटिति लीलान्तर्हिताभूत्प्रभूत
प्रथिततमगुणश्री. श्राजनित्री त्रिलोक्या ॥ ८१

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तकृष्णगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायां शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधितायामंशावतरणे कालीप्रभावनिरूपणमध्याय ॥२॥

---

77 d R युद्धेन तेऽप्यलमनेन विनिर्मितेन ।

78 R आकर्ण्य वाक्यमिदमाशु जनार्दनेन सयाचितौ मृत्युपथाय भूय ।
तावूचतुस्तोयविहीनभूमावावां जहि त्वं मधुकैटभारे ॥

79 a R स्वके (for तत)

80 a R प्रभविष्णुतां हृदि (for °विष्णुतामथ)
c R प्रकामोत्सवां (for °मक्षणा) d R बध्वा हस्तसरोरुहावलिमथो नाना प्रणामानपि ।

कवीन्द्र उवाच ।

अथोऽभिधास्ये परमं मन्त्रं तत्र प्रगोपितम् ।
वराङ्गमिव सर्वेषां गोप्यं प्रविदुषामपि ॥ १

स्वयं कृतमिवाकर्म जननीजारगर्भवत् ।
कन्यासम्भोगवत्पुम्भिर्भगिन्या परिभोगवत् ॥ २

अभक्ष्यभक्षणमिव मित्रद्रव्यापहारवत् ।
गोप्यं सर्वप्रयत्नेन पण्डितेन यथा यथा ॥ ३

नाशिष्याय कदा ब्रूयान्न शठाय कदाचन ।
न दाम्भिकायाकृतिने न च नष्टोद्धताय च ॥ ४

यदि ब्रूयात्प्रमादेन देवताशापमाप्नुयात् ।
तस्मै कुप्यन्ति योगिन्यः सोऽनर्थः सुमहान्स्मृतः ॥ ५

पद्मभूर्वह्निमारूढो मालिनाकलितान्तरः ।
द्विजराजकृतावतंसो बीजमेतत्त्रिवारतः ॥ ६

ये पठन्ति कविश्रेष्ठास्ते ज्येष्ठाः कविमण्डले ।
सिद्धिं पारमितां यान्ति दक्षिणायाः प्रभावतः ॥ ६

हरं संरक्षणं च द्रभूषितं द्विः प्रयोजयेत् ।
जपकाले सन्धिपर्णविपर्णा परिमर्दयेत् ॥ ७

शूली त्रिवेदा ललितो लक्ष्मारावेशरञ्जितः ।
यो द्विः स्मरति शत्रून्स क्षिपत्यतिपराक्रमः ॥ ८

कलत्रान्ते क्षेत्रमयो ज्ञानं विष्णुसमन्वितम् ।
आमा दार्घकृतावासो धरा स्मरविराजिता ॥ ९

---

1 b R मन्त्रं सर्वोत्तमोत्तमम् । After R ins
यं जप्त्वा साधकश्रेष्ठो वाक्सिद्धिमनुत्तमाम् ।
R omits 1c 5d

6 For 6 R subst
ब्रह्मवह्निसमारूढ कलायुक्तचन्द्रशेखरः ।
बीजमेतन्महाशौरे षण्डादौ त्रिवारतः ॥

7 a R व्योमरक्षणयुक् (for हरं संरक्षणं)
cd R बीजयुग्ममिदं प्रोक्तं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ।

8 a R शूलात्रिवेदीमारूढा ।
cd R यो द्विर्जपति विद्वान्स पारगः सुभगो भवेत् ।

9 d R विराजिता (for ॰जिता) After 10 R reads 12 cd

मयूर पद्मनाभेनालङ्कृतोऽस्ते नदेत्सुन ।
बीजसप्तकम शुचैर्वह्निरान्ता महोज्ज्वलाम् ॥ १०

प्रतिबीजाभिवन्द्यो ब्रह्मविष्णुशिवात्मक ।
अनन्तपुण्यनिलयो योगिनामपि दुर्लभ ॥ ११

वन्दनीत वर वस्तु वर्णव्यक्तिमुपागतम् ।
द्वात्रिंशदक्षरो मन्त्र सर्वेप्सितसमृद्धिद ॥ १२

यस्यानुष्ठानमात्रेण शक्र सुरपद गत ।
कुबेर धननाथत्व वह्निस्तेजस्वितामपि ॥ १३

आस्ते यमो नियमकृत् त्रिलोकपालोकलोकित ।
निर्ऋतिर्नैर्ऋतिसाम्राज्यसाम्राज्यपदमागात् ॥ १४

वारणाकृतसंवासो वरुणस्तोयनाथताम् ।
ईशानोऽभूदयैशान्या तुषाराद्रिसुतापति ।
प्रभञ्जन प्रवन्ता भेजेऽखिलविभञ्जने ॥ १५

स्वपक्षवन्सन्दतो गरुड पक्षिनाथताम् ॥ १६

पालन कुरुते विष्णु प्रभविष्णु पदे पदे ।
रोचिष्णुता दिनमणि प्रपेदे गगनेऽधिकाम् ॥ १७

वाचस्पति समुद्भूद्धिषणस्य विशेषत ।
सुधामयूरिणोद्गारानदधत्त्वौनदीधिति ॥ १८

रम्भा दम्भानप्सरसामहरद्रूपसम्पदा ।
गन्धर्वाणामधिपतिर्विश्वावसुरथाभवत् ॥ १९

शेषो विशेषप्रथिमा धराभार बभार ह ।
अपारविस्रसहारधुरीणोऽभूद्गणाधिप ॥ २०

---

11 R cm 11 ab
12 R cm 12 ab and reads 12 cd after 10
13 c R धनदामात्व (for नाथत्व)
14 b R लोकपाल्य (for लोकित)
15 cd R ईशान्यपमपदव्याम वभूद्रिरिपति ।
R cm 15 c 16 b
17 d R अगमद् (for प्रपेदे)
20 c R अनन्तविस्र (for अपार°)

देवेन्द्रसेनापतिता स्थिरा भेजे षडाननः ।
त्रिलोकीमकरोद्वेधा ब्रह्माण्डान्यपि कानिचित् ॥ २१

रत्नाकरत्वमुदधिरवृणोद्रत्नसञ्चयैः ।
अमन्दगन्धकुसुमो मन्दारो नन्दनेऽवसत् ॥ २२

हरेण हरिणा नीता रुक्मिणीप्राणवल्लभा ।
प्रेष्ठा ज्येष्ठा गुणश्रेष्ठा बभूव रमणीगणे ॥ २३

महाविक्रमसम्पूर्णो भार्गव क्षात्रमण्डलम् ।
आचकर्त शरैरुग्रैरेकविंशतिसङ्ख्यया ॥ २४

शुक्रः प्रवृत्तकम काव्यमकरोद्भव्यदायकम् ।
ततो वव्रे कवीन्द्रत्वं सुरासुरसमान्तरे ॥ २५

अचिन्त्यरूपचरितौ नासत्यौ सत्यसश्रयौ ।
समीयतु समगुणौ भिषग्वरवरेशताम् ॥ २६

प्रेष्ठव्रतो वसिष्ठोऽसौ विश्वामित्रपराक्रमम् ।
जग्रासाव्यग्रहृदयो हर्षयञ्शिष्यमण्डलम् ॥ २७

ब्रह्मर्षित्व प्रकर्षेण ब्रह्मर्षिषु समावृणोत् ।
विश्वामित्र पवित्रातिचरित्र साधुसम्मतः ॥ २८

गन्धर्वयक्षप्रवरकिन्नरैरभिशोभित ।
अवाप पर्वतेन्द्रत्व तुषाराद्रि स्फुरद्धिमः ॥ २९

मेरु सुवर्णप्राकारपरिखाशतभासुरः ।
समस्तदेववनितास्थानश्रियमसेवत ॥ ३०

---

21 cd R वेधास्त्रिलोकीं निर्माण चक्रे समुदितोद्यम ।
–After 21 R ins
प्रभवन प्रवृत्ता मेनेऽखिलविभजने ।

22 R om 22 c 23 d

24 a R –सयुक्तो (for –सम्पूर्णो) –c R आनयान (for आचकर्त)

25 a R महाक्रम (for प्रवृत्त°) –cd R वव्रे कवीन्द्रपदवीं सुरासुरकदम्बक ।

27 a R प्रष्ठोन्नता[प्रष्ठकृ]वसिष्ठोऽपि –cd R पभञ्ज जनयन्हर्षं प्रकर्षं शिष्यमण्डले ।

29 d R समुज्ज्वल (for स्फुरद्धिम)

30 cd R समस्तदेवजनतास्थानता समनुग्रहीत् ।

मार्कण्डेयो महायोगी योगयोगाङ्गगोचरः ।
दीर्घायुरप्रतिहतमन्त्रवीर्याण्युपाव्रजत् ॥ ३१

सुरर्षयो नारदाद्याः पुलस्त्याद्या महर्षयः ।
ब्रह्मर्षयः कश्यपाद्याः सम्प्रापुः स्वमनोरथान् ॥ ३२

कामो निकामं कुसुमशरैर्धनुषा सह ।
अजयज्जगतीं नेतृज्योतिरुद्दीपयन्निव ॥ ३३

शौनकाद्युरिव प्रोक्तं मनोर्माहात्म्यमुत्तमम् ।
यस्य स्मरणमात्रेण सिद्धिभाग्जायते नरः ॥ ३४

अथो यन्त्रं केरलानां वक्ष्यहं साम्प्रदायिकम् ।
यस्मिन्प्रपूजिता देवी साधकाय प्रसीदति ॥ ३५

शाकं गन्धाष्टकं शुभ्रं विशोध्य रहसि स्थितः ।
कौशेयके विरचयेत्स्वर्णे लोचनप्रियम् ॥ ३६

रम्यं षट्कोणमालिख्य त्रिकोणवितयं ततः ।
समुपत्र धरागेहं त्रिरेखाङ्कितमुत्तमम् ॥ ३७

चतुर्द्वारविशोभाढ्यमृजुरेखासमुज्ज्वलम् ।
अनिमाद्यष्टभावासमन्त्रमर्चयितुर्भवेत् ॥ ३८

आदौ पुष्पाञ्जलिं दत्वा देव्यै पुष्पसमाकुलम् ।
साधकः पीठशक्तीनामथार्चनमुपाचरेत् ॥ ३९

सजयां विजयां पश्चादजितामपराजिताम् ।
नित्यां विलासिनीं दोग्ध्रीमघोरामथ मङ्गलाम् ॥ ४०

31 d R [illegible] (for उपाव्रजत्)

32 c R [illegible] (for [illegible]) d R [illegible] ।
- After 33 R ins
[illegible] ।

34 R om 34

35 b R [illegible] । R om 35 c 36 d

37 d R [illegible] । R om 39

38 For 39 R subst.
[illegible] ।
[illegible] ॥

पीठशक्तय एताः स्युर्ध्यात्वगणदेवताः ।
समासेन प्रवक्ष्यामि देवतां तुल्यरूपिणाम् ॥ ४१

महाकालरतां माद्यां महाप्रेतशिवोपरि ।
शिवाभिर्घोररावाभिः समन्ताद्दिक्षु वेष्टिताम् ॥ ४२

घोराट्टहासा मदिरापानव्याघूर्णलोचनाम् ।
स्मरन्पुष्पाञ्जलिं कुर्वन्नङ्गानि प्रयजेत्ततः ॥ ४३

पूर्वां दिशं समारभ्य षडस्रयन्त्रमध्यगे ।
कालीं कपालिनीं कुल्लां कुरुकुल्लां विरोधिनीम् ॥ ४४

विप्रचित्तामथ नवकोणेऽन्या नवरूपिणीः ।
उग्रामुग्रप्रभां दीप्तां नीलां पश्चाद्घनामपि ।
बलाकिकामथो मात्रां मुद्रां मितामपि क्रमात् ॥ ४५

संहाराष्टपत्रेषु ललितेषु यथाक्रमम् ।
ब्राह्मीं नारायणीं माहेश्वरीं चामुण्डिकामपि ॥ ४६

कौमारीमूर्ध्वं पश्चादर्चयेदपराजिताम् ।
वाराहीं नारसिंहीं च वसुसङ्ख्या वसुप्रदाः ॥ ४७

अथो भूपुरेखासु शोभनीषु समन्ततः ।
भैरवीञ्च महाभैरवीमथो सिंहभैरवीम् ॥ ४८

धूम्रभैरविका भीमभैरवीमुन्मनादिकाम् ।
वशीकरणपूर्वा च मोहनाद्यामत परम् ॥ ४९

दिगधीशान्हेतियुतानर्चयेत्साधकोत्तम ।
एवमाराधिता काली सिद्धा भवति मन्त्रिण ॥ ५०

कृत्वा पुरा पुरश्चर्यामाचार्येणानुमोदित ।
प्रयोगान्तन्त्रमार्गोक्तान्कल्पयेत्कल्पितार्थदान् ॥ ५१

अ युत्तम साधकाना साधुसाधितसाधन ।
आत्मनोऽन्यस्य सर्वार्थजालमातनुतेऽचिरात् ॥ ५२

निन्दा प्रहास कौटिल्य द्वेष रोष जुगुप्सनम् ।
रहस्यभेदन मानहानिं ताडनतर्जने ॥ ५३

दुरुदन्त दुरालाप दुरेहा दुर्निरीक्षणम् ।
दु स्थितिं दुर्नय दु खाऽऽरोपण मर्मघाटणम् ॥ ५४

आक्षेपमुग्रवचनमनास्तिक्यमनादरम् ।
यदीच्छेत्सिद्धिमतुला सौम्य एतद्विवर्जयेत् ॥ ५५

एवमाचारवान्मन्त्री पुरश्चरणसिद्धये ।
प्रकुर्यात धृतोत्साहो होमब्राह्मणभोजने ॥ ५६

शिवाबलिमुखान्सर्वान्बलीन्सम्यक्समर्पयेत् ।
पूजान्ते साधकोत्तमो भुनक्ति विपुल यश ॥ ५७

आदीप्य दीपान्परितो घृततैलसमन्वितान् ।
कुङ्कुमागरुकस्तूरीचन्दनैरर्चयेच्छिवाम् ॥ ५८

सहस्रनामपाठादि कुर्यात्स्वगुरुशिक्षया ।
सुवासिन्य कुमार्यश्च बटुक गणनायकम् ॥ ५९

सिद्ध्यै यतमनोवृत्तिर्भावभक्तिसमन्वित ।
समर्चयेत्सममतिरेतान्सिद्धिप्रदायकान् ॥ ६०

---

[48] R cm 48 ab
[49] R cm 49 66

रात्रर्धमिते सदैव समये ध्यानप्रसक्तो नरो
यो मन्त्र परम पठेच्छठजनालाप ह्यद्वर्जयन् ।
भूराग्यासनसंस्थितो ललनया नानाविलासैर्लसन्
कान्त्या स [स] कलयत्नतोऽशुभदा प्रौढाऽन्याक्षक्रमान् ॥ ६१

ध्यायेद्वामोर्ध्वहस्ते परिकल्पितमसिं मुण्डमरु तताऽधो
हस्ते भाति वरञ्च प्रगऽभयहर दक्षिणाभ्या वहन्ताम् ।
म याह्लादिलसत्कोटिप्रतिभटविन्सदारिर्ति कालरामा
कालीं भालार्धचन्द्रा सुललितरसना दिव्यभूषावृताङ्गीम् ॥ ६२

इथ ध्यानलुब्धा विगलितमनसीं कालिका कालरामा
कालातीता फलाढ्या नवरमनमुखीं कृष्णवेषा सुभूषाम् ।
कृत्वा वार्ता निशाङ्के जपति मनुवर सर्वसिद्धाश्रयाणा
मीशत्व याति तत्र कल्यति सतत स यत्रा सत्यसद्ध ॥ ६३

होमद्रव्यैरपारै परमरसपरा वह्निमध्यऽतिवेत
मन्त्र जप्त्वा पवित्र गतविषयरतिर्यो जुहोति प्रकामम् ।
नानामायाविशेषानुगमति कविर्भव्यरम्यऽनुरूपान्
निःशेष दोषजात परिहरति रतिं याति कामिद्रमाया ॥ ६४

निद्रां कामपि तद्विकामपहर मुद्रा दधानोऽधिक
प्रेम्णा सान्द्ररसामृतार्द्रहृदयामाससमन्तात्प्रियाम् ।
भक्त्या पूरितमानस सरमस त्यक्त्वाऽसौ मान्स
पूजायां स करि प्रगभक्तविलासाम्रा यमामृच्छति ॥ ६५

इप कालामहरा कथितमिह मया तत्रभूत मुनीनां
योगीन्द्राणां यतीनामहिकुलजनुषां भूसुराणां सुराणाम् ।
अथ वक्ष्यामि विविक्तचित्तसुखदहरा योगिनः श्रीशिवस्य
प्रौढ पुण्य चरित्र रुचिरविनयया भो द्विजेन्द्रा शृणुध्वम् ॥ ६६

इत्यनुपुराण सूर्यवंश अध्याय १३ समाप्त ॥

कुरण्टकैः कुरवकैः कदम्बैर्देवदारुभिः ।
कन्दैर्मूलैः फलैः पुष्पैः पल्लवैरङ्कुरैरथिना ॥ ११

आम्रैराम्रातकैर्निम्बैर्निचुलैर्वञ्जुलैः पुनः ।
मन्दारैः पारिजातैश्च वटाश्वत्थार्जुनैरपि ।
कर्णिकारैः सकरकैर्मधूकैः सीधुपीलुकैः ॥

बिल्वैर्भल्लातकैः सीताफलै रामफलैरथ ।
अनानसैश्च रम्भाभिः क्रमुकैर्नारिकेलकैः ॥ १४

खर्जूरैश्चन्दनै रक्तचन्दनैः कृष्णचन्दनैः ।
सुगन्धापूर्णदिक्प्रान्तप्रोद्यत्कैमरभूभरैः ॥ १५

पलाशैर्नव्यलतिकाकलितैर्ललितैर्द्रुमैः ।
ब्राह्मीभिरन्यैरोषधीभिर्विविधैश्च शिरीषकैः ॥ १६

अलङ्कृता मतिमता मनोभिमतदायिनी ।
वर्तते त्रिपथातीरे मन्दमारुतवीजिते ॥ १७

तस्यां महासिद्धिधरः सर्वसिद्धजनप्रियः ।
पठन्वेदान्स्वाध्यायक सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ १८

अथर्वणरहस्यज्ञ प्रज्ञावान्प्राज्ञसम्मतः ।
जनयन्दोषदमनं जनानां स्वीयदर्शनैः ॥ १९

ब्रह्मश्रियावृतो दान्तः शान्तः क्षान्तः शुचिस्मितः ।
ऊर्ध्वरेता ब्रह्मचर्यचर्यानानार्यपूजितः ॥ २०

---

11 R om 11

12 c R कदम्ब [म्बै]र्कर्णिकारैश्च । -After 12 R ins
करवीरैर्दरीदरे वरीरैश्चारुपीलुकैः ।
कर्पूरचन्दनै रक्तचन्दनैः कृष्ट[ष्ण]चन्दनैः ।
धानराग्रैरनैश्च धनरतिनिर्गमैरपि ॥

13 R om 13 15

16 R om 16 c 17 b

18 After 18 ab R inserts
तस्मा भानुमदाधगुणैः इवागर ।
c R वेदान्पठन (for पठन्वेदान्)

19 c R दोषनाशनं (for °दमनं)

20 b R धनजन (for शुचिस्मित) -d R नानार्यसम्मत (for °पूजित)

धूतव्रतिव्रतस्तीव्रसाधितानन्तसाधन: ।
आर्यभक्तो व्यक्तमतिर्मन्त्रयन्त्रप्रवर्तक: ॥ २१

महासत्त्वोऽतिगम्भीरस्तत्त्वचिन्तनदर्शक: ।
दूष्यतिथ्य: स्फारशिष्यो निर्दूष्यो दोषवर्जित: ॥ २२

अध्यात्मरक्तः सद्भक्तस्त्यक्तसङ्गोऽपि भक्तद: ।
अष्टाङ्गयोगकुशलो वृती सुकृतिमानित: ॥ २३

निर्वाणपदवीकाङ्क्षाकाङ्क्षको मलल्क्षक: ।
चतु:षष्टिकलावेत्ता ज्ञानविज्ञानपारग: ॥ २४

पद्मासनस्थितो दक्ष: श्वेतयज्ञोपवीतक: ।
श्वेतोत्तरीयक: श्वेतसुमप्रीत: सिताम्बर: ॥ २५

श्वेतानुलेपलिप्ताङ्ग: श्वेतासनसमास्थित: ।
शिवयो: सामरस्यानि चित्ते समनुभावयन् ॥ २६

अक्षोभ्ये स्वकृपापाङ्गैरुद्धरन्देशिकव्रजान् ।
अनुग्रहाय जगतां विग्रही बन शङ्कर: ॥ २७

अभ्रान्तो भ्रान्तिसंहर्ता [विश्वनि ?] भ्रमणक्रम: ।
दक्षिणामूर्तिरूपेण भ्रमन्सम्भ्रमसम्भृत: ॥ २८

जगत्यां सत्यसुलभ: सुभग: सत्यसंश्रय: ।
सत्यव्रत: सत्यतपा: सत्यवाक्यविशारद: ॥ २९

---

[21] R cm 21 ab
[22] R cm 22 cd
[23] a R साधूना (for सद्भक्तम्) -b R सम्मत: सुजनप्रिय: ।
d R नि सङ्गो निर्मम: कृती ।
[24] ab R निर्वाणपदवीमिच्छन्बद्धपद्मासन: सुधी ।
[25] R cm. 25 ab For 25 cd R ins
शुक्लाम्बरधर: शुक्लचन्दनेनानुलेपित: ।
[26] R cm 26 ab -d R समनुचिन्तयन् (for °भावयन्)
-After 26 R ins
कृपाकटाक्षवीक्षाभिरुद्धरन् शिष्यमण्डलम् ।
[27] R cm 27 ab
[28] ab R भ्रमन्गुरुस्वरूपेण जगत्यां सत्यमधर: ।
R cm 28 c 29 b
[29] d R सत्यवाक्यपरायण: ।

स्वभूमङ्गाक्षेपर्लीलापरिप्लुष्टाहितावलि. ।
अहन्तारहितो साही बालो-मत्तपिशाचवत् ॥ ४१

वैराग्यपरिपूर्णोऽपि महासौभाग्यदायक ।
दुर्भाग्यदमनोपायो गङ्गाम्भ इव भासुर ॥ ४२

कृतार्थ सिद्धिकामाना प्रकामनियमोज्ज्वल· ।
परापेक्षणपर परब्रह्मस्वरूपवित् ॥ ४३

कश्चित्सिद्ध· समृद्धश्री सर्वेषा श्रुतिमागत ।
आसीदार्सामधर्णीकण्ये मुक्तिवल्लभ ॥ ४४

शिवयोगी नाम कश्चिद्ब्राह्मण कोङ्कणोद्भव ।
करहाटस्फुटमनिर्भेदगर्भाररनिस्वन ॥ ४५

निशम्य तस्य सिद्धस्य चरित परमाद्भुतम् ।
हित्वा कोङ्कणक देश त देश समुपाययौ ॥ ४६

तत्र गत्वाऽथ त दृष्ट्वा स्पृष्ट्वा पादसरोरुहे ।
बद्धाञ्जलिपुटोऽतिष्ठत्स्थाणुर्लीलामनाहरन् ॥ ४७

सिद्धेन सोऽप सम्पृष्ट्वा नामग्रहणपूर्वकम् ।
ग्रामगोत्रे महोदग्रे श्रावयामास सम्भ्रमात् ॥ ४८

शिवयोगी श्रावयित्वा कुलशीलादिक स्वकम् ।
गुरुरेनाश्रुत सिद्ध वरयामास सुनत ॥ ४९

अन्तेवासिनमायान्तमन्ते वस्तु सुलक्षणम् ।
समगद्दा समु[दमु] तयान्तेवासाय विचक्षण. ॥ ५०

---

41 a R [illegible] -d R [illegible] समाचरन् ।
42 d R [illegible] हरन् ।
43 R om 43 cd
44 After 44 ab R ins
मद्विद्या-[illegible] मुक्तलक्ष्म्या[illegible]।
-d R [illegible] (for मुक्तिवल्लभ)
45 b R [illegible] (for [illegible]) -R om 45 cd
46 d R [illegible] (for °[illegible])
47 R om 47 a 47 b
49 c R गुरुरेनाश्रु [illegible] (for °[illegible])
50 ab R [illegible] । R om 50 cd

अथ सिद्धैर्महासिद्धैरनेकैः परिवारितः ।
पुण्याहं वाचयित्वाऽऽशु वाद्यघोषपुरस्सरम् ॥ ६३
कौशेयेन नवीनेन बन्धयित्वा विलोचने ।
रहस्यानीय तं शिष्यं योगिनं शिवयोगिनम् ॥ ६४
अध्वपट्टमथाशोध्य सिद्धः शास्त्रोक्तमार्गतः ।
दिव्यलक्षणसंयुक्तं दीक्षापट्टमकल्पयत् ॥ ६५
तीव्रवेधमयीं दीक्षां सप्तमीमाचरत्ततः ।
यथा शिष्यस्य सर्वत्र दिव्यभावः प्रजायते ॥ ६६
अथो चक्रचतुष्कार्धे चतुर्दिक्ष्वन्तरे पुनः ।
बिन्दौ दलेषु वलयेषूक्तेषु समनुक्रमात् ॥ ६७
नानौषधिक्वाथमिश्रजलपूर्णान्मनोरमान् ।
संस्थितान्कलशान्गृह्य पूर्वपूर्वक्रमादरात् ॥ ६८
अस्नापयन्मन्त्रपूतैस्तोयैस्तीर्थालिजृम्भितैः ।
पूर्वाम्नायभवान्मन्त्रान्पवित्रान्मन्त्रगोपितान् ॥ ६९
योगिने कथयामास कर्णे सार्थरहस्यकान् ।
स सिद्धः सर्वसिद्धानां प्रथमो गोरखो यथा ॥ ७०
आहृत्य दक्षिणान्कुम्भान्दक्षिणाम्नायजान्मनून् ।
स्नपयन्कथयामास दत्तात्रेय इव ज्वलन् ॥ ७१
पश्चिमाम्नायसम्भूतान्मन्त्रान्काश्चित्प्रकाशयन् ।
अभिषिञ्चन् पाश्चिमकैः कलशैः शिष्यवल्लभम् ॥ ७२

---

63 ab R अध्वपट्टं विशोध्याशु स सिद्धः सिद्धसम्मतः ।

64 cd R शिवस्य स्वीयशिष्यत्वदीक्षापट्टं विधाय च ।

65 R om 65

66 b R सप्तमां पर्यकल्पयत् । –R om 66 c 69 b

69 cd R पूर्वाम्नायमथोच्चार्य पूर्वकुम्भैः सुशोभनैः ।

70 R om 70 ab

71 b R दक्षिणाम्नायमुत्तमम् । –d R इवापरः (for इव ज्वलन्)

72 For 72 R subst
पाश्चिमान्कलशान्गृह्य पश्चिमाम्नायजान्मनून् ।
अभिषिञ्चन्कथयत्तथा रैवतको यथा ॥

तत्र सत्वर. सत्वमाराधय शुचिस्मित ।
इत्यमाज्ञापयामास सिद्धो रैवतको यथा ॥ ७३

तथोक्तान्घटान्गृह्योत्तराम्नायविचक्षण: ।
अवीवदत्कर्णमूले शिष्यस्य वडवालयत् ॥ ७४

त्रिन्दून्तरालगै कैश्चित्पीयूषौषधिपूरितै. ।
कलशै: स्नपयामास कथयामास सुव्रत: ॥ ७५

अत्यूर्ध्वगतिदं कश्चिदूर्ध्वाम्नायं महाफलम् ।
प्रथित सर्वसिद्धेषु सिद्धो नागार्जुनो यथा ॥ ७६

त्रिन्दुमध्यगतं कुम्भ नवरत्नविराजितम् ॥ ७७

नवपल्लवसङ्कीर्णं नवौषधिरसावृतम् ।
नानामञ्जरिकाकीर्णं नवपुष्पसमाकुलम् ॥ ७८

कुङ्कुमागरुकस्तूरीमृगनाभिसमर्चितम् ।
धूपित विविधैर्गन्धै रक्तचन्दनचर्चितम् ॥ ७९

अष्टगन्धमयैर्गन्धैर्लेपित परिलोलितम् ।
पिष्टातैश्चारुसीमन्तचूर्णैराचीर्णमन्तरा ॥ ८०

एलालवङ्गकर्पूरपूगकङ्कोलसङ्कुलम् ।
ताम्बूलीदलखर्जूरीनारिकेरफलावृतम् ।
रक्तकौशेयवसन रक्तमालाविभूषितम् ॥ ८१

स्वहस्ते कलश गृह्य [धृत्वा] प्रशस्ते सिद्धनायक: ।
कृपाकटाक्षभरितो ललितो गुणसम्पदा ॥ ८२

नेति नेतीति नेतीति यत्पर श्रुतयो जगु ।
अनुत्तर तमाम्नायमभिषेक प्रकल्पयन् ॥ ८३

व्यादिदेश प्रसन्नात्मा कर्णमूले सुशोभने ।
शिष्यस्य गिरिजानाथो हयग्रीवस्य यादृशम् ॥ ८४

---

73 R cm 73 82

83 1 b R वदन् (for जगु) -d R शिववचिजगाद स ।

84 R cm 84

पूर्णदीक्षां विधायेत्थमागमोक्तेन वर्त्मना ।
साम्प्रदायं स्वरूपं प्रोच्य दृष्टिबन्धं विसृज्य च ॥ ८५

निजक्रमागतं कश्चिद्गुरुक्रममथादिशत् ।
येन शिष्यस्य परमा सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ८६

आद्यं तद्दिननाथार्णं गृहीत्वातिमनोरमम् ।
चकार निजशिष्यस्य नाम सम्भ्रमपूर्वकम् ॥ ८७

तेन दीक्षाप्रभावेण स शिवो ब्राह्मणाग्रणीः ।
योगीति ख्यातिमगमत्सिद्धिपारमुपागतः ॥ ८८

शिवयोगी ततस्तत्र बहुकालं गुरोर्गृहे ।
वसन्नाल्हादयामास ससेवाविविधक्रमैः ॥ ८९

आराधयन्महोदारसेवाभिर्गुरुमञ्जसा ।
शिवयोगी मुनिश्रेष्ठः सिद्धिं काचमप्युपालभत् ॥ ९०

प्रसन्नचेताः सततं जपन्ध्यायन्स्तुवन्नमन् ।
सिद्धस्य चरितं चित्रं शिवयोगी पपाठ सः ॥ ९१

इत्थं भक्तिभरं पश्यन्स सिद्धः शिवयोगिनम् ।
आज्ञापयामास चिरं ब्रह्मचर्यव्रतञ्चर ॥ ९२

पाणिग्रहं कचिदपि मा कुरुष्व व्रतेच्छया ।
शिष्यत्वेन नराधीश योगिन्मा वृणु सर्वथा ॥ ९३

---

87 a R आद्यतद्दा[ह्ना]रनाथाण[र्णं] । -cd R शिष्यस्य कल्पयामास स सिद्धो नाम सम्भ्रमात् ।

89 cd R तोषयामास स्वविवत्तस्य प्रियतमान्परान् ।

90 For 90 R subst
प्रगल्भोदारसेवाभिराराध्यगुरुमादरात् ।
अभ्यच्छिवयोगी स सिद्धिं कामपि सुव्रत ॥

91 c R विचित्र (for चित्र)

92 a R ज्ञात्वा (for पश्यन्)

योगी स सिद्धस्य वचो निशम्य
प्रणम्य पादौ परिलभ्य भव्यम् ।
सङ्कल्पमाश्य सफल करिष्ये
यथागयो याम्यदिश व्रतार्थी ॥ ९४

निर्धोतद्रह्मवर्चा परिचरितनपा भावयन्मन्त्रजात
पश्य क्षेत्राणि नानारसभरभरित पर्यटन्तीर्थपङ्क्ती ।
प्रेम्णा शृङ्गारपुर्या व्यचरदयमठीं कोङ्कणक्ष्मूदेशे
वस्तु योगी प्रसिद्धस्तदनु नुतगुण सन्निवासश्चकार ॥ ९५

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निगासकरपरमानन्दाभजदेवदत्तोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेका
ध्यायसाधिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायामशावतरणे अध्याय ॥ ४ ॥

---

[94] R cm 94 bcd

[95] a R निर्धोतद्विजवर्चा (for ° ब्रह्मवर्चा)

After 95 R inserts

मदाज्ञया त्रिपुरजित् तव पुत्रो भविष्यति ।
भूभारस्यापि संहारं करिष्यति न सशय ॥ ७५
तारयिष्यति भूदेवान् दु खपङ्कादतन्द्रित ।
मदायिष्यति दुर्योधान् निर्जरान्स्थापयिष्यति ॥ ७६
रक्षयिष्यति धेनूनां गणान् यवनहस्तत ।
श्रीकृष्ण इव तपस्वी वधूरानन्दयिष्यति ॥ ७७
संस्थापयिष्यति मुदा धर्मं धामसमन्वित ।
आह्लादयिष्यति धनै दूरब्राह्मणनागरान् ॥ ७८
धुरन्धरानकृत्ये नवीनान्स्थापयिष्यति ।
स्वपूजाया बनाभक्ति धरिष्यति न संशय ॥ ७९
सौरान् शाक्तान् गाणपत्यान् शैवानावर्जयिष्यति ।
अर्चन बालकृष्णस्य प्रेम्णा परिचरिष्यति ॥ ८०
तात्रि साम महामायो बहुकार्यं चरिष्यति ।
आचारिष्यति सौम्य समवन्धशाधिपत्यताम् ॥ ८१
निरन्तरं वनःतीव पापप्यंधर्मगिष्यति ।
श्रमतनैव सर्वाणि कार्याण्याकल्पयिष्यति ॥ ८२
महानन्दभराक्रान्त सदैव विहरिष्यति ।
वार्धिष्यपरिहानि दूरादेव गतस्पृह ॥ ८३
अत पुत्रार्थं राजेन्द्र चिन्ता मा कुरु काञ्चित् ॥

कोङ्गरस्थश्च श्रु ना मत्तास्ते दशनामिन ।
भङ्क्तु मठीं तस्य कश्चिदुदतिष्ठ कलेर्बलात् ॥ ४१

तत्र गत्वाऽथ त वाक्य तापस शिवयोगिनम् ।
जगदम्बाप्रभावेण मोहमेव समाव्रजन् ॥ ४२

कश्चि प्रचलचित्ताशा पुरो भूय समावदन् ।
भोजनोपधिर किञ्चिदहि नो चेद्विनश्यसि ॥ ४३

इतारयतो वचन कुत्सितमेङ्गमणित्तम् ।
ज्ञात्वा व्यभञ्जुस्ते मठ्या जपोर्जे शिवयोगिनि ॥ ४४

दन्ता स्टकटायन्त साटोप मदगर्विता ।
उत्तोल्य परशून्केचित्प्रहर्तुमुपचक्रमु ॥ ४५

अमु समस्त वृतात वाश्रुणात्रैक्षदच्युत ।
ध्यानस्तिमितनेत्र स सस्मार त्रिपुराम्बिकाम् ॥ ४५

ज्ञा यहस्तगत वाक्य गुरु शिष्यस्तत्रान्वित ।
कश्चिद्विमाचय मन्त्रविद्या स्वामि इन्द्रजालिकीम् ॥ ४६

सिद्धवदर्शयामास शृणुत द्विजनायका ।
करेण यष्टिका गृह्य वञ्जुलस्य मनोरमाम् ॥ ४७

दिग्गेम भ्रामयामास दर्शयन्निजलाघवम् ।
वञ्जुलभ्रमणा सर्वे निर्भयान्वितमाहव ॥ ४८

स्थाणुबद्धा इव भुवि[जै]र्गुणै परमदारुणा ।
प्रति प्रतीक्ष्मगमस्तम्भस्तया सुदुस्तर ॥ ४९

तत उचकृशु सर्वे दीनास्या दानभाषिण ।
मुधापराद्धमस्माभिर्योगिनो मन्दबुद्धिभि ॥ ५०

अथ मध्याह्नसमये जाते लीनविहङ्गमे ।
कोटरेषु विशालेषु वृक्षाणा परमाद्रात् ॥ ५१

महिषा[प]षु वराहेषु ख पु[ङ्गवेषु]च गजेषु च ।
चमराषु नदीतारे विचरसु सुशातन ॥ ५२

देवतार्चनसक्तषु सर्वेषु गृहचारिषु ।
सत्सुषपषु सुमणिवरततषु केवलम् ॥ ५४

निसृज्य ध्यानमखिलं शिवयोगी महामतिः ।
अपश्यदतिहर्षेण समस्तानाततायिनः ॥ ५६

ध्यानं विमुच्यापचितिं समाप्य जपपूर्विकाम् ।
प्रफुल्लनयनो योगी स्वमठी समलोकत ॥ ५७

ततस्ते वीक्षितास्तेन योगिना दशनामिनः ।
आबद्धबाहुयुगला पश्चात्तिर्यगधोर्ध्वतः ॥ ५८

स्वशिष्यमब्रवीद्योगी कस्येदं मन्त्रसाधनम् ।
आत्यसन्यासिनः केन निबद्धा भुजमण्डले ॥ ५९

एतेषामपराधः को भुजदण्डनिबन्धनम् ।
लब्धं कथं कथयतात्युच्चैर्व्यथयतीश्वरे ॥ ६०

छात्रमध्याच्छात्रनेता कश्चित्प्रथमकल्पिकः ।
निवेदयामास धियं व्रात्यानां दुष्टचेतसाम् ॥ ६१

निशम्य सकलं तेषां व्रात्यानां दुष्टचेष्टितम् ।
प्रत्यक्षकरुणामूर्तिः कृपां कामप्यथातनोत् ॥ ६२

विमोचयेमानधुना स्वकर्मफलभोगिनः ।
अवोचदित्थं शिष्याय विनीतायामितात्मने ॥ ६३

शिष्यस्ततः शक्रजालमखिलं परिनिर्मितम् ।
चकर्त वाञ्जुली यष्टिं भ्रामयन्ननुलोमतः ॥ ६३

बाहुबन्धनतो मुक्ता व्रात्या गर्वावियोगिनः ।
वितेनुः प्रणतिं भूयः शिवयोगिपदाम्बुजे ॥ ६४

शिवयोगी ततः सोऽथ करुणाकृष्टमानसः ।
लेपायाम [उपायन] मनोहारि प्रददौ प्रणयावृतः ॥ ६५

यथानयमयो जग्मुर्विलब्धा दशनामिनः ।
अखर्वगर्वगलिता दलिता इव तेजसा ॥ ६६

उन्मुक्तबाहुबन्धेषु गतेषु दशनामिषु ।
पप्रथेऽस्य प्रभा भूयस्तरां श्रीशिवयोगिनः ॥ ६७

ततो जनाः कोङ्कणस्था भीता योगीन्द्रतेजसा ।
चमत्कारं समाख्यान्तु स्तुतिमेवावलम्बिरे ॥ ६८

इत्थं निशम्य वचनं स यतिस्तं दयान्वितः ।
निजगाद वटो सर्वं कथयाम्यहमादरात् ॥ १५

इत्थमाकर्ण्य तद्वाक्यं स बटुस्त्वरयान्वितः ।
शिष्यवत्तं महाप्रेम्णा ववन्दे पादपङ्कजे ॥ १६

अहं शिष्योऽस्मि दासोऽस्मि भक्तोऽस्मि तव सुव्रत ।
इत्यालपद्यतिश्रेष्ठं वरिष्ठगुणमण्डितम् ॥ १७

शिष्यत्वेन बटुं तं स वरयित्वा यतिस्तदा ।
स्वमठीं प्रापयामास दिव्यभावविनोदिनीम् ॥ १८

अकुण्ठोत्कण्ठया वीतः स बटुस्तदनन्तरम् ।
मठीमटन्मठपतेः कार्यजातममन्यत ॥ १९

अनवद्यां बटुर्विद्यामविद्याङ्कुरभञ्जिनीम् ।
समभ्यसत्समुदितख्यातिं कतिपयैर्दिनैः ॥ २०

अभ्यस्तेषु समस्तेषु सार्थेषु मनुपूर्वकैः ।
मुदमाप वटौ तस्मिन्स भिक्षुः प्रविचक्षणः ॥ २१

सरहस्यां समभ्यस्य बटुर्विद्यां यतीश्वरात् ।
समर्प्य दक्षिणां काञ्चिद्देशकालानुरूपिणीम् ॥ २२

ससेव्य विविधोपायैर्गतापायैर्निरन्तरम् ।
स्वदेशदर्शनाकाङ्क्षी जग्राहाज्ञां हताग्रहः ॥ २३

अदादाज्ञामथ गुरुराशीर्भिरभिनन्द्य तम् ।
विचित्राभिरनेकाभिर्ललिताभिर्निरन्तरम् ॥ २४

गृहीत्वाज्ञां मठपतेर्हित्वा वाराणसीं पुरीम् ।
स्वं देशमगमद्वेगान्मनोमारुतरंहसा ॥ २५

गणेशनामा स बटुर्यदा कोङ्कणमागतः ।
तदा स्फीतिं समभजत्प्रशस्या तस्य भूतले ॥ २६

अशृण्वन्सकला लोका विद्यासामर्थ्यमञ्जसा ।
ततोऽभवद्गणेशस्य सततं मानदायकाः ॥ २७

आदौ गन्धाक्षतापाद्यासनाद्यानुपचारकान् ।
ददौ समाजेषु जनो गणेशाय द्विजातिनाम् ॥ २८

इत्थं प्रसिद्धिं सर्वत्र गणेशस्य यदाऽभवत्।
शम्भुराजस्तमाकर्ण्य सदस्यत्वेऽनुमन्यत ॥ २९

क्षितिपतिकुलचूडारत्नभूतः प्रभूतं
द्विजवरकुलदाता शासिता दुर्जनानाम्।
शिवनरपतिसूनुः सभ्यतां प्रापयित्वा
बुधगणवररत्नं तं गणेशं ननन्द ॥ ३०

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तेन्द्रप्रकाशितायां शिवपुराणान्तर्गतायामनेकाध्यायसाधितायां संहितायामंशावतरणेऽध्यायः ॥ ६ ॥

कवीन्द्र उवाच।

श्रीशृङ्गारपुरे कश्चिच्चन्द्रवंशसमुद्भवः।
अभूत्प्रभूतमहिमा राजा रामनृपाधिपः ॥ १

सूर्यराज इति ख्यातः स्वबाहुबलदर्पितः।
सहायास्तस्य चाभवन् शिवस्काः क्षत्रियर्षभाः ॥ २

तेषामुपाध्यायवरः केशवो द्विजनायकः।
उपाध्यायाभिधां बिभ्रन् देशे कोङ्कणके चिरम् ॥ ३

समस्तकार्यजातानि वशिष्ठ इव साधयन्।
मध्येसभं गीष्पतिवद्विहरन्साधुभाषिते ॥ ४

आवभासेतरां विप्रवृन्देषु गुणसम्पदा।
दर्पादुपनिषद्वंशमधिकण्ठं प्रकल्पयन् ॥ ५

श्रीमान्पण्डितराजो यः शिवराजप्रियङ्करः।
रघुनाथ इति ख्यातो विद्यासागरपारगः ॥ ६

अश्वगोद्विपमुख्येभ्यः सर्वलक्षणलक्षितम्।
तं सर्वगुणसम्पन्नं केशवं ब्राह्मणर्षभम् ॥ ७

तत्र कतिपयाहोभिः सूर्यराजसमन्विता।
शिवस्का शिवराजेन स्थापिता मेरवंशिका ॥ ८

रघुनाथस्ततो येन केशवं विप्रपुङ्गवम्।
गवाश्वं गजग्रामं गवांगदं गवाश्रियम् ॥ ९

गल्हिनाचार्यक अष्टविभ्रम जातसाध्वसम् ।
स्वहस्तस्त्वे प्रणया स्थापयामास सादरम् ॥ १०

पण्डिताना गुणध्वसाद्विप्राणा मानखण्डनात् ।
उपमर्दा स्त्री द्राणा गणस्ताना प्रहासत ॥ ११

रघुनाथ क्षयानिष्ठो विशिष्टोऽपि धरातले ।
प्रययावतिवेगेन दिदृक्षुरमरावतीम् ॥ १२

तथैव शिवराजोऽपि सर्वलोकशिवङ्कर ।
असर्पदतिवेगेन द्रष्टु कैलासनायकम् ॥ १३

अथो साम्राज्यपदवीं परकुञ्जरगृञ्जन ।
शिवराजात्मजो भेजे शम्भुराजो गुणोज्ज्वल ॥ १४

तत केशवभङ्गेन लब्धा पण्डितराजता ।
पूर्वोपाध्यायपदवी त्यक्ता जीर्णवधूरिव ॥ १५

त्यक्तामर्षो धृतोत्कर्ष प्रहर्षपरिभूषित ।
केशव प्रीणयामास विप्रान् शम्भुसभागतान् ॥ १६

केषाञ्चिद्ग्रहाराणि दापयामास लाघवात् ।
वर्षाशनानि केषाञ्चित्कारयामास सुव्रत ॥ १७

महाषोडशदानानि व्रतानि विविधानि च ।
प्रदर्शयामास मुदा शम्भुभूपाय धीमते ॥ १८

अधर्मखण्डन धर्मस्थापन नियतव्रत ।
केशवो रचयामास हस्तन नृपतेर्मुहु ॥ १९

नीतिशास्त्राण्यशेषाणि दर्शयित्वा नरेश्वर ।
नीतिं संस्थापयामास शाश्वतीं धरणीतले ॥ २०

यच्च सम्भव सर्व दु साध्यमधिभूतलम् ।
साधयामास तत्सर्व मन्त्रैर्वेदसमुद्भवै ॥ २१

प्रसन्नवदनोऽधिक लक्षितलक्षणो दक्षिण
प्रवृद्धधिषणो महाविदितसर्वत त्त्वज ।
अभूत्प्रियसखो गुणै शिवनृपात्मजस्योच्चकै
विचित्रचरितावलि विरचयन्सदा केशव ॥ २२

यत्काल्याः शिवयोगिनो यदतुलं श्रीमद्गणेशस्य यद्
यच्छ्रीकेशवशर्मणस्त्रिभुवने माहात्म्यमन्यादृशम् ।
तत्सर्वं कथितं मया नृपतिना पुत्रेहया साधितं
यद्यत्कर्म तदेव भो बुधगणा वक्ष्याम्यथो सम्भ्रमे ॥ २३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवप्रकाशितायामध्यायशतसाधितायां
शिवपुराणान्तर्गतायां संहितायां केशवभट्टमाहात्म्यनिरूपणं नाम अध्यायः ॥ ७ ॥

सुरत्राणीयसैन्यास्तथा
सर्वत्र प्रथितप्रशस्तयशसा पृथ्वीतले पार्थिवः ।
श्रीमच्छाहसुवंशमण्डनमणेरद्धा शिवस्याधुना
किं वक्तव्यमतो नु शौर्यमसुरैकाङ्कितांङ्कांकिता ॥ ४७

छत्रं रायगिरौ धृतं धृतिमता सिंहासनं साधितं
शत्रूणां शमनं कृतं मुहुर्मुहुर्म्लेच्छाः क्षयं प्रापिताः ।
आबाल्याच्छिवमातृभक्तिरतुला सम्यक्समासादिता
तस्यैवोग्रबलेन सर्वजगतीसाम्राज्यमासादितम् ॥ ४८

तस्यानेकनरेन्द्रसेवितपदद्वन्द्वस्य निर्द्वन्द्वस
द्भावाबोधमयी मयीति सुखदा शक्तिः शुभाऽसौ पुरा ।
पीयूषां शकलेन कल्पकतरोर्वल्लीव जन्मान्तरे
रत्नं रत्नपुरेश्वरस्य भवति प्राकन्यराज्यं परम् ॥ ४९

एव स्नेहप्रसरगुणादुत्तरोत्तरवर्धिष्णुताकलनादेव दिनदर्शनमपि नूतनमिवाकलनादुभयोर्भूयस्तरा-मतिदुःसहा वियोगसहिष्णुता समजनि । तस्यातिशयितस्नेहासङ्गानुषङ्गाससक्तचेतसः कादिः कालीति शक्ती रत इति निगमागमप्रतिपादितोपासनामार्गप्रविष्टस्य पुरोहितपुत्रस्यास्यामेव जन्म गृहीया राज्यधर्माननुभवितुमिति भूयः कर्ममर्मसम्पादयित्री जन्मान्तरीयशर्मसम्पत्ति दात्री शोभमानगात्री कर्मवशसम्भवनिमित्तविधिनिर्मितैकविधिपात्री नानाविधपुण्यक्षेत्रपुरस्थर्या परम्परासुवासनसत्पात्री सहैव प्रचचार । तमप्यजन्मान ब्राह्मण तपोविघ्नमाचरामीति निर्बन्ध प्रार्थनापुरःसर प्रसारितशुद्धाञ्जलिरनेकप्राकारिकपुण्यक्षेत्र प्रचलनशीलोऽपि दुःशीलः सुशील नामा परमप्रिया-कथि सदाशिवगण शृङ्गाररसासक्तयोः सुखोपविष्टयोः शिवयोर्नेत्रसञ्ज्ञामात्र-वलमवलम्ब्याविष्कृतवैरिभाव प्रकटीकुर्वन् बहुशः प्रत्यूहपुञ्जैः पीडयति स्म । सोऽपि तमति-वञ्चयित्वैव कतिपयैरहोभिर्दर्शनमात्रेणैवानेकविधपापिजनसङ्घातसम्भारितजगदुद्धारकतापत्रयो न्मूलनान्वयार्थो कृतजगन्नाथनामधेयदारुब्रह्मस्वरूपिपुरुषोत्तमसन्निधावतिपुण्यतरपुरुषोत्तमक्षेत्रे पुण्यनक्षत्रे स्वर्लोकसोपानपरम्परासु सुखेनैव पदप्रक्षेपण निधिनिक्षेपणमिव स्वय स्वीचकार । तद्वार्ताश्रवणनिरसितसर्वाङ्गवृत्तिर्निर्धेष्टपुत्रिकेव राजपुत्रिका तत्पुत्रपरिष्वङ्गसुख लेलिहानेव तयाभिभूता त्रिगुणात्मिका तनु द्वित्रिदिनैरेव तत्याज । इत्थ सम्प्रदर्शितकथाकलापवृत्या शिवराजाभिधा प्राप्तस्य सुशीलनाम्नः सर्याति नाम विशिष्टार्या हैहयवराभूमिपतेरात्मजाया लब्धसम्बन्धः* ।

---

* R ins after the above

सुनिद्द एव । अङ्कुरितवैरिभावविभावितात् करणतया शम्भुसत्ता प्रविष्टस्य पुरोहितसूनो विभिद्द वक्रिमभावं विभाव्यत पितु पुत्रस्य च । स्वस्ववामनानुबन्धानुबद्धसम्बन्धा अपि अथ त्रिगुणात्मिका शरीरसम्पद् प्रायुरेव सूचनामात्रप्रदर्शन विहितमत्र ग्रन्थविस्तरभयाद्विस्तरेणालम् ।

श्रीशम्भोश्चरणानुसेवनरतौ तौ दम्पती सर्वदा
यथाकाल उपागतान्बहुविधान्सम्पूजयन्तौ गुरून् ।
प्रेमोद्रेकसुपेयुषोरनुदिन स्वल्पैरहोभिस्तयो
शम्भु प्रादुरभूत्तन सुमनर स्वामीकुमारप्रभ ॥ २०

राज्य वृद्धिमुपागत बहुतर शौर्य विवेकान्वित
कीर्तिर्दिक्षु दशस्वपि प्रसरिता प्रत्यग्रभूतस्ति सा ।
दम्भारङ्कुतविक्रमस्य विशद श्रीविक्रमार्कानुगे
विहान्ते सकलैर्जनैरजनि तत् माहात्म्यमन्याश्रम् ॥ २१

Section V

SAMBHAJI S PERFORMANCE OF A SACRIFICE

कवीन्द्र उवाच ।

समाकर्ण्य नृपश्रेष्ठ शिवयोगिप्रभावितम् ।
ऋत्विग्वरैर्मन्त्रिमुख्यै प्रधानैरनुमोदित ॥ १

कर्तुं पुत्रेष्टिमुद्युक्तस्त्वरावान्शम्भुभूपति ।
आज्ञापयामास तदा सेवकानाशुकारिण ॥ २

आचार्य सम्भृताश्चर्यवाक्प्रपञ्चो विचक्षणे ।
प्रष्टव्यो यज्ञसामग्री केन वा क्रियतामिति ॥ ३

कथयिष्यति शास्त्रोक्तरीत्या यान् स पुरोहित ।
सम्भारान् यज्ञियास्तास्तानानयध्वमितस्तत ॥ ४

वापीकूपतटाकाब्धिनदीनदजलान्यलम् ।
आहर्तव्यानि चतुरैर्मनोमारुतरंहसा ॥ ५

इत्यादिश्य तथैवान्यान् सेवकान् व्यादिशन्नृप ।
आहूयतां द्विजश्रेष्ठा वहिष्ठगुणमण्डिता ॥ ७

शिल्पविद्यासु निष्णातान् शिल्पिनोऽनल्पलाघवान् ।
आनयध्व समाहूय परीक्ष्य मतिविभ्रमे ॥ ८

इत्थ नरेन्द्रसन्दिष्टास्त्वरया वाक्यकारिण ।
कर्तुं कार्याण्यशेषाणि जग्मुर्हर्षपरिप्लुता ॥ ९

देशान् ग्रामान् पत्तनानि नगराण्याश्रमानपि ।
गत्वा समाह्वयामासुर्विप्रेन्द्रान् शम्भुसेवका ॥ १०

प्रथा स्वर्लोकाविभवैर्हरन्तो विश्वकर्मण ।
आकारिता शिल्पिमुख्या प्रगल्भे शम्भुसेवकै ॥ ११

निशम्य कारण सर्वे विप्रा सिद्धाश्च शिल्पिन ।
पुत्रै पौत्रै परिवृता शिष्यैश्च विधृतक्षणे ॥ १२

श्वेतोष्णीषा लसत्श्वेतकञ्चुका श्वेतवासस ।
धौतदन्ताक्षता भाले समागच्छन्मुदान्विता ॥ १३

अथो दिग्भ्यः तदायाता ब्राह्मणाः शास्त्रपारगाः ।
दत्त्वा फलं राजहस्ते निगद्य बहु भावुकम् ॥ १४

आदिष्टेषु नरेन्द्रेण पीठेषु विविशुस्ततः ।
सम्पृष्टाः कुशलप्रश्नैः पाद्याद्यैरुपचारकैः ॥ १५

प्रपूजिताः सप्रणयं साष्टाङ्गमभिवन्दिताः ।
सर्वे सुमनसोऽभूवन् द्विजेन्द्राः शास्त्रपारगाः ॥ १६

ज्ञात्वा तुष्टान् द्विजश्रेष्ठान्निष्ठावान् शम्भुभूपतिः ।
नत्वा निवेदयाञ्चक्रे स्वस्य कार्यमशेषतः ॥ १७

शम्भुराज उवाच ।

पठितानि च शास्त्राणि श्रुतानि च पुनः पुनः ।
पुराणानि प्रदत्तानि दानानि विविधानि च ॥ १८

विजिताः शत्रवः सर्वे बान्धवाः परिलालिताः ।
संवर्धितानि मित्राणि सुहृदः परिपालिताः ॥ १९

वस्त्रान्नदानाः महान्तोऽन्यालापानमृतहारिणः ।
आवर्ण्य लक्षशः स्वर्णभारा दत्ता गजा हयाः ॥ २०

यज्ञाः कृता बहुविधा दक्षिणाभिरलङ्कृताः ।
आराधिता दत्तवरा काली कालाङ्कसंस्थिता ॥ २१

आसेविताश्च गुरवः पितरावपि पूजितौ ।
इदानीं कर्तुमुद्युक्तः पुत्रेष्टिं स्नेहदायिनीम् ॥ २२

नानादेशपरिप्राप्ता ब्राह्मणाश्चरितव्रताः ।
कुरुध्वमुरसाहाय्यं वचसा मनसाऽधुना ॥ २३

एकाग्रमनसो भूत्वा परीक्षत धरातलम् ।
शिल्पिमुख्यान् पुरस्कृत्य मापयध्वं प्रमाणतः ॥ २४

इत्थं द्विजनुताः सर्वे व्यादिष्टाः शिवसूनुना ।
पपराक्षुर्ममापुश्च [परीक्ष्य मापयामासुः] शास्त्रतो यज्ञभूमिकाम् ॥ २५

अनन्तायां मापितायां दिष्टे दिष्टज्ञसूचिते ।
नवा चक्रुपचमण्डपाः शिल्पिनो मृष्टकुण्डलाः ॥ २६

यद्वन्त क्षितिपस्याज्ञां शिरसा नवमाल्यवत् ।
प्रसन्नमनसः सर्वे पारितोषिकनर्घ्नलाः ॥ २७

चतुर्द्वारविशोभाढ्यं चारुस्तम्भविराजितम् ।
देवदारुमयैर्दारुचयैरुपरिसाधितम् ॥ २८

नालिकेरि मणिदलैराच्छादितमनेकधा ।
अतिशीतलया शश्वच्छायया परिलक्षितम् ॥ २९

समानचत्वरा तीर्थच्छकूपानायपन्त्रकम् ।
इतस्ततो विरचितजलकुण्डकदम्बकम् ॥ ३०

पुरतः परमोदारसभया परिमण्डितम् ।
समभूमिभराक्रान्तं प्रशस्तगुणगह्वरम् ॥ ३१

बहिः प्रखलपानायप्रणालाभिर्मनोहरम् ।
मण्डपं रचयामासुर्लोकशाचनतत्परम् ॥ ३२

घटितं मण्डपे विप्राः सम्भ्रमाच्छम्भुभूमिपम् ।
गत्वा पठित्वा कल्याणं श्लक्ष्णं वचनमब्रुवन् ॥ ३३

शिवात्मज महाराज शम्भो शम्भुकृपाङ्कुर ।
एकचित्ततया गत्वाऽस्मदीयं वचनं शृणु ॥ ३४

ब्राह्मणा ऊचुः ।

परीक्षिता महापायैर्गतापायैर्स्सुन्दरा ।
पुत्रेष्टिः फलदा यस्या भूयात्प्रभ्रष्टसंशया ॥ ३५

सिद्धिप्रदानि चिह्नानि वीक्षिता पथ कानिचित् ।
गावः सवत्साः पुरतो बालानां शुभभाषितम् ॥ ३६

सुवासिन्यः कुमार्यश्च ब्राह्मणाः पुष्पहस्तकाः ।
भारद्वाजादिकाः पुण्याः पक्षिणश्च समीक्षिताः ॥ ३७

विश्वस्ता स्वैरिणी काचिल्लक्षिता भव्यशंसिना ।
आयान्ती रूपस्पृहा दृष्टा वारविलासिनी ॥ ३८

विस्तानि मनोज्ञानि श्रुतानि शुभपक्षिणाम् ।
अस्थिखर्परपाषाणरहिता मिलिता धरा ॥ ३९

शोधने मुनिभिर्यादृक्पुराणे परिवर्णिता ।
यथा पङ्क्तिरथस्यासाधज्ञे प्राज्ञजनप्रिया ॥ ४०

सिद्धिः सिद्धिः सिद्धिरिति देवदूतेन भाषिता ।
श्रुता तरिश्मादस्माभिः सापादितं सरस्वती ॥ ४१

देवदुन्दुभिनिर्घोषो विश्रुतो गगनान्तरे ।
निरीक्षिता पुष्पवृष्टि पतन्ती व्योममण्डपात् ॥

आकर्णित वन्द्यराग गान ग धर्वकल्पितम् ।
इत्यादिभिर्मखचिह्ने सिद्धिर्हस्ततलागता ॥ ४२

गिरिजाया प्रसादेन ब्राह्मणाना विशेषत ।
अवेहि शम्भुराजेन्द्र त्वमस्मा सत्यवादिन ॥ ४३

कवीन्द्र उवाच ।

निशम्य वचन तेषा विप्राणा नृपनायक ।
सत्पुत्रसम्भवाकाङ्क्षी हर्षो त्कर्षमुपागमत् ॥ ४४

निजगाद वच किञ्चिद्भूरिभावार्थसम्भृतम् ।
वसिष्ठादीन् मुनिवरानजो रघुसुतो यथा ॥ ४५

शम्भुराज उवाच ।

यद्भवद्भिर्निगदित तत्तथैव भविष्यति ।
इत्थ सम्भाष्य सोऽनर्घ राजा विश्वम्भरामरान् ॥ ४६

पूजयामास विधिवद्दानमानासनादिभि ।
आभूषणै स्वर्णमणिघटितैरम्बरैरपि ॥ ४७

एतस्मिन्नन्तरे सर्वे शिल्पिनोऽनल्पबुद्धय ।
महाध्वज महाच्छाय परितो बद्धतोरणम् ॥ ४८

कुण्डैर्यथावद्विरचित स्थण्डिलैर्विततैरपि ।
वेदिकाभि परिवृत तुङ्गाट्टैर्विराजितम् ॥ ४९

अपर्य शालिनान्त दशविष्णु प्रमाणत ।
रञ्जित रङ्गवल्लीभि शोभनीभिरितस्तत ॥ ५०

आबद्धकाण्डपटक चारुचन्द्रकमण्डितम् ।
रक्तकम्बलसंवीतस्तम्भमण्डलभासुरम् ॥ ५१

मुक्तामणिमयैर्गुच्छैराचितान्तरमन्तरा ।
अन्तर्गतपदेऽबद्धै रचितै समलङ्कृतम् ॥ ५२

दिव्यमुक्तावलिताभिर्जालिकाभि समावृतम् ।
धातुपद्मरागान्तर्गतस्तम्भसम्भृतम् ॥ ५३

इक्षुभिर्बहुभिर्बद्धैरर्हन्त श्रियमुन्नताम् ।
फलैर्ल्लद्भिरुपरि विभान्त रुचिपूरितै ॥ ५४

सौवर्णैरथ दौर्वर्णैस्ताम्रपित्तलनिर्मितै ।
द्वारोपान्तेषु विन्यस्तै पूर्णकुम्भै परिप्लुतम् ॥ ५५

पुन्नागमल्लिकाजातीपुष्पमालाविभूषितम् ।
निबद्धाभिर्मञ्जराभिर्जनमानसरञ्जकम् ॥ ५६

प्रवालकान्तिरिपुभि कोमलैर्नवपल्लवै ।
विद्योतमानमाबद्धैस्त्रिजगन्मोहनक्षमम् ॥ ५७

कृत निवेदयामासुर्मण्डप विनयान्विता ।
नत्वा पादाब्जयुगले भूपायामिततेजसे ॥ ५८

शिल्पिप्रजल्पितेऽनल्पचमत्कृतिविकल्पके ।
इत्थ श्रुते नरेन्द्रेण प्रदत्ता धनराशय ॥ ५९

पारितोषिकमालभ्य ननामु [नेमुस्ते] शम्भुभूमिपम् ।
शिल्पिन स्वकरौ बध्वा वारवार मुदान्विता ॥ ६०

याज्ञियानथ सम्भारान्समस्तानाशुकारिण ।
परिगृह्य समाजग्मु सर्वौषधिविमिश्रितान् ॥ ६१

आनयित्वा [आनाय्य च] समस्तेभ्यस्तीर्थेभ्य पावन वनम् ।
ववन्दुर्भूपचरणावथो केचन सेवका ॥ ६२

पुत्रजीवधनव्रात पुत्रोत्पत्तिफलप्रदम ।
विचेत्यान्ये महाप्रेष्या आययु कार्यसाधका ॥ ६३

यद्यत्सम्भव सर्व याज्ञिय वस्तु भूतले ।
सर्वैरनुचरैस्तत्तदानीत वीक्ष्य भूपति ॥ ६४

मिलितान् ब्राह्मणोत्तमान् मण्डपस्य प्रकल्पितम् ।
विशिष्टदिष्ट दैवज्ञदिष्ट दिष्टमुपस्थितम् ॥ ६५

आहूय चारान् चतुराननचातुर्यहारिण ।
निमन्त्रणाय भूपाना प्रेषयामास सत्वर ॥ ६६

आहूता शम्भुराजेन राजान पृथुविक्रमा ।
दिदृक्षमाणा पुत्रेष्टि समाजग्मु स्वदेशत ॥ ६७

वणिग्जना बहुविधा विविधान्वस्तुसञ्चयान् ।
विक्रयार्थमुपाजग्मुर्महानन्दभरालसाः ॥ ६९

प्रशस्यलास्यलीलाभिर्मत्संयन्त्य सुराङ्गनाः ।
पिककण्ठ्यः कम्बुकण्ठ्यो वारमुख्याः समाययुः ॥ ७०

हसन्तस्तुम्बरोर्गान तथा विश्वावसोरपि ।
महोत्सवाय महते गायका शीघ्रमाययु. ॥ ७१

विनोदका नटा मल्ला विटा भाण्डा सुदूरत. ।
पुत्रेष्टिं परमोत्साहैरायाता परिवीक्षितुम् ॥ ७२

पङ्ग्वन्धबधिरास्तत्र दीनाऽनाथगणाः परे ।
पाशैराशामयैर्बद्धा इवागत्य चकाशिरे ॥ ७३

आयातेषु समस्तेषु विप्रभूमीश्वरादिषु ।
यथायोग्यान्निवासाय निलयानददन्नृप ॥ ७४

दत्वा निवास सर्वेषा कृत्वार्चनमनन्तरम् ।
आह्लादयामास मुहुर्भोजनाच्छादनादिभि ॥ ७५

तत उदितरुचिर्नरेन्द्रचन्द्रो
बुधवरविप्रपुरोहितानुनीत ।
व्यरचयदतुल व्रताधिवास
निजकुलमन्त्रिणि भारमाशु दत्वा ॥ ७६

वादित्राणा निनादो गगनगिरिगुहा पूरयन् दुन्दुभीना
घोरो भव्योक्तिशब्द. समभिरमभितः सस्थिताना प्रजानाम् ।
आलापो गायकाना ध्वनिरपि गणिकागीतज प्रादुरासीत्
क्षोणीन्द्रेणाधिवासे सुतजननकरे कल्पितेऽनल्पभावैः ॥ ७७

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निवामकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशिताया शुभलक्षणलक्षितायां शिवपुराणान्तर्गतायां सहितायां यज्ञसामग्रीसमुपलब्ध्यधिवासो नाम अध्यायः ।

—

कवीन्द्र उवाच ।

कृत्वाधिवास पुत्रेष्ट्या सम्भ्रमेण सयीसुत ।
द्वितीयदिवसे प्रातर्मङ्गलस्नानभासुर ॥ १

शुक्लवस्त्रावृतो विप्रपरीत· साधुमानित ।
पुण्याह वाचयित्वाशु गीतवादित्रनिस्वनै ॥ २

नान्दीमुखान् समाराध्य देवान् पितृगणानपि ।
आचार्यान् विनयावनवा ध्यात्वा स्वाभीष्टदेवताम् ॥ ३

योगिनीमण्डल स्तुत्वा स्मृत्वा श्रीगुरुपादुकाम् ।
नित्यदानविधि कृत्वा गृहीत्वा शिष्टसम्मतम् ॥ ४

प्रार्थयित्वा सिद्धगण मानयित्वा कुलाङ्गना ।
भावयित्वा कार्यसिद्धिं वर्जयित्वाऽहित वच ॥ ५

उग्रत्वमखिल हित्वा धुर दत्वा स्वमन्त्रिणि ।
ऋत्विजां वरण चक्रे राजा पङ्क्तिरथो यथा ॥ ६

सदस्याश्चानुमन्तारो होतार परिवीक्षका ।
उद्गातारश्च साध्वर्या वृतास्तेन चकाशिरे ॥ ७

उत्तमेषूत्तमा मध्या मध्यमेषु निवेशिता ।
नीचा नीचेषु कृत्येषु सत्कृत्य शिवसूनुना ॥ ८

अधिकारो नरेन्द्रेण यस्य योऽभूत्समर्पित ।
स तमेवाकरोत्तत्र गततन्द्रो गतालस ॥ ९

बालवृद्धातुरान्धानामनाथाना परिग्रह ।
कारितोऽधिकृतानुक्त्या सयीपुत्रेण धीमता ॥ १०

तुहिनाद्रिसमाकारा स्थूलाश्चान्नराशय ।
आसन् प्रकल्पितास्तत्र पुत्रेष्टिपरमोत्सवे ॥ ११

एकवर्णगवां दुग्धैर्मुग्धै समनुसाधितै ।
पायसै परिपूर्णानि भाण्डानि प्रचकाशिरे ॥ १२

पोलिकानामपूपाना वटकाना महाधरा ।
शष्कुल्याना पूरिकाणा लड्डुकाना विरेजिरे ॥ १३

नानापक्वान्नजातीना भक्ष्याणां व्यञ्जनैः सह ।
पुञ्जाः पूर्णैर्नरैस्तत्र पृथशः परिकल्पिताः ॥ १४

गुडौदनानि चित्राणि कृशरान्नानि कानिचित् ।
समण्डा फेणिकास्तत्र विबभुः पर्वतोपमाः ॥ १५

घृतपक्वैस्तैलपक्वैर्मन्दाग्निपरिपाचितैः ।
पिष्टकैरभिसम्भूतास्तत्र भूरि शिलोच्चयाः ॥ १६

कचोरिकाश्चारुतरा वटिकाश्चाणकोद्भवाः ।
कन्दमूलाङ्कुरफला · पुष्पपल्लवकोरकैः ॥ १७

स्फुरद्रुचिभराः शाका लेह्यचोष्यसमन्विताः ।
जितखेदैस्तत्र सूदैः कृत्वा सस्थापिता बभुः ॥ १८

सिताघृतामृतदधिमधूनामतुला ह्रदा. ।
बभासुरिन्द्रस्य गृहे सुधाकुण्डचया यथा ॥ १९

इत्यमन्नानि सिद्धानि कृत्वा कृत्वा प्रतिक्षणम् ।
आयातेभ्यो याचकेभ्यो ददुरन्नाधिकारिण · ॥ २०

दीयता दीयता भूयो भुज्यता भुज्यतामिति ।
स्फार शब्द प्रादुरभूत्सत्रे सर्वगुणोन्नते ॥ २१

गृह्यतामन्न खाद्यञ्च त्यजध्यमवशिष्टकम् ।
सूपाधिकारिण · सर्वेऽब्रुवन् लेपार्थिनो द्विजान् ॥ २२

पेय खाद्य बहुविध पीयता खाद्यतामिति ।
दीयता स्थीयता तत्र शब्दो व्योम समास्पृशत् ॥ २३

दिवसे दिवसे तत्र ववृधे स महोत्सवः ।
यस्मिन्ननाथा दीनाश्च तुतुषुर्भोजनादिभि ॥ २४

इत्थ कुर्वञ्शम्भुभूपो विप्राणा परिभोजनम् ।
आचार्यसम्मतो विप्राननुष्ठातु समादिशत् ॥ २५

येन विघ्नस्य सहार सद्यो भवति सर्वथा ।
कथयामास त विप्रानादौ गणपतेर्जपम् ॥ २६

दुर्गाणि यस्यास्तरति नामोच्चारेण मानव ।
दुर्गाया ब्राह्मणा मन्त्र जजपुर्भूपनोदिता ॥ २७

नमस्कारान्भास्करस्य कर्तुमारोग्यसिद्धये ।
ब्राह्मणान् ब्रह्मनिपुणान् राजेन्द्रो वरणीमदात् ॥ २८

अभिषेकं हरस्यापि चक्रुर्भूपाज्ञया द्विजा ।
येन सर्वेष्टसंसिद्धिर्भविष्यति न संशय ॥ २९

उपोषणानि श्रीविष्णो सतृष्णा शम्भुसिद्धये ।
आतन्वंस्तत्त्वनिष्णाता सत्वरन्तो द्विजातय ॥ ३०

नवग्रहाणां परमान्मन्त्रान्मान्त्रिकसत्तमा ।
भूपप्रदिष्टा प्राजपन् पुत्रेष्टिफलदायकान् ॥ ३१

अमङ्गलस्य विलयो मङ्गलस्य महोदय ।
येन त मङ्गल पुत्रहेतोर्विप्रा प्र[अ]पूजयन् ॥ ३२

ये ये देवा समभवन् वरदा शीघ्रसिद्धिदा ।
तास्तानाराधयामासुर्द्विजेन्द्रा सर्वसिद्धये ॥ ३३

अश्वत्थसेवन केचिद्गवामासेवन तथा ।
अकुर्वन् भूपसिध्यर्थं तुलसीपूजनादिकम् ॥ ३४

सहस्रनामस्तोत्राणि कवचान्यपि सिद्धये ।
अपठन् ब्राह्मणोत्तसा हसा इव सुनिर्मला ॥ ३५

अध समस्तक केचिदूर्ध्वं पादसरोरुहे ।
कृत्वाऽतपन् भूपसिद्धिकामुका कामुका इव ॥ ३६

एकाशन केचिदपि परे नक्त प्रभोजनम् ।
धारण पारणमपि केचित्तोयप्रभक्षणम् ॥ ३७

फलादन केचिदपि केचित्पल्लवचर्वणम् ।
आहारमेके वातस्य भूपकार्यार्थमाचरन् ॥ ३८

परिवार्य करौ पृष्ठे व्युत्क्रमात्पदयोर्दृढम् ।
धृत्वाङ्गुष्ठौ बद्धपद्मासना सिद्धाश्च केचन ॥ ३९

पादौ व्युत्क्रमत केचित्स्कन्धमारोप्य सुव्रता ।
अतपन् राजकार्यार्थं सिद्धा स्वार्थे यथा पुरा ॥ ४०

दक्षाङ्गुष्ठे केचिदपि वामाङ्गुष्ठेऽथ कचन ।
अतिष्ठन् भानुवदनास्तपन्त शम्भुसिद्धये ॥ ४१

वामस्कन्धे वामपादं विधाय विधिवेदिनः ।
आकुर्वन् परमं केचिद्व्रतं श्रीशम्भुहेतवे ॥ ४२

दक्षपादं वाममूर्ध्नि दक्षमूर्ध्नि परं पदम् ।
वहन्तः केऽपि नियमं भूपार्थमथ तेनिरे ॥ ४३

एके दक्षं परे वामं बाहुयुग्ममथापरे ।
ऊर्ध्वं दधन्तः श्रीशम्भुकार्यार्थं व्रतमाचरन् ॥ ४४

निम्बूरसं शर्कराञ्च सायं सायं समागृणन् [समागिरन्] ।
इच्छन्तो भूपससिद्धिं तापसाः केचनोत्तमाः ॥ ४५

गुडोदकं केचिदपि द्राक्षाफलरसं परे ।
अन्ये दूर्वारसमपि निम्बपत्ररसान् परे ॥ ४६

गोमूत्रं गोमयं दुग्धं दधि तक्रञ्च केचन ।
पञ्चगव्यं माक्षिकञ्च काञ्जिकं घृतशर्कराम् ॥ ४७

खर्जूरं कण्टकिफलं पोलिका आम्रपोलिकाः ।
अक्षोडान्नारिकेरानि रम्याश्चारोलिका अपि ॥ ४८

बदराण्यैक्षवरसं भल्लातफलबीजरम् ।
रम्भाफलं जाम्बवानि नारिङ्गाण्यपि दाडिमम् ॥ ४९

शाकं कन्दं केचिदपि समश्नन्तो दिने दिने ।
तपांसि बहुधा चक्रुः श्रीशम्भोर्व्रतसिद्धये ॥ ५०

सर्वे नवीनवसना नवासनसमास्थिताः ।
नवीननिम्नसपात्रा उपपात्रविलासिनः ॥ ५१

रत्नाङ्गुलीयका रामाः स्फुरन्मकरकुण्डलाः ।
सरत्नवलया रत्नकेयूरावलिराजिताः ॥ ५२

गन्धाक्षताभिर्भिन्नसल्ललाटाः शुद्धवृत्तयः ।
पुष्पमालालसत्कण्ठा ग्रैवेयकसमुज्ज्वलाः ॥ ५३

प्रत्यहं मङ्गलस्नाताधूर्णैरामलकोद्भवैः ।
महानन्दभरावेशभरिताः सिद्धिवाञ्छकाः ॥ ५४

धृता ये शम्भुराजेन कर्तुं जपमतन्द्रितम् ।
शिवभुर्मण्डपे तत्र सूर्यप्रतिमवर्चसः ॥ ५५

अपरे भूसुरोत्तमा मुनिवन्नियतव्रता ।
रक्ताम्बरधरा सर्वे रक्तगन्धानुलेपना ॥ ५६

रक्तोत्तमा रक्तपुष्पमालावलिविराजिता ।
रक्तासनस्थिता रक्ताक्षता रक्तपरिच्छदा ॥ ५७

ताम्बूलापूरितमुखा कस्तूरीकेसराप्लुता ।
लसत्सुगन्धतैलौघाञ्चितदीर्घशिरोरुहा ॥ ५८

प्रसन्नमनसो द्योतन्मणिभूषणभूषिता ।
शुचिस्मिता शौचपरा पुरश्चर्याकृतश्रमा ॥ ५९

क्षुत्तृड्क्लमसहा प्रह्वतेजःपुञ्जमनोहरा ।
वीक्षितानन्तफलदानुष्ठाना निखिल शुक्रवत् ॥ ६०

कालिकाया मन्त्रजपमाचरंश्चिरसौख्यदम् ।
येन सर्वेष्टसंसिद्धिः प्रभूयान्नात्र संशयः ॥ ६१

इत्थं व्रतानि कुर्वत्सु विप्रोत्तमेषु सर्वदा ।
चतुर्मण्डलसङ्ख्यातः कालः परमको ययौ ॥ ६२

अथैतस्मिन्दिने काली निशीथे परिपूजिता ।
मद्यैर्मांसैः पायसाद्यैरन्नैः सपिशितैरपि ॥ ६३

विविधैरुपहारैश्च फलैरुपनतोद्भवैः ।
आराधिता नयवता शम्भुराजेन धीमता ॥ ६४

महते वरदानाय पुरस्तात्समुपस्थिता ।
दर्शयामास भूपाय स्वीयं स्वां मूर्तिमञ्जसा ॥ ६५

चतुर्भुजां खड्गमुण्डवराभयविजृम्भिताम् ।
कालपन्नगसङ्काशवेणिकां चन्द्रभूषणाम् ॥ ६६

लसत्सीमन्ततिलकां स्फुरत्कुङ्कुममण्डनाम् ।
मुक्तारत्नमणिव्राते कृतभूषणराजिताम् ॥ ६७

मुक्ताफलप्रतिबिम्बनासादण्डमनोज्ञभागाम् ।
अनर्घ्यरत्नताटङ्कमण्डितगण्डदेशिनाम् ॥ ६८

स्वर्णकुम्भस्तनीं गर्भहृद्विनिर्गतभ्रमिम् ।
ऊर्मिकारत्नधाना सुस्मितवदनाम्बुजाम् ॥ ६९

कालीं समीक्ष्य क्षोणीन्द्र॰ प्रणनाम पदाम्बुजे ।
मनोरथ सिद्धमिति स्वक मेने दृढाशयः ॥ ७०

अतिष्ठदग्रजः स्वप्ने बध्वा स्वीय करद्वयम् ।
अप्रार्थयन्महोपायैरपायदलिनीं शिवाम् ॥ ७१

ततः सा कालिका देवी वरदानसमुद्यता ।
जगाद शम्भुराजेन्द्रमुचित रुचिर वच॰ ॥ ७२

काल्युवाच ।

अल जपैश्च विविधैर्व्रतैराचरितैरपि ।
तपोभिर्विप्रचितैर्नियमैरपरैरपि ॥ ७३

दानधर्मदयाभिश्च प्रारब्धैर्विप्रभोजनैः ।
प्रसन्नाऽस्मि महाराज समापय महाव्रतम् ॥ ७४

पुरूप प्रतिपद्याह भविष्यामि सुतस्तव ।
भूभार सहरिष्यामि पालयिष्यामि भूसुरान् ॥ ७५

रक्षयिष्यामि धेनूना गणान् यवनहस्तत ।
अनाथास्तारयिष्यामि दु खपङ्कादिवानिशम् ॥ ७६

दुष्टान् संमर्दयिष्यामि स्थापयिष्यामि देवता॰ ।
धर्म सवर्धयिष्यामि हर्षयिष्यामि सुन्दरी ॥ ७८

नूतनान् कल्पयिष्यामि कार्यभारधुरन्धरान् ।
आह्लादयिष्यामि धनैर्ग्राम्यान् कोङ्कणजान्नरान् ॥ ७९

महाराष्ट्रोद्भवान् मध्यरीत्याविष्णामि भूतले ।
आनन्दयिष्यामि वधूवृन्द गोपपतिर्यथा ॥ ८०

स्वमतेनाचरिष्यामि राजधर्माननेकश. ।
स्वैरिणीनां जनपदे प्रदास्यामि महाभयम् ॥ ८१

अपराध जनकृत क्षमिष्यामि गतस्मया ।
बहुकाल धरिष्यामि साम ताम्रदलाभिधे ॥ ८२

एकच्छत्र करिष्यामि साम्राज्य जगतीतले ।
पापर्द्धि सञ्चरिष्यामि सर्वकाले विशेषत॰ ॥ ८३

अत सुतार्थं राजेन्द्र चिन्ता मा कुरु कर्हिचित् ।
स्वल्पैरहोभिस्तनयवदनं द्रक्ष्यसि ध्रुवम् ॥ ८४

ततः कतिपयाहोभिर्महाकालो मम प्रिय ।
आकारयिष्यति मुदा त्वां स्वकीयं स्थलं प्रति ॥ ८५

इत्थं महावरं दत्वा वराय शिवसूनवे ।
अन्तर्हिता समभवन्महाकाली तदा क्षणात् ॥ ८६

शिवनरपतिसूनुः सूर्यतुल्यप्रतापो
वरमभिमतमुच्चैः श्यामया सम्प्रदत्तम् ।
अमृतमिव हृदब्जे श्लाघयित्वा तदानीं
समधिकमुदमापजागृतिं सन्दधानः ॥ ८७

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजदेवदत्तोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामने-
काध्यायसाधिताया शुभलक्षणलक्षिताया शिवपुराणान्तर्गतायां संहिताया
कालीवरप्रदानं नाम अध्यायः ।

कवीन्द्र उवाच ।

एतस्मिन्समये देवाः पुरस्कृत्य चतुर्मुखम् ।
वैकुण्ठवासिनं देवं वीक्षितुं समुपाव्रजन् ॥ १

क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थे कल्पद्रुममहावने ।
रत्नपल्यङ्कपर्य्यङ्कपृष्ठे स्वापपरायणम् ॥ २

निबद्धहस्तपद्मेन गरुडेनानुसेवितम् ।
विष्वक्सेनेन परितः स्तवनृत्यानिव मुहुः ॥ ३

सम्मर्दयन्त्या पादाब्जं सप्रेमकलिताद्भिमरम् ।
अङ्के स्वके कमलया लसन्तं वनमालया ॥ ४

शङ्खं चक्रं गदां पद्मं चतुर्भिः करपङ्कजैः ।
वहन्तं कौस्तुभोद्भासि वक्षस्तटमनल्पकम् ॥ ५

वैजयन्तीं नाम मालां दधानं कण्ठदेशतः ।
अतसीकुसुमश्यामं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ ६

कस्तूरीतिलकभ्राजल्ललाटञ्चारुलोचनम् ।
नवरत्नसमावीतमध्यसूत्रस्फुरत्त्विषम् ॥ ७

केयूरराजितभुजं वैष्णवैरभिशोभितम् ।
तुलसीदलमालाभिरभिमालिनमुन्नतम् ॥ ८

श्रीवत्साङ्कं श्रुतिलसन्मकराकृतिकुण्डलम् ।
वज्राङ्कुशध्वजसरोरुहचिह्नितपत्तलम् ॥ ९

चारुकण्ठं चारुनसं द्योतद्गण्डमनोहरम् ।
स्मेरहास्यस्फुरद्गुल्मनर्घ्यगुणमन्दिरम् ॥ १०

दीर्घस्कन्धं दीर्घबाहुं दीर्घवक्षस्तटावृतम् ।
नन्दकं शार्ङ्गं सशरं समीक्षन्तं प्रतिक्षणम् ॥ ११

पूर्णचन्द्रसमाभासवदनं सदनं श्रियः ।
मार्दिनीं रूपसम्पत्तिं दधानमभिमानिनम् ॥ १२

नाभिपङ्कजसञ्जातविधिं रम्योदरं वरम् ।
श्लिष्टजङ्घं सुन्दरोरुं मणिभासुरगुल्फकम् ॥ १३

नखज्योत्स्नाभिरधिकं हसन्तं रजनीपतिम् ।
प्रगल्भपरमोदारलक्षणं परमोज्ज्वलम् ॥ १४

स्तुतं फणीन्द्रराजेन स्वकीयैः सकलैर्मुखैः ।
चतुर्वेदस्तोत्ररतैर्मुनिभिः परिवारितम् ॥ १५

सिद्धैर्विद्याधरैः सर्वैः सततं समुपासितम् ।
देवर्षिभिर्नारदाद्यैराराधितमहर्निशम् ॥ १६

तुम्बुरुप्रमुखैः सर्वैर्गन्धर्वैर्गर्वकुञ्जरैः ।
रम्भाद्याभिः समस्ताभिरप्सरोभिरनारतम् ॥ १७

किन्नरीभिर्नागवधूगणैर्यक्षवधूगणैः ।
गीतं सङ्गीतमङ्गाभिस्त्रिकालं परमादरात् ॥ १८

बालार्ककोटिसुप्रभातस्करं कमलापतिम् ।
ददृशुः सकला देवा विधातृप्रमुखास्तदा ॥ १९

दृष्ट्वा मुकुन्दं प्रणतिमकुर्वन् सुरनायकाः ।
सखेदभारमखिलं कथयामासुरञ्जसा ॥ २०

देवा ऊचु ।

धरायामतिसम्बद्धा खलास्तास्त्रा महाबला ।
गते स्वर्ग यदुपतौ समस्तभयभञ्जने ॥ २१

बौद्धावतारे परम ध्यानासक्ते निरन्तरम् ।
शिवराजे महाराजे गते रजतपर्वतम् ॥ २२

कुर्वन्ति पापसवृद्धि प्रशस्तमददर्पिता ।
गाव क्षीणा द्विजा दीना व्रतिनो भग्नमानस ॥ २३

यतयो व्रतनिभ्रष्टा आश्रमस्था गताश्रमा ।
भङ्ग समस्तमूर्तीना यज्ञादीना परिक्षय ॥ २४

धर्मस्य विलयोऽभीव दानानामपि खण्डनम् ।
पुराणाना कथालापवार्ताया परिभञ्जनम् ॥ २५

खपुष्पवत्कर्मरतिर्नति सन्नतिकन्नति ।
सिद्धाना सिद्धिरति क्षपिता बत पापिभि ॥ २६

उमावतार श्रीशम्भु सदा यज्ञपरायण ।
जपानुष्ठाननिरत समुपेक्षा तनोत्यलम् ॥ २७

दैत्यारे पुण्डरीकाक्ष गोविन्द गरुडध्वज ।
यथा धर्मस्य सस्था स्यात्त्वमुपाय विचिन्तय ॥ २८

त्वया मत्स्यावतारेण हत्वा शङ्ख महासुरम् ।
चत्वार प्रथिता वेदा आनीता मधुमर्दन ॥ २९

धृत्वा कूर्मतनु पृष्ठे मन्दरो विनिवेशितः ।
विश्वम्भरापि विधृता कयाचिन्निजलीलया ॥ ३०

उत्तोल्य धरणीं दन्ते त्वमेक परमोज्ज्वल ।
बिभर्षि सौकरीं मूर्तिं नारायण नरोत्तम ॥ ३१

हिरण्यकशिपोर्वक्षस्तटीतटविपाटनम् ।
नृसिंहरूपमास्थाय मुकुन्द प्रतिपादितम् ॥ ३२

वामनीं मूर्तिमासाद्य त्रिभिर्विक्रमणे क्रमात् ।
त्रिलोकी सहसाऽऽक्रान्ता जनार्दन जगत्पते ॥ ३३

त्रिः सप्तकृत्वा जगतीपतयो निरथीकृताः ।
कुठारधारयातीव त्वया भार्गवमूर्तिना ॥ ३४

त्वया दाशरथीभूय प्रख्यातगुणसम्पदा ।
शरैरुग्रैर्विनिहतो रावणो लोकरावण ॥ ३५

हलेन सहसाकृष्य कालिन्दी परिभेदिता ।
त्वया त्रैलोक्यसारेण बलरामतनूभृता ॥ ३६

औपहास्य त्वया नीताः श्रुतयो बौद्धरूपिणा ।
वर्द्धिताः परमा बौद्धा द्विषन्तो ब्राह्मणर्षभान् ॥ ३७

तुरङ्गम समारुह्य निगृह्य यवनैः सह ।
भवान् कल्किस्वरूपेण कीर्तिं काञ्चित् करिष्यसि ॥ ३८

ऊर्जस्वीनि स्वरूपाणि बिभर्षि कमलापते ।
बहूनि यैः समस्तानामानन्द परिवर्धने ॥ ३९

त्वमित्थं दुरितश्रेणीं मधुमर्दन सर्वदा ।
त्रयाणामपि लोकानां हरस्यतिकृपान्वितः ॥ ४०

दुर्गेशाऽधुना तस्मात्त्वमेवास्मान् प्रपालय ।
हृतयज्ञक्रियारम्भापरिहीनमनोरथान् ॥ ४१

त्राणं त्वत्तो विना विष्णो कोऽन्यो न प्रकरिष्यति ।
अतस्त्वामेव सम्प्राप्ता शरणं करुणानिधे ॥ ४२

व्याप्तं चराचरमिदं मायया भवदीयया ।
त्रैलोक्यं विविधान् भावान् बिभर्षि हृदयङ्गमान् ॥ ४३

अधुनानन्त लक्ष्मीश प्रसादसुमुखो भव ।
मग्नान् कष्टे जलनिधाविव शीघ्रं समुद्धर ॥ ४४

इति सम्प्रार्थितो देवैर्माधवो वरदोऽभवत् ।
अनुकम्पासमाविष्टो गीर्वाणाधिनायकः ॥ ४५

अथोचद्वचनं विबुधेशान् वरसमुत्सुकान् ।
निस्तारयिष्यामि युधा सुधेव सकलप्रियम् ॥ ४६

विष्णुरुवाच ।

तिष्यात्समुत्पन्नमिदं भय त्यजत निर्जराः ।
अगण्यपुण्यचरितख्याते भृशबलान्वये ॥ ४७

शिरस्त्रकुलकन्याया राजसाया मनोरमे ।
जठरे मामकी माया पुरूपेण भविष्यति ॥ ४८

कार्यं त्रिलोक्या परमप्रीत्या परिकरिष्यति ।
कृत्वा विचित्र चरित लोकानाह्लादयिष्यति ॥ ४९

दामोदरो वाक्यमित्थमुक्त्वा त्रिदिववासिन ।
विरराम महायोगी विसृज्य प्रणयान्वित. ॥ ५०

उपेन्द्रेण मुदा देवा विसृष्टाः कार्यमुन्नतम् ।
प्रतिज्ञाय प्रणम्याथ ययुर्वत यथातथम् ॥ ५१

गतेषु देवेषु निजस्थानानि मधुसूदनः ।
कमलासेवितपद' सुष्वापोरगनायके ॥ ५२

मनीषिण ऊचु ।

कवीन्द्र भवतो वाक्य निश्रुत परमाद्भुतम् ।
प्रतिज्ञात कालिकया पुरूपवरण यथा ॥ ५३

आद्या शक्तिः कथमिय जाता पुरुषरूपिणी ।
कुत्राऽपि पौरुषप्राप्तिर्न दृष्टा रमणीगणे ॥ ५४

इत्थमाकर्ण्य वचन कवीन्द्रो वाक्यकोविद ।
सानन्द कथयामास पण्डितान् श्रवणोन्मुखान् ॥ ५५

कवीन्द्र उवाच ।

एता युवतय. सद्य. पुरुषत्व प्रपेदिरे ।
मार्कण्डेयेन मुनिना पुराणे परिवर्णितम् ॥ ५६

नन्दगोपगृहे जाता यशोदागर्भसम्भवा ।
ततस्तौ नाशयिष्यामि विन्ध्याचलनिवासिनी ॥ ५७

इत्थमुक्त भगवता मृकण्डो विल सूनुना ।
तस्मादिय महामाया पुरुष प्रविरस्यति ॥ ५८

कथं पुरुषरूपत्वं यास्यतीति द्विजोत्तमाः ।
महामायात्र सन्देहं त्यजध्वमवलम्बितम् ॥ ५९

समुदितनवहर्षा निर्जराणामधीशा
मुररिपुमुखपद्माद्वाक्यमुच्चैर्निशम्य ।
स्वहितमतिविचित्रं भावयन्तः स्वचित्ते
समधिकमुदमापन्वर्जितानन्तशोकाः ॥ ६०

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे निवासकरपरमानन्दात्मजगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेकाध्याय-
साधिताया शिवपुराणान्तर्गतायामध्यायः ।

मनीषिण ऊचुः ।

काल्या प्रदर्शिते स्वप्ने राजा जागृतिमागतः ।
तदा यद्यत्कर्म चक्रे कवीन्द्र परिवर्णय ॥ १

कवीन्द्र उवाच ।

राजा जागरमासाद्य प्रातः प्राप्य सभान्तरम् ।
पुरोहितायाकथयत्स्वप्नं परमहेतुकम् ॥ २

पुरोहितोऽपि तत्सर्वं निशम्य नृपभाषितम् ।
अवश्यं भावि सकलं भाति कालीवचो यतः ॥ ३

जपयज्ञैस्तपोयज्ञैरलं निद्राप्रवर्तितैः ।
पूर्णाहुतिश्चरं विभो महाराजकुमारक ॥ ४

इत्युक्तः शम्भुभूपालो गौरवेण पुरोधसा ।
कर्तुं पूर्णाहुतिमथोदतिष्ठत्परमासनात् ॥ ५

प्रवीक्ष्य होमभवनं वीक्ष्य वह्निं समेधितम् ।
ब्राह्मणान् होमसंसक्तानपि सञ्जातसम्भ्रमः ॥ ६

मद्यैर्मांसैः सपिशितैः परमान्नविमिश्रितैः ।
एलालवङ्गकङ्कोलकर्पूरक्रमुकैरपि ॥ ७

जातीफलैर्नागरैश्च रम्भाखर्जूरजैः फलैः ।
रसालैर्विविधैः खाद्यैरपूपैर्वटकैः सह ॥ ८

कुङ्कुमागरुकस्तूरीसिन्दूरपटवासकैः ।
स्फुरत्सुगन्धपटलैर्विविधैः कुसुमव्रजैः ॥ ९

कौशेयैः सिचयैरूर्णामयैः सुन्दरकम्बलैः ।
अपरैर्मिलितैर्वस्तुसञ्चयैर्नरनायकः ॥ १०

घृतधाराभिरधिकं स्नपयन्वातसारथिम् ।
चकार परमोदारां पूर्णाहुतिमतन्द्रितः ॥ ११

पूर्णाहुतौ समाप्तायामाततान प्रभोजनम् ।
विप्राणां शम्भुराजेन्द्रः प्रार्थनापूर्वकं तदा ॥ १२

केषाञ्चित् प्रददौ ग्रामान् दक्षिणायै विचक्षणः ।
तुरङ्गमान् गजेन्द्रांश्च रथान् रत्नानि कानिचित् ॥ १३

अजाविकं बहुधनं शिबिकाः सुमनोहराः ।
सुखासनान्यश्वतरीरुष्ट्रान् गाश्च समाहिषीः ॥ १४

समीचीनानि वासांसि भूषणानि सहस्रशः ।
भाण्डानि बहुरूपाणि पात्राणि विविधानि च ॥ १५

ग्रैवेयकानि वलयावल्यो रत्नमुद्रिकाः ।
काञ्चीललामप्रालम्बकानि सदनान्यपि ॥ १६

दासीर्दासान् धान्यराशीन् कृषिक्षेत्राणि कानिचित् ।
समाददे राजसिंहो याचमानाय सर्वतः ॥ १७

तथैव दशदानानि प्रख्यातानि नरेश्वरः ।
प्रकल्पयामास मुदा स्वानुष्ठानप्रपूर्तये ॥ १८

महाषोडशदानानि कानिचित्परमादरात् ।
रचयामास राजेन्द्रचन्द्रो यज्ञप्रपूर्तये ॥ १९

इत्थं दानानि निभृतं प्रददन् शम्भुभूपतिः ।
कल्पद्रुम इवालोकि लोकैर्लोकैर्महोत्सवे ॥ २०

इत्थं दानं समुद्वीक्ष्य तत्र उच्चुक्रुशुर्जनाः ।
न ययातेर्न मान्धातुर्नृगस्य न वा निमेः ॥ २१

न सृञ्जयस्य नैलस्य न दिलीपस्य नो शिबेः ।
हरिश्चन्द्रस्य नागस्य न च रामस्य नो शिबेः ॥ २२

उशीनरस्य राजर्षेर्गयस्य नहुषस्य च ।
न वाञ्छितोऽस्माभिरहो विश्रुत श्रवणेन वा ॥ २३

यावन्त पांसवो भूमेर्धारा मेघस्य यावती ।
आदाद्दानानि तावन्ति द्विजेभ्यो राजसत्तम ॥ २४

यावन्त्य सिन्धुतीरेषु वालुकाना परम्परा ।
यावन्तो धरणामध्य तृणानामपि सञ्चया ॥ २५

यावत्य स्वर्णशैलस्य शिला परमभासुरा ।
यावन्यो गगनप्रान्ते तारका परिसंस्थिता ॥ २६

माना करेषु यावन्ताऽर्णव समुपबृंहिता ।
यावत्यस्तरुजाताना पल्लवावल्य स्मृता ॥ २७

यावन्त सागरजल संस्थिता यादसा व्रजा ।
तुषाराद् समुदिता यावन्ता हिमजा कणा ॥ २८

कणा धान्यस्य यावन्ता धरणामधिजृम्भिता ।
तावतार्गा सुवर्णानि याचमानाय सर्वत ॥ २९

प्रददन् शम्भुराजन्द्रश्चिन्तामणिरिवापर ।
महासत्वे महादारे प्रवभावधिक श्रिया ॥ ३०

दत्त्वथ दानमतुल तत श्रीशम्भुभूपति ।
स्नात्वावभृथमशुचे सुहृन्मित्रसमन्वित ॥ ३१

निसर्जयामास मुदा द्विजन्द्रान् स्वाश्रम प्रति ।
हर्षोत्कर्षसमावात स सद्य समजायत ॥ ३२

अथा विप्रेषु यातेषु पूर्णकामेषु दापने ।
महानन्दभरानिष्ट शिवराजात्मसम्भव ॥ ३३

समाहूय नृपश्रेष्ठान् सभान्तरमलङ्कृतम् ।
आभूषयामास मृदुवासाभिर्मणिभूषणै ॥ ३४

अथ सर्वे नृपोत्तमा पूजिता शिवसूनुना ।
आभूषिता बहुविध यथातथमुपाययु ॥

यातेषु भूपमुख्येषु प्रजानामपि मण्डलम् ।
यथार्ह मानयामास श्रीमान् शम्भुनरेश्वर ॥ ३६

तथा मौला केचिदपि प्रधाना मन्त्रिनायका ।
मानिता विविधैर्मानैस्तदा भूपेन सादरम् ॥ ३७

दीनान्धबधिरा केचिदुत्सवार्थं समागता ।
तेऽपि सन्तोषितास्तेन क्षोणीन्द्रेण सुबुद्धिना ॥ ३८

महोत्सवे येन येन यद्यत्समनुयाचितम् ।
दत्तमासीत्तस्य शम्भुभूमीन्द्रेण महाधनम् ॥ ३९

इत्थं समाप्तिं सकलं यज्ञं नीत्वा नरेश्वरः ।
यथाक्रमं समानाय्यादरादृत्विग्वरोत्तमान् ॥ ४०

यस्य यद्यत्समभवद्वस्तु मानसमन्वितम् ।
तस्य तत्तत्करगतं चकार परया मुदा ॥ ४१

गजान् तुरङ्गमानुष्ट्रान् रथानश्वतरीरपि ।
आवाह्य धनभारेणर्त्विजः स्वान् गृहान् ययुः ॥ ४२

ऋत्विजेषु समस्तेषु स्वान् गृहान् प्रस्थितेष्वलम् ।
शम्भुराजो महाराजः शिवराजात्मजः कृती ॥ ४३

वहन् स्वमूर्ध्नि परमं श्वेतच्छत्रं शशिप्रभम् ।
चामराभ्यां वाज्यमानः सुरराज इवापरः ॥ ४४

मायूरव्यजनेनाऽपि सर्वतः परिवीजितः ।
अनेकसेवासुमुखैः सेवकैरभिसेवितः ॥ ४५

प्रसन्नवदनाम्भोजो नवाकल्पविराजितः ।
मुक्ताजालैः कृतोत्तंसो मुक्ताकुण्डलमण्डितः ॥ ४६

एकावलिं रत्नहारं वहन् कण्ठे सुशोभने ।
हारमाणिक्यघटितकेयूरद्युतिबृंहितः ॥ ४७

वक्षःस्थलाभिविलसत्पदकः स्मरसुन्दरः ।
रत्नानुवीतवलयद्वयशोभिकराम्बुजः ॥ ४८

अनेकरत्नकलितकटिसूत्रमनोहरः ।
दिव्याम्बरपरीधानः पुष्पमालासमुज्ज्वलः ॥ ४९

केशरेणानुलिप्ताङ्गो गन्धाक्षतविराजितः ।
कस्तूरीतिलकभ्राजल्ललाटरुचिरञ्जितः ॥ ५०

परिपूर्णानन्दभरो वैतालिकपरिष्टुत ।
यज्ञमण्डपक हित्वा प्रविवेश स्वक पुरम् ।
स्थित्वा रत्नासने रम्ये कार्यजातमसाधयत् ॥ ५१

अगणितकृतकीर्तिं कामरत्कम्रमूर्तिं
विरचितबहुपूर्तिर्याचमाना जनानाम् ।
मखवरमतिहर्षात्पूर्णता प्रापयित्वा
निजगृहमथ गत्वा शम्भुराजो ननन्द ॥ ५२

नीलया निभृतलीलया वर प्राप्य दत्तमथ शम्भुभूपति ।
आबभार सुषमा महत्तरा कालिकोक्तिमतिभावयन् हृदि ॥ ५३

इत्यनुपुराणे सूर्यवंशे परमानन्दोद्भवदेवदत्तात्मजप्रकाशितायामध्यायशतसाधिताया
शिवपुराणान्तर्गतायामध्याय: ।

कवीन्द्र उवाच ।

अथो शिरस्कुलजा राजसा शम्भुसुन्दरी ।
बभार गर्भं परम सर्वलोकहितङ्करम् ॥ १

लब्धे राजसया गर्भे पाण्डिमा मुखमाविशत् ।
उत्थाने निभृतालस्य पादयो समुपाययौ ॥ २

तन्द्राविलोचनप्रान्ते निद्रामुद्राऽपि काचन ।
अवर्धत विशेषेण सर्वव्यावृत्तिहारिणी ॥ ३

नितम्बबिम्बे प्रथिमा कृशिमाङ्गे मुदु सह ।
समुल्ललास सहसा गर्भो जठरसस्थिते ॥ ४

सुषमा काचिदधिका राजसाया मुखाम्बुजे ।
जगाम वृद्धिं दृष्टेर्मानसोल्लासदायिनीम् ॥ ५

भूय करिशिरस्पर्धी जघन गर्भसम्भवे ।
समालम्बे सहसा राजसाया विशेषत ॥ ६

अवलम्ब विनोयातु राजसाया प्रतिक्षणम् ।
न शक्तिरासीज्जठरे गर्भभाराद्गुरावति ॥ ७

त्रैलोक्यगुर्वीं जठरे यस्या माया समाविशत् ।
समुद्वहेत्समधिकं गरिमाणं कथं न सा ॥ ८

अखण्डघर्मसलिलबिन्दवो मुखमण्डले ।
मुहुर्ददृशिरे तत्र राजसाया सखीगणैः ॥ ९

अवलम्ब्य प्रेमभराद्रत्ना सख्य सुविस्मिता ।
असेवन्त महोत्साहैः राजसां राजसुन्दरीम् ॥ १०

उदरे सत्वसंपन्नां नर्मदामिव शर्मदाम् ।
समीक्ष्य राजसां सख्य सम्प्रापुः परमां मुदम् ॥ ११

गर्भिणीं शम्भुभूपालो राजसां निजसुन्दरीम् ।
क्षणक्षणं प्रेमभरादलोकत दयान्वितः ॥ १२

सर्वासु सा सपत्नीषु राजसा मानमानिता ।
राज्ञाधिकं सखिजनैर्गुर्विणीत्वधिकाऽभवत् ॥ १३

यद्यदर्थयते साऽथ राजसा पृथुलेक्षणा ।
तत्तत्सम्पादितमभूच्छम्भुराजेन धीमता ॥ १४

आभूषणानि सा भारं मेने शम्भुनृपप्रिया ।
अङ्गानामपि केषाञ्चिन्महागर्भभरालसा ॥ १५

गर्भच्छाया काचिदपि ववृधे तां समाश्रिता ।
सखीजनस्य चेतांसि हरन्ती भूपतेरपि ॥ १६

अथ तां मृगशावाक्षीं तृतीये मास्युपस्थिते ।
उदभूवन् सखिजनाह्लादका दोहदा मुहुः ॥ १७

प्रतिमाया देवतानां सदर्च्यारम्भणे मतिः ।
समस्तविप्रवृन्दानां सम्भ्रमात्परिपालनम् ॥ १८

मत्तव्याघ्रवराहाणां बन्धनं परिमर्दने ।
अभिलाषः समधिकं प्रादुरासीद्दिने दिने ॥ १९

हरिणानामपि मुहुर्बन्धने हनने रतिः ।
वधे तित्तिरवृन्दानां रक्षणे च महोत्सवः ॥ २०

सारिकाशुकवृन्दानां धरणे परिपोषणे ।
प्रीतिः परमिका काचिद्दिवानिशमतन्द्रिता ॥ २१

अनेकपक्षिव्राताना हनने परिपीडने ।
अकुण्ठा परमोत्कण्ठा राजसाया हृदम्बुजे ॥ २२

पवित्रमत्स्यजातीना स्वकरागल्मकुण्ठितम् ।
धर्तुं समीहा लीलाभी राजसा समुपस्थिता ॥ २३

औदास्य परमोदार महाराष्ट्रेषु सर्वदा ।
कोङ्कणस्थेषु सर्वेषु महादरपरिक्रम ॥ २४

आरामारोपणोत्साह समीहा वनवीक्षणे ।
सर्वत्र करुणा चित्ते जनाना परिपालने ॥ २५

मौलानामाधिपत्येषु नवीनस्थापने रति ।
नमस्याया मुररिपोरानन्देन समुद्यम ॥ २६

प्रीति समधिका काचिन्नटानामपि नर्तने ।
हर्षोत्कर्षो वारवधूलास्यलीलासमीक्षणे ॥ २७

सुन्दरीभि परिकृता अपराधा समुन्नता ।
स्पृहाभिमानेन मया गोपनीया नृपस्त्रिया ॥ २८

विश्वास सर्वकार्येषु सेवकेषु निरन्तरम् ।
क्रूरकोङ्कणभूतेषु कृषिकर्मोपजीविषु ॥ २९

आशा वधू स्वका दासी करिष्यामि गतश्रमा ।
आशामित्थ दधाराशु राजसा सत्त्वसम्भृता ॥ ३०

अट्टालिकाश्चन्द्रबिम्बचुम्बिन्यश्चारुचित्रिता ।
कदा विरचयिष्यामि शम्भुभूमीन्द्रसुन्दरी ॥ ३१

यवनेषु समस्तेषु सेना सम्प्रेषणस्पृहा ।
अभिलाषश्चिरतर सामस्याऽपि[साम्नथापि] समुद्यत ॥ ३२

अयुक्तपुराणाञ्च स्वायत्तीकरणे मति ।
जलस्थलारण्यशैलदुर्गाणा पालनोद्यम ॥ ३३

तस्कराणामप्यवधे रति काचन सर्वदा ।
प्रजानामपि सर्वासा वाक्यस्य सहन मुहु ॥ ३४

अभिलाष स्वसेनाना विजयप्रेषणे महान् ।
एकछत्राधिपत्यस्य वाञ्छा स्वच्छा हृदम्बुजे ॥ ३५

क्रीडनं बालकगणैर्भ्रमणं विभ्रमन्मुहुः ।
गायकानां गायनस्य श्रवणे परमादरः ॥ ३६

सदा विजयभेरीणां ध्वनेराकर्णने मह ।
अनेकवाद्यजातीनां ध्यानालोचनकौतुकम् ॥ ३७

सर्ववस्तुषु वैराग्यं भूषणादिषु सर्वदा ।
महास्पृहा वितरणे विप्रमुख्येषु काचन ॥ ३८

प्रीत्या परमया स्त्रीषु सर्वासु बत गौरवम् ।
अष्टादशपुराणानां मर्मज्ञाने महोत्सवः ॥ ३९

अलौकिकं लौकिकञ्च ज्ञानाज्ञानविवेचनम् ।
अपारवाजिशालानां रचने प्रीतिरुत्तमा ॥ ४०

गलन्मदानां बहुशो गजानां परिवीक्षणम् ।
अनेकरथशालानामाकल्पनचमत्कृतिः ॥ ४१

अभिमानं सेवकानां स्वकीयानां निरन्तरम् ।
गौरीवल्लभपूजायामोदास्य मनसि स्फुटम् ॥ ४२

विज्ञप्तिपूरणं सर्वो दीनानाथा[-थाना]मनेकधा ।
प्रियोक्तिः सर्वलोकेषु क्षमा कापि च सम्भृता ॥ ४३

आनन्दः सर्वदा चित्ते दशदिग्विजयक्षम ।
दाम्भिकानामपाराणां दूरतः परिवर्जनम् ॥ ४४

वैष्णवानामतितरां सन्मानपरिकल्पनम् ।
विद्यावतां ज्ञानवतामवने मध्यमा रतिः ॥ ४५

विनोदकानामपि च रुचिर्वित्तप्रदापने ।
भाण्डानां बहुरूपाणां वस्त्राद्यैः परिलालनम् ॥ ४६

जलस्थलारण्यगिरिदुर्गेषु निजलालया ।
उत्साहः स्थापने यस्त्रिद्विक्त्साधिकारिणाम् ॥ ४७

स्वबुद्धिलीलाभिर्नैवार्यकार्यप्रयोजनम् ।
दया भयं दृढतरमापन्नानां प्रकल्पनम् ॥ ५०

अयोक्तिजल्पनं सर्वं कृत्वा निःस्पृहताधिकम् ।
कालातिक्रमणं भूयस्तरां वेलापने ॥ ५१

स्वकार्यसाधने साधुवचनं समयोचितम् ।
परोत्कर्षविमर्देषु प्रकर्षेण समुद्यम ॥ ५१

कार्योद्यते स्तुतिश्चापाहलनं कृतकर्मणि ।
दायादेषु कृपा काचिद्बुद्धिः सज्जनसम्मता ॥ ५२

वर्तनानां नवीनानां ग्रहणे प्रीतिरुन्नता ।
दापने चापि परमा निजप्रेष्यस्य आदरात् ॥ ५३

अभिलाषश्चिरतरं कुङ्कुमारुणवाससाम् ।
कस्तूरीतिलकस्यापि समीहा हृदयाम्बुजे ॥ ५४

वधूटिकानामधिकं लोचनाभ्यां समीक्षणे ।
स्पृहेत्य दोहदाः स्फारा बभुवुः शम्भुसुन्दरीम् ॥ ५५

ये ये दोहदका केचित्समभूवन्दिने दिने ।
राजसाया प्रपूर्णास्ते शम्भुराजकृपाभरैः ॥ ५६

इत्थं प्रहमिता मासा दिनानि कतिचित्पुनः ।
व्यतायुर्दशमस्याऽपि राजसाया नृपस्त्रियः ॥ ५७

अथ सर्वोत्सवकरे प्रगल्भमणिभित्तिके ।
विचित्रचित्ररुचिरचमत्कृतिविधायके ॥ ५८

गुडानिर्गुण्डिकाश्वेतसर्षपैर्निम्बपल्लवैः ।
अभितोऽभिवृते चारुवचाखण्डविराजिते ॥ ५८

परितो दृढसम्बद्धैः कृष्णतन्तुभिराचिते ।
पत्रैराम्रदलैर्योतद्द्वारोर्ध्वतनमण्डले ॥ ५९

भिषग्वरैः सूतिकायाश्चिकित्सासुविचक्षणैः ।
बहिः समावृते दिष्टवेदिभिश्च समन्ततः ॥ ६०

अधिकं भौतिकैर्भूतबाधाहारिभिरावृते ।
दासभालापरिवृते कुलस्त्रीभिरभिप्लुते ॥ ६१

निबद्धकाण्डपटके चतुरैर्दृढपूरुषैः ।
एकविंशतिसङ्ख्याकमासैः प्राप्तमनोरथैः ॥ ६२

धात्रीजनैरनुसृते सौविदल्लाभिरक्षिते ।
प्रसूतिकासूक्तजपपरैर्विप्रैरधिष्ठिते ॥ ६३

चातुर्वर्ण्यभवैः कैश्चिद्वृद्धैः शुभविचिन्तकैः ।
बहिरानेष्टिते मन्त्रमग्नरक्षाकदम्बके ॥ ६४

अन्तःपुराभ्यन्तरस्थे ललिते सूतिकागृहे ।
शालिवाहनके शाके .... ॥ ६५

सौभाग्यसम्भृतातीव राजसा राजमानिता ।
शची जयन्तञ्च यथा प्रद्युम्नं रुक्मिणी यथा ॥ ६६

षडाननं शैलसुता यथा विष्णुं यथाऽदितिः ।
तथा बालार्कविलसदहर्दीधितिमुन्नतम् ॥ ६७

साम्राज्यप्राज्यपदवीदायकैः पञ्चभिर्ग्रहैः ।
असूर्यगैरन्वितायां वेलायां सुषुवे सुतम् ॥ ६८

सुश्लक्ष्णकुन्तलं चारुभालं कमललोचनम् ।
मुरारिमुरलीवेणुनासादण्डमनोहरम् ॥ ६९

मनोज्ञश्रवणं राकानाथस्पर्द्धिमुखाम्बुजम् ।
पलाशकलिकाकारलसद्भ्रूयुगमण्डलम् ॥ ७०

समानगल्लमधिकं विलसद्दण्डयुग्मकम् ।
सुहनुं चारुचुबुकं मनोज्ञदशनच्छदम् ॥ ७१

कम्बुग्रीवं वृषस्कन्धं दीर्घबाहुं विराजितम् ।
कपाटविलसद्वक्षस्तटं कम्रोदरश्रियम् ॥ ७२

द्योतत्कोकनदाकारकरं सुललिताङ्गुलिम् ।
मनोज्ञजङ्घायुगलं ज्वलन्तं स्वीयतेजसा ॥ ७३

कम्रोरुयुगुल्फान्तं प्रस्फुरन्मणिबन्धकम् ।
ध्वजोर्ध्वरेखाकुलिशाङ्कुशभास्वत्पदाम्बुजम् ॥ ७४

शशारक्ततिरस्कारिनखकान्त्याभिमण्डितम् ।
पद्मनन्नं पद्मालयनत लक्ष्मलक्षितम् ॥ ७५

धात्र्यः प्रभूताः प्रोद्भूतं सुतं वीक्ष्यातिविस्मिताः ।
ससम्भ्रमं विक्रमेण प्रतीहारमुपाश्रिताः ॥ ७६

नत्वाधिकं नरेन्द्राय शम्भवे शिवसूनवे ।
निवेदयामासुरुच्चैः सुतजन्म सुधोपमम् ॥ ७७

अथ महितजयश्रीः शम्भुनामा नरेन्द्रः
समधिकगुणवृन्दैर्वन्दिभिः स्तूयमानः ।
समुदितनवहर्षोद्यानिभिर्जल्पितं यत्
सुतजननमुदग्रं तन्निशम्योदतिष्ठत् ॥ ७८

उत्थायाऽपो विधायाभिपरमतिरसाच्छम्भुराजः सचैलं
दृष्ट्वा वक्त्रं सुतस्य प्रणयनवभराचिन्तयन्नादिमायाम् ।
विप्रेभ्यः सम्भृतेभ्यः कनकवितरणं वर्णवत्पूर्णहर्षो-
त्कर्षाच्चक्रे तदानीममरवरतरुर्वीक्षितो याचकौघैः ॥ ७९

कारागारनियन्त्रणामधिगता ये पूर्वमत्युन्नतां
दण्ड्याश्चण्डिमदण्डखण्डनिकरैर्ये दुर्जनाः केचन ।
ये द्वेष्या अपि पुत्रसम्भवमहोत्साहे प्रसन्नात्मना
सर्वे ते शिवसूनुना नृपतिना श्रीशम्भुना मोचिताः ॥ ८०

वादित्राणां निनादैः सहरुचिरसितां मत्तकुम्भीन्द्रपृष्ठे-
ष्वारोप्यप्रौढहर्षात्सकलजनपदे पत्तने चापि भूयः ।
आबालं प्रीतियोगात्करसलिलरुहे दापयामासुरेके
मौल्याः प्रेष्यलोकाः क्षितितिलकसमा ज्ञापिता यातशोकाः ॥ ८१

रूपाजीवा नवीना नलिनदलदृशो लास्यलीलामतन्वन्
नानागानानि चक्रुः परमरसभराद्गायनाश्चारुतानाः ।
नृत्यन्त्यारान्नटौघाः परमविटगणैः सम्भृताः केऽप्यकुर्वन्
जाते श्रीशम्भुपुत्रे निभृतगुणगणश्रेणिमालापवित्रे ॥ ८२

देवा हर्षमुपागमन् ...भूतानि शुद्धान्यलं
विप्रेन्द्रास्तुतुषुः प्रजाः परमिनामापू रतिं काञ्चन ।
दासीदासगणा प्रमोदभरिता भूपा परे शत्रव-
श्चित्ते शम्भुनरेशसूनुजननं शल्यं दृढं मेनिरे ॥ ८३

य कर्णे शृणुयात्पठेद्रुचिभराच्च: पाठयेच्छैक्षकान्
श्रीशम्भोः सुतजन्म नर्मपरमोत्साहैः क्षितौ मानव ।
सर्व सो लभते मनोरथशत प्रख्यातकीर्तिर्महा-
पुत्रामात्यकलत्रबन्धुसुहृदा मानैकमान्यो भवेत् ॥ ८४

इत्यनुपुराणे सूर्यवशे निवासकरपरमानन्दोद्भवगोविन्दकवीन्द्रप्रकाशितायामनेकाध्याय
साधितायामशावतरणे अध्याय॰ पुत्रजनन नाम ।

Index of Some Interesting Words

अगदङ्कार—A Physician
अञ्जसा—Truly, in proper light
अजिरक—A Court
अणु—Small, a name of Śiva
अन्त्र—Entrails
अथो-अथ—Now
अदभ्र—Plentiful
अनलीक—True
अनीकिनी—An army
अनुसार—Custom, usage, authority
अनूचान —Versed in Vedas
अनेहसि—In time
अनोकह—A tree
अन्तरीप—An island
अन्वय, अन्ववाय—A family, race
अपवर्ग—मोक्ष—Final beatitude
अभिचार—Magic employed for evil
अभीक—Lustful, libidious
अभ्यर्ण—Near
अभ्यासजुष्—Standing near
अरम्—Quickly
अराल, अरालिता—Crooked (the eyebrow)
अराली—Crooked, uneven country
अलीक—False
अवदात—Pure
अंहस्—Sin
आखण्डल —Indra
आतङ्क—Disease
आतोद्य—A musical instrument
आहोपुरुषिका—A wonder
इन्द्रद्युम्न—Possessing the power of Indra

इभ्य— A king
उत्क—उत्कण्ठित —Desirous
उत्ताल—Strong
उदर्क—Future
उद्ग्राह—Lifting up
उद्धुर—Firm, heavy
उपकण्ठ—Proximity, nearness
उपजाप—Whisper, treachery
उपधि—A fraud, dishonesty
उपह्वर—A private place
उररीकृत्य—Accepting
उररीचक्रे—Assented
ऊर्ध्वरेतस्—A celebate
उलूखल—A mortar
कच्छपी—A female turtle
कटाह—A frying pan
कण्ठीरव—A lion
कपाट—A door
कम्र, कमन—Delicate, lovely
करपत्र—A saw
करिघटा—A collection of elephants
कर्बुर-कर्बूर—A demon
काञ्ची—A waist belt
कार्मण—Magic
किकिदिवि —The bird called casa
कीर—A parrot
कुड्य—A plastered wall
कुहक—A juggler a cheat a rogue
कृत्या—A wicked female
कोटिर, कोटीर—The hair on the head
कोटीर—The hair knot on the head
कौक्कुटिक—A hypocrite, crowing like a cock

क्रव्य—Raw flesh

खण्डपरशु—A name of Śiva

खर्व—Small, dwarfish

गान्धर्वविद्या—Music

गार्ह—Relating to a house

गुल्फ—An ankle

गोधिका—Lizard

चञ्चरीक—A black bee

चन्दिर—The moon

जग्धि—Eating

जग्ध्यर्थम्—For eating

जैत्रयात्रा —March for conquest

जोष—Happiness, pleasure

तनुत्र—An armour

तर्षुल—Thirsty, desirous

ताटङ्क—An ear ring

ताटङ्कयुगल—A pair of ear rings

तिग्म—Sharp, pointed

तुहिन—Cold, snow

दन्तधाम—Residence of teeth, mouth

दम्भोलि—Indra's thunderbolt

दस्र—अश्विनीकुमार—The twin gods

दुरासद्—Unrivalled

दोग्ध्री—One who acts from disinterested motives

द्युम्न—Wealth power, glory

द्युसद्—A deity, planet

द्विरद—An elephant

धिष्ण्य —A place for the sacrificial fire

ध्वजिन्—A liquor seller

नक्तक—A towel for wiping dirt

नाध्—To ask solicit

नासीर—An advance guard

निकर, निकुरम्ब—Flock

निघ्नता—Subservience

निर्ऋति—A calamity, an evil

निर्वेद—Disgust, loathing

निशीथिनी—Night

नीवृत्—An inhabited country

पण्ड—A eunuch

पण्डा—Learning

परिबर्ह—Retinue, attendants

परिवृढ—A master, owner

परिष्यन्द—Train, retinue, ornament

पल्याण—A saddle

पाञ्चालिका —From the Pāñcāla country

पाथोधि or पयोदधि —An ocean

पार्ष्णि—The rear of an army

पांसुल—Sinful

पिचिण्डिल—Corpulent

पुण्डरीक—A mark on the forehead

पृथुक—A child

प्रचेतस्—Varuna, god of the waters

प्रणयप्रह्व—Stooping to render obedience

प्रतिप्रप—At every Spring

प्रत्त—Given

प्रत्यूह—Impediment, obstacle

प्रधन—A fight, battle

प्रपद —The forepart of the foot

प्रपा—A watering place

प्रमथ—Followers of Śiva

प्रह्व—Submissive

प्रश्रय—Respect, courtesy

प्रष्ठी—A delicate person, a dwarf

प्रसमर —Flowing forth advancing

प्रस्थ—A table land

प्रेङ्खत्—Oscillating

प्रेष्यता—Servitude

फेरु—A jackal

बन्धुजीव—A flower

ब्रह्मण्य—Fit for a Brahman
भङ्गी—Waves
भणिति—A talk, a discourse
भिदुर—Fragile
भृगु—A cliff
भृगुपात—Fall from a precipice
भृगूद्वह—Paraśurāma, a descendant of Bhrgu
भौरिक—A Brahman
मकरालय—An ocean
मङ्क्षु—Quickly
मञ्जु—Lovely, charming
मञ्जीर—An anklet
मन्तुमान्—A criminal
माथुर—Coming from Mathura
माय—A juggler
मायूर—Like a peacock
मार्दङ्गिक—Playing on mrdanga
माहेयी—A cow
मुकुर—A mirror a bud
मृध्—To moisten
मृध—A battle
मुदिर—A cloud a frog
मेदुर—Full of covered with
मेल—A meeting
यामिक—A night guard
यायजूक—A performer
राजपङ्क्ती—A number of kings
रात्रिञ्चर—A ghost a giant
रावण—Crying, bewailing
रैङ्गिरि—Raigad
लल्—To play to sport
वञ्जुल—A bamboo flute a cane
वधूटी—A young woman
वर्ष्म—Body
वाणि—A weaver
विजम्—An arrow
विदूरभाव—The stone of a certain mountain
विषय—A region country
विष्टि—Hired labour
वृजिनात्मा—Of a crooked heart
वेतण्डी—An elephant rider
वैणिक—Playing on the Vinā
वैमात्रेय—A step-brother
वैयात्य—Immodesty
व्यत्यास—Contrariety
व्रततिका—A creeper
शमल—Sin impurity
शमला—Dirty sinful
शावक, शावकर—Regarding a dead body
शेमुषी—Intellect
षण्ड—A eunuch
सङ्कथा—Conversation
सप्तसप्ति—Seven horsed, the sun
सभास्तार—A member of an assembly
सरीसृप— A serpent
सर्पिस्—Ghee
साद—Weakness pain
सामि—Unfinished
सुनासीर —God Indra
सुपर्वन्—A God
सुषमा—Exquisite beauty
सौषुप्तिक—Sleepy
स्पश—A spy
स्वनि—A sound

Gaekwad's Oriental Series

CATALOGUE OF BOOKS

1951

ORIENTAL INSTITUTE, BARODA

SELECT OPINIONS

Sylvain Levi The Gaekwad's Series is standing at the head of the many collections now published in India

Asiatic Review, London: It is one of the best series issued in the East as regards the get up of the individual volumes as well as the able editorship of the series and separate works.

Presidential Address, Patna Session of the Oriental Conference Work of the same class is being done in Mysore, Travancore, Kashmir, Benares, and elsewhere, but the organisation at Baroda appears to lead

Indian Art and Letters, London · The scientific publications known as the "Oriental Series" of the Maharaja Gaekwar are known to and highly valued by scholars in all parts of the world

Journal of the Royal Asiatic Society, London Thanks to enlightened patronage and vigorous management the "Gaekwad's Oriental Series" is going from strength to strength.

Sir Jadunath Sarkar, Kt. The valuable Indian histories included in the "Gaekwad's Oriental Series" will stand as an enduring monument to the enlightened liberality of the Ruler of Baroda and the wisdom of his advisers.

The Times Literary Supplement, London: These studies are a valuable addition to Western learning and reflect great credit on the editor and HisHighness.

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Critical editions of unprinted and original works of Oriental Literature, edited by competent scholars, and published at the Oriental Institute, Baroda

I. BOOKS PUBLISHED.

Rs A.

1. Kāvyamīmāṁsa (काव्यमीमांसा) : a work on poetics, by Rājas'ekhara (880–920 A.D.): edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916. Reissued, 1924. Third edition, revised and enlarged, by K. S. Ramaswami Shastri, 1934, pp. 52 + 314 2-0
2. Naranārāyaṇānanda (नरनारायणानन्द) : a poem on the Paurāṇic story of Arjuna and Kṛṣṇa's rambles on Mount Girnar, by Minister Vastupāla: edited by C. D. Dalal and R. Anantakrishna Sastry, 1916, pp. 11 + 92 + 12. *Out of print.*
3. Tarkasaṅgraha (तर्कसंग्रह) : a work on Philosophy (refutation of Vais'eṣika theory of atomic creation), by Ānandajñāna or Ānandagiri (13th century): editd by T. M. Tripathi, 1917, pp. 36 + 142 + 13 ... *Out of print.*
4. Pārthaparākrama (पार्थपराक्रम) : a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāṭa, by Prahlādanadeva, the founder of Pālanpur: edited by C. D. Dalal, 1917, pp. 8 + 29 ... *Out of print.*
5. Rāṣṭrauḍhavaṁs'a (राष्ट्रौढवंश): an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bagulas of Mayūragiri, from Rāṣṭrauḍha, the originator to Nārāyaṇa Shāh, by Rudra Kavi (A.D. 1596): edited by Embar Krishnamacharya, with Introduction by C. D. Dalal, 1917, pp. 24 + 128 + 4 ... *Out of print.*
6. Lingānus'āsana (लिङ्गानुशासन): on Grammar, by Vāmana (8th–9th century): edited by C. D. Dalal, 1918, pp. 9 + 24 ... ... *Out of print.*
7. Vasantavilāsa (वसन्तविलास): a contemporary historical poem (Mahākāvya) describing the life of Vastupāla and the history of Gujarat, by Balachandrasūri (A.D. 1240): edited by C. D. Dalal, 1917, pp. 16 + 114 + 6 ... ... *Out of print.*

Rs. A.

8. Rūpakasatka (रूपकषट्कम्): six dramas, by Vatsarāja, Minister of Paramardideva of Kalinjara (12th–13th century): edited by C. D. Dalal, 1918, pp. 12 + 191 *Out of print.*

9. Mohaparājaya (मोहपराजय): an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārapāla, the Chalukya King of Gujarat, to Jainism, by Yas'ahpāla, an officer of King Ajayadeva, son of Kumārapāla (A D 1229 to 1232): edited by Muni Chaturvijayaji, with Introduction and Appendices by C D Dalal, 1918, pp 32+135+20 *Out of print.*

10 Hammiramadamardana (हम्मीरमदमर्दन): a drama glorifying the two brothers, Vastupāla and Tejahpāla, and their King Viradhavala of Dholka, by Jayasimhasūri edited by C. D. Dalal, 1920, pp 15 + 98 ... *Out of print.*

11. Udayasundarikatha (उदयसुन्दरीकथा): a *Campū*, by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers Chchittarāja, Nāgarjuna, and Mummunirāja, successive rulers of Konkan: edited by C D. Dalal and Embar Krishnamacharya, 1920, pp. 10 + 158 + 7 .. . . *Out of print.*

12. Mahāvidyāvidambana (महाविद्याविडम्बन): a work on Nyāya Philosophy, by Bhatta Vadindra (13th century): edited by M R. Telang, 1920, pp. 44 + 189 + 7 *Out of print.*

13. Prācinagurjarakāvyasangraha (प्राचीनगूर्जरकाव्यसंग्रह): a collection of old Gujarati poems dating from 12th to 15th centuries A D.: edited by C. D Dalal, 1920, pp 140 + 30 . . *Out of print.*

14 Kumārapālapratibodha (कुमारपालप्रतिबोध): a biographical work in Prākrta, by Somaprabhāchārya (A D 1195): edited by Jinavijayaji, 1920, pp. 72 + 478 *Out of print.*

15 Ganakārika (गणकारिका): a work on Philosophy (Pas'upata School), by Bhāsarvajña (10th century): edited by C D Dalal, 1921, pp 10 + 57 .. *Out of print.*

16 Sangitamakaranda (सङ्गीतमकरन्द): a work on Music, *by Nārada: edited by M. R. Telang, 1920, pp 16 + 64* *Out of print.*

17. Kavindracārya List (कवीन्द्राचार्य-ग्रन्थसूची): list of Sanskrit works in the collection of Kavindracārya, a Benares Pandit (1656 A D): edited by R Anantakrishna Sastry, with a Foreword by Dr. Ganganath Jha, 1921, pp. 20 + 34 *Out of print.*

18 Vārahagrhyasūtra (वाराहगृह्यसूत्र): Vedic ritual of the Yajurveda: edited by Dr R. Shamasastry, 1920, pp 5 + 24 .. .. *Out of print.*

Rs. A.

19. Lekhapaddhati (लेखपद्धति): a collection of models of State and private documents (8th to 15th centuries): edited by C. D. Dalal and G. K. Shrigondekar, 1925, pp. 11 + 130 ... . *Out of print*

20. Bhavisayattakahā or Pañcamīkahā (भविसयत्तकहा) a romance in Apabhrams'a language by Dhanapāla (c. 12th century): edited by C. D Dalal and Dr. P. D. Gune, 1923, pp. 69 + 148 + 174 *Out of print*

21. A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important paper MSS in the Bhandars at Jessalmere (जेसलमेरभाण्डागारीय-ग्रन्थसूची), compiled by C. D. Dalal and edited by L. B. Gandhi, 1923, pp. 70 + 101 *Out of print*

22. Paras'urāmakalpasūtra (परशुरामकल्पसूत्र): a work on Tantra, with the commentary of Rāmes'vara: edited by A Mahadeva Sastry, 1923, pp. 23 + 390 Second revised edition by Sakarlal Shastri ... 19-0

23. Nityotsava (नित्योत्सव) a supplement to the Paras'urāmakalpasūtra, by Umanandanātha: edited by A Mahadeva Sastry, 1923. Second revised edition by Trivikrama Tirtha, 1930, pp. 22 + 252. Reprinted, 1948, pp. 24 + 196 4-0

24. Tantrarahasya (तन्त्ररहस्य): a work on the Prābhākara School of Purvamimāmsā, by Rāmanujācarya edited by Dr. R. Shamasastry, 1923, pp. 15 + 84. Second revised edition by K. S. Ramaswami Shastry *Shortly.*

25, 32. Samarāngana (समराङ्गण): a work on architecture, town-planning and engineering, by King Bhoja of Dhara (11th century): edited by T. Gaṇapati Shastri, 2 vols, vol. I, 1924, pp. 39 + 290; vol. II, 1925, pp. 16 + 324 ... . *Out of Print*

26, 41. Sadhanamālā (साधनमाला): a Buddhist Tāntric text of rituals, dated 1165 A. D, consisting of 312 short works, composed by distinguished writers: edited by Dr. B. Bhattacharyya. Illustrated. 2 vols, vol I, 1925, pp. 23 + 342 (*out of print*), vol. II, 1928, pp. 183 + 295 9-0

27, 96. A Descriptive Catalogue of MSS in the Central Library, Baroda (बडोदाराजकीय ग्रन्थसूची): 12 vols,. vol I (Veda, Vedalakṣaṇa, and Upaniṣads), compiled by G K. Shrigondekar and K. S. Ramaswami Shastri, with a Preface by Dr. B Bhattacharyya, 1925, pp 28 + 264, vol II (S'rauta Sūtras and Prayogas), compiled by K. S. Ramaswami Shastri, 1942, pp. 18 + 95 (folia) + 301 12-4

28, 84. Mānasollāsa or Abhilasitarthacintamani (मानसोल्लास): an encyclopædic work treating of one hundred different topics connected with the Royal household and the Royal court, by Somes'varadeva, a Chalukya king of the 12th century: edited by G. K Shrigondekar, 3 vols, vol I, 1925, pp. 18 + 146; (*out of print*). vol II, 1939, pp 50 + 304 5-0

Rs A.

29 Nalavilasa (नलविलास) · a drama, by Rāmachandrasūri, pupil of Hemachandrasuri, describing the Paurānika story of Nala and Damayanti edited by G. K Shrigondekar and L B Gandhi, 1926, pp 40 + 91 *Out of print*

30, 31 Tattvasangraha (तत्त्वसंग्रह), a Buddhist philosophical work of the 8th century, by S'āntaraksita, with Pañjikā by his disciple Kamalas'ila edited by Pandit Embar Krishnamacharya, with a Foreword by Dr B Bhattacharyya, 2 vols, 1926, vol I, pp 157 + 80 + 582, vol II, pp 4 + 353 + 102 *Out of print*

33, 34 Mirat i-Ahmadi (मिरात इ अहमदी) by Ali Muhammad Khan, the last Moghul Dewan of Gujarat. edited in the original Persian by Syed Nawab Ali, 2 vols illustrated, vol I, 1926, pp 416, vol II, 1928, pp 632 19-3

35 Manavagrhyasutra (मानवगृह्यसूत्र) a work on Vedic ritual of the Yajurveda with the Bhasya of Astāvakra edited by Ramakrishna Harshaji S'astri, with a Preface by B C Lele, 1926, pp 40 + 264 .. *Out of print*

36, 68 Nātyas astra (नाट्यशास्त्र) of Bharata with the commentary of Abhinavagupta of Kashmir edited by M Ramakrishna Kavi, 4 vols, vol I, illustrated, 1926, pp 27 + 397 (*Out of print*) vol II, 1934, pp 23 + 25 + 464 5-0

37 * Apabhrams'akāvyatrayi (अपभ्रंशकाव्यत्रयी) consisting of three works the Carcari, Upades'arasayana, and Kalasvarupakulaka by Jinadatta Suri (12th century), with commentaries edited by L. B Gandhi, 1927, pp 124 + 115 .. *Out of print.*

38 Nyāyapraves'a (न्यायप्रवेश) Part I (Sanskrit Text) on Buddhist Logic of Dinnaga with commentaries of Haribhadra Suri and Pars vadeva · edited by A B Dhruva, 1930, 39 + 104 .. *Out of print*

39 Nyayapraves a (न्यायप्रवेश), Part II (Tibetan Text) edited with introduction, notes, appendices, etc by *Vidhusekhara Bhattacharyya, 1927, pp. 27 + 67* 1-8

40 Advayavajrasangraha (अद्वयवज्रसंग्रह) *consisting* of twenty short works on Buddhism, by Advayavajra edited by Haraprasad Sastri 1927, pp. 39 + 68 .. 2-0

42 60 Kalpadrukos'a (कल्पद्रुकोश) Standard work on Sanskrit Lexicography by Kes'ava edited by Ramavatara Sharma, with an index by Srikant Sharma, 2 vols, vol I (text), 1928 pp 64 + 485, vol. II (index), 1932, pp 283 14-0

Rs. A.

43. Mirat-i-Ahmadi Supplement (मिरात्-इ-अहमदी परिशिष्ट): by Ali Muhammad Khan. Translated into English from the original Persian by C. N. Seddon and Syed Nawab Ali. Illustrated. Corrected reissue, 1928, pp. 15 + 222 6-8

44. Two Vajrayāna Works (वज्रयानग्रन्थद्वयम्): comprising Prajñopāyaviniścayasiddhi of Anaṅgavajra and Jñānasiddhi of Indrabhūti: edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1929, pp. 21 + 118 3-0

45. Bhāvaprakāśana (भावप्रकाशन): of Śāradātanaya, a work on Dramaturgy and Rasa (A. D. 1175-1250). edited by Yadugiri Yatiraja and K. S. Ramaswami Shastri, 1929, pp. 98 + 410 ... *Out of print*

46. Rāmacarita (रामचरित): of Abhinanda, Court poet of Haravarṣa, probably the same as Devapala of the Pala Dynasty of Bengal (*c.* 9th century A. D.): edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1929, pp. 29 + 407 .. 7-8

47. Nañjarājayaśobhūṣaṇa (नञ्जराजयशोभूषण): by Nṛsimhakavi *alias* Abhinava Kālidasa, a work on Sanskrit Poetics relating to the glorification of Nañjaraja, son of Virabhupa of Mysore: edited by E. Krishnamacharya, 1930, pp. 47 + 270 5-0

48. Nāṭyadarpaṇa (नाट्यदर्पण): on dramaturgy, by Ramacandra Suri with his own commentary: edited by L. B. Gandhi and G. K. Shrigondekar, 2 vols., vol. I, 19 9, pp. 23 + 228 ... ... *Out of print*

Rs. A.

53. Tathāgataguhyaka or Guhyasamāja (गुह्यसमाज) : the earliest and the most authoritative work of the Tantra School of the Buddhists (3rd century A. D.) : edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1931, pp. 39 + 210 . 4-4

PRINT

54. Jayakhyasamhitā (जयाख्यसंहिता) : an authoritative Pañcarātra work of the 5th century A D. : edited by Pandit E Krishnamacharya of Vadtal with a Foreword by Dr. B. Bhattacharyya, 1931, pp. 78 + 47 + 454 ... 12-0

55. Kavyālankārasārasamgraha (काव्यालङ्कारसारसंग्रह) of Udbhata with the commentary, probably the same as Udbhaṭaviveka, of Rājānaka Tilaka (11th century A. D) . edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1931, pp 48 + 62 2-0

56. Parānanda Sūtra (परानन्दसूत्र) : an ancient Tāntric work of the Hindus in Sūtra form : edited by Swami Trivikrama Tirtha, with a Foreword by Dr B. Bhattacharyya, 1931, pp. 30 + 106 3-8

57, 69. Ahsan-ut-Tawarikh (अह्सन-उद्-तवारिख) : history of the Safawi Period of Persian History, 15th and 16th centuries, by Hasani-Rumlu ; edited by C. N. Seddon, 2 vols. (Persian text and translation in English) vol. I, 1932, pp 36 + 510, vol. II, 1934, pp. 15 + 301 19-8

58. Padmānanda Mahākāvya (पद्मानन्दमहाकाव्य) : giving the life-history of Rsabhadeva, the first Tirthankara of the Jainas, by Amarachandra Kavi of the 13th centnury : edited by H.R. Kapadia, 1932, pp.99 + 667 14-0

59. S'abdaratnasamānvaya (शब्दरत्नसमन्वय) : an interesting lexicon of the Nānārtha class in Sanskrit, compiled by the Maratha King Sahaji of Tanjore : edited by Vitthala S'āstri, with a Foreword by Dr B. Bhattacharyya, 1932, pp. 31 + 605 11-0

61, 91, 104. S'aktisangama Tantra (शक्तिसङ्गमतन्त्र) : comprising four books on Kāli Tārā, Sundari, and Chhinnamastā : edited by Dr. B Bhattacharyya, 4 vols, vol. I, Kālikhanda (कालीखण्ड) 1932, pp. 13 + 179 (*Out of print*,) vol. II, ~~Tārākhanda (ताराखण्ड),~~ 1941, pp. 12 + 271; vol. III, Sundarikhanda (सुन्दरीखण्ड), 1947, pp. 15 + 146. 3-0

OF PRINT

62 Prajñāpāramitās (प्रज्ञापारमिता) : commentaries on the Prajñāpāramitā a Buddhist philosophical work : edited by Giuseppe Tucci, 2 vols , vol. I, Abhisamayālankaraloka of Haribhadra, 1932, pp. 55 + 589 12-0

63. Tarikh-i-Mubarakhshahi (तारिख-ई-मुबारकशाही) : contemporary account of the kings of the Saiyyid Dynasty of Delhi : translated into English from original Persian by Kamal Krishna Basu, with a Foreword by Sir Jadunath Sarkar, 1932, pp. 13 + 299 . . 7-8

64. Siddhantabindu (सिद्धान्तबिन्दु) : on Vedānta philosophy, by Madhusudana Sarasvati, with the commentary of Purusottama . edited by P. C. Divanji, 1933, pp. 142 + 93 + 306 .. . 11-0

Rs. A

65 Istasiddhi (इष्टसिद्धि) : on Vedānta philosophy, by Vimuktātmā, disciple of Avyayātmā, with the author's own commentary : edited by M. Hiriyanna, 1933, pp 36 + 697 .. 14-0

66, 70, 73, 103. Shābara-Bhāsya (शाबरभाष्य) : on the Mimāmsā Sūtras of Jaimini : translated into English by Dr. Ganganath Jha, in 3 vols, 1933-1936, vol I, pp. 15 + 705, vol. II, pp 20 + 708, vol III, pp. 28 + 1012, Index by Dr. Umesha Mishra, 1945, pp 6 + 29 ... 49-0

67 Sanskrit Texts from Bali (बालिद्वीपग्रन्था) : comprising religious and other texts recovered from the islands of Java and Bali edited by Sylvain Levi, 1933, pp. 35 + 112 3-8

71. Nārāyana S'ataka (नारायणशतक) a devotional poem by Vidyākara, with the commentary of Pitāmbara . edited by Shrikant Sharma, 1935, pp 16 + 91 .. 2-0

72 Rājadharma-Kaustubha (राजधर्मकौस्तुभ) : an elaborate Smrti work on Rājadharma, by Anantadeva . edited by Kamala Krishna Smrtitirtha. 1935, pp. 30 + 506 ... 10-0

74. Portuguese Vocables in Asiatic Languages (पोर्तुगीज शब्दराशि) : translated into English from Portuguese by A. X. Soares, 1936, pp 125 + 520 12-0

75. Nāyakaratna (नायकरत्न) : a commentary on the Nyāyaratnamālā of Pārthasārathi Mis'ra, by Rāmānuja of the Prābhākara School : edited by K. S. Ramaswami Shastri, 1937, pp. 69 + 346 4-8

76 A Descriptive Catalogue of MSS in the Jain Bhandars at Pattan (पत्तनभाण्डागारीय ग्रन्थसूची) edited from the notes of the late C. D Dalal by L. B. Gandhi, 2 vols, vol 1, 1937, pp. 72 + 498 ... 8-0

78. Ganitatilaka (गणिततिलक) : of Sripati, with the commentary of Simhatilaka, a non-Jain work on Arithmetic with a Jain commentary : edited by H. R. Kapadia, 1937, pp. 81 + 116 4-0

79. The Foreign Vocabulary of the Quran (कुरानशब्दकोश) showing the extent of borrowed words in the sacred text : compiled by Arthur Jeffery, 1938, pp. 15 + 311 12-0

80, 83. Tattvasangraha (तत्त्वसंग्रह) : of S'antaraksita with the commentary of Kamalas'ila . translated into English by Dr. Ganganath Jha, 2 vols., vol I, 1937, pp 8 + 739, vol. II, 1939, pp. 12 + 854 — — — 37-0

81. Hamsa-vilasa (हंसविलास) : of Hamsa Mitthu : on mystic practices and worship · edited by Swami Trivikrama Tirtha and Hathibhai Shastri, 1937, pp. 13 + 331. — — — — 5-8

Rs A.

82. Suktimuktāvali (सूक्तिमुक्तावली): on Anthology, of Jalhana, a contemporary of King Krsna of the Northern Yādava Dynasty (A. D. 1247): edited by E. Krishnamacharya, 1938, pp. 66 + 463 + 85 11-0
85. *Brhaspati Smrti* (बृहस्पतिस्मृति): a reconstructed text of the now lost work of Brhaspati: edited by K. V. Rangaswami Aiyangar, 1941, pp. 186 + 546 ... 15-0
86. Parama-Samhitā (परमसंहिता): an authoritative work of the Pāñcharātra system: edited by S. Krishnaswami Aiyangar, 1940, pp 45 + 208 + 230 .. .. 8 0
87. Tattvopaplava (तत्त्वोपप्लव): a masterly criticism of the opinions of the prevailing Philosophical Schools by Jayarāśi: edited by Sukhalalji Sanghavi and R. C. Parikh 1940, pp. 21 + 144 . . 4-0
88, 105 Anekāntajayapatākā (अनेकान्तजयपताका) of Haribhadra Sūri (8th century A. D) with his own commentary and Tippanaka by Munichandra, the Guru of Vādideva Sūri: edited by H. R. Kapadia, in 2 vols, vol I, 1940, pp. 32 + 404, Vol II, 1947, pp 128 + 344 + 28 . 28 0
89. S'astradipika (शास्त्रदीपिका): a well-known Mimāmsā work: the Tarkapāda translated into English by D. Venkatramiah, 1940, pp. 29 + 264 5-0
90. Sekoddes'atika (सेकोद्देशटीका): a Buddhist ritualistic work of Naropa describing the Abhiseka or the initiation of the disciple to the mystic fold: edited by Dr. Mario Carelli, 1941, pp. 35 + 78 . .. 2-8
92, 98, 100, 101, 102, 106, 110, 111, 112. Krtyakalpataru (कृत्यकल्पतरु): of Laksmidhara, Minister of King Govindacandra of Kanauj; one of the earliest Law Digests: edited by K. V. Rangaswami Aiyangar, 12 vols., Vol. I, Brahmacāri-kānda (ब्रह्मचारिकाण्ड), 1948, pp. 100 + 328, Rs. 11; vol. IV, S'rāddha-kānda (श्राद्धकाण्ड), 1950, Rs 15; vol. V, Dāna-kānda (दानकाण्ड), 1941, pp. 16 + 129 + 415, Rs 9; vol. VIII, Tirtha-vivecana-kānda (तीर्थविवेचनकाण्ड), 1943, pp. 92 + 301, Rs 8; vol. III, Niyatakala-kānda (नियतकालकाण्ड), Rs. 19-[illegible]; vol. X, S'uddhi-kānda (शुद्धिकाण्ड), Rs. 9-6; vol. XI, Rājadharma-kānda (राजधर्मकाण्ड), 1944, pp. 95 + 273, Rs. 10, vol. XII, Grhastha-kānda (गृहस्थकाण्ड), 1944, pp. 20 + 132 + 512, Rs. 12, vol. XIV, Moksa-kānda (मोक्षकाण्ड), 1945, pp 62 + 355, Rs. 12 . - ... 105-14
93. Madhavānala-Kamakandala (माधवानलकामकन्दला): a romance in old Western Rajasthani, by Ganapati, a Kayastha from Amod. edited by M. R. Majumdar, in 2 vols, vol I, 1942, pp. 13 + 5 + 509 - . 10-0
94 Tarkabhasa (तर्कभाषा): a work on Buddhist Logic, by Moksakara Gupta of the Jagaddala monastery: edited with a Sanskrit commentary by Embar Krishnamacharya, 1942, pp. 7 + 114 - 2-0

Rs. A.

95. Alaṁkāramahodadhi (अलङ्कारमहोदधि) : on Sanskrit Poetics composed by Narendraprabha Sūri at the request of Minister Vastupāla in 1226 A. D. : edited by L. B. Gandhi, 1942, pp. 45 + 418 (with 2 plates) 7-8

97, 114 An Alphabetical List of MSS in the Oriental Institute, Baroda (ग्रन्थनामसूची) : compiled from the existing card catalogue by Raghavan Nambiyar, 2 vols., vol. I, 1942, pp. 12 + 742 Rs. 9-0, vol. II, 1950 pp. 12 + 743-1653 Rs. 27-8 36-8

99. Vivāda Cintāmaṇi (विवादचिन्तामणि): of Vācaspati Miśra: an authoritative Smṛti work on the Hindu Law of Inheritance : translated into English by Sir Ganganath Jha, 1943, pp. 28 + 348 10-4

107. Pañcapādikā (पञ्चपादिका): the famous Vedānta work of Padmapāda, a direct disciple of Śaṅkarācārya : translated into English with copious notes and a detailed conspectus by the late D. Venkataramiah of Bangalore, 1948, pp. 46 + 414 17-0

109 Niṣpannayogāvalī (निष्पन्नयोगावली) : describing 26 maṇḍalas or magic circles with full descriptions of more than 600 deities of the Buddhist pantheon, written by Abhayākaragupta of the Vikramaśīla monastery: edited by Dr. B. Bhattacharyya, 1949, pp. 90 + 94 + 16 .. 7-0

113. Hetubindutīkā (हेतुबिन्दुटीका) : commentary of Arcata on the famous work of Dharmakīrti on Buddhist logic, edited from a single MS. discovered at Pattan by Sukhlalji Sanghavi, 1949 . . . 11-0

117 Madana Mahārṇava (मदनमहार्णव) : a Smṛti work principally dealing with the doctrine of Karmavipaka composed during the reign of Māndhata, son of Madanapala : edited by Embar Krishnamacharya and Raghavan Nambiyar ... . *Shortly*

116 Dvādaśāranayacakra (द्वादशारनयचक्र) : an ancient polemical treatise of Mallavādi Suri, with a commentary by Simhasuri Gani : edited by Caturvijayaji and continued after his death by L. B. Gandhi, vol. I. ~~*Shortly*~~ Rs 12-12-

115 Aparājitapṛcchā (अपराजितपृच्छा) : a voluminous work on architecture and fine-arts edited by P. A. Mankad. ~~*Shortly*~~ Rs 18-6-

118. Gurjararāsāvalī (गुर्जररासावली) . a collection of several old Gujarati Rasas : edited by B. K. Thakore, M. D. Desai, and M. C. Modi. *Shortly*

8. Chhakkammuvaeso (छक्कम्मुवएसो): an Apabhramsa work of the Jains containing didactic religious teachings: edited by L. B. Gandhi.

9. Anu Bhāṣya (अणुभाष्य): a standard work of the S'uddhādvaita School: translated into English by G. H. Bhatt.

10. A Descriptive Catalogue of MSS in the Jain Bhandars at Pattan (पत्तनभाण्डागारीयग्रन्थसूची): edited from the notes of the late C D Dalal by L. B. Gandhi, 2 vols., vol. II.

11. Nātyas'āstra (नाट्यशास्त्र): of Bharata with the commentary of Abhinava Gupta: second revised edition by K. S. Ramaswami Shastri, vol. I.

12. Nāṭyas'āstra (नाट्यशास्त्र): of Bharata with the commentary of Abhinava Gupta: edited by M. Ramakrishna Kavi, 4 vols, vol. IV.

13. Pañcami Mahātmya (पञ्चमीमाहात्म्य): a Jain religious work: edited by Pandit L. B. Gandhi.

14 Rasasaṅgraha: (राससङ्ग्रह) a collection of 14 old Gujarati Rāsas, composed in the 15th and 16th centuries: edited by M. R. Majumdar.

15. Pārasikakoṣasaṅgraha (पारसीककोषसङ्ग्रह): a collection of four Persian Sanskrit lexicons: edited by K. M. Zaveri and M. R. Majumdar.

16. Kālacakra Tantra (कालचक्रतन्त्र): the first book of the Kālacakra School attached to the Mahayāna System of Buddhism: edited by Dr. B. Bhattacharyya.

17. Smrtisāra (स्मृतिसार): an interesting digest of Hindu Law: edited by Mahamahopādhyāya Dr. Umesha Mishra.

18. Rāmāyaṇa Bibliography: Prepared by J. S. Pade. M. A

For further particulars please communicate with—

THE DIRECTOR,
Oriental Institute, Baroda.

THE GAEKWAD'S STUDIES IN RELIGION AND PHILOSOPHY

	Rs. A.
1. The Comparative Study of Religions: [Contents: I, the sources and nature of religious truth II, supernatural beings, good and bad. III, the soul, its nature, origin, and destiny. IV, sin and suffering, salvation and redemption. V, religious practices, VI, the emotional attitude and religious ideals]: by Alban G. Widgery, M.A., 1922	15-0
2. Goods and Bads: being the substance of a series of talks and discussions with H.H. the Maharaja Gaekwad of Baroda [Contents: introduction. I, physical values. II, intellectual values. III, æsthetic values. IV, moral value. V, religious value. VI, the good life, its unity and attainment]; by Alban G. Widgery, M.A., 1920. (Library edition Rs. 5) .. .	3-0
3 Immortality and other Essays: [Contents: I, Philosophy and life. II, immortality. III, morality and religion. IV Jesus and modern culture. V, the psychology of Christian motive. VI, free Catholicism and non-Christian Religions. VII, Nietzsche and Tolstoi on Morality and Religion. VIII, Sir Oliver Lodge on science and religion. IX, the value of confessions of faith. X, the idea of resurrection. XI, religion and beauty. XII, religion and history. XIII, principles of reform in religion]: by Alban G. Widgery, M.A., 1919. (Cloth. Rs. 3) .. .	2-0
4. Confutation of Atheism: a translation of the *Hadis-i-Halila* or the tradition of the Myrobalan Fruit: translated by Vali Mohammad Chhanganbhai Momin, 1918	0-14

MISCELLANEOUS.

1. Conduct of Royal Servants: being a collecton of verses from the Viramitrodaya with their translations in English, Gujarati, and Marathi: by B. Bhattacharya, M A, Ph.D	0-6
2. Prayas'chittamayukha (Marathi tr.): by Ainapure ..	3-4
3 Dighanikaya (Marathi tr.), Pt. I: by C. V. Rajwade	1-8
4 Pas'chimatya Pakashastra (in Marathi): by Ganganaik	4-8
5. Nyayashastra (in Marathi): by M. K. Damle ..	1-0
6 Gaekwad Cenotaphs: an account of the numerous cenotaphs dedicated to the past rulers of the Gaekwad family, by Mrs. Taramati Gupte, printed in art paper with numerous illustrations	12-0
7. Studies in Ramayana: being an estimate of the life and life-work of the oldest and greatest of Indian poets, Valmiki. by Dewan Bahadur K. S. Ramaswami Shastri, 1944	7-8

Selling Agents of the Gaekwad s Oriental Series

England

Messrs Luzac & Co 46 Great Russell Street London, W C I

Messrs Arthur Probsthain 41 Great Russel Street London W C I

Messrs Deighton Bell & Co 13 & 30 Trinity Street Cambridge

Calcutta

Messrs The Book Co Ltd 4/3 College Square

Messrs Thacker Spink & Co 3 Esplanade East

Benares City

Chowkhamba Sanskrit Series Office Post Box No 8 Benares

Messrs Braj Bhusan Das & Co 40/5 Thathari Bazar

Messrs Motilal Banarsdass P B 75 Chowk

Bombay

Messrs Taraporevala & Sons Kitab Mahal Hornby Road

Messrs Gopal Narayan & Co Kalbadevi Road

Messrs N M Tripathi & Co Kalbadevi Road

Saraswati Pustak Bhandar Gulalwad Fort

Narayan Mulji Sanskrit Pustakalaya 229 Kalbadevi Road

Poona 2

Oriental Book Agency 15 Shukravar Peth

Baroda

N C Athavale Bookseller Raopura